

RUCH FILOZOFICZNY

Kwartalnik założony przez
KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO
wydawany przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne

Komitet Redakcyjny: Zarząd Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

Redaktor: Tadeusz Czeżowski

Sekretarz Redakcji: Leon Gumański

Adres Redakcji i Administracji: Toruń, Uniwersytet, Zakład Logiki. Rachunek czekowy PKO Toruń Nr 24-9-170. Cena tomu XVIII w prenumeracie 60 zł. Cena niniejszego zeszytu 45 zł

Narcyz Łubnicki

XII Międzynarodowy Kongres Filozoficzny

XII Międzynarodowy Kongres Filozoficzny odbył się w okresie od 12 do 18 września 1958 r. w Wenecji i (ostatniego dnia) w Padwie.

Udział w Kongresie wzięło ponad półtora tysiąca osób z około 60 państw ze wszystkich kontynentów.

Komitet Kongresu wyznaczył 3 główne tematy: „Człowiek a przyroda”; „Wolność a wartość”; „Logika, język, porozumiewanie się”. Wszystkie referaty i dyskusje dotyczące innych tematów były przedmiotem obrad na posiedzeniach sekcji systematycznych i historycznych. Do systematycznych należały sekcje: I Logiki, epistemologii i filozofii języka, II Metafizyki i filozofii przyrody, III Filozofii wartości, etyki i estetyki, IV Filozofii społecznej i filozofii kultury. Do historycznych — sekcje zajmujące się historią filozofii wszystkich epok, stosunkiem filozofii europejskiej do myśli wschodniej, oraz specjalnie arystotelizmem.

Zwięzłe sprawozdanie z olbrzymiej liczby referatów i głosów w dyskusji wymaga nie tylko selekcji materiału, lecz i jego uporządkowania systematycznego. Wydaje mi się, że najwłaściwsze będzie przedstawienie obrad, biorąc pod uwagę trzy dość wyraźnie się zarysowujące stanowiska filozoficzne: spirytualizm, materializm i pozytywizm.

Kierunek spirytualistyczny reprezentowały na posiedzeniach plenarnych m. in. referaty Lotza, Reale'go, Dempfa i Foresta. Johannes Lotz

z Instytutu w Pullach pod Monachium dochodzi na podstawie analizy pojęcia istnienia (człowieka) do wniosku, że człowiek w działalności swej wykracza poza sferę zmysłowości i utrzymuje kontakt z duchami nadludzkimi, a zwłaszcza z duchem bezwzględnym. — Miguel Reale z Uniwersytetu Sao Paolo w Brazylii przeciwstawia empirycznemu pojmowaniu wolności koncepcję wolności egzystencjalistyczną i spirytualistyczną. Jedynym właściwym sposobem rozwiązania zagadnienia wolności jest „cofnięcie się w siebie, wejrzenie we własne głębie”. Tą drogą stwierdzamy, że wolność jest immanentna twórczej działalności człowieka i że stanowi założenie zdobywania przezeń wszelkich innych wartości. — Aimé Forest z Montpellier rozróżnia dwie formy porozumiewania się: niższa polega na przekazywaniu informacji, wyższa — na obcowaniu duchowym umysłów. Dzięki tej wyższej formie człowiek dociera w swym wnętrzu duchowym do myśli głębszych i prawdziwszych niż czysto subiektywne: włącza się do intersubiektywności. Dopiero wykraczając dzięki aktom wiary i miłości poza siebie jaźń odnajduje „powszechność duchową” i uświadamia sobie, że jest „potęgą powszechności i absolutności”. Dzięki porozumiewaniu się na wyższym szczeblu i wytworzonej przez nie intersubiektywności duchowej dane zostają wartości obiektywne.

Ze stanowiska materializmu dialektycznego i historycznego ujął temat „Człowiek a przyroda” członek Akademii Nauk ZSRR M. B. Mitin. Człowieka nie wolno rozpatrywać ani jako tworu wyłącznie biologicznego, ani jako jednostki izolowanej od społeczeństwa, w którym działa od urodzenia. Człowiek potrafi opanować przyrodę tylko dzięki zdolności do pracy, do wytwórczości, od której charakteru zależy ustrój społeczny. Tylko socjalizm potrafi przezwyciężyć trudności ekonomiczne i społeczne i dać człowiekowi panowanie nad przyrodą. Mylą się ci, którzy myślą, że socjalizacja środków produkcji pociągnie za sobą wyeliminowanie inicjatywy indywidualnej. Przeciwnie: dopiero w komunizmie, przy wspólnocie środków wytwórczych, zrealizuje jednostka swe dążenie do najwyższej wolności.

Postawa pozytywistyczna (w bardzo szerokim znaczeniu tego słowa) cechowała referaty Franka, Perelmana i Ayera. Referat Filipa Franka z Columbia University (wygłoszony z powodu jego nieobecności przez Ernesta Topitscha z Wiednia) zajmował się zagadnieniem stosunku metafizyki spirytualistycznej wzgl. materialistycznej do nauki, w szczególności do fizyki. Jedną i tą samą teorią fizykalną, np. teorią względności lub teorią kwantów, daje zarówno spirytualiście jak i materialiście asumpt do interpretowania jej na korzyść swej ideologii. Dzieje się tak dlatego, że zachodzi pomylenie interpretacji naukowej języka z jego in-

terpretacją potoczną. Np. spotykane w fizyce współczesnej wyrażenie „materia znika” fizyka rozumie wyłącznie „operacjonalnie” jako wskazanie dotyczące specyfiki określonych działań pomiarowych itp., a spirytualista, dążąc do poparcia swej teorii filozoficznej, utożsamia znaczenie występującego tu wyrazu „znika” ze znaczeniem, jakie dziecko łączy z tymże wyrazem, gdy występuje on np. w wyrażeniu „królik znika w rękę kuglarza”. Naukowe, „operacjonalne” rozumienie języka fizyki współczesnej wykazuje, że nie daje ona żadnych podstaw do tego, żeby w oparciu o nią budować tezy o duchowym czy materialnym charakterze rzeczywistości.

Ch. Perelman z Uniwersytetu Brukselskiego poddaje krytyce pretenzje krańcowych formalistów do objęcia wolną od intuicji logiką formalną wszystkich dziedzin wiedzy. Logika matematyczna nie jest systemem absolutnie formalnym, już chociażby dlatego, że operuje znakami „równokształtnymi”; ale po to, żeby ustalić ową „równokształtność”, trzeba użyć środków intuicyjno-zmysłowych, pozaformalnych. Nawet najbardziej sformalizowany system dedukcyjny nie może obyć się bez pewnej, nieraz nieświadomej dla jego konstruktorów, ogólnej interpretacji „sensowej” wyznaczającej taki a nie inny charakter aksjomatów i reguł dowodzenia. A stosowanie systemu formalnego wymaga łączenia określonych znaczeń z elementami formalnymi i z działaniami na nich wykonywanymi. Dowodzenie formalno-dedukcyjne nie jest jedyną formą argumentowania. W wielu dziedzinach kultury i w życiu operujemy najczęściej argumentacją „skłaniającą”, przekonującą psychologicznie, na co zwracał uwagę już Arystoteles w swej *Topice*. Nie wolno zatem uważać logiki formalnej za uniwersalną i jedyną dziedzinę dowodzeń i to za dziedzinę o jakimś charakterze absolutnie racjonalnym. Alfred Jules Ayer z Londynu zajął się analizą znaczenia. Rozpatruje on klasyczne teorie znaczenia i żadna nie zadowala go całkowicie: ani „pospolita”, utożsamiająca znaczenie wyrazu z jego desygnatem, ani subiektywno-idealistyczna, zamykająca znaczenie w sferze świadomości, ani platonizująca, nadająca znaczeniom byt idealno-objektywny. Godne uwagi, choć nie wolne od trudności, wydają mu się teorie: kauzalistyczna i niejako „bihewiorystyczna”. Według pierwszej wyrażenie „ x znaczy y ” daje się przekształcić na równoważne wyrażenie: „posługiwanie się x -em jest przyczynowo wyznaczone przez posługiwanie się y -em”. Według drugiej znaczenie odpowiadałoby własności dyspozycjonalnej wyrażen językowych powodowania różnych form zachowania się. Wyzysskanie obu tych teorii w oparciu o analizę pojęć zgody (osoby A na wypowiedź S) i wiary (że zachodzi zdanie p) może przyczynić się do rozwiązania zagadnienia.

Brak miejsca nie pozwala na przytoczenie nawet we fragmentach bogatej dyskusji o bardzo różnorodnych wątkach, choć zasadniczo ujawniającej trzy wspomniane przeze mnie postawy: spirytualistyczną, materialistyczną i pozytywistyczną. W dyskusjach na plenarnych posiedzeniach wystąpili również polscy filozofowie. Prof. R. Ingarden omawiając stosunek człowieka do przyrody powiedział, że z jednej strony człowiek musi żyć w granicach przyrody, z drugiej jednak potrafi wnioskować o wartościach bezwzględnych. — Prof. A. Schaff tłumaczył rozumienie się partnerów w toku komunikowania się językowego wspólnością sfery biologicznej i społecznej, w której się rozwijają.

Na posiedzeniach sekcji Logiki i Epistemologii zajmowano się m. in. następującymi zagadnieniami: Logika jako „teoria gry” (P. Lorenzen), Paradoks russellowski w świetle logiki formalnej (H. Behmann), Opis, wyjaśnienie i ocena w naukach historycznych (A. Knutsen), Ewolucja pojęć i rozwój praw w nauce (B. Kiedrow), Zagadnienie istnienia w fenomenologii konstytutywnej (A. Gurwitsch). Filozofowie polscy brali czynny udział w obradach wymienionej sekcji. Prof. K. Ajdukiewicz przedstawił metodę eliminowania zdań intensjonalnych. Prof. P. Chojnacki mówił o trudnościach interpretacji formalno-logicznej systemów filozoficznych. Prof. I. Dąbmska analizowała pojęcie rozumienia. Doc. A. Grzegorzczak mówił o roli teorii abstrakcyjnych w nauce i filozofii. Prof. M. Kokoszyńska omawiała dedukcję jako narzędzie dowodu. Prof. T. Kotarbiński mówił o sprowadzaniu poznania psychologicznego do ekstraspekcji. Prof. N. Łubnicki przedstawił metody postulatyzmu i praksyzmu, zmierzające do nadania charakteru naukowego zagadnieniom traktowanym jako metafizyczne.

W sekcji Etyki i Filozofii Wartości obradowano m. in. nad następującymi zagadnieniami: Charakter sądów etycznych (A. Ewing), Wartość w świetle psychoanalizy (G. Dubal), Moralność jako wynik „refleksji wewnętrznej” i obcowania świadomości (G. Bastide). Prof. M. Ossowska rozważała stosunek między wartością a interesem i omawiała trudności związane z odróżnieniem interesu podmiotowego od przedmiotowego.

W sekcji Estetyki mówiono m. in. o stosunku filozofii sztuki do estetyki (E. Schaper) i o inspiracji i autokrytycyzmie w twórczości artystycznej (E. Bedford). W sekcjach Filozofii języka i Filozofii kultury — o pseudoproblemach powstających wskutek ułomności języka potocznego (L. Rougier), o sensie kultury (L. Svoboda). W sekcji Filozofii społecznej — o stosunku pracy do twórczości (C. Veil), o stosunku psychiki jednostkowej do zbiorowej (J. Delgado Ocando), o zaletach i wadach Rządu Światowego (L. W. Beals).

W sekcjach Historii filozofii przedstawiano wyniki badań nad wszystkimi okresami filozofii — od głębokiej starożytności do współczesności. W sekcji rozważającej stosunek między filozofią wschodnią a zachodnią omawiano m. in. wpływ filozofii muzułmańskiej na filozofię zachodnią (M. Sharif) oraz wpływy filozofii zachodniej na współczesną filozofię japońską (S. Uyeda) i na współczesną filozofię turecką (K. Birand).

W sekcji Metafizyki ogólnej i Filozofii przyrody mówiono m. in. o stosunku doświadczenia do metafizyki (M. G. Casas) oraz o obiektywności praw przyrody (P. Valeskaln).

W odrębnej sekcji komunikowano sobie wyniki badań nad arystotelizmem, a uroczyste posiedzenie końcowe na Uniwersytecie Paduańskim poświęcone było w całości arystotelizmowi średniowiecznemu i awerroizmowi paduańskiemu.

Zamykając Kongres Felice Battaglia, przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, zaapelował do dalszej, harmonijnej, pokojowej współpracy przedstawicieli wszystkich kierunków myślowych.

Po kongresie ogólnofilozoficznym odbył się w tym samym miejscu (na zacisznej wyspie San Giorgio, w salach wspaniałej fundacji Cini) sympozjon z estetyki, w którym czynny udział wzięli m. in. prof. R. Ingarden i prof. Wł. Tatarkiewicz.

Uczestnikowi Kongresu Filozoficznego piszącemu te słowa nasuwają się następujące refleksje związane z Kongresem. Był on ciekawy i pożyteczny nie tyle z powodu głębi i oryginalności wypowiedzianych na nim myśli, ile ze względu na możliwość nawiązania osobistych kontaktów z przedstawicielami różnych stanowisk, różnych stylów myślowych i różnych środowisk społecznych i etnicznych. Posiedzeniom plenarnym można byłoby zarzucić pewną ogólnikowość, a posiedzeniom sekcyjnym pewną drobiazgowość. Na pierwszych słyszeliśmy wiele deklaracji, a mało było dokładnych sformułowań i ścisłej argumentacji; na drugich obrany wąski temat często interesował tylko znikomą garstkę. Pomimo tych njeuniknionych usterek organizację Kongresu trzeba uznać za bardzo dobrą, a znaczenie samego Kongresu ocenić bardzo pozytywnie.

Najważniejsze było, że w toku wszystkich obrad Kongresu można było zaobserwować dążenia obustronne — tzw. „Wschodu” i tzw. „Zachodu” — do jakiegoś porozumienia się wzajemnego. I to powszechne akcentowanie konieczności harmonijnej współpracy, konieczności pokojowego rozważania wszelkich palących problemów współczesności świadczy w dostatecznej mierze o tym, że Kongres Filozoficzny — poza wniesionymi wartościami czysto teoretycznymi — spełnił także doniosłą rolę społeczną.

Zbigniew Jordan

Wrażenia z XII Międzynarodowego Kongresu Filozoficznego w Wenecji

XII Międzynarodowy Kongres Filozoficzny odbył się w Wenecji i w Padwie od 11 do 18 września. Niektórzy specjalnie zaproszeni uczestnicy Kongresu pozostali w Wenecji kilka dni dłużej, by wziąć udział w sympozjone estetycznym i w międzynarodowym spotkaniu poświęconym studiom humanistycznym (19—21 września). W ramach Kongresu obradowała Międzynarodowa Federacja Towarzystw Filozoficznych (F. I. S. P.) i Międzynarodowy Instytut Filozoficzny. Czas wielu uczestników Kongresu był więc wypełniony nie tylko licznymi posiedzeniami kongresowymi, lecz i intensywną działalnością organizacyjną.

Kongres Wenecki był chyba jednym z najliczniejszych międzynarodowych spotkań filozoficznych. Jak informowali organizatorzy, wzięło w nim udział ponad 1.500 osób, reprezentujących niemal wszystkie kraje świata. Liczebnie najsilniejszymi były delegacje Włoch, Francji i Niemiec i one nadały ton Kongresowi. Obrady toczyły się w pięciu językach — angielskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim i włoskim. Liczba języków filozoficznych była znacznie większa niż oficjalnych języków naturalnych, różnorodnością barw i odcieni idąc w zawody ze spektrum świetlnym. Najczęściej były to jednak języki tej samej filozoficznej rodziny, kiedyś określanej w Polsce mianem filozofii tradycyjnej. Przedstawiciele filozofii naukowej znaleźli się w mniejszości bądź liczbowej, bądź wokalne, bądź pod obydwoma tymi względami. Intencją organizatorów, wśród których znaleźli się czołowi współcześni reprezentanci tradycji Crocego i Gentile, było dokonanie podsumowania stanu filozofii w połowie naszego wieku. Miało się to dokonać przez dobór tematów, stanowiących przedmiot debat sesji plenarnych oraz przez konfrontację różnorodnych filozoficznych stanowisk. Mówił o tym prof. Felice Battaglia, przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, na zebraniu inauguracyjnym we wspaniałej Sala del Maggior Consiglio w Pałacu Dożów. Intencje organizatorów znalazły nade wszystko wyraz we właściwych obradach Kongresu, które odbywały się w Giorgio Cini Fondazione na San Giorgio Maggiore, jednej z wysp laguny, obok Giardini, jedynej weneckiej oazy zieleni. Dopiero po ukazaniu się drukiem olbrzymiej liczby wygłoszonych referatów będzie można z pełnym uzasadnieniem powiedzieć, czy obrana droga podsumowania stanu filozofii w połowie XX wieku doprowadziła do zamierzonego celu. Na podstawie

pierwszego wrażenia trzeba by chyba dojść do wniosku, iż to przedsięwzięcie nie zostało uwieńczone powodzeniem. Uczestnik skłonny do pesymizmu i identyfikowania stanu filozofii z tym, co słyszał na Kongresie, mógłby wyrazić swe pierwsze wrażenie w bardziej skrajnej formie.

Kongres koncentrował się na trzech głównych tematach: Człowiek i Natura, Wolność i Wartość, Logika, Język i Porozumiewanie się. Referentami pierwszego zagadnienia byli P. Frank (Columbia University), który z powodu choroby do Wenecji nie przybył, M. B. Mitin (członek Akademii Nauk ZSRR) i J. B. Lotz, S. J. (Pullach); drugiego — M. Reale (Sao Paulo), A. Dempf (Monachium), którzy również nie brali udziału w Kongresie, A. Munoz-Alonso (Madryt) i R. McKeon (Chicago); trzeciego — Ch. Perelman (Bruksela), A. J. Ayer (University College, Londyn), i A. Forest (Montpellier).

W rzeczywistości tylko trzeci temat stanowił zwartą i uporządkowaną całość, co m. in. było zasługą referentów. Perelman omawiał filozoficzne założenia logiki formalnej, które sprawiają, iż logika formalna nie jest autonomiczną dyscypliną. Nie wystarcza ona również do rozwiązania wszystkich problemów logicznych, z jakimi spotykamy się w teoretycznej i praktycznej działalności, gdyż rozwiązujemy je przecież innymi sposobami niż te, jakich dostarcza rachunek logiczny. Perelman domagał się przeto uzupełnienia logiki formalnej — logiką „nieformalną”, „logiką uzasadniania”. Jej zadaniem byłaby analiza wyrażań, w stosunku do których formalna zasada jednoznaczności równoważnych wyrażań nie ma zastosowania. Ayer zajmował się różnymi teoriami znaczenia. Mają one, w jego przekonaniu, tę wspólną ułomność, iż czynią ze znaczenia funkcję oznaczania, tzn. iż zakładają w tej lub innej formie, iż jeżeli jakieś wyrażenie ma sens, to musi coś oznaczać. Behawiorystyczna teoria znaczenia wolna jest od tej ułomności i w jej ramach Ayer próbował sformułować ułamkową teorię sensu wyrażań, mianowicie teorię sensu zdań (w tej bowiem dziedzinie niebezpieczeństwo platonizmu jest szczególnie groźne). Mówiąc skrótowo i niedokładnie, Ayer proponował, by znaczenie zdania *p* sprowadzić do przekonania, że *p*, z tym iż przekonaniom nadaje się pewną określoną behawiorystyczną interpretację. Spraw związanych z porozumiewaniem się dotknął A. Forest.

Na powyżej omówionej sesji plenarnej dopiero głos zabrali przedstawiciele filozofii anglosaskiej, koncentrując się na dwóch pierwszych referatach, a towarzyszyli im Duńczyk N. Christensen, Finka R. Kauppi i Polak A. Schaff. W tej części zabłysnął A. Church, którego

olbrzymia wiedza i kunszt logiczny obrócone zostały na poddanie krytyce referatów Perelmana, a w szczególności Ayera, po której nie wiele zostało na myślowym pobojuwisku. Nie będzie zapewne przesadą powiedzieć, że trzecia sesja Kongresu była sesją najbardziej produktywną, dyskusją między specjalistami, posługującymi się wspólnym językiem i respektującymi te same metody myślenia.

Uwaga ogółu uczestników Kongresu była jednak, jak się zdaje, skupiona głównie na pierwszym zagadnieniu — Człowiek i Natura. Wprowadzał je referat F. Franka, odczytany przez E. Topitscha (Wiedeń). Frank bronił tezy, iż współczesny rozwój fizyki nie dostarcza poparcia ani dla materialistycznej, ani spirytualistycznej metafizyki, a w konsekwencji nie podbudowuje (za pośrednictwem metafizycznej interpretacji) określonej filozofii społecznej i politycznej. Problem „miejsca człowieka we wszechświecie” nie jest, wbrew pozorom, zagadnieniem metafizycznym, lecz socjologicznym. Istnieje korelacja między wyobrażeniami o strukturze wszechświata a ideałem ludzkiego społeczeństwa, gdyż wyobrażenia o wszechświecie są inspirowane przez wartości i pojęcia odnoszące się do stanu społecznego uznanego za najlepszy, by z kolei stać się podstawą wyводу, iż ten najlepszy stan społeczeństwa ugruntowany jest w strukturze świata. Zagajenie Franka zawierało wiele tez kontrowersyjnych i należało oczekiwać, iż inni uczestnicy sesji podejmą rzuconą rękawicę. Lecz dwaj pozostali referenci nie polemizowali z Frankiem i zadowolili się przedstawieniem materialistycznej i spirytualistycznej interpretacji miejsca człowieka w świecie, bez szukania oparcia dla swych koncepcji w naukach przyrodniczych (w tym, ale tylko w tym sensie referat Franka wyznaczył tok plenarnej debaty). Uczestnicy dyskusji poszli w ślady referentów dodając swój głos, czasem retorycznie i literacko efektowny, do odwiecznego spekulatywnego sporu między materializmem i spirytualizmem.

W tym samym duchu toczyły się dyskusje wokół drugiego tematu obrad plenarnych. „Wolność i Wartość” jest może sformułowaniem zbyt ogólnikowym, by skierować wymianę myśli na pozytywne tory. Historycznie zorientowane i najczęściej literacko ujęte referaty wprowadzające, dając przegląd opinii — w ich olbrzymiej różnorodności — o zagadnieniach uwidoczniionych w tytule, nie ograniczyły ram dyskusji. Pomimo odosobnionych prób sprowadzenia jej na solidniejszy grunt określonych i precyzyjniej zdefiniowanych zagadnień (McKeon), dyskusja była rozproszona i sprowadzała się niestety często do wyznania wiary i słownych deklaracji.

Nie jest rzeczą możliwą scharakteryzować prace w komisjach zanim wygłoszone referaty nie ukażą się drukiem. Jak się zdaje, obrady sekcyjne były przeciążone wielką liczbą nadesłanych referatów. Z obrad komisyjnych, w których sprawozdawcą mógł uczestniczyć, odniósł on wrażenie, iż dyskusja ucierpiała dotkliwie na dopuszczeniu wszystkich nadesłanych referatów do wygłoszenia (a nie tylko do druku), a również z powodu innych względów technicznej natury.

Jak wszystkie kongresy, Kongres Wenecki dostarczył uczestnikom obok intelektualnych również innych przyjemności. Mogli oni uczestniczyć w jednym z koncertów Festiwalu Muzycznego w teatrze „La Fenice”, obejrzeć wystawę (Biennale) i film na weneckim festiwalu filmowym, wziąć udział w wycieczce na Torcello i Burano, zwiedzić pobliską Padwę. Dla tych, którzy byli tam po raz pierwszy, Wenecja i Lido dostarczyły wielu uroków i niezwykłych wrażeń. Były liczne przyjęcia oficjalne, a również i dyskusje między uczestnikami na dziedzińcach i w ogrodach fundacji Cini lub w kawiarniach Piazza San Marco. W czasie Kongresu odbyło się otwarcie wystawy rysunków weneckich, zachowanych w zbiorach polskich, która budziła zachwyt Wenecjan. Miłośnicy książek mogli zajrzeć na wystawę książek filozoficznych. Stoisko polskie było bardzo skromne, gdyż znalazło się na nim tylko jedno dzieło.

Kongres Wenecki był pierwszym kongresem powojennym, w którym polscy filozofowie osobiście uczestniczyli. Brali w nim udział: K. Ajdukiewicz, ks. P. Chojnacki, I. Dąmbska, A. Grzegorzczak, R. Ingarden, J. Kotarbińska, T. Kotarbiński, M. Kokoszyńska, N. Lubnicki, M. Ossowska, A. Schaff, S. Świeżawski, Wł. Tatarkiewicz. Byli również Polacy, którzy uczą filozofii poza granicami kraju — E. Poznański, ks. P. Siwek, A. Tymieniecka. Na sesjach plenarnych głos zabierali R. Ingarden i A. Schaff, na posiedzeniach komisyjnych niemal wszyscy pozostali. Na zebraniu inauguracyjnym w Pałacu Dożów spotkanie zorganizowane w Warszawie w lipcu 1957 roku było wymienione jako najważniejsze osiągnięcie Institut International de Philosophie w okresie dzielącym kongres brukselski i wenecki.

Wbrew oczekiwaniom organizatorów, najważniejszą linią podziału dzielącą uczestników Kongresu nie były różnice ideologiczne, lecz sposób rozumienia filozofii, jej zadań i metod. Odnosiło się wrażenie, iż filozofia tradycyjna miała na Kongresie zdecydowaną przewagę i znalazła zwolenników w ideologicznie zwalczających się obozach. Nie ulegało wątpliwości, iż filozofowie polscy należeli do kongresowej mniejszości z uporem uprawiającej kult fachowości i ścisłości.

Maria Rzeuska

Semiotyka w literaturze anglosaskiej 1910-1957

Rys bibliografii, problematyki i historii

Pamięci Profesora Manfreda Kridla

Spis rzeczy. 1. Uwagi wstępne. — 2. Znaczenie. — 3. Proces znakowy, mentaliści i behawioryści. — 4. Język: zwierzęta, ludzie pierwotni, zbiorowość. — 5. Język jako system znaków. — 6. Percepcja języka, strona dźwiękowa i wizualna. — 7. Mowa, jej rodzaje i odmiany. — 8. Komunikacja językowa i pozajęzykowa. — 9. Pojęciowość, logika, stopnie języka. — 10. Rodzaje języków. Język nauki, filozofii i logiki, matematyki, fizyki. — 11. Emocyjność języka. Ogólna teoria wartości, etyka, nauki społeczne a język. — 12. Magia, mit i religia a język. — 13. Literatura, nauka o literaturze i estetyka a język. — 14. Natura języka, jedność nauki. — 15. Zagadnienie przekładu i międzynarodowego języka. — 16. Semiotyka stosowana. — 17. Semantyka ogólna. — 18. Poprzednicy. Semiotyka jako nauka. Dzieła ogólne. — 19. Semiotyka i lingwiści. Semiotyka w systemie nauk o języku. — Źródła bibliograficzne. — Wykaz nazwisk.

Skróty: L — London, NY — New York.

1. Uwagi wstępne

Cechą nowoczesnej humanistyki jest wzmoczenie się zainteresowań dla języka. Dowodzi tego m. in. powstanie nowej o nim nauki, którą nazwano semantyką. Żeby ją odróżnić od semantyki lingwistów, czyli semantologii, i od semantyki logików, będziemy ją nazywali *semiotyką*, idąc za propozycją Ch. Morrisa, kontynuatora tradycji Peirce'a, przyjętą już przez wielu uczonych.

Semiotyka traktuje języki jako systemy znaków i wyciąga stąd najdalej idące konsekwencje. Obejmuje nie tylko języki ludzkie, ale i środki porozumiewania się zwierząt, nie tylko naturalne, lecz i sztuczne, nie tylko słowne, lecz i pozasłowne, wreszcie wszelkie znaki ekspresyjne. Twórcami jej są filozofowie, logicy, badacze literatury, antropologowie, psychologowie i niektórzy lingwiści. Wywiera silny wpływ na wiele dyscyplin, powołuje do życia nowe kierunki, wynurza dawniej nieznanne zagadnienia.

Niniejszy zarys obejmuje cały okres jej nowoczesnego istnienia. Przedstawia w zasadzie dorobek angielski i amerykański, uwzględnia jednak również inne pozycje, jeżeli pozostają w jakimś wyraźnym związku z myślą anglosaską.

Pełnej bibliografii semiotyki nie ma, a literatura przedmiotu jest już ogromna i z roku na rok rośnie lawiną. Trzeba było dokonać daleko idącej selekcji. Pominięto niemal zupełnie artykuły. Pozycje wydane osob-

no, najważniejsze merytorycznie i historycznie, starano się jednak uwzględnić wszystkie.

Selekcję można było przeprowadzić tylko w powiązaniu z szerzej prowadzonymi badaniami i tylko dzięki naukowej pomocy ludzi oraz instytucyj. Za całkowicie bezinteresowne umożliwienie mi w różnych czasach obcowania w szerszej skali z tekstami semiotyków pragnę gorąco podziękować Personelowi Biblioteki Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk oraz Instytutowi Brytyjskiemu w Warszawie; Bibliotece Polskiej w Londynie, zwłaszcza jej kierownikowi, p. Marii Danilewiczowej; Polskiemu Instytutowi Naukowemu w osobie jego dyrektora, p. Stanisława Strzetelskiego i p. Elżbiecie Kridl-Valkenier w Nowym Jorku; polskim członkom International P. E. N. Club Centre for Writers in Exile, American Branch Elmhurst NY, szczególnie p. Aleksandrowi Jancie; International Society for General Semantics w Chicago za stałe od kilku lat nadsyłanie kwartalnika ETC. „*A Review of General Semantics*”. Profesorowi Manfredowi Kridlowi, który tak szczerobliwie przychodził mi z pomocą, już niestety podziękować nie mogę.

2. Znaczenie

Dzieje nowoczesnej semiotyki rozpoczyna artykuł (1) Violi Welby zatytułowany *Significs*, który się ukazał w 11-tym wydaniu „*Encyclopaedia Britannica*” (1910/1911, t. XXV). Autorka stwierdza w nim potrzebę powołania do życia nowej nauki o znaczeniach językowych, ponieważ etymologiczne ujęcia tradycyjnej lingwistyki ani teoretycznie, ani praktycznie w nauczaniu nie wystarczają. Te same myśli szerszy wyraz znalazły w jej książce (2) *Significs and Language* (1911, L).

Od tej pory, od 1910 r. aż do dziś, sprawy znaczenia zajmują w semiotyce miejsce centralne. Ważniejsze pozycje na ten temat są następujące. Rok 1920: sympozja w dwu pismach: w „*Mind*” pt. (3) *The Meaning of Meaning* (t. XXIX) i w „*Brain*” pt. (4) *The Psychology of Meaning and its Relation to Aphasia* (t. XLIII).

W r. 1923 wyszło z druku wspólne dzieło dwu Anglików: C. K. Ogdena i I. A. Richardsa, (5) *The Meaning of Meaning. A Study of the Influence of Language upon Thought and Science of Symbolism* (L). Załączono doń dwie dodatkowe rozprawy, z których pierwsza (6) *The Problem of Meaning in Primitive Languages*, napisana przez wybitnego antropologa, Polaka, Bronisława Malinowskiego, w dziejach semiotyki odegrała bardzo poważną rolę. Książka Ogdena-Richardsa, choć miała być studium o znaczeniu, objęła tyle zagadnień, że stała się elementarzem, nie łatwym, co prawda, całości nauki semioty-

cznej. M. in. pierwszy raz poddano tu drobiazgowej analizie proces semiotyczny, czyli ten proces, w którym znak lub symbol uzyskują znaczenie.

Dzieło językoznawcze raczej, ale o szerokich horyzontach i uwzględniające dorobek semiotyki reprezentuje (7) G. Sterna, *Meaning and Change of Meaning; with Special Reference to the English Language* (1931, Göteborg). Niewielkie znaczenie naukowe mają dwie duże książki: (8) A. Huxleya, *Words and their Meanings* (1940, Los Angeles) i (9) S. Reissã, *The Rise of Words and their Meanings* (1950, NY). Natomiast szczególnej uwagi godna jest praca (10) S. Ullmanna, *The Principles of Semantics* (1951, 1957, Glasgow). Autor, również językoznawca, omawia zagadnienia semazjologii, lecz korzysta z prac semiotyków na dużą skalę.

Wiele dyskusji wywołała nowa pozycja (11) L. Wittgensteina, *Philosophical Investigations* (1953, Oxford). Autor opowiada się za skrajnie operacjonistycznym rozumieniem znaczenia. Obszerne studium amerykańskie: (12) Ch. E. Osgood, J. Suci, P. H. Tannenbaum, *The Measurement of Meaning* (1957, Urbana), w którym autorzy proponują własną metodę eksperymentalnego mierzenia znaczenia, jest warte poznania zarówno ze względu na interesujący temat, jak też ciekawy materiał doświadczalny i poważny naukowy poziom.

3. Proces znakowy, mentaliści i behawioryści

W procesie znakowym udział biorą cztery elementy: znak, przedmiot przez znak oznaczony, to co sprawia (np. myśl lub nawyk), że znak interpretuje się jako znak, wreszcie ten, dla kogo znak jest znakiem, czyli interpretator znaku. Istnieją dwa kierunki wyjaśniania procesu znakowego: mentalistyczny, ujmujący go w kategoriach myśli i behawiorystyczny — opisujący go w kategoriach zachowania się organizmu, podstawowo ustalonych przez Watsona i jego szkołę.

Ogden i Richards są mentalistami, choć ulegają też kierunkowi drugiemu. Całkowitym mentalistą jest B. Russell w książce (13) *The Analysis of the Mind* (1921, 6 ed. 1951 L). Behawioryzm reprezentują natomiast Markey i Lorimer analizujący przebieg procesów znakowo-językowych w rozwijającym się człowieku: (14) J. F. Markey, *The Symbolic Process and Its Integration in Children* (1928, L); (15) F. Lorimer, *The Growth of Reason. A Study of the Role of Verbal Activity in the Growth of the Structure of the Human Mind* (1929, L).

Wymienimy jeszcze najważniejsze pozycje behawiorystyczne omawiające szeroko składniki procesu znakowego i jego przebieg: (16)

A. P. Weiss, *A Theoretical Basis of Human Behavior* (1929, Columbus); (17) E. C. Tolman, *Purposive Behavior in Animals and Men* (1932, NY); (18) B. F. Skinner, *The Behavior of Organisms* (1938, NY); (19) C. L. Hull, *Principles of Behavior* (1943, NY); (20) B. F. Skinner, *Verbal Behavior* (1947, Harvard); (21) D. O. Hebb, *The Organization of Behavior* (1949, NY).

Warto jeszcze zwrócić uwagę na trzy artykuły omawiające kluczowe dla semiotyki zagadnienia znaków. Autorzy dwu pierwszych są mentalistami: (22) S. W. Cunningham, *Perspective and Context in the Meaning-Situation* (University of California Publications in Philosophy, Vol. 16, Nr 2, 1935, Berkeley); (23) C. J. Ducasse, *Symbols, Signs, and Signals* (1939), „Journal of Symbolic Logic”, Vol. 4, p. 41—52); (24) H. Spang-Hansen, *Recent Theories on the Nature of the Language Sign* (1954, „Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague”, IX).

4. Język: zwierzęta, ludzie pierwotni, zbiorowość

Dociekając początków języka, wiele badań poświęcono zwierzętom, ludom pierwotnym żyjącym wspólnie i grupom społecznym, tym ostatnim w przekonaniu, że język tworzą nie jednostki dla „wyrażenia myśli”, lecz społeczeństwa dla praktycznych konieczności porozumiewania się.

Behawiorysta, G. A. De Laguna w znakomitym i bardzo sugestywnym dziele (25) *Speech, Its Function and Development* (1927, New Haven) wszystkie, nawet zdaniowe, formy mowy wywodzi ze znaków zwierzęcych i twierdzi, że są one ostatecznym rezultatem ewolucji, w której człowiek z istoty zwierzęcej pędzącej życie na drzewach, stał się stworzeniem naziemnym i rozumnym. Na temat życia zbiorowego zwierząt i ich języka istnieją liczne studia. W ostatnich latach dwa zwłaszcza stały się sławne: (26) K. Frisch, *Bees: Their Vision, Chemical Senses and Language* (1950, Ithaca); (27) N. Tinbergen, *Social Behaviour in Animals*, (1953, L).

Pierwszym studium semiotycznym w zakresie badań nad językami ludów pierwotnych była rozprawa B. Malinowskiego (6), dołączona do książki Ogdena-Richardsa. Wielkie zasługi w tej dziedzinie ma amerykański wybitny antropolog F. Boas. Semiotycy opierają się na jego dziełach i cenią już wczesną rzecz (28) *Handbook of American Indian Languages* (1911, Washington), niemniej niż podstawowe i ogólne (29) *General Anthropology* (1938, Boston). Całkowicie semiotyczny charakter

noszą prace B. L. Whorfa o językach Azteków, Mayów i Indian Hopi. Autor dowodzi na materiale ich mowy, że struktura języka wpływa na spostrzeganie, sposób myślenia i ujmowania świata. Najważniejsze rozprawy tego niedawno i za wcześniej zmarłego amerykańskiego badacza zebrano w książce (30) *Language, Thought and Reality. Selected Writings of Benjamin Lee Whorf* (1956, NY).

Pochodzenia języka z gestu, który się zrodził w środowisku życia zbiorowego, gestu możliwego do obserwacji także na szczeblu zwierząt, dowodzi G. H. Mead w pięknym dziele, wydanym przez jego ucznia Ch. Morrisa, (31) *Mind, Self and Society from a Standpoint of a Social Behaviorist* (1934, Chicago).

Do tego samego zakresu psychologii społecznej należy (32) P. W. Bridgmana, *The Intelligent Individual and Society* (1938, NY).

Badania zależności między społecznym życiem człowieka i rozwojem języka prowadziły bezpośrednio do zainteresowania się zależnościami, jakie zachodzą między rozwojem języka i rozwojem kultury. Szczególne zasługi ma tu znakomity językoznawca amerykański, E. Sapir. Lat temu dziesięć wydano szereg jego studiów na ten temat w zbiorze (33) E. Sapir, *Selected Writings in Language, Culture and Personality*, Ed. D. G. Mandelbaum (1949, Berkeley). Z innych pozycji tego kręgu zagadnień ważne są następujące: (34) F. Boas, *Race, Language and Culture* (1940, 2 ed. 1955, NY); (35) H. Hoijer (editor), *Language in Culture. Conference on the Interrelations of Language and other Aspects of Culture* (1954, Chicago), (36) L. Bryson et al. (eds), *Symbols and Society* (1955, NY).

Język ludzki może być dziedziczony i przekazywany z pokolenia w pokolenie, stąd wielki problem uczenia się mowy. Ma już on dużą naukową literaturę. Wymienione wyżej rozprawy Markey'a i Lorimera o nim traktują. Oto nowsze prace na podobne tematy: (37) E. Hilgard and D. G. Marquis, *Conditioning and Learning* (1940, NY); (38) N. E. Miller and J. Dollard, *Social Learning and Imitation* (1941, New Haven); (39) Ch. E. Osgood, *Meaningful Similarity and Inference in Learning* (1944, New Haven).

5. Język jako system znaków

Język, mówią semiotycy, jest systemem znaków, czyli określonym ich układem, strukturą. W związku z tym twierdzeniem trzeba wskazać następujące pozycje: (40) N. C. Dalkey, *The Plurality of Language Structures. Ph. D. Dissertation* (1942, Los Angeles, University of California); (41) N. Chomsky, *Syntactic Structures* (1957, Lounz, USA).

6. Percepcja języka, strona dźwiękowa i wizualna

Z pobudzenia semiotyków w badaniach nad komunikacją międzyludzką prowadzi się szerokie obserwacje i studia nad percepcją języka, nad jego stroną dźwiękową a także wizualną. Nowocześniejsze wyniki tych prac: (42) L. E. Hahn, *A contextualistic Theory of Perception* (1942, Los Angeles); (43) H. F. Brandt, *The Psychology of Seeing* (1945, NY, The Philosophical Library); (44) F. H. Allport, *Theories of Perception and the Concept of Structure* (1955, NY); (45) B. Karlgren, *Sound and Symbol in Chinese* (1923, L); (46) H. Fletscher, *Speech and Hearing* (1929, NY); (47) A. B. Wood, *A Textbook of Sound* (1930, L); (48) G. O. Russell, *Speech and Voice* (1931, NY); (49) S. S. Stevens and H. Davis, *Hearing — Its Psychology and Physiology* (1938, NY); (50) A. B. Wood, *Acoustics* (1940, L); (51) R. O. Curry, *Mechanism of Human Voice* (1940, NY); (52) R. K. Potter, G. A. Kopp and H. C. Green, *Visible Speech* (1947, NY).

7. Mowa, jej rodzaje i odmiany

Semiotykom zawdzięczamy ożywienie starych problemów dialektyki i retoryki, nadto zbadanie różnych rodzajów i odmian mowy. Do dziś nie straciła wartości wybitna książka (53) M. J. Adlera, *Dialectic* (1927, L). Studium (54) I. A. Richardsa, *The Philosophy of Rhetoric* (1936, L), ukazuje doskonale, że słowo osiąga właściwe znaczenie dopiero w kontekście. Opracowano język sporów i dyskusji: (55) B. B. Bogoslovsky, *The Technique of Controversy* (1928, L); (56) C. K. Ogden, *Opposition. A Linguistic and Psychological Analysis* (1932, L); (57) A. C. Baird, *Discussion. Principles and Types* (1943, NY); (58) H. L. Ewbank and J. J. Auer, *Discussion and Debate* (1952, NY); (59) W. Prembeck and W. Howell, *Persuasion* (1952, NY) oraz rodzaje mowy międzynarodowej; (60) H. Shenton, *Cosmopolitan Conversation. The Language Problems of International Conversation* (1933, NY); (61) Q. Wright, *The Study of International Relations* (1955, NY).

Prace charakteru ogólniejszego: (62) A. H. Monroe, *Principles and Types of Speech* (1949, ed. 3 Chicago); (63) B. Sondel, *Everyday Speech* (1950, NY); (64) W. N. Brigance, *Speech: Its Techniques and Disciplines in a Free Society* (1952, NY). — Na koniec podstawowej wagi książka o charakterze uniwersyteckiego podręcznika, świetnie na-

pisana, traktująca o wszystkich prawie zagadnieniach mowy: (65) I. W. Black and W. E. Moore, *Speech. Code, Meaning and Communication* (1955, NY).

8. Komunikacja językowa i pozajęzykowa

Pełny akt języka jest wymianą znaków, czyli komunikacją. Opiera się na rozumieniu, a jeśli ma przebieg pomyślny, znaczenie znaku staje się wspólne stronie mówiącej i słuchającej. Istnieje na te tematy olbrzymia już literatura.

Pierwsze, monumentalne studium reprezentuje dzieło (66) K. Brittona, *Communication. A Philosophical Study of Language* (1939, NY). Rzecz całkowicie mentalistyczna. Stanowi drobiazgową analizę logiczno-filozoficzną wszystkich prawie rodzajów zdań, nawet w literaturze, stosunku ich struktury do struktury faktów rzeczywistości i waloru komunikacyjnego.

Szczególnie interesuje semiotyków komunikacja w grupie i w zbiorowości: (67) W. Schramm (ed.), *Communications in Modern Society* (1948, Urbana); (68) C. I. Howland, A. A. Lumsdaine and F. D. Sheffield, *Experiments on Mass Communication* (1949, Princeton); (69) L. Festinger, K. Back, S. Schachter, H. H. Kelley, J. Thibaut, *Theory and Experiment in Social Communication* (1950, Ann Arbor, Michigan).

Zagadnienie komunikacji w zbiorowości wiąże się często z problematyką propagandy, poddawanej, zwłaszcza w Ameryce, szczegółowej analizie: (70) A. Mc Clung Lee and E. Briant Lee, *The Fine Art of Propaganda* (1939, NY, Institute for Propaganda Analysis); (71) H. D. Lasswell, B. L. Smith and R. D. Casey, *Propaganda, Communication and Public Opinion: A Comprehensive Reference Guide* (1946, Princeton). Do dziedziny społecznej komunikacji należy też niewątpliwie rzecz traktująca o rozchodzeniu się wieści: (72) G. W. Allport and L. Postman, *The Psychology of Rumor* (1947, NY). Wielką złożoność problemów komunikacji ukazuje i rozważa (73) P. Kecskemeti w rozprawie *Meaning, Communication and Value* (1952, Chicago).

Na osobną uwagę zasługuje pozycja angielska: (74) Ifór Evans (ed.), *Studies in Communication* (1955, L., Contributed to the Communication Research Centre University College, London). Jest to rodzaj monografii, złożonej z dziewięciu studiów, na tematy komunikacji w różnych dziedzinach. Nazwiska autorów mówią same za siebie: A. J. Ayer, I. B. S. Haldane, C. Cherry, G. Wickers, J. Z. Young,

R. Wittkower, T. B. L. Webster, D. B. Fry. Rzecz wysoce wartościowa.

Nie tylko mowa, lecz i pismo są narzędziem komunikacji. Stosunek pisma do mowy, a także samo pismo są częstym przedmiotem rozważań semiotyków. Na wymienienie zasługuje przede wszystkim klasyczne już, jak zauważono słusznie, choć dziesięć dopiero lat temu wydane dzieło: (75) D. Diringier, *The Alphabet, a Key to the History of Mankind* (1948, NY, Philosophical Library). Nadto zaś: (76) I. J. Gelb, *A Study of Writing* (1952, Chicago).

Prócz mowy i pisma istnieją jeszcze języki ruchów, gestów, mimiki itd.: (77) G. W. Allport and P. E. Vernon, *Studies in Expressive Movement* (1933, NY); (78) M. Critchley, *The Language of Gesture* (1939, L, NY); (79) A. Still, *Communication through the Ages* (1946, NY); (80) J. Ruesh and W. Kees, *Nonverbal Communication. Notes on the Visual Perception of Human Relations* (1956, Berkeley, California). I ujęcie historyczne: (81) L. Hogben, *From Cave Painting to Comic Strip. A Kaleidoscope of Human Communication* (1949, NY).

W ciągu niespełna dziesięciu ostatnich lat powstała i rozwinęła się nowa dyscyplina, którą nazwano matematyczną teorią komunikacji. Zrodziły ją techniczno-inżynierskie potrzeby telekomunikacji, głównie potrzeba określenia wielkości informacji wysyłanej przewodem ze źródła do miejsca przeznaczenia. Dokonano licznych analiz dźwiękowej strony języka (zob. 6), statystycznie ustalono część i prawdopodobieństwo występowania określonych dźwięków, zasady posługiwania się znakami mowy i w ostatecznym rezultacie uzyskano jednostkę miary informacji. Należy pamiętać, że chodzi tu o specjalne techniczne, nie zaś potoczne pojęcie informacji.

Pierwszym teoretykiem i twórcą nowej dyscypliny jest C.E. Shannon. Wspólnie z W. Weaverem wydał on książkę (82) *The Mathematical Theory of Communication* (1949, Urbana), a data ukazania się jego pierwszego na ten temat artykułu, rok 1948, stanowi właściwy początek samej nauki. Poważny wkład do niej w licznych studiach dał D. Gabor. Główna jego rzecz wydana osobno: (83) *Lectures on Communication Theory* (1951, Cambridge).

Matematyczna teoria komunikacji posiada duże znaczenie dla semiotycznych rozważań nad językiem, zwłaszcza nad problemami komunikacji. Kilka ważniejszych pozycji z zakresu tej ciekawej nauki: (84) S. Goldman, *Information Theory* (1953, L); (85) P. M. Woodward, *Probability and Information Theory, with Applications to Radar* (1953, L); (86) D. A. Bell, *Information Theory and Its Engineering Applications* (1953, L).

Najznakomitszym badaczem statystycznych zagadnień mowy i języka jest Amerykanin G. K. Zipf. Podstawową wagę mają dwie jego prace: (87) *The Psychobiology of Language. An Introduction to Dynamic Biology* (1935, Boston) oraz (88) *Human Behavior and the Principle of Least Effort* (1949, Cambridge). Inne przykłady badań statystycznych: (89) G. U. Yule, *The Statistical Study of Literary Vocabulary* (1944, L); (90) D. H. Howes, *The Definition and Measurement of Word Probability*. Ph. D. Thesis (1950, Harvard University); (91) G. Herdan, *Language as Chose and Chance* (1956, Groningen).

Jak widzimy zagadnienia komunikacji są liczne i różnorodne. Zaznaczamy, że istnieje tendencja do ujęcia ich w jedno i utworzenia osobnej nauki o komunikacji, takiej, w której nawet teoria matematyczna komunikacji reprezentowałaby tylko jakiś rozdział. Są dwa poważne i obszerne, znakomite studia, stanowiące wyraźne próby w tym kierunku, amerykańskie pierwsze i drugie angielskie, a mianowicie: (92) G. A. Miller, *Language and Communication* (1951, NY); (93) C. Cherry, *On Human Communication. A Review, a Survey and a Criticism* (1957, NY).

Wszelkie badania nad zagadnieniami komunikacji prowadzone są w pojęciowej aparaturze semiotyki. Sprawa ta stała się nawet przedmiotem osobnego sympozjum na konferencji w Holandii, gdzie istnieje International Society for Significs, kontynuujące w wysokim stopniu tradycję myśli Violi Welby: (94) *Significs Conference* (Amersfoort, Holland 1953. Symposium on Semantic and Signific Aspects of Modern Theories of Communication, opublikowane w „Synthèse”, Vol. IX, Issue 3, No. 3—5, Bussum, Netherlands).

9. Pojęciowość, logika, stopnie języka

Według zdania semiotyków rozwój języka polega na zmniejszaniu się ilości słów konkretnych i jednostkowych, wzroście zaś pojęć. Z drugiej strony uważa się, że nawet jednostkowe nazwy są rodzajami uogólnień. Strona pojęciowa stanowi przedmiot wielu rozpraw: (95) C. L. Hull, *Quantitative Aspects of the Evolution of Concepts* (1920, „Psychological Review”, Monograph Supplements, Vol. 28, p. 1—86); (96) H. Gilkinson, *Outlines of Research in General Speech* (1943, Minneapolis, Burgess); (97) A. B. Craig and F. H. Knowler, *General Speech. An Introduction* (1949, NY); (98) S. Körner, *Conceptual Thinking* (1955, Cambridge); (99) J. S. Bruner, J. J. Godnow and G. A. Austin, *A Study of Thinking* (1956, NY). Rzecz zwłaszcza o tworzeniu pojęć i klasyfikowaniu. Pozycje dotyczące logiki języka:

(100) N. Isaacs, *The Logic of Language* (1933, „Aristotelian Society Proceedings“, Vol. 33, p. 259—294); (101) J. Mac Kaye, *The Logic of Language* (1939, Hanover).

Znaki języka odnoszą się do rzeczy, ale są w nim znaki odnoszące się do nich samych. W ten sposób możemy mówić o rzeczach i również o tym, jak o rzeczach mówimy. Rozróżnić więc trzeba język rzeczy od metajęzyka, czyli pierwszy stopień języka od drugiego stopnia. Stopni języka może być wiele. Ciekawsze studia na ten temat: (102) Ch. Morris, *Signs about Signs about Signs* (1948—49, „Philosophy and Phenomenological Research“, Vol. IX, p. 115—133); (103) R. S. Hartman, *Levels of Language* (1956, „Dianoia“ Anuario de Filosofia — Yearbook of Philosophy, Centre of Philosophical Research, National University of Mexico, p. 254—269); (104) B. L. Whorf, *Collected Papers on Metalinguistics* (1952, Washington). Rzecz zawiera cztery następujące studia, przedrukowane potem w zbiorze (30): 1) *Science and Linguistics*; 2) *Linguistics as an Exact Science*; 3) *Languages and Logic*; 4) *The Relation of the Habitual Thought and Behavior to Language*; (105) R. Dettling, *Psychology as Metalanguage*, w książce S. I. Hayakawa (ed.) *Language, Meaning and Maturity* (1954, NY).

10. Rodzaje języków

Język nauki, filozofii i logiki, matematyki, fizyki

Ogół semiotyków żywi przekonanie, że znaki i symbole językowe oznaczają w różny sposób. Takich sposobów wyróżnia się co najmniej dwa. W terminologii Ogdena-Richardsa jeden nosi miano pojęciowego, odniesieniowego — drugi emocyjnego. Pierwszy jest myślowym odnośnikiem się do przedmiotów pojęć, drugi jest wyrażeniem (ekspresją) uczuć, postaw i ocen. Na tej drodze powstają różne odmiany języków. Język pojęciowy to język nauki, emocyjny — poezji, religii, etyki i moralności, polityki. Jednak wielu autorów nie godzi się, by np. nauki traktujące o zagadnieniach wartości wiązać z językiem emocyjnym i wyróżnia więcej sposobów oznaczania i posługiwania się znakami.

Ogólniejsze prace, traktujące o zagadnieniach nauki i języka są następujące: (106) R. M. Eaton, *Symbolism and Truth* (1925, Cambridge, Mass.); (107) E. Bevan, *Symbolism and Belief* (1938, NY); (108) T. Dantzig, *Number: The Language of Science* (1933, L); (109) L. Bloomfield, *Linguistic Aspects of Science* (1939, Chicago, „International Encyclopedia of Unified Science“, Vol. 1, No 4); (110) A. J. Ayer,

The Foundations of Empirical Knowledge (1946, NY); (111) B. Russell, *Human Knowledge, Its Scope and Limits* (1948, NY); (112) J. Dewey, and A. F. Bentley, *Knowing and the Known* (1949, Boston); (113) D. Greenwood, *Truth and Meaning* (1957, NY, The Philosophical Library). Nadto dwie rozprawy z zakresu metodologii: (114) I. A. Richards, *Basic Rules of Reason* (1933, L), rzecz o tzw. wielokrotnej definicji, oraz (115) W. R. Crawshay, *Methods and Criteria of Reasoning*, (1957, L).

W zakresie nauk poszczególnych zacząć trzeba od filozofii i logiki, na tym terenie bowiem doszło do powstania semantyki logicznej, którą zwłaszcza w Polsce uważa się czasem za jedyną istniejącą semantykę. Początki semantyki logicznej, jak semiotyki, przypadają na rok 1910. Jest to data wyjścia z druku (116) B. Russella i A. N. Whiteheada, *Principia Mathematica*, (Cambridge). Poddano tu badaniu systemy aksjomatyczne, co, zawdzięczając polskiej szkole logików (Leśniewski, Tarski, Ajdukiewicz), przyczyniło się do powstania semantyki logicznej.

Semantyka logiczna przeprowadza logiczną analizę języka naukowego, semiotyka bada wszelki język, ale łączy je fakt, że obie traktują język jako system znaków i symbolów. Nadto, analizując język naukowy z punktu widzenia logiki, badacze, choć tematycznie i metodologicznie w ograniczonym zakresie, rozpatrywali fragment języka interesujący również semiotyków. Przy tym zdarzało się często, że rozważali także problemy języka potocznego, którym przecież posługuje się wiele nauk. I na koniec — nie tylko logika, ale i filozofia badała podstawy swego języka, wcale nie zawsze w perspektywie tylko logicznej. Najczęściej logicy bywali filozofami i filozofowie logikami. Tak było z Russellem, tak było w Kole Wiedeńskim. W rezultacie jedni i drudzy przyczynili się do rozwoju semiotyki, a jak niektórzy twierdzą, logicy nawet zbyt silnie na niej zaciężyli. Z drugiej strony to i owo jej zawdzięczają, np. R. Carnap w wysokim stopniu swą podstawową terminologię, zwłaszcza w (117) *Introduction to Semantics* (1942, Cambridge). I ostatecznie wielu logików, nie mówiąc już o filozofach, uważamy słusznie za twórców semiotyki, a ich rozprawy za podstawowe dla niej.

Chronologicznie szereg otwiera (118) L. Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus* (1922, 1933, 1955, L, NY), rzecz dwujęzyczna, niemiecko-angielska, związana z myślą B. Russella, która szczególnie wpływ wywarła na badania, dotyczące stosunku języka do rzeczywistości. Z logików w dziejach semiotyki rolę doniosłą odegrały prace Russella, Carnapa i Ayera. Wyliczmy chronologicznie ich prace i innych: (119) R. Carnap, *Philosophy of Logical Syntax* (1935, L, „Psyche Mi-

niatures"); (120) A. J. Ayer, *Language, Truth and Logic* (1936, L), do 1954 r. miała 14 wydań; (121) R. Carnap, *The Logical Syntax of Language* (1938, NY); (122) M. Schlick, *Gesammelte Aufsätze* (1938, Wien); (123) J. Dewey, *Logic, The Theory of Inquiry* (1938, NY); (124) R. Carnap, *Foundations of Logic and Mathematics* (1939, Chicago, „International Encyclopedia of Unified Science”, Vol. 1, No 3); (125) B. Russell, *An Inquiry into Meaning and Truth* (1940, 1951, L), Russell zmienił w tym dziele stanowisko mentalistyczne na behaviorystyczne w wysokim stopniu; (126) C. J. Ducasse, *Philosophy as a Science* (1941, NY); (127) A. Tarski, *Introduction to Logic* (1941, NY); (128) M. Black, *Language and Philosophy* (1949, NY); (129) A. G. N. Flew, *Essays on Logic and Language*, dwie serie (1951, NY). Na bliższą uwagę zasługuje książka: (130) L. Linsky (ed.), *Semantics and the Philosophy of Language. A Collection of Readings* (1952, Urbana). Jest to zbiór studiów filozoficznych i logicznych drukowanych w czasopismach amerykańskich i poza granicami Ameryki. Znaczna ich część, jak podkreśla wydawca, stanowi zasób już klasyczny, na który powołuje się wielu uczonych. Zbiór zawiera następujące studia: A. Tarski, *The Semantic Conception of Truth*; C. J. Lewis, *The Modes of Meaning*; N. Goodman, *On Likeness of Meaning*; W. V. Quine, *Notes on Existence and Necessity*; B. Russell, *Descriptions*; B. Matthes, *Synonymity*; P. Marhenke, *The Criterion of Significance*; C. G. Hempel, *Problems and Changes in the Empiricist Criterion of Meaning*; W. V. Quine, *On What There is*; R. Carnap, *Empiricism, Semantics and Ontology*; N. Goodman, *The Problem of Counterfactual Conditionals*; A. Naess, *Toward a Theory of Interpretation and Preciseness*; M. G. White, *The Analytic and the Synthetic: An Untenable Dualism*. — (131) M. Black, *Problems of Analysis* (1954, NY); (132) R. F. Harris and J. L. Jarret, *Language and Informal Logic* (1956, NY). I popularna, dobra książka: (133) B. F. Huppe and Jack Kaminsky, *Logic and Language* (1956, NY).

Nie tylko w logice i filozofii, lecz również w szeregu innych nauk poddano badaniu językowe podstawy. Warto wymienić następujące pozycje: (134) A. F. Bentley, *Linguistic Analysis of Mathematics* (1932, Bloomington, Indiana); (135) L. Wittgenstein, *Remarks on the Foundations of Mathematics* (1956, Oxford); (136) P. W. Bridgman, *The Nature of Physical Theory* (1936, Princeton); (137) P. W. Bridgman, *The Logic of Modern Physics* (1938, NY); (138) P. Frank, *Interpretations and Misinterpretations of Modern Physics* (1938, Paris); (139) P. Frank, *Between Physics and Philosophy* (1941, Cambridge,

Mass.); (140) P. Frank, *Foundations of Physics* (1946, Chicago, „International Encyclopedia of Unified Science“, Vol. 1, No 7).

11. Emocyjność języka

Ogólna teoria wartości, etyka, nauki społeczne a język

Emocyjna strona języka bywa szeroko rozważana, ale nie stała się jeszcze tematem osobnej rozprawy, zwróćmy więc uwagę na obszerną pozycję czasopiśmienniczą, której autorami są trzej doskonali znawcy sprawy: (141) M. Black, C. L. Stevenson, I. A. Richards, *Symposium on Emotive Meaning* (1948, „The Philosophical Review“, Vol. LVII, p. 111—157).

Dla wielu uczonych, jak wyżej mówiłam, wartość i ocena są wytworem emocyjnej postawy, słowa wartościujące i oceniające mają treść znaczeniową emocjonalną. Jednak w niniejszym wykazie podaję bibliografię dzieł bez względu na to, jakie stanowisko w tej sprawie autorzy zajmują.

W zakresie ogólnej teorii wartości szczególnie cenna i ważna jest (142) J. Deweya, *Theory of Valuation* (1939, Chicago, „International Encyclopedia of Unified Science“, Vol. 2, No 4). Książce (143) A. Kaplana, *The Language of Value: A Study in Pragmatics* (1942, Los Angeles, Ph. Dissertation, University of California), zawdzięcza wiele Ch. Morris. Dla kwestyj stosunku języka do rzeczywistości zasadnicze znaczenie ma (144) R. Lepleya, *Verifiability of Value* (1954, Chicago). Nie można pominąć dwu rozpraw: (145) L. Bryson et al. (ed), *Symbols and Values. An Initial Study* (1954, NY) i (146) Ch. Morris, *Varieties of Human Value* (1956, NY). — Ale zupełnie osobna, specjalna uwaga należy się związanym ze sobą pozycjom: (147) R. Lepley (ed.), *Value: A Cooperative Inquiry* (1949, NY); (148) R. Lepley (ed.), *The Language of Value* (1957, NY). Są to dwie księgi, zbiory studiów różnych autorów. Pierwsza powstała z inicjatywy J. Deweya. Opracowano w niej kluczowe zagadnienia teorii wartości. Druga, która nas tu interesuje bezpośrednio, zawiera studia następujące: W. Moore, *The Language of Values*; E. S. Robinson, *The Languages of Sign Theory and Value Theory*; Ch. Morris, *Significance, Signification, and Painting*; S. C. Pepper, *Evaluation and Discourse*; E. M. Adams, *Empirical Verifiability Theory of Factual Meaning and Axiological Truth*; Jan Mc Greal, *The Third Man*; A. C. Garnett, *A non-normative Definition of „Good“*; H. Fingarette, *The Judgmental Functions of Moral Language*; R. B. Brandt, *Some Puzzles*

for Attitude Theories of Value; H. N. Lee, *The Meaning of „Intrinsic Value“*; R. S. Hartman, *Value Propositions*. Część druga tomu zawiera artykuły krytyczne o każdej z rozpraw i artykuły krytyczne o tych artykułach. W obu księgach razem mamy więc ogromny materiał dla każdego, kogo interesują zagadnienia wartości, języka wartości i nauki o niej.

Literaturę z zakresu etyki i moralności reprezentują trzy pozycje następujące: (149) Ch. Stevenson, *Ethics and Language* (1944, New Haven); (150) P. B. Rice, *On the Knowledge of Good and Evil* (1955, NY); (151) R. M. Hare, *The Language of Morals* (1952, L).

Co do nauk społecznych nie zdecydowano, czy, i w jakim stopniu, należą do nauk wartościujących. Ale istnieje na ten temat rozprawa: (152) G. R. Geiger, *Values and Social Sciences* (1950, „Journal of Social Issues“ Vol. VI, No 4, 9). Oto pozycje omawiające kwestie języka i nauk społecznych: (153) O. Neurath, *Modern Man in the Making* (1939, NY); (154) F. Kaufman, *Methodology of the Social Sciences* (1944, L); (155) O. Neurath, *Foundations of the Social Sciences* (1944, Chicago, „International Encyclopedia of Unified Science“, Vol. 2, No 1); (156) D. Krech and R. S. Crutchfield, *Theory and Problems of Social Psychology* (1948, NY).

Studia traktujące o językowych problemach prawa: (157) J. Frank, *Law and the Modern Mind* (1930, NY); (158) E. Hexner, *Studies in Legal Terminology* (1941, Chapel Hill); (159) F. Oppenheim, *Outline of a Logical Analysis of Law* (1943, Princeton, Princeton University. Ph. D. Dissertation. Także w „Philosophy of Science“, Vol. 11, 1944, p. 142—160).

Polityka: (160) N. H. Hinton, *Political Semantics* (1941, NY, Ph. D. Dissertation. Columbia University); (161) S. Rundle, *Language as a Social and Political Factor in Europe* (1946, L); (162) H. D. Lasswell, N. C. Leistes and al., *Language of Politics* (1949, NY).

12. Magia, mit i religia a język

Z językiem wiąże człowiek mnóstwo przekonań i przesądów, stąd potęga jego oddziaływania. Wiąże się z nim również zagadnienie magii, mitu i religii. Bardzo bogatego, źródłowego materiału w dziedzinie magii językowej ludów pierwotnych dostarcza semiotykom książka B. Malinowskiego, po części — jak widzieliśmy — również semiotyka: (163) *Coral Gardens and Their Magic* (1935, L). Niedawno ukazało się osobne studium na ten temat: (164) Toshiko Izutsu, *Language*

and Magic (1956, Tokyo). — Uczeni angielscy i amerykańscy w dziedzinie zagadnień magii i języka korzystają w wysokim stopniu z dorobku myśli E. Cassirera. Jak wiadomo II tom jego monumentalnej trylogii (165) *Die Philosophie der Symbolischen Formen* (1923—1929, Berlin) nosi tytuł *Das mythische Denken*. S. Langer przełożyła też rzecz Cassirera poświęconą już wyłącznie sprawom języka i mitu: (166) E. Cassirer, *Language and Myth* (1946, NY).

Bardzo bogata jest literatura mówiąca o językowych podstawach religii: (167) D. E. Littlefair, *Logical Analysis of Concepts in Selected Systems of Theology* (1940, Chicago, Ph. D. Dissertation, University of Chicago); (168) M. W. Boyer, *Sign Analysis as a Method for Philosophy of Religion* (1941, Chicago); (169) H. Parsons, *Myth and Religious Knowledge* (1946, Chicago, Ph. D. Dissertation, University of Chicago). I na koniec: (170) B. F. Kimpel, *Language and Religion* (1957, NY).

13. Literatura, nauka o literaturze i estetyka a język

Sztuki, zwłaszcza słowne, również uważa się za odmiany języków. Najczęściej uważa się je za języki emocjonalne, chociaż wielu semiotyków nie godzi się z takim ujęciem. Nikt jednak nie przeczy, że poezja operuje językiem wartości. Teoretycy i badacze literatury, właśnie swymi nad nią pracami, przyczynili się bardzo wybitnie do rozwoju semiotyki, zwłaszcza I. A. Richards. Jego dwa wczesne dzieła: (171) *Principles of Literary Criticism* (1924, L, 13 ed. 1952) i (172) *Practical Criticism. A Study of Literary Judgment* (1929, L, 9 ed. 1954) należą do klasycznych pozycji w dziedzinie semiotyki. Problemom zamierzonych chwiejności znaczeń w poezji poświęcił całą książkę (173) W. Empson, *Seven Types of Ambiguity* (1930, L, 4 ed. 1953). Rzecz jest ważna dla problemów chwiejności znaczeń językowych w ogóle. Nie mniejszą wagę posiada druga jego książka (174) *The Structure of Complex Words* (1951, L). Fundamentalną pozycją jest dzieło Amerykanina (175) K. Burke, *The Philosophy of Literary Form: Studies in Symbolic Action* (1941, Baton Rouge). Symbolizm (w semiotycznym szerokim znaczeniu) literatury ukazano tu z różnych punktów widzenia. Poważną wartość naukową reprezentuje dzieło (176) T. C. Pollocka, *The Nature of Literature. Its Relation to Science, Language and Human Experience* (1942, Princeton). Jest to całkowicie semiotyczny system teorii literatury, ze znacznym, osobistym wkładem autora do problemów języka w ogóle. Ostatnio ukazała się nowa, niepomierne skromniejsza, również amery-

kańska praca. Ze względu na podręcznikowy charakter warta jest zasygnowania. W pierwszej części traktuje o języku, w drugim o literaturze: (177) D. B. Garey, *Putting Words in Their Places* (1957, Chicago).

Nauka o literaturze, krytyka i estetyka również uległy wpływow semiotyki i badają zarówno własne językowe podstawy, jak też inne, typowo semiotyczne kwestie. Nie będzie żadnej przesady, gdy się powie, że powstała nowa, semiotyczna teoria literatury i estetyka. Oto wykaz ich główniejszych pozycji: (178) J. Hospers, *Meaning and Truth in the Arts* (1943, 3 ed. 1949, Chapel Hill). Rozważono tu muzykę, malarstwo i literaturę, ostatnią ze szczególną wnikliwością. Książka ma dużą wartość również dla badaczy języka. Podobnie rozprawa (179) B. C. Heyla, *New Bearings in Esthetics and Art Criticism. A Study in Semantics and Evaluation* (1943, New Haven). Monumentalna księga (180) T. M. Greena, *The Arts and the Art of Criticism* (1947, Princeton) jest próbą stworzenia semiotycznego systemu estetyki, próbą bardzo poważną i w licznych punktach przekonującą.

Podobną próbę, choć innego charakteru, stanowi dzieło (181) S. K. Langer, *Feeling and Form. A Theory of Art Developed from „Philosophy in a New Key“* (1953, L). Autorka, wybitna amerykańska filozofka i semiotyczka, wypracowała własny pogląd na większość zagadnień semiotyki, czemu dała wyraz w książce (245) *Philosophy in a New Key*. Z założeń i wniosków tej książki wywiodła semiotyczny, wysoce indywidualny system estetyki.

14. Natura języka, jedność nauki

Język w swym rozwoju — mówią semiotycy — jest najpierw „poetycki”: animistyczny, metaforyczny, potem zyskuje na abstrakcyjności, rośnie w nim zakres pojęć. Lecz tej „poetyckości” całkowicie nie traci nigdy; wyzyskuje ją nie tylko poezja, ale i nauka. Wielu semiotyków twierdzi, że nie tylko literatura i nauki humanistyczne operują wartościami, wartościują wszystkie nauki. W. M. Urban, wybitny amerykański teoretyk wartości i semiotyk, pisze: „...nadzwyczaj trudno mi zrozumieć, jak »fakty na które wskazuję« mogą mieć dla mnie znaczenie, jeśli nie zostaną odniesione do celu lub wartości praktycznej albo naukowej... Nie mogę też przekazać tych faktów komuś, kto nie dokonuje oceny i nie rozpozna celów i wartości, które przy wskazywaniu mam na myśli”. (*Language and Reality*, s. 127). Mowa tu naturalnie o wskazywaniu językowym przy pomocy nazw ogólnych i pojęć. Te wszystkie problemy różnic między językiem nauki i literatury, wskazującym (czyli pojęciowym) i wartościującym są w semiotyce żywe i często dyskutowane.

Warto w związku z tym wskazać następujące pozycje: (182) I. A. Richards, *Science and Poetry* (1926, NY); (183) S. Buchanan, *Poetry and Mathematics* (1929, NY); (184) A. Tate, *Literature as Knowledge: Comment and Comparison* (1940/41, „Southern Review”, Vol. 6, p. 629—657); (185) A. K. Coomaraswamy, *Figures of Speech or Figures of Thought* (1946, L); (186) C. I. Lewis, *An Analysis of Knowledge and Valuation* (1947, La Salle, USA); (187) M. Foss, *Symbol and Metaphor in Human Experience* (1948, Princeton).

Semiotycy żywią przeświadczenie, że jeśli zostaną zbadane podstawy językowe wszystkich dziedzin wiedzy, da się je powiązać w ostateczną jedność nauki. Badania takie mogą być przeprowadzone tylko w terminach semiotyki. W tym sensie jest ona nauką jednoczącą wszystkie nauki, rodzajem nauki nauk. W r. 1934 R. Carnap, pisze na ten temat książkę (188) *The Unity of Science* (1, „Psyche Miniatures”, General Series No 63), zaś w r. 1938 zaczęto wydawać w Ameryce (189) „International Encyclopedia of Unified Science” (Chicago), na którą składa się szereg studiów o poszczególnych naukach i zagadnieniach, zinterpretowanych w perspektywie owego ostatecznego celu jedności. Wydawcami jej są O. Neurath, R. Carnap i Ch. Morris.

15. Zagadnienie przekładu i międzynarodowego języka

W związku z tym, co dotychczas powiedziałam, nie zdziwi zapewne nikogo, że semiotyków interesują niezmiernie sprawy przekładu. W 1932 r. wychodzi w Londynie niewielka, lecz esencjonalna książeczka (190) I. A. Richardsa, *Mencius on the Mind. Experiments in Multiple Definition*. Autor, na przykładzie pism chińskiego filozofa Menciusa, który żył w latach 372—289 przed naszą erą, ukazuje, że problemem najtrudniejszym jest sprawa przekładu języków reprezentujących dwie odmienne kultury umysłowe, jak np. stary język chiński i języki kultur zachodnich. Jako wyjście z tej sytuacji proponuje Richards stosowanie tzw. wielokrotnej definicji, czyli tworzenie wielu definicji jednego pojęcia aż do wyczerpania wszystkich możliwości w tym zakresie. Dwie jeszcze pozycje o zagadnieniach przekładu, z czasopism: (191) W. Empson, *The Need for „Translation” Theory in Linguistics* (1935, „Psyche”, Vol. 15, p. 188—197); (192) I. A. Richards, *Towards a Theory of Translating* (1953, Am. Anthropol. Assoc. 55 Vol.: *Studies in Chinese Thought*, ed. A. F. Wright).

Z tendencji do jednoczenia myśli i wiedzy ludzkiej, stosowania teoryj w praktyce zrodziło się przekonanie o możliwości naprawy ję-

zyka i rozwinęły się prace mające na celu stworzenie języka międzynarodowego opartego na zasadach naukowych. Uczony angielski C. K. Ogden poddał semiotycznej analizie język angielski, uprościł go do słownictwa i reguł najniezbędniejszych, a to, co otrzymał, nazwał „Basic English”. Oto dwie jego książki, w których objaśnia naukowe zasady tego języka: (193) *Basic English. A General Introduction with Rules and Grammar* (1930, L); (194) *The Basic Vocabulary: A Statistical Analysis, with Special Reference to Substitution and Translation* (1930, L).

Innego rodzaju próbę utworzenia międzynarodowego języka przedsięwziął O. Neurath, (195) *International Picture Language. The First Rules of Isotype* (1936, L); (196) *Basic by Isotype* (1936, L).

16. Semiotyka stosowana

Dość wczesnie semiotyka znalazła zastosowanie praktyczne. Najpierw w medycynie. Wybitny lekarz angielski H. Head już w r. 1920 ogłasza rozprawę (197) *Aphasia and Kindred Disorders of Speech* („Brain”, Vol. 43, p. 87—165), w rok potem artykuł (198) *Disorders of Symbolic Thinking and Expression* (1921, „British Journal of Psychology”, Vol. XI, p. 179—193). Obie pozycje wywołały wśród semiotyków poważną dyskusję. Po sześciu latach ukazuje się dwutomowe dzieło tego samego autora, które aż do dziś jest dla wielu badaczy języka, semiotyków oparciem: (199) *Aphasia and Kindred Disorders of Speech* (1926, NY, Vol. I—II). Bibliografia ważniejszej literatury medycznej, wykorzystującej dorobek semiotyki przedstawia się następująco: (200) T. G. Crookshank, *The Importance of a Theory of Signs and a Critique of Language in the Study of Medicine* (1923, L, C. K. Ogden and J. A. Richards, *Meaning of Meaning*, Suppl. II); (201) L. E. Travis, *Speech Pathology* (1931, NY); (202) J. Kasanin (ed.), *Language and Thought in Schizophrenia* (1944, Berkeley); (203) J. H. Masserman, *Principles of Dynamic Psychiatry* (1945, Philadelphia); (204) K. Goldstein, *Language and Language Disturbances: Aphasic Symptom Complexes and their Significance for Medicine and Theory of Language* (1948, NY); (205) J. Ruesh and G. Bateson, *Communication: The Social Matrix of Psychiatry* (1951, NY).

Poza medycyną semiotyka znalazła zastosowanie w dydaktyce myśli, mowy i pisania. Oto niektóre pozycje: (206) R. Flesh, *The Art of Plain Talk* (1948, NY); (207) L. Thonssen and A. C. Baird, *Speech Criticism* (1948, NY); (208) R. Flesh, *The Art Readable Writing* (1949, NY); (209) K. S. Keyes, *How to Develop Your Thinking Ability* (1950,

NY); (210) S. Chase, *Roads to Agreement* (1950, NY); (211) S. Chase, *Guides to Straight Thinking* (1956, NY).

Głębsze wejście w problemy znaczenia wynurzyło praktyczne kwestie poprawnego czytania, rozumienia oraz poprawnej interpretacji tekstów: (212) H. R. Huse, *The Illiteracy of the Literate. A Guide to the Art of Intelligent Reading* (1933, NY); (213) I. A. Richards, *Interpretation in Teaching* (1938, NY); (214) M. J. Adler, *How to Read a Book* (1940, NY); (215) I. A. Richards, *How to Read a Page* (1942, NY).

17. Semantyka ogólna

Jest to kierunek semiotyki zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych przez Polaka, Alfreda Korzybskiego (1879—1950) książką wydaną w 1933 r. (216) *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics* (2 ed. 1941, 3 ed. 1948, Lancaster, Pa). Cel autora miał charakter reformatorsko-dydaktyczny. Korzybski chciał zmienić dwuwartościowy, jak mówi, arystotelesowski system ludzkiego wartościowania na system wielowartościowy, niearystotelesowski, odpowiadający potrzebom współczesnego umysłu. Niewłaściwe wartościowanie prowadzi do skrzywień i schorzeń psychiki. Wartościujemy na drodze językowej, więc analiza języka umożliwi naprawienie go i w konsekwencji podniesienie stanu psychicznego zdrowia. Jeśli chcemy naprawić nasze wartościowanie, musimy pamiętać o trzech naczelnych zasadach: a) Słowa nie są rzeczami, jak mapy nie są terytoriami, b) W słowach nigdy o rzeczach nie wypowiadamy wszystkiego, zawsze pozostaje jakieś itd., jak w mapach, nie odtwarzamy terenu w pełni, c) Możemy mówić o rzeczach, mówić o mówieniu, mówić o mówieniu o mówieniu i tak teoretycznie w nieskończoność. Istnieją więc różne poziomy języka, których nie wolno mieszać. I najogólniej: człowiek zorientowany według zasad semantyki ogólnej, wartościujący na zasadach systemu niearystotelesowskiego, odnosi się z nieufnością do słów, pod uwagę bierze fakty i rzeczy. Nie identyfikuje słów z rzeczami. Wie, że „murzyn” to nazwa ogólna, której w realnym świecie nie odpowiada żaden „murzyn w ogóle”, lecz indywidua $X_1, X_2, X_3, \dots, X_n$. Stąd wartościowanie: „murzyni są źli, leniwi” itp. stanowi błąd identyfikacji. Ponadto X z r. 1900, w którym przyszedł na świat, nie jest X-em z r. 1957. Bý uniknąć błędów identyfikacji, należy fakty oraz rzeczy numerować i datować, nie tylko w nauce, ale także w życiu, gdy wydajemy oceny. Jeśli tak będziemy postępowali, ocena dwuwartościowa np. „zły — do-

bry", arystotelesowska, ulegnie zróżnicowaniu, stanie się wielowartościowa.

Korzybski utworzył szkołę. Uczniów i zwolenników skupił w International Society of General Semantics (Chicago) i w Institute of General Semantics. W 1942 r. zaczął wydawać kwartalnik „ETC. A Review of General Semantics”, jako oficjalny organ Towarzystwa. Towarzystwo i Instytut są ośrodkami wydawniczymi. Wszystkie, bardzo już liczne książki, które się pod ich firmą ukazały, w mniejszym lub w większym stopniu interpretują, rozwijają i propagują idee Korzybskiego. Są to popularyzacje w najlepszym sensie wyrazu. Jednakże popularyzacjami są tylko w części. Dzięki nieraz znakomitym analizom języka, zwłaszcza potocznego, należą nie tylko do semantyki ogólnej, ale i do semiotyki. Obie dyscypliny — semiotyka i semantyka ogólna — liczne zagadnienia mają wspólne, dlatego niektóre pozycje włączyłam do poprzednich wyliczeń. Tutaj wymienię autorów dla semantyki ogólnej najbardziej reprezentatywnych i ich najznamienniejsze prace.

Szczególnie wybitną postacią jest Japończyk, amerykański obywatel, S. J. H a y a k a w a. Wydał (217) *Language in Action* (1941, NY), książkę którą rozszerzył i wydał w osiem lat potem już pod nowym tytułem: (218) *Language in Thought and Action* (1949, Chicago). Do nie mniej godnych uwagi autorów należy W. J o h n s o n, który napisał: (219) *Language and Speech Hygiene: An Application of General Semantics* (1939, Chicago); (220) *People in Quandaries: The Semantics of Personal Adjustment* (1946, NY); (221) *Your Most Enchanted Listener* (1956, NY). Zmarły niedawno I. J. L e e wydawał więcej niż inni. Wymieńmy dwie, a raczej trzy jego książki, druga bowiem składa się z dwu samodzielnych części: (222) *Language Habits in Human Affairs: An Introduction to General Semantics* (1941, NY); (223) *Handling Barriers in Communication, Part I: Lecture Discussions, Part II: Conferees Handbook* (1956, NY). A. R a p o p o r t, operacjonista, przedstawiciel biologii matematycznej: (224) *Science and the Goals of Man: A Study in Semantics Orientation* (1950, NY); (225) *Operational Philosophy* (1953, NY); (226) F. P. C h i s h o l m, *Introductory Lectures on General Semantics* (1944 do 1954 pięć wydań, Chicago); (227) W. J o h n s o n, H. F a i r b a n k s, M. M a n n and J. C h o t l o s, *Studies in Language Behavior* (1944, „Psychological Monographs”, Vol. 56, p. 1—111, 1950, NY); (228) I. S. B o i s, *Explorations in Awareness. A Guide to Thinking and Behavior in Terms of General Semantics, Especially as Applied to Business* (1957, NY).

Szczególnie cenne są dwa zbiory: (229) I. J. L e e (ed.), *The Language of Wisdom and Folly; Background Readings in Semantics* (1949,

NY). Książka zawiera wyjątki z wybitnych autorów nawet dziewiętnastowiecznych, które w jakiś sposób są interesujące dla semiotyki, przedstawiciele semantyki ogólnej interesują się bowiem również całością semiotyki. Zbiór drugi: (230) S. H a y a k a w a (ed.), *Language, Meaning and Maturity* (1954, NY. Selections from „ETC. A Review of General Semantics”, 1943—1953). Przedrukowano tu najciekawsze artykuły z kwartalnika ETC., zamieszczone w nim na przestrzeni dziesięciu lat. Historia semiotyki jest słabo opracowana, specjalne więc znaczenie mają w tym zbiorze dwa studia: A. R a p o p o r t; *What is Semantics?* i S. I. H a y a k a w a; *Semantics, General Semantics and Related Disciplines*.

Warto zaszygnować książkę, która ukazała się niedawno. Nie doszła jeszcze do moich rąk, ani nie mam o niej bliższych wiadomości. Prawdopodobnie nosi charakter naukowo informacyjny: (231) T. L o n g a b a u g h, *General Semantics*, (1957, Vantage).

18. Poprzednicy, Semiotyka jako nauka. Dzieła ogólne

Mające początek w starożytności badania znaków nie wygasają przez wszystkie wieki i okresy cywilizacji średniowiecznej i nowożytnej. Za bezpośredniego swego poprzednika nowoczesna semiotyka angielska uważa J. B e n t h a m a. Szczególną uwagę poświęcają uczeni niewielkiej, ale jakże charakterystycznej jego rozprawie (232) *Linguistic Fictions* (1928, „Psyche”, Vol. 9, p. 15—24). Semiotyka amerykańska (a często i angielska), nawiązuje do Ch. S. P e i r c e ' a, przede wszystkim do jego studium (233) *Logic as Semiotic: The Theory of Signs* (1940, 1950 L, *The Philosophy of Peirce. Selected Writings*, (ed.) J. Buchler, s. 98—120). — Szczegółowość analizy, bogactwo punktów widzenia, z których znaki rozpatrzono, wreszcie ilość wyróżnionych typów sprawia, że rozprawa do dziś nie traci na aktualności. Każdy z obu tych filozofów został przez semiotyków odpowiednio opracowany: (234) C. K. O g d e n, *Bentham's Theory of Fictions* (1932, L, NY); (235) C. K. O g d e n, *Bentham's Theory of Language* (1932, „Psyche”, Vol. 12, p. 3—43); (236) M. M a c d o n a l d, *C. S. Peirce on Language* (1935, „Psyche”, Vol. 15, p. 108—128); (237) H. D e w e y, *Peirce's Theory of Linguistic Signs, Thought and Meaning* (1946, „Journal of Philosophy”, p. 85—95).

Przedstawiciele semantyki ogólnej nawiązują do jeszcze jednej, mało znanej postaci, mianowicie do Aleksandra Bryana J o h n s o n a, który żył w latach 1786—1867. Twierdził on coś bardzo im bliskiego, mianowicie, że nie słowa mają zastępować naturę, lecz natura słowa. Pisma jego w swoim czasie nie znalazły oddźwięku. Dwa z nich wydano teraz

ponownie: (238) *A Treatise on Language: Or the Relation which Words Bear to Things* (1836, 1947, NY); (239) *The Meaning of Words: Analysed into Words and Unverbal Things* (1854, 1948).

W stosunku do przeszłości jedną z najważniejszych zdobyczy semiotyki nowoczesnej jest ukształtowanie się jej jako nauki. Od 1910 r. z biegiem czasu coraz szersze obejmowała pole, mnożyły się problemy. Potrzeba systematyzacji rosła. Powstawały na jej temat dzieła coraz ogólniejsze. Dla Violi Welby jest to nauka o znaczeniu, o sygnifikacji znaków, czyli *Significs*. Dla Ogdena i Richardsa podobnie, lecz objęli niepomrotnie więcej i stali się autorami książki, która wytyczyła drogi całej semiotycznej dyscyplinie. Zwięzła, chociaż w treść bogata rozprawa (240) N. A. Whiteheada, *Symbolism, its Meaning and Effect* (1927, Cambridge) traktuje o wszelkim, nie tylko językowym symbolizmie, a proces symbolizacji widzi autor nawet w percypowaniu przedmiotów.

W 1938 r. ukazuje się (241) S. Chase'a, *The Tyranny of Words* (do 1947 r. 6 wydań, L, NY). Popularnie i sugestywnie zostały tu streszczone idee Korzybskiego zawarte w *Science and Sanity*, dzieło nie łatwo czytelnym. Rzec Chase'a nadała rozgłos w Ameryce nie tylko poglądom Korzybskiego, lecz także słowu „semantyka”. Słowo to, według najczęstszego mniemania, przejęte zostało od francuskiego językoznawcy M. Bréala z jego (242) *Essai de sémantique*, którego I wydanie wyszło w Paryżu w 1897 r. — Rzec zawierała pewne nowe myśli, bliskie późniejszemu semantykowi. Chase nowej nauce, którą nazywa „dyscypliną semantyczną”, poświęca przeszło trzecią część objętości swej książki, ale podkreślny, ma na myśli nie tylko semantykę ogólną, której jest, oczywiście, zwolennikiem, lecz ogólnie to, co teraz nazywamy semiotyką. Streszcza poglądy nie tylko Korzybskiego, lecz również Ogdena-Richardsa i wielu innych. Sam również wysuwa liczne kwestie typowo semiotyczne.

Dorobek semiotyki w całości pierwszy ujął i usystematyzował filozof amerykański W. M. Urban w monumentalnej księdze (243) *Language and Reality. The Philosophy of Language and the Principles of Symbolism* (1939, 1951, L, NY). W tej prawdziwej encyklopedii znajdziemy szeroko opracowane nie tylko wszystkie klasyczne problemy nowej nauki, lecz także jej historię od najdawniejszych czasów aż do Darwina włącznie. Dzieło bardzo ciekawie napisane, pod wielu względami bezcenne, wysokiego poziomu, w poglądach autora reprezentujące też oryginalny wkład do semiotyki.

Podobną rolę jak Chase'a odegrała w Ameryce książka (244) H. R. Walpole'a, *Semantics. The Nature of Words and Their Meanings*

(1941, NY), tyle tylko, że spopularyzowała Ogdena-Richardsa *Meaning of Meaning*, rzecz również niełatwą do czytania. I jak Chase, Walpole nie jest byle kim. Streszcza wiernie, ale nie prymitywnie. Treść *Meaning of Meaning* interpretuje i rozbudowuje tak, że powstała bardzo nieprzećiętna książka, tworząca rodzaj zarysu semiotyki.

Pozycją osobną, bardzo wybitną, jest (245) S. K. Langer, *Philosophy in a New Key. A Study in the Symbolism of Reason, Rite and Art* (1942, 1951, Cambridge). Zasługę autorki stanowi to, że wprowadziła do semiotycznej myśli amerykańskiej tematykę i metody badawcze E. Cassirera. Jest to nie tylko wykład wszystkich głównych zagadnień nauki o znakach, ale też kwestyj mitu, rytuału. Zwraca uwagę uwzględnienie sztuk i znakomite opracowanie muzyki. Rzecz to klasycznie mentalistyczna i, mimo zależności od Cassirera, wysoce oryginalna.

Ogólne oblicze ma również książka, której autorem jest Anglik (246) J. Holloway, *Language and Intelligence* (1951, 1955, L). Analiza różnych stron mowy ma odpowiedzieć na pytanie, czy, w jaki sposób i w jakim stopniu inteligencja przejawia się w języku. Szczególną wartość ma rozdział o języku jako systemie znaków.

Doszliśmy już do Ch. Morrisa, amerykańskiego filozofa. W dziejach semiotyki postać to jedna z najwybitniejszych. On właśnie nadał jej skończony kształt nauki. Pierwszą próbą w tym kierunku była rozprawa (247) *Foundations of the Theory of Signs* (1938, Chicago, „International Encyclopedia of Unified Science”, Vol. 1, No 2), licząca zaledwie 59 stron, drugą — obszerna, pełna monografia nauki, zatytułowana (248) *Signs, Language and Behavior* (1946, 4 ed. 1950, NY). Pierwsza jest raczej mentalistyczna, druga reprezentuje behawiorystyczny system nauki. Behawioryzm to zreformowany, wysubtelniony i przystosowany do celów semiotyki bardzo interesująco. Idee zasadnicze w obu książkach są te same, chociaż w niejednym punkcie istnieją różnice. Morris dokonał podziału semiotyki na semantykę, syntaktykę i pragmatykę. Semantyka bada stosunki znaków do oznaczonych przedmiotów, obejmuje też naturalnie problemy znaczenia, chociaż sam autor uważa je za fikcyjne, zbędne. Syntaktyka bada formalne stosunki między znakami. Jest pojęciem daleko szerszym niż składnia w językoznawstwie. Obejmuje wszelkie znaki i wszystkie możliwe stosunki. Wreszcie pragmatyka zajmuje się stosunkami zachodzącymi między znakiem i interpretatorem, mówi więc o posługiwaniu się znakami, o ich roli w społeczeństwie itd. Dzieło *Signs, Language and Behavior* cierpi na pewien nadmiar sztucznej, przez autora wymyślonej terminologii. Jej przełożenie np. na język polski nie wydaje mi się możliwe. Gdy się jednak zważy, że jest to pierwsza próba

stworzenia konsekwentnej, spójnej terminologii, próba w zasadzie udana, łatwo zrozumieć, na czym polega zasługa Morrisa.

Przy sposobności podajmy jeszcze semiotyczne pozycje ogólnego charakteru, nieanglosaskie, nie uwzględnione dotychczas. Najpierw (249) E. Husserla, *Logische Untersuchungen*. Bd. 2, Teil I (1901, Halle a/S.). Wpływ Husserla na anglosasów jest mały, wyraźniejszy tylko w dziele Urbana. Dwie dalsze pozycje należą do K. Bühlera: (250) *Ausdruckstheorie. Das System und Geschichte aufgezeichnet* (1933, Jena); (251) *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache* (1934, Jena). Bühlerowi zawdzięcza niejedno S. Langer, na innych jego oddziaływanie ma ograniczony charakter. Co zaś on sam winien jest anglosasom, sprawa to osobna i dłuższa.

19. Semiotyka i lingwiści

Semiotyka w systemie nauk o języku. Źródła bibliograficzne

W poprzednim paragrafie wymieniłam kilku przedstawicieli lingwistyki tradycyjnej. Podajmy jeszcze trochę nazwisk i literatury. Między lingwistyką i semiotyką wcześniej doszło do wymiany usług, tak dalece że językoznawstwo amerykańskie w wysokim stopniu zostało pod wpływem tej ostatniej przekształcone. W językoznawstwie angielskim wpływ ten również jest wyraźny. Już u świtu trzeciego dziesiątka lat bardzo wybitni lingwiści wykorzystywali dorobek semiotyków, wzbogacając go własną inwencją i przyczyniając się w ten sposób walenie do rozwoju nauki bezpośrednio. To samo działo się i pośrednio, gdyż z kolei rzeczy w pracach ich semiotycy szukali bardzo często oparcia i potwierdzenia własnych tez. W związku z taką ogólną sytuacją wymienić można następujące lingwistyczne nazwiska i dzieła: (252) E. Sapir, *Language. An Introduction to the Study of Speech* (1921, NY); O. Jespersen: (253) *Language: Its Nature, Development and Origin* (1922, L); (254) *The Philosophy of Grammar* (1924, NY); (255) *Analytic Syntax* (1937, L); (256) R. Paget, *Human Speech* (1930, L); (257) A. H. Gardiner, *The Theory of Speech and Language* (1932, 1951, Oxford); (258) L. Bloomfield, *Language* (1933, 1935, 1946, L, NY).

Wymienione tu na końcu dzieło Bloomfield po raz pierwszy wydał w 1914 roku. Pod wpływem książki A. P. Weissa, *A Theoretical Basis of Human Behavior* i prac semiotyków przerabia je w duchu semiotycznego behawioryzmu i w 1933 r. wydaje po raz drugi. Właściwie jest to już nowa książka. W dalszej naukowej działalności Bloomfield tak dalece zmienił stanowisko metodologiczne, że można go teraz nazwać

lingwistą semiotycznym. Dowodem niech będzie fakt, że stał się jednym ze współpracowników „Encyclopedia of Unified Science”.

Lingwistą-semantykiem nazwać też można Anglika, F. Bodmera, autora książki (259) *The Loom of Language* (1944, L).

O powiązaniach Praskiej Szkoły Fonologicznej z semiotyką sporo da się powiedzieć. Widać je zwłaszcza w dziełach: (260) R. Jakobsona, *Kindersprache, Aphasie und allgemeine Lautgesetze* (1940—1942, Uppsala); (261) R. Jakobson, M. Halle, *Fundamentals of Language* (1956, Haga).

Kto chce wiedzieć, jakie stanowisko zajmuje semiotyka wśród licznych nauk o języku i co o niej mówią lingwiści, niech zajrzy do następujących opracowań: (262) L. R. Palmer, *An Introduction to Modern Linguistics* (1936, L); (263) Z. S. Harris, *Methods in Structural Linguistics* (1951, Chicago); (264) J. B. Carroll, *The Study of Language. A Survey of Linguistics and Related Disciplines in America* (1955, Harvard); (265) J. Whatmough, *Language. A Modern Synthesis* (1956, L); (266) W. S. Allen, *On the Linguistic Study of Languages* (1957, Cambridge).

Bibliografię literatury semiotycznej znaleźć można w formie wykazów na końcu wcale licznych książek, ale rzeczywistą wartość mają one w pracach następujących, już tu — poza jedną — wymienianych: Ch. Morris, *Signs, Language and Behavior*, G. A. Miller, *Language and Communication*; (267) H. D. Duncan, *Language and Literature in Society* (1953, L); J. B. Carroll, *The Study of Language*; C. Cherry, *On Human Communication*; S. Ullmann, *The Principles of Semantics*, L. Linsky, *Semantics and the Philosophy of Language*.

Dobrześliśmy do końca. Wolno może teraz zacytować słowa Ch. Morrisa z *Foundations of the Theory of Signs*: „Istotnie nie wydaje się niczym fantastycznym wierzyć, że pojęcie znaku może się okazać tak podstawowe dla nauk o człowieku, jak pojęcie atomu jest podstawowe dla nauk fizycznych, a pojęcie komórki dla nauk biologicznych”.

Wykaz nazwisk

(Liczby oznaczają numery pozycji bibliograficznych w tekście)

Adler M. J. 53 214; Allen W. S. 266; Allport G. W. 72 77; Allport F. H. 44; Auer J. J. 58; Austin G. A. 99; Ayer A. J. 74 110 120; Back K. 69; Baird A. C. 57 207; Bateson G. 205; Bell D. A. 86; Bentham J. 232; Bentley A. F. 112 134; Bevan E. 107; Black I. W. 65; Black M. 128 131 141; Bloomfield L. 109 258; Boas F. 28 29 34; Bodmer R. 259; Bogoslovsky B. B. 55; Bois I. S. 228; Boyer M. W. 168;

Brandt H. T. 43; Bréal M. 242; Bridgman P. W. 32 136 137; Brigrance W. N. 64; Britton K. 66; Bruner J. S. 99; Bryson L. 36; Bryson L. et al. (ed.) 145; Buchanan S. 183; Bühler K. 250 251; Burke K. 175; Carnap R. 117 119 121 124 130 188; Carrol J. B. 264; Casey R. D. 71; Cassirer E. 165 166; Chase S. 210 211 241; Cherry C. 74 93; Chisholm F. P. 226; Chomsky N. 41; Chotlos I. 227; Conference 35 94; Coomaraswamy A. K. 185; Craig A. B. 97; Crawshay W. R. 115; Critchley M. 78; Crookshank T. G. 200; Crutchfield R. S. 156; Cunningham S. W. 22; Curry R. O. 51; Dalkey N. C. 40; Dantzig T. 108; Davis H. 49; De Laguna G. A. 25; Dettering R. 105; Dewey H. 237; Dewey J. 112 123 142; Diringer D. 75; Dollard J. 38; Ducasse C. J. 23 126; Duncan H. D. 267; Eaton R. M. 106; Empson W. 173 174 191; Evans I. (ed.) 74; Ewbank H. L. 58; Fairbanks H. 227; Festinger L. 69; Flesh R. 206 208; Fletscher H. 46; Flew A. G. N. 129; Foss M. 187; Frank J. 157; Frank P. 138 139 140; Frisch K. 26; Fry D. B. 74; Gabor D. 83; Gardiner A. H. 257; Garey D. B. 177; Geiger G. R. 152; Gelb I. J. 76; Gilkinson H. 96; Godnow J. J. 99; Goldman S. 84; Goldstein K. 204; Goodman N. 130; Green H. C. 52; Green T. M. 180; Greenwood D. 113; Hahn L. E. 42; Haldane J. B. S. 74; Hare M. R. 151; Harris R. T. 132; Harris Z. S. 263; Hartman R. S. 103; Hayakawa S. I. 217 218 230; Head H. 197 198 199; Hebb D. O. 21; Hempel C. G. 130; Herdan G. 91; Heyl B. C. 179; Hexner E. 158; Hilgard E. 37; Hinton N. H. 160; Hogben L. 81; Hoijer H. (ed.) 35; Holloway J. 246; Hospers J. 178; Howell W. 59; Howes D. H. 90; Howland C. I. 68; Hull C. L. 19 95; Huppe B. F. 133; Huse H. R. 212; Husserl E. 249; Huxley A. 8; „International Encyclopedia of Unified Science” 189; Isaacs N. 100; Jakobson R. 260 261; Jarret J. L. 132; Jespersen O. 253 254 255; Johnson A. B. 238 239; Johnson W. 219 220 221 227; Kaminsky J. 133; Kaplan A. 143; Karlgreen B. 45; Kasanin J. (ed.) 202; Kaufman F. 154; Kees W. 80; Kelley H. H. 69; Kecskemeti P. 73; Keyes K. S. 209; Kimpel B. F. 170; Knower F. H. 97; Kopp G. A. 52; Körner S. 98; Korzybski A. 216; Krech D. 156; Langer S. K. 181 245; Lasswell H. D. 71 162; Lee A. McClung 70; Lee E. B. 70; Lee I. J. 222 223 229. (ed.); Leistes N. C. et al. 162; Lepley R. 144 (ed.) 147 (ed.) 148; Lewis C. I. 186 130; Littlefair D. E. 167; Longbaugh T. 231; Lorimer F. 15; Lumsdaine A. A. 68; Macdonald M. 236; Mac Kaye J. 101; Malinowski B. 6163; Mann M. 227; Marhenke P. 130; Markey J. F. 14; Marquis D. G. 37; Masserman J. H. 203; Mates B. 130; Mead G. H. 31; Miller G. A. 92; Miller N. E. 38; Monroe A. H. 62; Moore W. E. 65; Morris Ch. 102 146 148 247 248; Naess A. 130; Neurath O. 153 155 195 196; Ogden C. K. 5 56 193 194 234 235; Oppenheim F. 159; Osgood Ch. E. 12 39; Paget R. 256; Palmer L. R. 262; Parsons H. 169; Peirce Ch. S. 203; Pollock T. C. 176; Postman L. 72; Potter R. K. 52; Prembeck W. 59; Quine W. V. 130; Rapoport A. 224 225; Reiss T. 9; Rice P. B. 150; Richards I. A. 5 54 114 141 171 172 182 190 192 213 215; Ruesh J. 80 205; Rundle S. 161; Russell B. 13 111 116 125; Russell G. O. 48; Sapir E. 33 252; Schachter S. 69; Schlick M. 122; Schramm W. (ed.) 67; Shan-

non C. E. 82; Sheffield F. D. 68; Shenton H. 60; Skinner B. F. 18 20; Smith B. L. 71; Sondel B. 63; Spang-Hansen E. 24; Stern G. 7; Stevens S. S. 49; Stevenson C. L. 141 149; Still A. 79; Suci J. 12; Sympozjum 3 4; Tannenbaum P. H. 12; Tarski A. 127 130; Tate A. 184; Thibaut J. 69; Thonssen L. 207; Tinbergen N. 27; Tolman E. C. 17; Toshiko Izutsu 164; Travis L. E. 201; Ullmann S. 10; Urban W. M. 243; Vernon P. E. 77; Walpole H. R. 244; Weaver W. 82; Webster T. B. L. 74; Weiss A. P. 16; Welby V. 1 2; Whatmough J. 265; White M. G. 130; Whitehead A. N. 116 240; Whorf B. L. 30 104; Wickers G. 74; Wittgenstein L. 11 118 135; Wittkower R. 74; Wood A. B. 47 50; Woodward P. M. 85; Wright Q. 61; Yule G. U. 89; Yung J. Z. 74; Zipf G. K. 87 88.

Warszawa, sierpień 1958.

Bogusław Wolniewicz

Pojęcie abstrakcji u Hegla i w marksizmie

Postulat konkretności myślenia wysuwany przez materializm dialektyczny staje się niejednokrotnie źródłem nieporozumień. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy zdaje się być niedocenianie faktu, że parze przeciwstawnych sobie pojęć: abstrakcji i konkretności nadaje się na gruncie materializmu dialektycznego treść zasadniczo odmienną od ich rozumienia tradycyjnego.

To tradycyjne rozumienie pojęć „abstrakcji” i „konkretności” nie jest oczywiście jednoznaczne. Wydaje się jednak, że wszystkie spotykane tu odmiany znaczeniowe wykazują pewien rys wspólny. W definicjach podkreśla się stale, że „abstrakcyjny” to tyle, co „pojęciowy”, „czysto myślowy”, „nienaoczny” — „konkretny” zaś tyle, co „rzeczywisty”, „postrzegany zmysłowo”, „indywidualny”. Przeciwstawia się w mowie potocznej teorię (jako abstrakcję) doświadczeniu, praktyce (jako konkretności), mówi o „konkretnych” przykładach w przeciwieństwie do „abstrakcyjnych” rozważań ogólnych itd. Elementem wspólnym jest tu z jednej strony utożsamienie myślenia i abstrakcji, pojmowanie abstrakcyjności jako konstytutywnej cechy myślenia; z drugiej zaś określeniem „konkretny” obejmuje się to, co „zewnętrzne”, co myśleniem nie jest. Przy tym myślenie — jako z istoty swej abstrakcyjne — uważa się często za zubożenie bogactwa i złożoności konkretności, poznawanego w bezpośrednim doświadczeniu zmysłowym.

Na tle takiej tradycji zwroty „pojęcie abstrakcyjne” czy „pojęcie konkretne” wydać się muszą niewłaściwe, bądź jako pleonazmy typu „metalowe żelazo”, bądź jako jawna *contradictio in adiecto* typu „drew-

niane żelazo". Wprawdzie z terminem „pojęcie konkretne” spotkać się można niekiedy i poza marksizmem. Używa go w *Elementach* Kotarbiński, a także Wundt w swej *Logice*. Jednak ani u jednego, ani u drugiego cecha konkretności nie przysługuje pojęciom ze względu na ich treść, a więc w sensie najbardziej dosłownym. Rozróżniając w przedstawieniach ich treść, przedmiot i akt łatwo stwierdzić można, że wszystkie przykłady pojęć konkretnych przytaczane przez Kotarbińskiego dobrane zostały na podstawie przedmiotu przedstawienia. Wyrażenia „konkretne” używa się tu w znaczeniu przenośnym, stosując nie do samego pojęcia (myślenia), lecz do tego, czego owo pojęcie dotyczy. Myśleniem konkretnym byłoby tu więc myślenie o indywidualnych („konkretnych”) przedmiotach, o rzeczach. Swoista terminologia Wundta bierze natomiast za podstawę rozróżnienia akt przedstawienia. O myśleniu konkretnym ze względu na jego treść mówi poza materializmem dialektycznym tylko Hegel. Pojęcia abstrakcji i konkretności u Hegla i w marksizmie są prawie identyczne, co tłumaczy się znanymi historycznymi związkami tych filozofii.

Przy przeciwstawianiu abstrakcji konkretowi momenty takie, jak naoczność, ogólność czy „myślowość” nie grają dla Hegla istotniejszej roli. Pojęcia te bowiem nie są u niego jednym z narzędzi przeciwstawiania sobie — w duchu platońsko-kantowskim — dwu fundamentalnie różnych dziedzin rzeczywistości: myśli i doświadczenia, ducha i zmysłów, myślenia i tego, co „zewnętrzne”. Rozróżnienia dokonuje się w sferze jednorodnej, w sferze samego myślenia. Abstrakcja i konkret są to dla Hegla dwa bieguny, między którymi przebiega proces rozwoju ludzkiej wiedzy o świecie. I to — co tu jest najważniejsze — nie tak, by rozwój ten szedł od jakiegoś najbardziej bliskiego, zmysłowego kontaktu z rzeczywistością ku coraz od niej dalszym abstrakcjom. Przeciwnie, dla Hegla abstrakcyjne jest właśnie to myślenie, którego kontakt z rzeczywistością uważa się często za najbliższy: mianowicie tzw. myślenie zdrowo-rozśądkowe. Zdrowemu rozsądkowi wydaje się — mówi Hegel — że o przedmiotach, które widzi lub którymi się posługuje (np. o Księżycu, drzewie czy piórze do pisania), ma zupełnie określone, „konkretne” pojęcie. Mniema, że wie doskonale, co to jest Księżyc czy drzewo, ponieważ może na nie wskazać. W rzeczywistości jednak ten zdrowy rozsądek myśli skrajnie abstrakcyjnie. Wskazując na przedmioty usiłuje wprawdzie trafić je w całej ich konkretności, jednakże chybia. Wskazanie bowiem nie jest określeniem. Stąd treść pojęć zdrowego rozsądku jest niezmiernie uboga. Natomiast poznanie naukowe, uważane przezeń za abstrakcyjne, znajduje się właśnie na drodze do konkretności, rozbudowując — a więc ukonkretniając — coraz bardziej treść swych

pojęć o przedmiotach. Stanowisko to wyraża dobitnie następująca wypowiedź Hegla: „Myśl nie powinna pozostawać oderwaną i pustą; będzie ona wtedy rozrywać treść prawdy. Przeciwnie, winna ona stać się myślą konkretną, tzn. myślą przenikającą w istotę rzeczy”. (Patrz także Hegel, *Phänomenologie des Geistes*, rozdział „Die sinnliche Gewissheit oder das Dieses und das Meinen”). Że to samo stanowisko wyraża znane zdanie z *Dialektyki przyrody* Engelsa: „Powszechne prawo przemiany form ruchu jest o wiele bardziej konkretne, niż każdy poszczególny ‚konkretny‘ jego przykład” wydaje się oczywiste.

O przejściu przez Marksa heglowskiego pojęcia abstrakcji świadczą następujące cytaty z *Przyczynku do krytyki ekonomii politycznej*: „Wydaje się słusznym wychodzić od tego, co realne i konkretne, od rzeczywistych przesłanek. Tak więc w ekonomii politycznej np. od zaludnienia, które jest osnową i podmiotem wszelkiego społecznego procesu produkcji. Jednak przy bliższym rozpatrzeniu okazuje się to błędnym. Zaludnienie jest abstrakcją, jeżeli pominę np. klasy, z których się ono składa. Klasy te znowu są tylko pustym dźwiękiem, jeśli nie znam elementów, na których się one opierają: np. pracy najemnej, kapitału itd. Te ostatnie zakładają wymianę, podział pracy, ceny itd. Kapitał np. jest niczym bez pracy najemnej, bez wartości, pieniędzy, ceny itd.”.

„Hegel [...] wpadł w iluzję, że rzeczywistość należy pojmować jako rezultat [...] zagłębiającego się w siebie i z siebie samego rozwijającego myślenia. Tymczasem metoda wychodzenia od abstrakcji do konkretnego (podkreślenie — B. W.) jest jedynie sposobem, przy pomocy którego myślenie przyswaja sobie konkret, odtwarza go duchowo jako konkretny. W żadnym jednak razie nie jest to proces powstawania samego konkretnego”.

Jest rzeczą jasną, że zbieżność marksowskiego i heglowskiego pojmowania procesu poznania kończyć się musi tam, gdzie zaczyna się rozbieżność między materializmem a idealizmem. Dla Hegla myśl, stając się konkretną, stwarza sam konkret, dla Marksa ten konkret tylko coraz pełniej odzwierciedla.

W duchu powyższych uwag na temat marksowsko-heglowskiego pojęcia abstrakcji należałoby — naszym zdaniem — interpretować postulat konkretności myślenia, wyrażany zwykle w zdaniu Plechanowa: „Nie ma prawdy abstrakcyjnej, prawda jest zawsze konkretna”. Rozumienie tego zdania w duchu neopozytywistycznym jako wyrazu przekonania, że prawdziwe *sensu stricto* mogą być tylko tzw. zdania elementarne, orzekające coś o „konkretnych” przedmiotach wydaje się i historycznie i merytorycznie całkowicie chybione. Nie mówiąc już o spotykanym niekiedy pojmowaniu postulatu konkretności jako zalecenia, by wszelkie

dociekania „abstrakcyjne” ilustrować jak najobficiej „konkretnymi” przykładami.

Również znaną wypowiedź Engelsa o przechodzeniu „rzeczy samej w sobie” w „rzecz dla nas” należałoby rozpatrywać nie tyle — jak to się z reguły czyni — w kontekście tzw. sporu o istnienie świata (wiadomo, że Engels był tej problematyce daleki — patrz chociażby Lenin, *Materializm a empiriokrytycyzm*, str. 278), ile jako wypowiedź dotyczącą przekształcania się abstrakcyjnego poznania przedmiotu w jego poznanie coraz bardziej konkretne.¹

Recenzje i sprawozdania

ROGER LEFÈVRE, *La vocation de Descartes. Première partie. Thèse pour le doctoratès Lettres. Présenté à la Faculté des Lettres de Paris.* — Paris 1956. Presses Universitaires de France.

Autor, profesor uniwersytetu w Grenoble, usiłuje w powyższym dziele poprzez krytykę „Rozprawy o metodzie” przedstawić genezę kartezjanizmu. W pierwszej części tej pracy analizuje motywy, które skłoniły Kartezjusza do ogłoszenia „Rozprawy”, zwraca uwagę na jej warstwicową budowę, wyjaśnia dobór treści i względy, jakimi się Kartezjusz przy nim kierował, określa wartość, jaką miała „Rozprawa” dla filozofa, a jaką dla historyka, po czym przechodzi do szczegółowego zbadania rozwoju filozoficznego Kartezjusza, poczynając od wpływu na niego środowiska rodzinnego, szkolnego i świata aż do 1637 roku.

W całym tym okresie rozróżnia autor trzy fazy: pierwszą od 1606 do 1618 r., którą nazywa „młodością wątpienia”, drugą od 1619 r. do 1620, którą zowie „dojrzałością wątpienia” ze względu na opracowanie w tym czasie metody, i trzecią od 1620 do 1637 r., którą nazywa „płodnością wątpienia” ze względu na powstanie doktryny.

Jednakże na końcu książki autor rozróżnia cztery fazy wątpienia odpowiadające czterem fazom myśli: a) empiryczną, odpowiadającą ciekawości ucznia, b) metodyczną, odpowiadającą powstawaniu badacza, c) metafizyczną, odpowiadającą dumie filozofa i d) dydaktyczną, charakteryzującą zręczność pisarza,

¹ Według terminologii wprowadzonej przez Kazimierza Twardowskiego i stosowanej w wielu polskich podręcznikach terminy „konkretny” (dosł. „zrosły” od łac. *conresco*) i abstrakcyjny (od łac. *abstraho*) charakteryzują dwa rodzaje przedstawięń: mianowicie wyobrażenia są konkretne, bo ich treść jest zwarta, tworzy „układ spoiisty”, pojęcia natomiast są abstrakcyjne, bo powstają z wyobrażeń, gdy ów układ spoiisty zostanie rozerwany przez rozróżnienie jego składników. Czyni się to zaś w celu przekształcenia „ogólnikowych, niewyraźnych wyobrażeń na jasne i wyraźne pojęcia. Przy takim pojmowaniu obu terminów konkretne wyobrażenia są przedstawieniami pierwotnymi w stosunku do pochodnych od nich pojęć. (Uwaga Redakcji).

przy czym stwierdza, że powątpiewanie Kartezjusza nie jest tylko pojęciem, lecz czynnością: wpływa ono ze swobodnej świadomości, zdolnej usunąć niepokój ducha dzięki swej własnej płodności, inaczej mówiąc, jest zaczynem twórczym myśli, upatrującej źródło prawdy w rozumie. Ta analiza rozwoju filozoficznego Kartezjusza doprowadza autora do przekonania, że kartezjanizm nie jest systemem abstrakcyjnym, ale żywym doświadczeniem powstałym wśród konfliktów pomiędzy Kościołem a libertynizmem, pomiędzy nauką a scholastyką, pomiędzy wiarą a rozumem. Dlatego to swoje powołanie upatrywał filozof w przywróceniu między nimi harmonii przez stworzenie doktryny spirytualistycznej, która by stała się podstawą wiary bardziej żywej i unicestwiła libertynizm, a uzasadniając mechanizm fizyczny otwarła wielkie perspektywy przed nauką i obaliła scholastykę. W ten sposób apologetyka i fizyka zespalając się harmonijnie w mądrość mogły się przyczynić do udoskonalenia ludzkiej natury przez kulturę i skierować ludzkość ku Bogu i wszechświatowi. To właśnie stanowisko nazywa autor humanizmem. Tezę tę stara się autor dokładniej uzasadnić w drugim swoim dziele (por. niżej).

Teza ta budzi poważne zastrzeżenia. Nie da się zaprzeczyć, że Kartezjusz zwalczał filozofię scholastyczną i to nie tylko dlatego, że uważał ją za fałszywą, ale też dlatego, że stanowiła ona główną przeszkodę w przyjęciu i rozpowszechnieniu jego fizyki. Prawdą jest również, że Kartezjusz był przekonany, iż przy pomocy jego filozofii dadzą się lepiej uzasadnić prawdy religijne, niż przy pomocy filozofii scholastycznej. Ta dążność Kartezjusza do uzgodnienia swojej filozofii z teologią i religią była niewątpliwie wynikiem pragnienia uniknięcia losu Galileusza, lecz nie trwała zbyt długo. W latach bowiem późniejszych Kartezjusz niejednokrotnie powtarzał, że nie interesują go kwestie teologiczne i nie chce się nimi zajmować.

Jakkolwiek książka budzi w różnych swoich miejscach sprzeciw z powodu zbyt schematycznego ujmowania w sztywne ramki klasyfikacji żywego ruchu myśli i twórczości Kartezjusza, to jednak czyta się ją z ogromnym zainteresowaniem, gdyż została napisana z doskonałą znajomością pism i listów filozofa francuskiego.

Ludwik Chmaj

ROGER LEFÈVRE, *L'humanisme de Descartes*. — Paris 1957. Presses Universitaires de France.

Dzieło to jest analizą etyki Kartezjusza, opartą na jego traktacie „O namiętnościach duszy” oraz korespondencji z ks. Elżbietą i królową Krystyną. W pierwszej jego części omawia autor, jak pojmował Kartezjusz życie moralne, tj. jakie były jego zasady moralne, doświadczenie moralne, jak wyobrażał sobie postęp moralny i jaki był jego ideał moralny (mądrość oparta na jedności rozumu i woli, a wpływająca z miłości prawdy urzeczywistnianej w życiu). W części drugiej przedstawia autor stosunek Kartezjusza do życia społecznego, analizuje jego myśl polityczną w świetle krytyki doktryny Machiavellego, a więc jego poglądy na prawo, na reformy społeczne, na zasady, jakimi powinien kierować się w swej polityce panujący, a jaka powinna być postawa filozofa. Zdaniem autora, Kartezjusz rozgraniczył kompetencje wiary,

prawa i nauki, jednakże uważał, że wszystkie te dziedziny uzupełniają się wzajemnie, urzeczywistniając ten sam ideał doskonałości ludzkiej. W trzeciej części swego dzieła omawia autor życie religijne Kartezjusza i stwierdza, że Bóg stanowi istotną podstawę jego doktryny filozoficznej oraz że Kartezjusz był szczerym katolikiem. Chcąc przeto zrozumieć kartezjanizm, należy — zdaniem autora — wziąć pod uwagę, iż zagadnienia, które rozwiązuje, powstały na skrzyżowaniu konfliktu naukowego pomiędzy mechanizmem a scholastyką oraz konfliktu religijnego pomiędzy libertynizmem a apologią (s. 187). Rozpatując następnie stosunek metafizyki i fizyki Kartezjusza do teologii i filozofii scholastycznej resume autor swoje rozważania w sposób następujący: Nauka, mądrość i wiara, zamiast się zwalczać, jednoczą się dla triumfu rozumu; wykorzystując, przekraczając i przetapiając w swoich tyglach augustynizm, tomizm i inne systemy, humanizm Kartezjusza wzywa przyszłe wieki do podniesienia ludzkości. Czy to wezwanie jest niemożliwe? Czy skierowuje się je do głuchych? — zapytuje w końcu autor.

Jeśli rozumiemy należycie jego myśl, pragnie on powrotu do tradycji kartezjańskiej w swoim rozumieniu. Analiza twórczości filozoficznej Kartezjusza ma autorowi właśnie posłużyć do obrony religii przeciwko pretensjom nauki obywatelskiej się bez niej. Autor idzie znacznie dalej aniżeli jego poprzednicy, jak Laberthonnière, Gilson, Gouhier i inni, którzy metafizyce Kartezjusza przypisywali równorzędne znaczenie z jego fizyką, i w filozofii tegoż szuka pomocy w walce ideologicznej, jaka rozgrywa się dziś przed naszymi oczami i to nie tylko we Francji. Dzieło autora zdaje się mieć wyraźne tendencje polityczne. Równocześnie dowodzi ono, że spór o filozofię Kartezjusza i jej interpretację nie jest jeszcze skończony.

Ludwik Chmaj

JOHN DEWEY, Problems of Men. New York 1946. Philosophical Library.

John Dewey, zmarły niedawno (w 1952 r.), był jednym z najwybitniejszych współczesnych filozofów i pedagogów amerykańskich. Jako zwolennik pragmatyzmu upatrywał w filozofii nie tylko teoretyczne rozwiązanie najogólniejszych zagadnień życiowych, ale zarazem narzędzie do kształtowania i reorganizacji stosunków społecznych. Toteż żywo reagował on na wszelkie przemiany życia współczesnego i dawał temu wyraz w swoich artykułach. Ostatnie jego dzieło jest właśnie zbiorem 24 artykułów drukowanych w latach 1935—1945 w różnorodnych czasopismach amerykańskich. Podzielił je autor na trzy części o odrębnych tytułach: I: Demokracja i wychowanie, II: Natura ludzka i erudycja, III: Wartość i myśl. Przedmowa napisana przez autora w r. 1946 specjalnie do tego zbioru podaje podstawową jego myśl, która przewija się poprzez wszystkie te artykuły, a mianowicie, że filozofia powinna kierować ludźmi w sposób rozumny w poszukiwaniu dróg, by świat uczynić bardziej ludzkim. Jedną z tych dróg upatruje Dewey w demokracji. Istota demokracji polega, zdaniem jego, na uczestniczeniu każdej dojrzałej jednostki ludzkiej w tworzeniu wartości, które regulują wzajemne współżycie ludzi z sobą, czego wymaga zarówno ogólny dobrobyt społeczny, jak i pełny rozwój każdego czło-

wieka (s. 58). Tak pojęta demokracja jest czymś szerszym i czymś głębszym niżli specjalną formą politycznego rządzenia. Dewey dostrzega wyraźnie słabe strony współczesnej demokracji amerykańskiej i podnosi z naciskiem, że nie można poprzestać na samym tylko utrzymaniu tych instytucji politycznych, ekonomicznych i społecznych, w których ucieleśnia się myśl demokratyczna, albowiem jeśli demokracja jako forma życia nie rozwija się i nie bierze w rachubę przemian społecznych, musi się cofać, ulegać zwyrodnieniu i zaniknąć. Podobnie jak B. Russell widzi on niebezpieczeństwo współczesnego świata demokratycznego w braku kontroli systemu ekonomicznego, tj. w przywilejach monopoli, które wszelkie próby ograniczenia swej działalności traktują jako zamach na wolność jednostki, z drugiej zaś strony w politycznym nacjonalizmie (s. 175). Jakkolwiek Dewey nie sądzi, by Stany Zjednoczone musiały wybierać pomiędzy faszyzmem a komunizmem, jednakże jest on przeciwnikiem wybujałego indywidualizmu, nie uznającego żadnego autorytetu i nie kontrolowanego w swej działalności, równocześnie przeciwstawia się zarówno tym tendencjom myśli filozoficznej, które środków zaradczych przeciwko współczesnemu chaosowi szukają w religii czy w mętnej metafizyce, jak i tym stanowiskom, które nie chcą wziąć pod uwagę tego, że, podobnie jak fizyka stworzyła techniczną organizację świata i odpowiednie nawyki praktyczne, tak też nauka moralności jest zdolna do odpowiedniego zorganizowania świata społecznego i wytworzenia umysłowych nawyków. Jako rzecznik naukowego sposobu myślenia we wszystkich dziedzinach ludzkiej działalności, Dewey jest przekonany, że nie obyczaj ani nie siła, ale tylko działalność kierowana przez inteligencję może tworzyć podstawę kontroli życia społecznego. Dlatego też domaga się naśladowania państw komunistycznych Europy, które traktują poważnie kształcenie umysłowe i moralne swej ludności dla swych celów i ideałów. Z tego też powodu uważa Dewey za konieczne przeprowadzenie odpowiednich zmian programu i metod nauczania szkolnego oraz dopuszczenie świata nauczycielskiego do decydowania we wszystkich sprawach dotyczących wychowania młodzieży.

Ludwik Chmaj

ALBERT MENNE, *Logik und Existenz. Eine logistische Analyse der kategorischen Syllogismusfunktoren und das Problem der Nullklasse*. Westkulturverlag Anton Hain, — Meisenheim/Glan, 1954, s. 153.

Albert Menne postawił sobie za cel zbadanie roli pojęcia istnienia w logice. Sądził jednak widocznie, że pojęcie to ingeruje przede wszystkim w logikę klasyczną, toteż głównie zajął się możliwością pogodzenia starej nauki logicznej z klasami pustymi.

Autor rozpoczął od przedstawienia dotychczasowych prób przełożenia zdań kategorycznych na język nowoczesnej logiki. Omówił interpretację Fregego i niektóre jej modyfikacje, następnie propozycje algebraików logiki (Boole'a, Venna, Schrödera), a dalej systemy I. M. Bocheńskiego, I. Thomasa, A. Wedberga, J. Łukasiewicza, J. Słupeckiego oraz teorię F. Brentany i jej opracowanie przez T. Czeżowskiego. Przegląd ten, zawierający pracowicie zebrany materiał informacyjny, ma tę wadę, że nie wprowadza żadnej klasyfikacji. Systemy tego

samego rodzaju są wskutek tego omawiane kilkakrotnie, a czytelnik nie ma jasnego poglądu, ile właściwie było odmian i czym się różniły. Nie uwidocz-
nione np. zostało, że definicje Fregego, Venna, Schrödera i Brentany są wz-
ajemnie równoważne. Dodatnią natomiast cechą jest pokazanie, iż niemal wszystkie
dotąd znane wysiłki sprowadzenia zdań kategorycznych do jakichś wyrażeń
rachunku predykatów lub teorii klas zmuszały do odrzucenia pewnych tez lo-
giki tradycyjnej. Podać aksjomatykę tak dobraną, by dały się wywieść z niej
wszystkie tezy klasyczne, zdołali tylko ci, którzy bądź odrzucili terminy o pu-
stych zakresach, bądź przyjęli dla zdań kategorycznych swoiste funktory zda-
niotwórcze, a więc potraktowali teorię klasyczną jako odrębną dziedzinę nie
dającą się transponować do innych działów logiki.

Menne przeprowadził dowód, że swoiste funktory zdań kategorycznych
nie mogą być zinterpretowane w żadnym systemie dwuwartościowych
funktorów rachunku zdań, a następnie zbudował na gruncie teorii klas system
aksjomatyczny, pozwalający dowieść wszystkich praw klasycznych. System
ten, oznaczony symbolem DKV, posiada trzy aksjomaty, trzy definicje i dzie-
sięć dyrektyw. Ponieważ aksjomaty jego są tezami teorii klas, logika trady-
cyjna okazuje się fragmentem tej teorii. W systemie DKV dopuszcza się tylko
siedem spośród szesnastu możliwych stosunków między zakresami dwóch ter-
minów, mianowicie te, których członami są zakresy niepuste i zarazem nie-
uniwersalne. Menne przywiązuje dużą wagę do wyróżnienia tych relacji i zdaje
się nic nie wiedzieć o tym, że są one już od dawna znane w Polsce, a nawet
ustalono dla nich odpowiednie nazwy (por. T. Czeżowski „O pewnym uogól-
nieniu logiki klasycznej”, Lwów, 1931).

Pojęciu istnienia Menne poświęcił niewiele ponad dwie stronicę. Przede
wszystkim zaznaczył, że jest ono zrelatywizowane do przyjętego uniwersum
przedmiotów. Logika przewyciężyła tę relatywność ustalając absolutne i naj-
ogólniejsze pojęcie istnienia, równoważy je po prostu z niesprzecznością.
„Istnieć” to tyle, co „być niesprzecznym”. Klasa pusta obejmuje swym zakre-
sem to, co jest logicznie sprzeczne; jej dopełnieniem jest klasa uniwersalna.
Zacieśnienie pojęcia istnienia do pojęcia egzystencji realnej obala niektóre
prawa tradycyjne, zupełnie poprawne przy zastosowaniu jedynie właściwego
w logice rozumienia istnienia jako niesprzeczności. Znaczenie zdań kategorycz-
nych nie godzi się z przyjęciem terminów pustych i uniwersalnych. W zda-
niach tych występować mogą tylko terminy wyposażone w istniejące desygnaty,
lecz istniejące w sensie logicznym a nie realnym.

Z kolei autor przechodzi do rozważenia możliwości wprowadzenia dalszych
ośmiu relacji międzyzakresowych, co jednak — w jego mniemaniu — wiąże
się z całkowitą zmianą sensu zdań kategorycznych. Relacje te zachodzą mię-
dzy członami pustymi i niepustymi, uniwersalnymi i nieuniwersalnymi. Menne
przedstawia kilka systemów (P, Pz, V, W, X, M, O, G), w których dopuszczone
są w pewnych przypadkach — w każdym systemie w innych — klasy puste i uni-
wersalne, a wartość prawdziwościowa zdań określona jest alternatywnie. Autor
podkreśla przy tym, że żaden z tych systemów nie jest zadawalający. Jedynie
G-system, równoważny transkrypcji St. Jaśkowskiego („O interpretacjach zdań
kategorycznych Arystotelesa w rachunku predykatów”, Toruń, 1950), pozwala
zachować ogół tez tradycyjnych, lecz osiąga to kosztem arbitralnego ustalenia
prawdziwości zdań kategorycznych, ustalenia, którego nie podobna zaakcepto-
wać. Pozostałe systemy zmuszają do odrzucenia niektórych praw klasycznych.

Menne podał układ definicji zdań kategoriycznych tylko dla niektórych systemów. Przy innych ograniczył się do scharakteryzowania zdań przy pomocy tabelki stosunków dozwolonych między zakresem podmiotu i orzeczenia. W ten sposób wprowadził m. in. W-system, którego tabelka — jak łatwo spostrzec — jest identyczna z tabelką O-systemu. Trudno orzec z pewnością, czy kryje się za tym błąd drukarski, czy przeoczenie autora. Porównanie omówień obu systemów zdaje się świadczyć na korzyść tego drugiego przypuszczenia. Mielibyśmy przeto tutaj nie dwa, lecz jeden system.

Chociaż autor w przedmowie i później w tekście zastrzegają, że pragnie uniknąć nieobowiązujących spekulacji, poprzedził swój O-system uwagami, które nazwał ontologicznymi. Uwagi te wszakże nasuwają m. in. wątpliwości natury logicznej. Menne bowiem powiada (s. 111), że elementy klasy pustej zgodnie z definicją tej klasy posiadają i równocześnie nie posiadają pewnej własności. Skąd nagle wzięły się elementy klasy pustej, która przecież określona jest jako klasa, która nie ma elementów — to zostaje co najmniej niejasne. Być może, że jest to po prostu sposób mówienia, zwłaszcza że poprzednio (s. 95) autor sam stwierdził, iż klasa pusta daje się ująć jako ta, która nie posiada żadnego istniejącego elementu. Nie jest jednak wykluczone, że w mniemaniu autora elementami klasy pustej są przedmioty nieistniejące. Warto się zastanowić, czy tego rodzaju rozszerzenie sensu terminu „element” może być przydatne w logice.

W końcowej części książki autor bierze pod uwagę szesnasty stosunek międzyzakresowy, ten, który zachodzi w pustym uniwersum. Stosunek ten okazuje się zupełnie obojętny na wszelkie operacje logiczne, toteż można go bez komplikacji dołączyć do systemów M, O i G. W przeciwieństwie do tego stosunku pozostałych piętnaście relacji międzyzakresowych zakłada pewną ilość (od jednego do czterech) indywidualiów w uniwersum. Menne wyprowadza stąd wniosek, że logika wznosi się na fundamencie metafizycznym. Ten wniosek jednakże jest nieuprawniony i świadczy o tym, że autor nie umiał sam konsekwentnie trzymać się przyjętego przez siebie sensu „istnienia logicznego”. Albowem jeśli nawet prawdą jest, że np. relacja terminu pustego do uniwersalnego zakłada istnienie przynajmniej jednego przedmiotu, to jeszcze nie wolno stąd wnosić, że założenie owo ma charakter metafizyczny. Pamiętajmy, że istnienie desygnatu to ma być przecież po prostu jego niesprzeczność. O tym zaś, co jest sprzeczne, co niesprzeczne, nie decyduje metafizyka. To właśnie należy do domeny logiki. Założenie owo miałyby natomiast charakter metafizyczny, gdyby chodziło o istnienie realne, egzystencję w świecie zewnętrznym. Menne najwyraźniej pomieszał tu oba sensy „istnienia”.

Ogólnie biorąc należy powiedzieć, że książka zawiera wiele ciekawego materiału i warta jest przeczytania. Przyznać też trzeba, że użyta przez autora metoda różnicowej analizy, chociaż dorywczo wykorzystywana była już dawniej przez logików, nigdy dotąd nie została tak systematycznie rozwinięta, jak w tej książce. Metoda ta polega na rozłożeniu sądu na poszczególne związki klasowe i zbadaniu go przy pomocy środków teorii klas. Menne pokazał jak dalece metoda ta może być płodna.

Dla użytku czytelników wypada jeszcze zwrócić uwagę na liczne błędy drukarskie, zwłaszcza w symbolicznych formułach. Oto spostrzeżone pomyłki:

2.18 — nad kwantyfikatorem brak znaku negacji;

3.12 — Px winno być zanegowane;

- 3.33 — w następniku drugiej implikacji Px winno być zanegowane;
3.37 — w drugiej implikacji zamiast zaprzeczyć poprzednik należało za-
4.24 — przeczyć następnik; zamiast znaku: „=”, winien być znak nierów-
ności;
10.12 — kwantyfikator szczegółowy należy zanegować;
10.22 i 10.23 — zamiast: b , winno być: B ;
str. 111 — zamiast odnośnika 247, winno być 249;
26.23 — dołączenie członu alternatywy $S=P'$ jest zbędne;
26.25 — $S=P$ winno być zanegowane;
27.34 — w pierwszym członie alternatywy Px winno być zanegowane.

Leon Gumański

CH. PERELMAN ET L. OLBRECHTS-TYTECA, *La nouvelle rhétorique. Traité de l'argumentation.* — Paris, 1958. Seria „Logos”, Presses Universitaires de France. Tom I, pp. 1—350+III, tom II, pp. 351—734.

Zainteresowania autorów sprawą argumentacji znane są z innych prac, z których część była opracowana wspólnie, a część osobno przez prof. Perelmana¹. Niniejsze obszerne dzieło systematyzuje zagadnienia z dziedziny argumentacji i opiera swe twierdzenia na licznych przykładach, zaczerpniętych z literatury starożytnej i nowożytnej. Całość traktatu podzielona jest na trzy części, mianowicie o ramach argumentacji, jej punkcie wyjścia i najbardziej rozbudowaną część trzecią, traktującą o technice argumentacyjnej.

Autorzy słusznie wychodzą ze stwierdzenia faktu, że logika formalna nie obejmuje wszystkich stosowanych w praktyce sposobów argumentowania na rzecz twierdzeń, które chcemy komuś przekazać, czyli w stosunku do których chcemy uzyskać uznanie innych osób. Tymi sprawami zajmowała się starożytna retoryka i dlatego autorzy do niej nawiązują, mianując dyscyplinę, którą rozwijają, nową retoryką. Jest to retoryka „nowa” — w odróżnieniu od retoryki starożytnej, która zajmowała się jedynie ustnymi sposobami przekonywania innych, podczas gdy autorzy zajmują się również sposobami przekonywania czytelników słowem pisanym. Logik, w odróżnieniu od argumentatora, może dowolnie określać znaki i związki między nimi, może też dowolnie przyjmować pewniki i reguły przekształceń, argumentator zaś musi ciągle mieć na uwadze kontakt umysłowy z tym, kto go będzie słuchał czy czytał.

Każda argumentacja jest skierowana do jakiegoś audytorium, które może być bardzo obszerne, obejmując wszystkich dorosłych i normalnych ludzi, może jednak być zacieśnione do takiej czy innej grupy ludzi, a nawet do jednego rozmówcy czy wreszcie do samego argumentatora. Każdy rozmówca bywa brany jako reprezentant określonego audytorium. W związku z odmianami audytorium jest w omawianej książce rozróżniona argumentacja przekonywu-

¹ Perelman Ch. et Olbrechts-Tyteca L., *Rhétorique et philosophie*, Paris, 1952; Perelman Ch., *La méthode dialectique et le rôle de l'interlocuteur dans le dialogue*. *Revue de Mét. et de Morale*, 1955; *How do we apply Reason to Values*. *Journal of Philosophy*, vol. LH, No 26, 1955; *Evidence et preuve*, *Dialectica*, vol. 11, No 1—2, 1957; *Logique, langage et communication*, *Relazioni introduttive de XII Congresso Internazionale di Filosofia*, 1958; *L'argument pragmatique*, *Logique et Analyse*, I, No 1, 1958.

jąca, czyli skierowana do określonego bliżej audytorium, i argumentacja nakłaniająca, czyli skierowana do każdej istoty myślącej. Pojmowanie powszechnego audytorium, zdaniem autorów, jest inne w każdym okresie historycznym, czyli jest czasowo zmienne. Stąd też wychowanie przeciwstawia się propagandzie. Wychowanie ma za zadanie utrwalenie wartości poprzednio uznawanych, natomiast propaganda popiera nowe wartości, czyli popiera zmiany. Autorzy potępiają zarówno fanatyzm, propagujący prawdę absolutną, jak i sceptycyzm, odrzucający możliwość poznania prawdy. Jednocześnie zostaje podkreślony pogląd, że sprawa uznania jakiegoś twierdzenia za prawdziwe jest sprawą decyzji zainteresowanego i to zarówno w sferze poznania świata natury, jak i w sferze wartości.

Przedmiotem zgody, czyli uznania w postaci twierdzenia lub domysłu, może być rzeczywistość (fakty czy przedmioty) lub wartości. Uznać pewną wartość znaczy tu przypisać jakiemuś przedmiotowi, wartościowemu określony wpływ na nasze działanie. W zakresie wartości odróżnia się wartości abstrakcyjne i wartości konkretne, uznaje się też hierarchię wartości. Każde audytorium może być odmienne pod względem uznawanych wartości i z tym mówca powinien się liczyć. Między wartościami zachodzą związki ilościowe i jakościowe, tak np. to, co istnieje, jest jakościowo wyższe od tego, co możliwe czy niemożliwe. W zakresie wartościowania autorzy odróżniają postawę klasyczną i romantyczną. Postawa klasyczna uznaje jako wyższe to, co jest powszechne i wieczne, to, co jest racjonalne, co interesuje największą liczbę ludzi. Postawa romantyczna za wyższe uważa to, co oryginalne i nowe, specyficzne. Stąd też postawa klasyczna na pierwsze miejsce wysuwa cnoty ogólne — prawdomówność i sprawiedliwość, postawa romantyczna — cnoty skierowane konkretnie do kogoś, jak miłość, litość, wierność.

Autorzy obszernie omawiają różne sprawy związane z przygotowaniem argumentacji, jak dobór języka, form wypowiedzi, jasnych czy mglistych pojęć, epitetów itp. Szczególnie ciekawe i oryginalne są ich rozważania nad argumentacją przez analogię, jak i rozważania nad rozróżnianiem pojęć, np. odróżnienie znaczenia, w jakim dany termin jest normalnie używany, i znaczenia, w jakim go argumentator specjalnie używa. Zgodnie z Laswellem² odróżniają oni dwa style społeczeństwa, mianowicie styl demokratyczny i hierarchiczny.

Przy szerokim i wnikliwym omawianiu różnych zagadnień techniki argumentacji autorzy odróżniają dwa główne jej rodzaje, a to argumentację quasi-logiczną i argumentację twórczą. Pierwszy rodzaj argumentacji bierze za podstawę jakiś schemat formalny i stara się dane elementy do tego schematu włączyć, by uzasadnić odpowiednie wnioski — jest to przeto argumentacja strukturalna. Argumentacja drugiego rodzaju jest twórcza w tym znaczeniu, że na podstawie danych elementów stara się wytworzyć uogólnienia, szczególnie dotyczące wartości — może ona przeto uzasadniać pewne ideały. Przy takim podziale argumentacji formalizacja naszego myślenia wygląda raczej na sztuczną i ciasną.

W zakresie argumentacji autorzy rozróżniają trzy postawy, mianowicie postawę logiczną, praktyczną i dyplomatyczną. Postawa logiczna wyraża się w rozwiązywaniu wszystkich trudności i problemów przez zastosowanie przy-

² Lasswell Harald D., Leites (Nathan) and Associates, *Language of politics, Studies in quantitative semantics*, New York, Stewart, 1949.

jętych reguł, praw czy norm. Inaczej mówiąc, postawa taka stara się wmieścić wszystko, co stawia życie, w gotowe już ramy strukturalne. Postawa praktyczna cechuje się względny traktowaniem reguł i pojęć, uzależniając je od konkretnych sytuacji. Postawa ta przeto, formalizując nasuwające się zagadnienia, czyni to w niejednakowy sposób, gdyż każda sytuacja wymaga odpowiednich schematów. Wreszcie postawa dyplomatyczna pozwala w pewnych okolicznościach na przeciwstawienie się poprzednio przyjętej regule i wtedy wykazuje się, że reguła dawna i obecna są jedynie pozornie sprzeczne lub odkłada się wyjaśnienie tej sprzeczności na inny moment, bardziej do tego odpowiedni.

Spośród wielu zagadnień związanych z techniką argumentacji, obszernie omawianych w książce, wspomnę tu tylko o niektórych, mianowicie o takich, które wydają się mi bardziej charakterystyczne dla całości postawy zajmowanej przez autorów. Zdania sprzeczne są czymś innym niż zdania niezgodne. Zdania sprzeczne to takie, z których jedno jest zaprzeczeniem drugiego, ale jedno i drugie zdanie można zastosować w każdej sytuacji. Zdania niezgodne natomiast to zdania takie, z których każde odpowiada jednej z różnych konkretnych sytuacji i nie może być uznawane w innej.

Zgodnie z Naessem³ autorzy rozróżniają cztery odmiany definicji: definicje normatywne, to jest takie, które podają sposób, w jaki dany termin będzie używany; definicje opisowe, określające znaczenie danego terminu w określonym czasie i określonym środowisku; definicje kondensacyjne, czyli wskazujące istotne elementy definicji opisowej oraz wreszcie definicje kompleksowe, które łączą w różny sposób wszystkie poprzednie odmiany. Definicje mogą być uzasadniane, wartościowane, a jednocześnie mogą być one wykorzystywane jako argumenty.

Związki następstwa między zjawiskami, a szczególnie związek przyczynowy może być podstawą argumentacji w kierunku bądź wykrycia samego związku przyczynowego, bądź znalezienia jego poprzednika lub następnika. Po szczególne fakty czy zjawiska mogą być wykorzystane w argumentacji jako przykłady pozwalające na uogólnienie, jako ilustracje dokonanych już poprzednio uogólnień i wreszcie jako wzór do naśladowania. Modelem czy wzorem do naśladowania mogą być jednostki czy grupy stawiane wyżej co do wartości od nas samych. Dla usunięcia wszelkich możliwych wad modelu tworzy się pojęcia doskonałych bohaterów nadludzkich jako ideału.

Siła przekonująca tych samych argumentów nie jest zawsze jednakowa, mianowicie zmienia się ona w zależności od audytorium i celu argumentacji. Podobnie w zależności od audytorium zmienia się metoda i forma argumentacji.

W konkluzji autorzy podkreślają rolę argumentacji i potrzebę rozwijania jej badań. Potrzeba ta wynika z ogólnego twierdzenia, że nie trzeba szukać twierdzeń absolutnie pewnych, nie podlegających dyskusji, trzeba natomiast wyjść od faktu, że różni ludzie i różne grupy ludzi wyznają różne opinie i to z różną intensywnością, co można poznać przez dokonywanie odpowiednich prób. Te opinie, wierzenia, nie są oczywiste, a ich przedmiot rzadko jest określany w pojęciach jasnych i wyraźnych. Stąd przeciwstawienie się autorów kartejuszowskiemu postulatowi oczywistości i jasności twierdzeń. Najczęściej

³ Naess Arne, *Interpretation and preciseness. A contribution to the theory of communication*, Oslo, Dybwad, 1953.

ludzie formułują swoje opinie w sposób niejasny i dopiero niezgodności między konsekwencjami, jakie są z nich wyprowadzane, wytwarzają potrzebę dokładniejszego ich ujęcia.

Postulat oczywistości i pewności wiedzy wiąże się zwykle z uznaniem sfery rzeczywistości dostępnej obiektywnemu poznaniu, która się zazwyczaj przeciwstawia sferze wartości. To spowodowało odróżnienie sądów o rzeczywistości, którym się przypisuje obiektywne znaczenie, od sądów wartościujących o zupełnie innym charakterze. Autorzy mocno przeciwstawiają się takiemu odróżnieniu, gdyż uważają je za rozpaczliwą próbę tych, którzy chcą zachować w naszym działaniu jakieś pierwiastki dowolne i irracjonalne. Autorzy wysuwają szereg wątpliwości co do obiektywnego traktowania twierdzeń o rzeczywistości, jak zmienność pojmowania świata i języka, w jakim jest on opisywany, w zależności od sytuacji społecznej i historycznej. Jednocześnie wartości można traktować jako coś obiektywnego, chociaż także zmiennego. Stąd argumentacja jest potrzebna zarówno w jednym, jak i w drugim zakresie.

Autorzy mocno podkreślają, że argumentacja, która nie jest ani dowolna, ani wiążąca, nadaje właściwy sens wolności człowieka, będącej przeciw warunkiem każdego racjonalnego wyboru. Gdyby wolność polegała jedynie na koniecznym uznaniu tego, co jest dane w porządku naturalnym, wykluczałoby to wszelką możliwość wyboru; gdyby zaś korzystanie z wolności nie było oparte na pewnych racjach, to każdy wybór byłby irracjonalny i sprowadzałby się do zupełnie dowolnej decyzji. W ten sposób uczony, jak i każdy człowiek, będąc wolny, stawia takie twierdzenia, zarówno w sferze poznawczej świata, jak i w sferze działania, które sam dla pewnych racji wybiera i za które ponosi odpowiedzialność⁴.

Już z tego bardzo skrótego przeglądu zagadnień poruszonych w obszernej książce widać, że autorzy zajmują się argumentacją, upatrując w niej podstawę dla wszelkiej wiedzy. Jest tu niewątpliwie uznanie w pewnym sensie względności poznania, które zależy od sytuacji społecznej i historycznej; nie ma jednak sceptycyzmu. Człowiek jest wolny, stawia twierdzenia, które dla pewnych racji chce postawić, ale nie może tych twierdzeń uważać za absolutne i narzucać innym, co najwyżej może się starać innych przekonywać. Jednocześnie argumentacja jest najsilniej związana z działaniem, gdyż w działaniu musimy dokonywać najczęściej wyboru i stąd, jak wiadomo, bliskie powiązanie zainteresowań prof. Perelmana w zakresie argumentacji z zainteresowaniami w zakresie moralności. Stanowisko reprezentowane przez autorów pochodzi od Tarde'a i Dupréela, ale przypomina również w pewnej mierze punkt widzenia Durkheima, szczególnie w tendencji wychodzenia od faktów i uzależnienia audytorium od warunków historycznych i społecznych, chociaż nie likwiduje tak mocno indywidualności jednostkowej. Jest też tutaj próba utworzenia systemu filozofii, opartej na wolnej decyzji uczonego w swojej sferze badania i działania. Uczony oddziałuje na audytoria, na które chce oddzia-

⁴ Szerzej o tej sprawie pisał prof. Perelman w artykule „Le rôle de la décision dans la théorie de la connaissance”. — Actes du II-e Congrès International de l'Union Internationale de Philosophie des Sciences, vol. I, pp. 150—159, Neuchâtel, 1955. Temu zagadnieniu poświęcił również prof. Perelman swój odczyt pt. „Les rapports théoriques de la pensée et de l'action”, wygłoszony na Międzynarodowym Spotkaniu Filozofów w Warszawie w dniach 17—20 VII 1957 — por. Ruch Fil., t. XVIII, nr 1—3, str. 118 a-b, Toruń, 1958.

ływać, sam jednak pozostaje reprezentantem audytorium, do którego z takich czy innych względów należy. Niezależnie od zasadniczych twierdzeń autorów, które mogą być ewentualnie przedmiotem dyskusji, książka stawia problemy stale aktualne w filozofii i wznawia rzeczywiście problematykę argumentacji, która była niesłusznie przez długie okresy pomijana. Ponadto daje ona szerokie pole do dalszego prowadzenia badań w zakresie poszczególnych sposobów argumentowania. Książka wydana bardzo starannie, zawiera obszerny indeks analityczny (20 stron), indeks nazwisk i bibliografię obejmującą kilkaset pozycji.

Po ukazaniu się omawianej książki autorzy ogłosili dwa artykuły, rozwijające poruszone w niej zagadnienia, mianowicie o klasycyzmie i romantyzmie w argumentacji i o czasowości jako jej właściwości⁵.

Franciszek Indan

STEPHEN TOULMIN, *The Uses of Argument*. Cambridge 1958. The University Press. Pp. 264.

Celem tej pracy — jak twierdzi autor — jest nie tyle rozwiązanie pewnych problemów, jak samo ich postawienie. Chodzi mu mianowicie o problemy związane z praktycznym stosowaniem logiki.

Tradycyjnie uważano logikę za naukę zajmującą się racjonalnymi argumentami, lecz z dzisiejszego punktu widzenia, pogląd ten budzi wiele zastrzeżeń. Prof. Toulmin badania swoje rozpoczyna od rozważań nad tym, dlaczego już logika tradycyjna odcinała się od praktycznych zastosowań. Nie bez racji stwierdza on, że przyczyną tego stanu był zbyt abstrakcyjny charakter logiki, co umożliwiało tylko bardzo ogólne jej zastosowania. Studia nad różnymi typami argumentów, stosowanych w myśleniu codziennym a nieznanymi logice, doprowadziły go do odkrycia całego bogactwa argumentów nie dających się wykryć na gruncie systemów sformalizowanych. Wyniki tych badań pokrywają się z wynikami osiągniętymi przez prof. Perelmana¹.

Autor nie ogranicza się do stwierdzenia rozbieżności między prawami logiki, a schematami połącznego myślenia, lecz dąży do zbadania przyczyn tych rozbieżności. Zdaniem jego, rozbieżności te wyniknęły ze zbyt dużego podporządkowania się rygorom matematycznego rozumowania. W wyniku tego zaprzeczono naukowego charakteru wszystkiemu, co nie dało się uzasadnić *more geometrico* oraz stworzono wiele zagadek filozoficznych, które zmierzały do osiągnięcia idealnie ścisłego, aczkolwiek niemożliwego do uzyskania wzoru nauk. W dalszych swoich wywodach autor usiłuje wykazać, że logika powinna opierać się raczej na modelu prawoznawstwa niż matematyki przy analizowaniu przebiegu procesu racjonalnego. Stąd postulat, że logika powinna być studium porównawczym, a nie czysto formalnym, jeśli ma mieć praktyczne zastosowanie.

⁵ Perelman Ch. et Olbrechts-Tyteca L., *Classicisme et romantisme dans l'argumentation*, *Revue Internationale de Philosophie*, No 43, 1958; *De la temporalité comme caractère de l'argumentation*. *Archivio di Filosofia*, Roma, 1958.

¹ Perelman Ch., Olbrechts-Tyteca L., *Rhetorique et Philosophie*. Paris, 1952.

Podobnie jak prawnik procesem sądowym, chce on zajmować się logiką jako „uogólnionym prawoznawstwem” (*generalised jurisprudence*), a więc chce określić to, co nazywamy racjonalnym procesem, a także kategorie i procedurę tego procesu, przy użyciu których najogólniej pojęte „roszczenia”, czyli cele, mogą być uzasadnione i osiągnięte. Słuszność porównania logiki do prawoznawstwa uzasadnia on tym, że zarówno proces argumentacji logicznej jak i sądowej wymaga celowego doboru argumentów i uporządkowania ich w sekwensy logiczne ze względu na ich przydatność. Wprowadza więc pojęcia pola, zakresu, siły, a także niemożliwości i niestosowności argumentów, którym nie nadaje jednak żadnych oryginalnych znaczeń. Szczególny nacisk kładzie autor na sprawdzanie składników sekwensów, występujących w argumentacji i uważa to za główne zadanie logiki.

W wyniku dalszych swych rozważań uważa on:

1) za konieczne zbliżenie między logiką a epistemologią; obie powinny tworzyć jedną naukę;

2) za najważniejsze w „logice metod porównawczych” zajmowanie się z jednakowym zainteresowaniem i stosownością argumentami we wszystkich polach i traktowanie wszystkich analogii i kontrastów w ich strukturze bez jakichkolwiek sugestii, że argumenty jednego pola są doskonalsze od argumentów przynależnych do innych pól;

3) wprowadzenie momentów historycznych, empirycznych i innych w przedmiot rozważań, które dotąd filozofowie traktowali w sposób „czysty”. Przestrzega przy tym, by zachować wyraźne rozróżnienie między logiką a teorią wiedzy.

Omawiana książka zawiera szereg niewątpliwie ciekawych, choć nie zawsze oryginalnych myśli i z tego względu zasługuje na uważne przestudowanie.

Janusz Sztumski

J. H. WOODGER, *Biology and Language. An Introduction to the Methodology of the Biological Sciences, including Medicine. The Tarner Lectures 1947—50.* Cambridge University Press, 1952. Pp. 364+XIII.

W roku akademickim 1949/50 J. H. Woodger został zaproszony do wygłoszenia w Trinity College, Cambridge University, cyklu wykładów z dziedziny metodologii nauk biologicznych, w ramach serii tzw. Tarner Lectures. Zgodnie z przyjętym zwyczajem, wykłady wygłoszone w ramach tej serii ukazują się później drukiem w formie wydawnictw książkowych. „Biology and Language” stanowi właśnie zmodyfikowaną, książkową wersję owego cyklu wykładów. Zarówno sposób wykładu jak i dobór materiału odbiegają znacznie i to — jak sądzę — w pożądanym kierunku od tego, co się zwykle spotyka w podręcznikach logiki i metodologii. Zmiany te idą po linii postulowanego od szeregu lat w Polsce programu uempirycznienia logiki i jej specjalizacji przez ścisłe powiązanie z problematyką metodologiczną poszczególnych nauk. Sądzę, że niektóre z tych zmian można by z pożytkiem uwzględnić u nas w uniwersyteckim kursie logiki na wydziałach biologicznych. Trzeba wszakże zaznaczyć, że książka

Woodgera nie stanowi systematycznego wykładu metodologii nauk biologicznych, lecz obejmuje jedynie pewne wybrane zagadnienia z tej dziedziny.

„Biology and Language” odbiega nie tylko od tradycyjnych podręczników metodologii; pewna istotna różnica dzieli ją również od dwóch poprzednich publikacji Woodgera, a mianowicie: „The Axiomatic Method in Biology” oraz „The Technique of Theory Construction”. Zadaniem tych ostatnich było pokazać, w jaki sposób jakąś dyscyplinę biologiczną na określonym stopniu jej rozwoju można przedstawić w postaci zaksjomatyzowanego systemu dedukcyjnego. W „Biology and Language” chodzi natomiast o refleksję metodologiczną nad procesem rozwoju nauki, refleksję, której wyniki mogą się okazać pomocne w pracy badawczej biologów-specjalistów.

Książka składa się z trzech części. W części pierwszej omawiane są niektóre zagadnienia metodologii ogólnej, część druga i trzecia zajmują się problemami metodologicznymi w genetyce oraz w neurologii i naukach pokrewnych. Cenną stroną książki są rozprawki metodologiczne, dołączone na końcu każdej części w formie dodatków (*Appendices*), w których autor pokazuje zastosowanie wprowadzonych przez siebie narzędzi analizy logicznej do rozwiązania lub naświetlenia konkretnych zagadnień naukowych.

W części ogólnometodologicznej główny nacisk zostaje położony na analizę struktury twierdzeń i teorii naukowych oraz stosunku teorii do doświadczenia. W związku z tym autor wyodrębnia rozmaite części składowe twierdzeń, a następnie przeprowadza klasyfikację twierdzeń biologicznych, wyróżniając zdania spostrzeżeniowe, prawa rejestrujące oraz hipotezy wyjaśniające różnych rzędów. Pojęcia wynikania, potwierdzania i obalenia zostają zastosowane do sprecyzowania związku między ogólnymi, często abstrakcyjnymi twierdzeniami i pojęciami teorii a zdaniami spostrzeżeniowymi, stanowiącymi podstawę jej przyjęcia a zarazem decydującymi o jej empirycznym charakterze.

Na osobną uwagę zasługuje definicja zdania spostrzeżeniowego (*observation record*), które autor określa jako zdanie zbudowane z funktora n -tego stopnia oraz n argumentów, będących nazwami jednostkowymi. Pominąwszy fakt, iż określenie to nie wyłącza poza obręb zdań spostrzeżeniowych zdań analitycznych i kontradiktorycznych (które to ograniczenie autor niewątpliwie milcząco zakłada), jest ono — jak się zdaje — za szerokie w stosunku do poczuć potocznych, które istotną cechę zdania spostrzeżeniowego upatrują w możliwości jego uzasadnienia (względnie obalenia) w zasadzie przy pomocy jednej obserwacji, która — w celu sprawdzenia — może być oczywiście powtarzana w n analogicznych warunkach. Zgodnie z tymi poczuciami zdanie: „New York (obecny) jest większy od Warszawy (obecnej)” nie jest zdaniem spostrzeżeniowym, podczas gdy należałoby je uznać za takie na gruncie omawianego określenia. Próby czysto strukturalnego zdefiniowania zdania spostrzeżeniowego, chociaż z wielu względów kuszące, nie mogą — jak sądzę — doprowadzić do zadowalających wyników.

Interesująca jest deklaracja autora, jaką składa przy okazji analizy pojęcia klasy i własności. Odrzuca mianowicie istnienie tego rodzaju przedmiotów i opowiada się za nominalizmem i konkretyzmem, chociaż nie jest to konkretyzm somatystyczny, ponieważ obok rzeczy spostrzeganych konkretnymi nazwami również widoki tych rzeczy. Omawiana część ogólnometodologiczna kończy się dodatkiem, w którym autor, stosując wprowadzone uprzednio pojęcia,

przeprowadza analizę metodologiczną traktatu Harveya „De motu cordis et sanguinis”. Rzecz ma duże walory dydaktyczne i wykorzystanie jej na zajęciach z logiki byłoby pożyteczne.

Część druga zajmuje się zagadnieniami metodologicznymi w genetyce. Autor stwierdza, iż istnieje poważny rozdźwięk między obecnym, wysokim poziomem wiedzy w genetyce, a stanem aparatury pojęciowej tej nauki. Genetyka posługuje się w przeważającej mierze pojęciami języka potocznego, co jest poważną przeszkodą na drodze dalszego jej rozwoju. Pojęcia potoczne bowiem są zbyt prymitywne i trudno przy ich pomocy wyrazić w sposób adekwatny bardziej skomplikowane fakty i zależności, które genetycy chwytają intuicyjnie. Nieprecyzyjność i nieokreśloność, przenośny wielokrotnie charakter tych pojęć jest często powodem powstawania nieporozumień i jałowych sporów. Oto kilka przykładów z długiej listy tego rodzaju pojęć: „dziedziczność”, „cecha wrodzona”, „cecha nabyta”, „determinuje”, „jest spowodowane przez”, „identyczność” itd.

Stwierdziwszy fakt niezadowalającego stanu aparatury pojęciowej genetyki, autor przystępuje sam do budowy podstawowych jej pojęć, a następnie analizuje przy ich pomocy najpierw uogólnienia empiryczne, będące podstawą doświadczalną genetyki, potem hipotezy wyjaśniające coraz wyższych rzędów. Wprowadzone przez siebie pojęcia wykorzystuje również do analizy metodologicznej systemów genetycznych Mendla i Batesona oraz hipotezy Lamarcka o dziedziczeniu cech nabytych. Interesujące jest tu m. in. zastosowanie wynalezionego przez autora tzw. algebry połączonej (*combined algebra*), będącej zespoleniem algebry matematycznej z algebrą Boole'a. Pozwala to na formułowanie twierdzeń, w których booleańskie operacje na zbiorach (organizmów), połączone są z operacjami matematycznymi na częstościach występowania w tych zbiorach rozmaitych ich elementów. Część omawianą kończy dodatek, w którym autor poddaje analizie niektóre pojęcia związane z nauką o ewolucji organicznej.

Trzecią część swojej książki poświęca Woodger w głównej mierze rozważaniom nad językiem neurologii i nauk pokrewnych, jak np. pewne działy medycyny, psychologii lub socjologii. Punktem wyjścia jego rozważań nad charakterem twierdzeń tych nauk jest tzw. *mind-body problem*, z którym wiąże się spór między zwolennikami języka psychologicznego i fizykalnego. W wyniku obszernej analizy semantyczno-teoriopoznawczej autor dochodzi do stwierdzenia, że nie mamy tu do czynienia z dwoma, lecz z czterema różnymi językami, które określa jako: *physical language*, *sensible object language*, *person language*, *community language*. Doceniając motywy zwolenników zbudowania psychologii jedynie w oparciu o język fizykalny (osiągnięcie jednolitości języka nauki), wskazuje na ujemne strony takiego rozwiązania (zubożenie wiedzy naukowej o człowieku). Stwierdza dalej, iż nikt dotąd nie wysunął zniewalających racji, które by zabraniały łącznego stosowania wyróżnionych wyżej języków. Jednakże tego rodzaju połączenie, jeśli nie ma doprowadzić do niepożądanego konsekwencji, musi być ustalone odpowiednimi regułami, które nie zostały jeszcze dotąd opracowane.

Wprowadzone rozróżnienia i pojęcia autor wykorzystuje z kolei m. in. do analizy niektórych błędów spotykanych w twierdzeniach neurologicznych, sformułowanych w języku „mieszanym”. Oto najpospolitsze z nich: Traktowanie przedmiotów czucia (*sensible objects*, którymi wedle autora są widoki, smaki,

zapachy itp.) jak gdyby były one przedmiotami fizykalnymi, co ma miejsce np. wtedy, gdy się identyfikuje bodźce lub impulsy nerwowe z przedmiotami czucia. Utożsamianie osoby z jej mózgiem. Zbyt łatwe zadowalanie się przenośniami, np. wtedy, gdy neurologowie mówią o „obrazach rzutowanych na korę”.

We wszystkich częściach książki autor posługuje się symboliką logiczną. Z tego punktu widzenia największego wysiłku wymagają od czytelnika części druga i trzecia, które przerastają możliwości samodzielnego ich zrozumienia przez słuchacza kursu logiki na wydziale biologicznym uniwersytetu.

Na zakończenie tego krótkiego sprawozdania z lektury książki Woodgera, pragnę zwrócić uwagę na znajdujące się w niej akcenty sympatii i uznania dla polskiej szkoły logicznej. Chciałbym również przytoczyć dedykację książki, która brzmi: „To Alfred Tarski, my friend and teacher”.

Tadeusz Pawłowski

Autoreferaty z odczytów i wykładów

IZYDORA DĄMBSKA: W sprawie pojęcia rozumienia. (Odział P. Tow. Filoz. w Krakowie, 7 grudnia 1957 r.).

Zagadnienie rozumienia jest interesujące zarówno ze względów teoretycznej, jak i praktycznej natury. Teoretycznej, ponieważ operuje się pojęciem rozumienia w semantyce, w psychologii i teorii nauk; praktycznej, ponieważ odgrywa ono niepoślednią rolę w pracy tłumacza, interpretatora, psychologa, pedagoga etc. Ponieważ samo pojęcie rozumienia jest chwiejne i niejasne, warto rozpatrzyć niektóre ze znaczeń, w których używa się terminu „rozumienie” i zbadać, czy odpowiadające tym znaczeniom desygnaty tworzą jakąś naturalną klasę przedmiotów, by na tej podstawie rozważyć z kolei epistemologiczny walor sądów opartych na tym sposobie poznawania, jakim jest rozumienie.

Rozpatrując rozmaite wypadki, w których posługujemy się zwrotem „rozumieniem x” lub „rozumieniem x-a”, gdzie x jest zmienną nazwową¹, zauważymy, że to, co nazywamy rozumieniem, spełnia następujące trzy warunki:

I. dotyczy przedmiotów związanych z rzeczywistością duchową: znaków, wytworów psychicznych i psychofizycznych, struktur logicznych itp.;

II. ten sposób poznawania, zwany rozumieniem, polega na uchwyceniu stosunków, które wyznaczają sens tego, co ma być rozumiane, to zaś łączy się z

III. możliwością odtwarzania lub stosowania w innych warunkach tego, co poznajemy.

Istota tego sposobu poznawania: pośredniego i wyznaczonego przez percepcję stosunków zachodzących między przedmiotami różnego rzędu (x staje

¹ W innej funkcji występuje wyraz „rozumienie” jako element zdaniotwórczy od zmiennej zdaniowej („rozumieniem, że p”, „rozumieniem, dlaczego p”). Tą postacią rozumienia zajmuje się w odczycie tylko ubocznie.

się zrozumiałe jako człon stosunku xRy , w którym y jest przedmiotem innego rzędu poprzez x intencjonalnie ujętym) decyduje o charakterze hipotetycznym i konstrukcyjnym sądów na rozumieniu opartych.

TADEUSZ MILEWSKI: Ewolucja teorii języka. (Oddział P. Tow. Filoz. w Krakowie, Walne zebranie 21 stycznia 1958 r.).

Teoria języka jest dyscypliną usiłującą zdefiniować i wyjaśnić najogólniejsze i najbardziej podstawowe pojęcia, którymi posługiwać się muszą nauki szczegółowe badające język i mowę, a więc językoznawstwo, stylistyka oraz psychologia i socjologia mowy. Z dużego kompleksu zagadnień, które obejmuje teoria języka, autor wybrał tylko dwa zagadnienia, a mianowicie problem formy i treści znaków językowych oraz problem definicji języka.

I. Przedstawiwszy historię dyskusji nad problemem formy i treści znaków językowych autor dochodzi do wniosku, że znak ten występuje na dwóch płaszczyznach. Pierwszą stanowi życie indywidualne, psychiczne jednostki, drugą — życie intersubiektywne, społeczne. W obrębie życia psychicznego znak językowy przedstawia się jako organiczna całość obejmująca przedstawienie akustyczne jako formę znaku (a) i abstrakcyjne pojęcie jako treść (b). W ramach życia intersubiektywnego, społecznego formą znaku są dźwięki fizyczne wywołane przez człowieka (A), ich treścią natomiast są zjawiska zewnętrzne w stosunku do psychiki nadawcy i odbiorcy (B). Wyróżnione tu elementy znaku stanowią zamknięty krąg. Zjawisko obiektywne (B) wywołuje w psychice nadawcy powstanie zespołu złożonego z wyobrażenia akustycznego (a) i pojęcia (b), a zespół ten uzewnętrznia się jako dźwięk (A). Dźwięk ten oddziałuje na odbiorcę wywołując w jego psychice powstanie podobnego zespołu wyobrażenia akustycznego (a') i pojęcia (b'), który odsyła jego świadomość do przedmiotu (B). Dźwięk (A) i przedmiot (B) związane są ze sobą za pośrednictwem psychiki nadawcy i odbiorcy, związek ten więc jest intersubiektywny, społeczny. Ujęty jako akt komunikacji społecznej związek dźwięku z przedmiotem ($A-B$) wynika z umowy zawartej między członkami społeczeństwa przez wyuczenie się tradycyjnego systemu języka. Związek ten jest więc zawsze konwencjonalny. Natomiast związek wyobrażenia akustycznego z pojęciem ($a-b$) w obrębie psychiki człowieka jest przyczynowo umotywowany, gdyż jest wynikiem koniecznych procesów psychicznych. Jednostka mówiąca ma możliwość wyboru wyobrażenia akustycznego (a) tylko w bardzo małym zakresie, normalnie wyobrażenie to samo jej się narzuca w wyniku przejęcia przez nią tradycyjnego systemu języka. Możemy więc powiedzieć, że znak językowy jest subiektywny i konieczny, a równocześnie intersubiektywny i konwencjonalny.

II. Przechodząc teraz do zagadnienia definicji języka musimy stwierdzić, że zjawiskiem szerszym, w obrębie którego znajduje się język (*langue*), jest mowa (*langage*). Mowa ludzka to ogół zjawisk porozumienia dźwiękowego dwu lub więcej osób, w których jedna drugą o czymś powiadamia. Zjawisko to jest bardzo złożone, obejmuje procesy i wytwory tak indywidualne, jak i społeczne. Niezbędny jest tu przede wszystkim sam proces indywidualny mówienia (*parole*), po którym następuje proces społeczny zrozumienia słów nadawcy przez odbiorcę. Po mówieniu i zrozumieniu trzecią fazą

mowy jest tekst, utwalony produkt zrozumienia, twór konkretny mowy. Czwartą i ostatnią fazą mowy jest język (*langue*). Teksty mogą być reprodukowane, ale nie mogą być bezpośrednio podstawą nowych tekstów. Język jest właśnie tym narzędziem, tym systemem wyrazów i reguł wyabstrahowanych z zapamiętanych tekstów, który nam umożliwia tworzenie nowych tekstów. Język jest zatem składnikiem mowy, który charakteryzują trzy cechy, a mianowicie, że 1° jest społeczny (w przeciwieństwie do indywidualnego procesu mówienia), 2° jest tworem trwałym (w przeciwieństwie do przemijających procesów, jakimi są mówienie i zrozumienie) i 3° jest abstrakcyjny (w przeciwieństwie do konkretnych procesów mówienia i zrozumienia i do konkretnego tworu, jakim jest tekst).

MAKSYMILIAN GEPPERT: Próba zwięzłej teorii sygnałów. (Oddział P. Tow. Filozof. w Krakowie, 14 marca 1958 r.).

Wyrażenia „sygnał” i „sygnalizować” występowały do końca XIX w. prawie wyłącznie na terenie nauk przyrodniczych oraz w transporcie i komunikacji. Dopiero w XX w. zaczęto ich używać w dziedzinach humanistycznych, takich jak np. psychologia (teoria myślenia), teoria języka. Powstały też nowe względnie rozwinęły się takie dyscypliny, jak cybernetyka i fizjologia wyższych czynności nerwowych, w których pojęcie sygnału i sygnalizacji odgrywa dość ważną rolę. Ponieważ na terenie tych różnorodnych dyscyplin jak i w działalności praktycznej stosuje się wyrażenia „sygnał” i „sygnalizować” w sposób nie zawsze konsekwentny i jasny, zachodzi realna możliwość nieporozumień i rozmaitych błędów rzeczowych oraz logicznych. Wydaje się więc, że należałoby stworzyć jakąś ogólną klasyfikację i teorię sygnałów.

Na podstawie analizy różnorodnych zjawisk nazywanych sygnałami można wyróżnić i scharakteryzować rozmaite ich rodzaje (przyrodzone, automatyczne, organiczne, nerwowe, właściwe, poznawcze itd.), które dzielą się na dwie grupy: sygnały fizyczne i sygnały psychofizyczne. Sygnały fizyczne są ogniwami przyrodzonych szeregów zjawisk fizycznych połączonych stosunkiem przyczynowym; nie posiadają żadnej intencji, niczego nie znaczą i niczego nie oznaczają. Nie są skierowane na coś, co nie jest nimi. Sygnały psychofizyczne są zawsze oparte na konwencji społecznej, posiadają intencję komunikacyjną i intencję oznaczania, posiadają nadawcę i adresata sygnałowego.

Na podstawie analizy i porównania poszczególnych kategorii sygnałów oraz konstrukcji pojęcia łańcucha sygnałowego można zdefiniować pojęcie sygnału „w ogóle”. Wydaje się, że stosowanie pojęcia sygnału „w ogóle” może prowadzić do pomieszania rozmaitych kategorii pojęciowych, pomieszania sfer rozmaitych dyscyplin. Należałoby więc unikać stosowania niedookreślonych pojęć sygnału, a mówić o określonych sygnałach: nerwowych, właściwych, automatycznych itd.

Jaki jest stosunek sygnałów i systemów sygnałowych do słowa i do języka?

Język jest produktywnym i plastycznym systemem dwuklasowym znaków (K. Bühler), systemy natomiast sygnałowe są sztywne, globalne i nieproduktywne. Znak słowny, czyli słowo, jest tworem wielowarstwowym (prof. R. Ingarden) polifonicznym. Wprawdzie każde słowo posiada podstawową war-

stwę sygnałową (fizyczną, fizjologiczną, ewentualnie jest też sygnałem właściwym), ale nie ona decyduje o swoistości słowa.

Na materialnej podstawie sygnałowej nadbudowane są własności, istniejące tylko o tyle, o ile istnieje warstwa sygnałowa, które jednak nie są z nią tożsame. One właśnie decydują o swoistości słowa. Między innymi są to znaczenia słów czyli jednostki znaczeniowe (prof. R. Ingarden).

Teorie behawiorystyczne, które sprowadzają słowo do sygnału względnie utożsamiają je z sygnałem, czyli zjawiskiem sterującym zachowaniem się organizmu (Morris, „semiotyka”), nazywam redukująco-mechanistyczną koncepcją języka. Słowo i język jako dwuklasowy system znaków spełniają prócz funkcji sterowania postępowaniem indywiduów wiele innych różnorodnych funkcji (np. odzwierciedlanie rzeczywistości). Wszystkich tych funkcji języka nie należy ignorować.

HENRYK MOESE: *Etyka uczciwości, uczynności i poświęcenia*. (Oddział P. Tow. Filoz. w Toruniu, 25 lutego 1958 r.).

Celem niniejszych rozważań będzie próba klasyfikacji pewnych kategorii czynów moralnych. Na zakończenie znajdują się próby definicji — postępowania moralnego, sprawiedliwości oraz człowieka moralnego.

Pod mianem etyki rozumiem określone sposoby postępowania moralnego aktualnego w środowisku społecznym na określonym etapie rozwoju.

Postępowanie moralne tłumaczymy zwykle przestrzeganiem zasad (norm) moralnych, których liczne wersje są wymieniane wśród społeczeństwa. W istocie zasady moralne bywają niekiedy czymś wtórnym, niedoskonałą racjonalizacją wyjaśniającą *ex post* nasze postępowanie. Istotnym źródłem czynów moralnych jest wrażliwość na wszelkie cierpienie i radość ludzi, umiejętność wczuwania się w sytuacje osób doznających takich emocji bez względu na ich pochodzenie (ustrojowe, fizyczne, duchowe). I jak sami unikamy instynktownie cierpienia i poszukujemy radości, tak też przeważnie pragniemy, by inni ludzie unikali cierpienia i doznawali radości, traktując te doznania jak gdyby były one naszymi własnymi. I tylko tam, gdzie nie odczuwamy wyraźnie przy postępowaniu moralnym takich emocji (radości lub cierpienia), można mówić o stosowaniu się do pewnych zasad lub o nawykach moralnych. Nasza wrażliwość emocjonalno-moralna czasem aktualizuje się niewystarczająco, np. wskutek zmęczenia fizycznego lub umysłowego. Dobrze więc jest, że są do dyspozycji zasady i nawyki moralne, które przy słabym nasileniu emocji umożliwiają moralne czyny.

Wartość moralna czynów zależy od ich motywów. Czyny mogą wynikać z życzliwego rozsądku lub życzliwości powszechnej. Rozsądek pilnuje słusznych interesów własnych jednostki lub grupy społecznej, z którą jest ona bezpośrednio interesownie związana. Życzliwość powszechna natomiast jest skierowana ku dobru ogólnemu, a nie ku dobru partykularnemu poszczególnych grup społecznych.

Są czyny wynikające tylko z rozsądku, następnie czyny różnej proporcji elementów rozsądku i życzliwości, wreszcie czyny podyktowane wyłącznie życzliwością. Jeśli tylko troska o dobro własne występuje w danym działaniu, to nie ma ono żadnej wartości moralnej. Ta ostatnia bowiem zależy od współ-

czynnika życzliwości i zwiększa się w miarę jej przybierania lub zmniejszania się troski o interes osobisty. Czyny wynikające tylko z rozsądku, a nieszkodliwe dla otoczenia, są neutralne pod względem moralnym. Sprzedaż gazety jest neutralna moralnie. Jeśli jednak sprzedający znając zainteresowania klienta poleci jemu inną gazetę w zamian tej, którą zwykle kupuje, nie spodziewając się przy tym żadnej dodatkowej korzyści materialnej, to zdobędzie w takiej wymianie usług pewną zasługę. Dążenie więc do pełnego zadowolenia klienta w danym czynie jest jego aspektem moralnym, który wywołuje u kupującego uczucie wdzięczności.

Czyny moralnie dodatnie mogą wynikać z życzliwego rozsądku, bądź z uczynności lub z poświęcenia.

Jeśli życzliwy rozsądek towarzyszy wymianie świadczeń pomiędzy dwoma stronami, to realizuje się sprawiedliwość wyrównawcza. Z podobnego nastawienia u posiadającego władzę wobec podwładnych lub urzędnika wobec klientów wynika sprawiedliwość rozdzielcza¹. Życzliwy rozsądek kieruje się interesem kilku stron. Równowaga lub słuszna proporcja świadczeń nie jest tutaj bezduszna, formalna, ale indywidualizująca i zmierza ku zadowoleniu drugiej strony, liczy się z jej życzeniami oraz możliwościami. W dążeniu do takiej równowagi jesteśmy skłonni naprawić ewentualne nieprzewidziane ujemne skutki danego czynu (np. dajemy gwarancję przy sprzedaży niektórych towarów i wymieniamy je w razie późniejszego wykrycia rozmaitych braków). Co bowiem w handlu lub według prawa jest dopuszczalne, to według oceny moralnej może być napiętnowane.

W życiu bywają jednak sytuacje bardzo skomplikowane, kiedy, będąc sami zainteresowani materialnie w danej sprawie, jednocześnie musimy rozstrzygnąć spór nie dotyczący nas bezpośrednio. W takiej sytuacji często bywa adwokat, który musi uzgodnić postulaty sprawiedliwości wyrównawczej oraz rozdzielczej².

Moralność życzliwego rozsądku podyktowana interesem wszystkich stron jest opłacalna dla nich wzajemnie. Występuje ona w stosunkach z umowy, urzędowych, handlowych, towarzyskich, przygodnych z ludźmi obcymi, w stosunkach pomiędzy jednostkami oraz grupami społecznymi.

Etyka uczynności jest pozbawiona mniej lub więcej interesowności i skłania do świadczeń bez oglądania się na natychmiastowy, określony ekwiwalent. Spotykamy ją najpospoliciej w stosunkach rodzinnych. Zwykle im dalszy dystans społeczny wynikający z rzadkości kontaktów, tym słabsze napięcie etyki uczynności, a silniejsze napięcie etyki rozsądku (uczciwości).

Etyka poświęcenia — najwyższa — jest najrzadziej stosowana w życiu społecznym. Według etyki uczynności przekazywaliśmy drugim częściowe lub całkowite nadwyżki po zaspokojeniu własnych potrzeb. Tutaj natomiast

¹ Terminy — sprawiedliwość wyrównawcza, sprawiedliwość rozdzielcza — wprowadził Arystoteles w 5 księdze „Etyki Nikomachejskiej”. U Arystotelesa występuje kilka interpretacji sprawiedliwości, wśród których odróżnia on interpretację prawniczą oraz interpretację etyczną. Nowe, ogólne pojęcie sprawiedliwości występuje przy końcu naszych rozważań. Jak się zdaje zagadnienie sprawiedliwości na przestrzeni wieków więcej interesowało prawników i reformatorów społecznych niż etyków. Uwagi na temat znaczenia terminu „sprawiedliwość” w tradycji filozoficznej różnych narodów zawiera zeszyt „Revue Internationale de Philosophie” Nr 41, 1957.

² Materiału do tego tematu dostarcza autobiografia Ghandiego, zawierająca szczegóły z jego działalności adwokackiej.

ponosimy ofiary poczynszy od najmniejszych aż do największych, związanych z ryzykiem własnego życia. Miarą ofiarności bywają trudności w przewyciężeniu oporu, jaki stawiają rozsądek lub fizyczne i materialne możliwości jednostki. Etyka poświęcenia w najwyższym wymiarze jest etyką bohaterstwa, które przejawia się nie tylko na polu walki orężnej, lecz także w trudzie codziennym pielęgnujących nieuleczalnie chorych, w niebezpiecznej pracy laboratoryjnej uczonego, przy narażaniu się na kalectwo lub śmierć, kiedy ratujemy zagrożonych przed kalectwem lub śmiercią.

Jedni są uczynni lub poświęcają się przygodnie, drudzy czynią to stale i programowo. Jedni są uczynni lub poświęcają się wyłącznie z własnej woli, a drudzy czynią to częściowo pod naciskiem różnych zewnętrznych okoliczności, nie kompromitujących ich zresztą wcale, jeżeli nie mają żadnego wyboru.

W życiu społecznym są potrzebne powyższe trzy moralności w odpowiednich proporcjach. Etyka uczciwości ma znaczenie regulatywne. Odrzucenie jej musiałoby spowodować w życiu społecznym zupełny chaos. Nie wystarcza ona jednak we wszystkich możliwych sytuacjach społecznych i dlatego mamy do dyspozycji jeszcze dwie etyki: uczynności i poświęcenia.

W każdym postępowaniu moralnym występuje dążenie do równowagi. Pierwszy pomysł takiej interpretacji etycznej postępowania dał Arystoteles w swej teorii cnót.

W postępowaniu moralnym działają jednocześnie trzy impulsy: jeden dynamiczny, a dwa powściągu. Pierwszy jest nastawiony na pomoc dla potrzebujących i ochronę życia. Drugi wynika z zasady ekonomii, zalecającej najmniejszy wydatek energii dla osiągnięcia zamierzonego efektu w najlepszej jego postaci. Nie można bowiem trwonić dóbr, skoro są one potrzebne gdzieindziej wobec nie zaspokojonych podstawowych potrzeb wielu członków społeczeństwa (głód, choroby, brak odzieży, klęski elementarne). Trzeci zaleca nie szkodzić osobom innym, kiedy wymieniamy usługi osobiste, działamy na jakimś stanowisku publicznym, wspieramy potrzebujących lub ochramiamy ich życie.

Postępowanie moralne zmierza zawsze do dobra ogólnego, które realizuje się w wypadkowej równowadze osiągniętej pomiędzy trzema elementami: osoby działającej, osoby na którą się działa lub z którą współdziała, osób lub społeczeństwa, w których środowisku dane działanie występuje. Działając na drugą osobę (osoby) lub samego siebie, wybieram aktywność najekonomiczniejszą a zarazem nieszkodliwą dla otoczenia. Np. troszcząc się o własne zdrowie podczas choroby nie mogę zapomnieć o swoim najbliższym otoczeniu, którego interesy nie powinny być przeze mnie zaniedbane.

Otóż wydaje się, że poczucie sprawiedliwości jest negatywną dążnością do nieskrzydzenia nikogo na wszystkich trzech stopniach naszej działalności moralnej: życzliwie rozsądnej (uczciwej), uczynnej oraz ofiarnej. W języku potocznym natomiast pojęcie sprawiedliwości związało się ściśle z najniższym szczeblem postępowania moralnego. Można jednak być uczynnym lub ofiarnym wobec jednej osoby a zarazem w tym samym czynie niesprawiedliwym wobec innej osoby. Tak np. postąpiłaby uboga matka kilkorga dzieci oddając ostatni kawałek chleba żebrakowi. Będąc ofiarna wobec żebraka, jednocześnie skrzywdziłaby swoje dzieci.

Człowiek moralny posiada dyspozycję do postępowania uczciwego, uczynnego i ofiarnego zależnie od potrzeby. Możliwości jednostki do pozytywnego wpływania na losy drugih oraz wyrównywania wielu doznanych usług, a szczególnie ofiarnych, są jednak ograniczone. Dlatego w licznych wypadkach musi ona poprzestać na czynach lub formułach zastępczych (odwiedziny chorych, kondolencje, wyrazy wdzięczności itp.). Musi ona często zatrzymać się na wzbudzeniu poczucia obowiązku u siebie bez możliwości jego realizacji. (Należałoby to a to uczynić). Jest to stałe i konieczne pogotowie moralne zwalczające brak uczucia moralnego, przejawiający się w bezmyślności, w obojętności lub w zniechęceniu, które uniemożliwiają dostrzeżenie potrzeby interwencji w naszym bliższym lub dalszym środowisku społecznym.

JANUSZ SZTUMSKI: O motywach irracjonalnego myślenia (Na podstawie książki: Crawshay - Williams R., *The Comforts of Unreason — A Study of the Motives behind Irrational Thought*, London 1947). (Oddział P. Tow. Filoz. w Toruniu, 26 marca 1958 r.).

Termin „irracjonalny“ posiada co najmniej następujące znaczenia: a) zasadnicze — gdy w gnoseologii postuluje się odwrót do intuicji, mistyki itp. lub w ontologii przyjmuje się urojone elementy za osnowę bytu; b) względne — gdy nazywa się coś irracjonalnym z uwagi na aktualny w danym momencie stan wiedzy; c) uzupełniające — gdy określa się tym terminem wszystko to, czego nie można objąć umysłem; d) sprzeczne z rozumem — gdy coś jest niezgodne z pojęciowym myśleniem. Autor książki wymienionej w tytule twierdzi, że myślenie irracjonalne „to myślenie, które usiłuje być realne, a ze względu na możliwości zrealizowania jak i wewnętrzne motywy powoduje nieprawidłowe przekonania“. Wskazuje to słusznie, że cechą specyficzną myślenia irracjonalnego jest pozorna racjonalność, przejawiająca się w tym, iż myślenie to usiłuje być zgodne z rzeczywistością, a mimo to jest z nią niezgodne, czyli jest nierealne.

Niesłuszne byłoby twierdzenie, iż wszelkie myślenie irracjonalne jest fantastyczne i na odwrót, chociaż oba te rodzaje myślenia napewno nie wykluczają się wzajemnie. W myśleniu fantastycznym unika się celowo realności, w myśleniu irracjonalnym nie ma takiego zamiaru, lecz skutek jest ten sam. Od irracjonalnego myślenia należy również odróżnić antyracjonalizm, który jest pewnym stanowiskiem metodologicznym.

Zespół zjawisk psychicznych, stanowiących motywy irracjonalnego myślenia ma swoje podłoże w instynktach i dyspozycjach do różnych pragnień, które wpływają na myślenie i zachowanie się. Rozróżnijmy pragnienia realne, które mogą być rzeczywiście zaspokojone, i nierealne, których spełnienie jest niemożliwe. Pragnienia nierealne zawsze prowadzą do irracjonalnego myślenia, natomiast pragnienia realne nie muszą, ale mogą powodować takie myślenie. Wśród pragnień Crawshay-Williams rozróżnia: 1) pragnienie zrozumienia, 2) pragnienie dobrego samopoczucia, 3) pragnienie stanów podniecenia, 4) pragnienie samoutwierdzenia i 5) pragnienie przystosowania się. Dodajmy jeszcze 6) pragnienie absolutu, które również może powodować myślenie irracjonalne.

Pragnienie zrozumienia jest ważne, gdyż jest motorem dążności poznawczych; jest zarazem niebezpieczne przez dążenie do zrozumienia za wszelką cenę, a przez to do złudzeń nie tylko na gruncie potocznego myślenia, lecz także w pracy naukowej. Pragnienie dobrego samopoczucia może być zaspokojone różnymi drogami. Zapominanie o tym skłania do myślenia irracjonalnego, gdy jakieś, mające służyć zaspokojeniu pragnienia dobro uważamy za jedyne i staramy się je realizować bez względu na realną sytuację. Pragnienie stanów podniecenia wywoływanych przez podniety przyjemne lub nieprzyjemne, jak smutek, strach, jeżeli staje się potrzebą życiową, może prowadzić do irracjonalizmu, gdy szuka podnięt niezwykłych, sugerujących myśli niezgodne z rzeczywistością. Pragnienie samoutwierdzenia zmierza do odczuwania wyższości z dowolnego i przeważnie nieuzasadnionego powodu. Przekonanie o takiej wyższości staje się powodem lekceważenia ludzi, przeceniania samego siebie i przez to mylnej oceny rzeczywistości. Pragnienie przystosowania się zbliża do innych ludzi. Jeżeli to zbliżenie doprowadza do konformizmu, staje się irracjonalne, bo zniekształca rzeczywistość przez pomijanie realnych odmienności. Pragnieniem absolutu nazywam pragnienie absolutnej pewności, absolutnej doskonałości, absolutnej sprawiedliwości itp. Dążąc do ich realizacji można osiągnąć wyłącznie tyle, na ile zezwalają konkretne warunki. Jeżeli się o tym nie pamięta, popada się w niezgodę z rzeczywistością i pragnienie staje się irracjonalne.

Każde z tych pragnień, scharakteryzowanych ogólnie, jest realizowane poprzez pragnienia bardziej szczegółowe, jak np. pragnienie porządku, pragnienia seksualne, etyczne, estetyczne itp.; i tak np. pragnienie dobrego samopoczucia może się konkretyzować jako pragnienie tak czy inaczej rozumianego porządku, jako pragnienie seksualne lub estetyczne. Pragnienia konkretne są szczególnym przypadkiem pragnień o charakterze ogólnym i także w nich tkwią niebezpieczeństwa irracjonalizmu właściwe tamtym pragnieniom. Im mniejszy stopień zaspokojenia pragnienia, tym większe niebezpieczeństwo myślenia irracjonalnego. Niezaspokojone pragnienia sprawiają, że dążenie przestaje się liczyć z rzeczywistością, a w innych przypadkach szuka złudy zastępującej przedmiot pożądania. Człowiek z natury jest skłonny do myślenia irracjonalnego, idącego po linii najmniejszego oporu, do myślenia zaś racjonalnego jest właśnie tak dysponowany, jak np. do lekkoatletyki; może zatem myśleć racjonalnie, gdy pozna zasady racjonalnego myślenia i będzie według nich trenował. Istnieje wiele dróg, sprowadzających na manowce irracjonalizmu, lecz tylko jedna wiodąca ku racjonalizmowi.

Przegląd czasopism

I

Roczniki Filozoficzne T. V z. 2 (1955—1957). KORCIK A. ks. — Weryfikacja sylogistyki Arystotelesa metodą Gergonne'a 5—15. KORCIK A. ks. — Pojęcie wywo-
du inferencyjnego u Bernarda Bolzana, 16—26. KORCIK A. ks. — Olympiodor o stosunku logiki do filozofii w szkole stoików, perypatetyków i platoników, 27—30. KAMIŃSKI ST. ks. — Fregego logika zdań, 31—64. MICHAŁOWSKI W. ks. — Zagadnienie nazw pustych w sylogistyce w świetle „ontologii” Leśniewskiego, 65—96. REGNER L. ks. — Sylogistyka u Apulejusza, 97—136. REGNER L. ks. — Aksjomaty nauk apriorycznych według Bernarda Bolzana, 137—150. KALINOWSKI J. — Interpretacja prawa a logika zdań normatywnych, 151—170. KAMIŃSKI ST. ks. — Początki indukcji matematycznej, 171—184. KORCIK A. ks. — O tak zwanych naczelnych prawach rozumowania i zależnościach między nimi, 185—192. Recenzje: 193—224.

Roczniki Filozoficzne T. V z. 3 (1955—1957). TOKARZ Fr. ks. — Saccidananda. Próby Upaniszad określenia absolutu jako bytu (sat), świadomości (cit) i szczęśliwości (ananda), 5—14. MILEWSKI T. — Elementy panteistyczne religii Azteków, 15—38. STRÓŻEWSKI Wł. — Problem panteizmu „De divinis nominibus” Pseudo Dionizego Areopagity, 39—60. GOGACZ M. — O przedmiocie metafizyki w XII wieku, 61—78. LEWICKI J. ks. — Filozoficzna nauka Alchera z Clairvaux o Bogu w świetle jej źródeł, 79—94. WŁODEK Z. — Alfred Anglik i jego teoria życia, 95—112. WOJTYŁA K. ks. — Problem oderwania przeżycia od aktu w etyce na tle poglądów Kanta i Schelera, 113—140. KURDZIAŁEK M. ks. — Sylwetki historyków filozofii. Marcin Grabmann, 141—163.

Roczniki Filozoficzne T. V z. 4 (1955—1957). BEDNARSKI F. — O empiryczne podstawy etyki normatywnej, 7—18. GOGACZ M. — Z problematyki badań nad recepcją Tomaszowego ujęcia bytu w tomizmie średniowiecznym, 19—38. JAKÓB-CZYK Fr. ks. — Problem dokładnego kalendarza, 39—44. KALINOWSKI J. — Arystotelesowska teoria sprawności inte-

lektualnych, czyli o dwu pojęciach mądrości, 45—66. KAMIŃSKI ST. ks. — Rola Locke'a i Condillaca w dziejach teorii definicji, 67—102. KRAPIEC A. M. — O rehabilitację analogii bytowej, 103—120. MAJKA J. ks. — Umowa o pracę w świetle nakazów sprawiedliwości zamiennej, 121—134. MAJKOWSKI J. — Z psychologii wyrazu katolickiej modlitwy, 135—152. MAZIERSKI St. ks. — Uogólnienie pojęcia przyczynowości, 153—172. PAPIERKOWSKI Z. — Kryteriologiczne i metodologiczne uwagi na temat „przestępstwa” oraz czynu zabronionego pod groźbą kary, 173—194. REUTT J. — Z badań nad zagadnieniem słownej ekspresji aktów woli, 195—206. REUTTOWA N. — Działalność Jadwigi Chrzaszczewskiej na łamach „Przeglądu Pedagogicznego”, 207—234. ŚWIEŻAWSKI S. — O niektórych przyczynach niepowodzeń tomizmu, 235—258. TOKARZ Fr. ks. — Teoria poznania Dharmakirti'ego 259—270. WAŚKIEWICZ H. — Teoria prawa prof. Jerzego Landego, 271—302. WOJTYŁA K. ks. — W poszukiwaniu perfekcyjizmu w etyce, 303—317. Résumés, 319—331.

II

Studia Filozoficzne Nr 2 (1957). WALICKI A. — Osobowość a historia, cz. II, 3—23. BAUMAN Z. — Filozofia fabianizmu, 24—57. MALEWSKI A. — Empiryczny sens teorii materializmu historycznego, 58—81. GRENIEWSKI H. — $2n+1$ wartości logicznych, cz. I, 82—116. ŁUBNICKI N. — Myślenie a działanie, 117—144. LEŚNIAK K. — Poemat Lukrecjusza „O przyrodzie”, 145—179. Książki i czasopisma, 180—218. Kronika: KOŁAKOWSKI L. — Międzynarodowe spotkanie filozoficzne w Warszawie, 219—225.

Studia Filozoficzne Nr 3 (1957). GRENIEWSKI H. — $2n+1$ wartości logicznych, cz. II, 3—28. LUCACS G. — Realizm krytyczny w społeczeństwie socjalistycznym, 29—79. OSSOWSKA M. — Zagadnienie powszechnie uznanych norm moralnych, 80—96. ZNAMIEROWSKI Cz. — Naczelna norma moralna i jej pochodne, 97—117. KOKOSZYŃSKA M. — Krytyka niektórych poglądów na stosunek logiki do dialektyki, 118—151. CHODAK

Sz. — Pojęcie partii politycznej a ewolucja struktury politycznej kapitalizmu, 152—181. Książki i czasopisma, 182—220. Kronika: LAZARI-PAWŁOWSKA I. — Międzynarodowe seminarium w Alpbach, 221—222.

Studia Filozoficzne Nr 1 (4) 1958. KOTARBIŃSKI T. — Zasady etyki niezależnej, 3—13. LAZARI-PAWŁOWSKA I. — Idiograficzna koncepcja historii, 14—41. CHMAJ L. — Komeński w walce z kartezjanizmem, 42—60. ŁUBNICKI N. — Poglądy filozoficzne Adama Mahrburga, 61—85. HINZ H. — Rozważania Kołłątaja o religii, 86—112. HELLER A. — Hegłowska filozofia dziejów a rosyjscy rewolucyjni demokraci, 113—142. EILSTEIN H. — Laplace, Engels i nasi współcześni, cz. I, 143—174. GORDON M. — Czynna rola abstrakcyjnego myślenia w ujęciu Ernsta Cassirera, 175—208. Polemiki, 209—227. Książki i czasopisma, 228—236. Kronika: Ważniejsze prace filozoficzne opublikowane w Polsce w 1957 r., 237—239. Kratkiye sodierżanija statiej, 241—246. The Summaries of the Articles, 247—253.

Studia Filozoficzne Nr 2 (5) 1958. SCHAFF A. — Filozoficzny aspekt procesu porozumiewania się, 3—35. EILSTEIN H. — Laplace, Engels i nasi współcześni, cz. II, 36—50. ŁUBNICKI N. — Poglądy filozoficzne Adama Mahrburga, cz. II, 51—79. SPIRAŁO A. — Logika Jana Spangenberg, 80—96. LITWIN J. — Linguet i Oświecenie, 97—127. LEŚNIAK K. — Stoicyzm i etyka Marka Aurelego, 128—152. KOŁODZIEJ E. — Sir William Hamilton, 153—171. Polemiki, 172—205. Książki i czasopisma, 206—236. Kronika: GRENIEWSKI H. — Obrona dysertacji doktorskiej, 237—248. Kratkiye sodierżanija statiej, 249—257. The Summaries of the Articles, 258—267.

Studia Filozoficzne Nr 3 (6) 1958. SUCHODOLSKI B. — Wychowanie a rozwój nowoczesnej cywilizacji, 3—41. KROŃSKI T. — Hegel i problemy filozofii historii, 42—75. BACZKO Br. — Kryptoproblemy i historyzm, 76—102, AUGUSTYNEK Z. i MAJEWSKI Zb. — Problem obiektywności czasu i przestrzeni w świetle teorii względności, 103—120. PELC J. — O istnieniu i strukturze dzieła literackiego. Rozważania logiczne nad „Studiami z estetyki” Romana Ingarde-na, cz. I, 121—164. GRENIEWSKI H. — Refleksje na marginesie „Wykładów z

dziejów logiki” Tadeusza Kotarbińskiego, 165—184. Polemiki, 185—204. Książki i czasopisma, 205—244. Listy do Redakcji, 245—246. Z powodu śmierci Tadeusza Krońskiego, 247—250. Konkurs na podręcznik propedeutyki filozofii, 251—252. Kratkiye sodierżanija statiej, 253—259. The Summaries of the Articles, 260—266.

III

Deutsche Zeitschrift für Philosophie V 5 (1957). LEY H. — Die Bedeutung der philosophischen Arbeiten Lenins für die Naturwissenschaft, 515—534. SCHUBARDT W. — Revolution und Philosophie, 535—573. BITTIGHÖFER B. — Ideologische Probleme und Aufgaben in der Periode der Vorbereitung der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution, 574—612. Referate/Besprechungen, 613—637. Anmerkung der Redaktion, 638.

Deutsche Zeitschrift für Philosophie V. 6 (1957). Friedensmanifest der kommunistischen und Arbeiterparteien, 643—648. KLEIN M. — Über die ethische Leistung der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution, 649—671. STOLJAROW W. W. — Über Rolle und Stellung der philosophischen Kategorien im Denken, 672—696. FOMINA W. A. — G. W. Plechanows Rolle bei der Verteidigung und Begründung der Philosophie des Marxismus, 697—710. Diskussion, 711—135. Korrespondenz, 736—745. Referate/Besprechungen, 746—772. Bibliographie, 773—786. Jahresinhaltsverzeichnis, 787—789.

Deutsche Zeitschrift für Philosophie VI. 1 (1958). KLEIN M. und KOSING A. — Marxistische Philosophie und sozialistische Politik, 5—21. SCHULZ R. — Über die Bedeutung der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution für die Lösung der nationalen Frage, 22—39. WONSOWSKI G. W. und KURSANOW G. A. — Über den Zusammenhang der dynamischen und statistischen Gesetzmässigkeiten in den atomaren Erscheinungen, 40—57. BALOGH E. — Zur Kritik des Irrationalismus. Eine Auseinandersetzung mit Georg Lucacs, 58—76. FOMINA W. A. — G. W. Plechanows Rolle bei der Verteidigung und Begründung der Philosophie des Marxismus, 77—99. REDEKER H. — Über die ästhetische Funktion des subjektiven Elements der Kunst, 100—118. PRACHT E. — Über das Verhältnis von Inhalt und Form,

119—128. Berichte, 129—141. Referate/Besprechungen, 142—170.

Deutsche Zeitschrift für Philosophie VI. 2 (1958). KLEIN M. — Karl Marx als Humanist, Denker und Revolutionär, 175—198. REINHOLD H. — Die Grosse Sozialistische Oktoberrevolution und das Problem der friedlichen Koexistenz, 199—224. KLOTZ H. — Über den Gegenstand der marxistischen Philosophie, 225—252. BALOGH E. — Zur Kritik des Irrationalismus. Eine Auseinandersetzung mit Georg Lucacs (Teil II), 253—272. OISERMANN T. I. — W. I. Lenin über die Dialektik Hegels, 273—286. KIRCHNER H.G. — Joseph Dietzgen. Zum 70. Todestag des deutschen Arbeiterphilosophen, 287—295. VOGEL H. — Das Vermächtnis Max Plancks. Gedanken zu seinem 100. Geburtstag, 296—308. Referate/Besprechungen, 310—332.

Deutsche Zeitschrift für Philosophie VI. 3 (1958). MENDE G. — Karl Marx—Schöpfer der kommunistischen Weltanschauung, 337—354. LEY H. — Oktoberrevolution und Wissenschaft, 355—398. JOWTSCHUK M. T. — Einige methodologische Fragen der Geschichte der Philosophie, 399—418. HARIG G. — Über die Entstehung der klassischen Naturwissenschaften in Europa, 419—450. Konsultationen, 451—464. Referate/Besprechungen, 465—480. Bibliographie, 481—492.

IV

Dialectica Nr 43/44 (1957). BERNAYS P. — Von der Syntax der Sprache zur Philosophie der Wissenschaften, 233—246. BLANC A. C. — De l'emploi inadéquat du terme „primitif“. Considérations sur l'évolution et la systématique, 247—275. MERCIER A. — Science et philosophie, 276—295. BAYER R. — L'évolution de l'intelligence et les formes modernes de la dialectique, 296—305. ROUGIER L. — L'évolution du concept de raison dans la pensée occidentale, 306—326. PARIS C. — Programme et position historique d'un rationalisme humaniste, 327—336. REIDEMEISTER K. — Spekulation und Vernunft, 337—344. DUPREEL E. — Consistance et valeurs, 345—353. POPPER K. R. — Probability Magic or Knowledge out of Ignorance, 354—374. MOCH F. — Réflexions sur les probabilités, 275—391. NOLFI P. — Spieltheorie und Willensfreiheit, 392—

404. GAGNEBIN S. — Structure et substructure de la géométrie, 405—433. Liste des auteurs, 435—439.

Dialectica Nr 45 (1958). FREUDENTHAL H. — Ist die mathematische Statistik paradox?, 7—32. GONSETH F. — Pour ouvrir la discussion, 33—36. FAVARGER C. — Vérité scientifique et compréhension du vivant. Réflexions d'un naturaliste, 37—67. GONSETH F. — Deux remarques à propos de l'article de M. C. Favarger, 68—69. RUSSO F. — Une perspective fondamentale de la théorie de l'information et de l'action technique: la dualité de l'Action Concrète et du Signal, 70—80. RANKIN H. D. — Immediate Cognition of the Forms in the Phaedo?, 81—86. Chronique, 87—92. *British Journal for the Philosophy of Science*: Abstracts of main articles in the August and November numbers 1957 and in the February number 1958, 93—95.

Dialectica Nr 46 (1958). AYER A. J. — Philosophie et langage ordinaire, 99—129. REY A. — Les images mentales et psychophysiologie, 130—145. HUSSER F. F. — Zur Genealogie der Zahl, 146—184. SCHERRER W. — Geometrie und Erkenntnistheorie, 185—196. GONSETH F. — Réponse a M. W. Scherrer, 197—199. *Philosophy of Science Journal (USA)*: Abstracts of main articles in the October 1957 and the January 1958 numbers, 200—204.

V

Filosofia IX, 1 (1958). KOLLROS L. — Alberto Einstein in Svizzera, 3—12. GUZZO A. — Parola, frase, discorso, 13—39. BOSCO N. — L'orizzonte storico del pragmaticismo, 40—56. MATHIEU V. — Il „fenomeno del fenomeno“ nell' „Opus postumum“ di Kant, 57—98. AMERIO R. — Il pensiero politico di Alessandro Manzoni, 99—135. I. A. — Gli „Entretiens“ di Varsavia, 136—138. Rassegna di libri, 139—159. Pubblicazioni ricevute, 160—170. GUZZO A. — Arnold Reymond, 171.

Filosofia IX, 2 (1958). GUZZO A. — Lingue e linguaggi, 173—196. VLEESCHAUWER H. J. de — L'opera di Arnold Geulincx (1624—1669), 197—220. VERRA V. — Ragione, linguaggio e filosofia in Herder, 221—259. MARCUCCI S. — Il pensiero di Giovanni Vailati, 260—301. MARIA AMALIA de — Croce e De-

wey, 302—336. Rassegna di libri, 337—358. Pubblicazioni ricevute, 359—366. GUZZO A. — Augusto Debenedetti, 367—368.

Filosofia IX, 3 (1958). MADDALENA ANTONIO — L'Edipo Re, 369—416. GUZZO A. — Notificazione ed espressione, 417—430. BARONE Fr. — Metafisica della mente e analisi del pensiero, 431—458. MATHIEU V. — Teoretica ed etica al culmine della filosofia trascendentale, 459—487. VIRIEUX-REYMOND A. — Il problema dell'arte nell'opera di Amedeo Ponceau, 488—493. GUZZO A. — Vito Fazio Allmayer e Guido Rossi, 494—499. Rassegna di libri, 500—518. Pubblicazioni ricevute, 519—526. GUZZO A. — Balbino Giuliano, 527—528.

VI

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 1 (1956). SELLARS R. W. — Knowledge-Claims versus Value-Assignments, 5—9. PEPPER S. C. — Natural Norms in Ethics, 9—15. FRIEDMAN L. — Psychoanalysis and the Foundation of Ethics, 15—20. Book Reviews: 21—26. New Books, 26—27. Notes and News, 27—28.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 2 (1956). McKEON R. — Human Relations and International Obligations: A Report of Round-Table Discussions in India and the United States of America, 29—55. Notes and News, 56.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 3 (1956). HOCKING W. E. — On Royce's Empiricism, 57—63. LOEWENBERG J. — Royce's Synthetic Method, 63—72. COSTELLO H. T. — Recollections of Royce's Seminar on Comparative Methodology, 72—77. HOCKING R. — The Influence of Mathematics on Royce's Metaphysics, 77—91. BLAU J. L. — Royce's Theory of Community, 92—98. WHITE H. B. — Royce's Philosophy of Loyalty, 99—103. ROBINSON D. S. — Royce on the Origin and Development of Philosophical Terminology, 103—112. COTTON J. H. — Royce's Case for Idealism, 112—123. HARTSHORNE Ch. — Royce's Mistake — and Achievement, 123—130. KALLEN H. M. — Remarks on Royce's Philosophy, 131—139. New Books and Current Journals, 139—147. Notes and News, 148.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 4 (1956). HAYNER P. C. — Expres-

sive Meaning, 149—157. KULTGEN J. H. — Operations and Events in Russell's Empiricism, 157—167. Book Review, 168—174. Current Journals, 174—176. Notes and News, 176.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 5 (1956). QUINE W. V. — Quantifiers and Propositional Attitudes, 177—187. DEWEY R. E. — The Future of Philosophy, 187—196. Book Reviews, 196—203. Notes and News, 204.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 6 (1956). VAN METER A. — Mead and Sartre on Man, 205—219. RESCHER N. — Translation as a Tool of Philosophical Analysis, 219—224. Book Reviews, 224—229. New Books and Current Journals, 229—231. Notes and News, 232.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 7 (1956). GOLIGHTLY C. L. — Value as a Scientific Concept, 233—245. Comments and Criticism: KHATCHADOURIAN H. — On Professor Copi's „A Note on Representation in Art”, 245—248. Book Reviews, 248—258. New Books, 258—260. Notes and News, 260.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 8 (1956). STOLNITZ J. — On Artistic Familiarity and Aesthetic Value, 261—276. Comments and Criticism: MARGOLIS J. — In the Name of Human Finitude: An Examination of Reinhold Niebuhr's Christian Realism and Political Problems, 276—284. Book Reviews, 284—288. New Books, 288.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 9 (1956). McLENDON H. J. — Has Russell Proved Naive Realism Self-Contradictory, 289—302. PASCH ALAN — Empiricism: One „Dogma” or Two?, 302—311. Comments and Criticism: COSTELLO H. T. — Royce's Encyclopedia Articles, 311—313. New Books, 313. Notes and News, 314—316.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 10 (1956). GREENE T. M. — Life, Value, Happiness, 317—330. Book Reviews, 330—340. New Books and Current Journals, 340—344. Notes and News, 344.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 11 (1956). SESONSKE A. — Truth in Art, 345—353. RIESER M. — Three Principles of Natural Beauty, 354—366. Book Reviews, 366—370. Current Journals 370—371. Notes and News, 371—372.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 12 (1956). GUTMANN J. — Salute to Robert M. MacIver: Academic Freedom in Our Time and the Liberal Tradition, 373—377. LAMPEL C. — Analytic Value Statements, 378—394. KYBURG H. E. Jr. — The Justification of Induction, 394—400.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 13 (1956). EPSTEIN J. — Professor Ayer on Sense-Data, 401—415. Book Reviews, 415—426. New Books, 426—428.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 14 (1956). DEININGER W. T. — Some Reflections on Epistemology and Historical Inquiry, 429—442. Comment and Criticism: BRENNAN J. G. — On Nagel's Reconsideration of Naturalism, 443—448. WISAN R. N. — A Note on Silence, 448—450. Book Reviews, 450—456.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 15 (1956). OLIVER W. DONALD — Realism: Reborn or Renovated, 457—469. Book Reviews, 469—482. New Books, 482—484.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 16 (1956). EBERSOLE F. B. — On Certain Confusions in the Analytic-Synthetic Distinction, 485—494. WESSEL A., SCHON D. — Appeal to Rule, 495—502. Book Reviews, 502—510. New Books, 510—512. Notes and News, 512.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 17 (1956). KADING D. — Re-defining Moral Judgments, 513—523. PATTON T. E. — Reasoning in Moral Matters, 523—531. Book Reviews, 531—534. New Books and Current Journals, 534—540.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 18 (1956). BELOFF J. — Facts, Values, and Moral Solipsism, 541—549. REIN'L R. — The Limits of Utility, 549—556. Book Reviews, 556—567. New Books, 567—568. Notes and News, 568.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 19 (1956). MILMED B. K. — Lewis and the Theory of Truth, 569—583. Book Reviews, 584—595. New Books, 595—596. Notes and News, 596.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 20 (1956). SONTAG F. — Philosophy of Science and the Revival of Classical

Ontology, 597—607. DOAN FRANK M. — Notations on G. H. Mead's Principle of Sociality with Special Reference to Transformations, 607—615. Book Reviews, 616—621. New Books and Current Journals, 621—624.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 21 (1956). FEIBLEMAN J. K. — On Quality, 625—634. DAYA — The Moral and the Axiological „Ought”. — An Attempt at a Distinction, 634—641. Book Reviews, 641—651. Notes and News, 651—652.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 22 (1956). American Philosophical Association Eastern Division. Symposium Papers: Symposium: The Grounds of Obligation: LADD J. — The Distinctive Features of Obligation-Statements, 653—662. MANDELBAUM M. — On the Use of Moral Principles, 662—670. Symposium: Logical Truth: VEATCH H. — Logical Truth and Logic, 671—679. LEBLANC H. — Two Probability Concepts, 679—688. ROLLINS C. D. — Logic and Description, 688—696. Symposium: Natural Law: FULLER LON L. — Human Purpose and Natural Law, 697—705. Program, 705—709. New Books, 710—711. Notes and News, 712.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 23 (1956). Symposium: Natural Law: WEISS P. — The Nature and Locus of Natural Law, 713—721. Symposium: The Concept of Empirical Evidence: CHISHOLM R. M. — „Appear”, „Take”, and „Evident”, 722—731. FIRTH R. — Ultimate Evidence, 732—739. Symposium: Existentialist Thought and Contemporary Philosophy in the West: TILLICH P. — The Nature and the Significance of Existentialist Thought, 739—748. BOAS G. — Being and Existence, 748—759. SCHRAEDER G. A. Jr — Existence, Truth, and Subjectivity, 759—771. New Books, 771—772. Notes and News, 772.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 24 (1956). ARNETT W. E. — Santayana and the Poetic Function of Religion, 773—787. BRAYBROOKE D. — Professor Stevenson, Voltaire, and the Case of Admiral Byng, 787—796. Current Journals, 796—800. Notes and News, 800.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 25 ((1956)). GOLDSTEIN L. J. — The In adequacy of the Principle of Methodo-

logical Individualism, 801—813. RIESER M. — Report on the Third International Congress of Esthetics, 814—819. Com-A Note on Russell and Naive Realism, Comments and Criticism: USHENKO A. P.—819—820. Book Reviews, 820—826. New Books, 827—828.

The Journal of Philosophy Vol. LIII No 26 (1956). HANDY R. — The Naturalistic „Reduction” of Ethics to Science, 829—835. KATZ J. — Desiring Reason, 835—843. Book Reviews, 843—849. Index to Volume LIII, 850—856.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 1 (1957). MILMED B. K. — Dewey's Treatment of Causality, 5—19. Comments and Criticism: BERENDA C. W. — The Liberal Arts Function of Philosophy, 19—20. Book Review, 21—28.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 2 (1957). MOORE E. C. — The Moralistic Fallacy, 29—42. WALHOUT D. — Is and Ought, 42—48. Book Review, 48—54. Notes and News, 54—56.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 3 (1957). RIKER W. H. — Events and Situations, 57—70. XENAKIS J. — Free Will, A „Negative” Concept, 70—73. Book Reviews, 73—82. New Books, 82—83. Notes and News, 84.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 4 (1957). PARRY W. T. — Reexamination of the Problem of Counterfactual, 85—94. PUTNAM H. — Psychological Concepts, Explication, and Ordinary Language, 94—100. Book Reviews, 100—109. New Books, 109—111. Notes and News, 112.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 5 (1957). HOLMES E. C. — Alain Locke — Philosopher, Critic, Spokesman, 113—118. KALLEN H. M. — Alain Locke and Cultural Pluralism, 119—127. Comments and Criticism: LANDGREBE L. — The Study of Philosophy in Germany: A Reply to Walter Cerf, 127—131. GRABAU R. F. — Philosophy of Science and the Revival of Classical Ontology: A Reply, 131—137. New Books and Current Journals, 137—140. Notes and News, 140.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 6 (1957). American Philosophical Association, Eastern Division: Abstracts of

Non-Symposium Papers presented at the 53rd Annual Meeting, 141—155. Comments and Criticism: PAP A. — A Note on Causation and the Meaning of „Event”, 155—159. Book Review, 159—163. New Books and Current Journals, 163—167. Notes and News, 167—168.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 7 (1957). SCHUSTER C. A. — C. I. Lewis and Emotive Theories of Value, or, Should Empirical Ethics Declare Bankruptcy, 169—181. MYERS E. — Ryle on Pleasure, 181—188. ROMANELL P. — Ugo Spirito's Philosophy of Love, 188—193. New Books and Current Journals, 193—196. Notes and News, 196.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 8 (1957). GRAY J. G. — Heidegger's Course: From Human Existence to Nature, 197—207. KURTZ P. W. — Rule-Making, 208—217. Comments and Criticism: BECK R. N. — What Is There?, 217—222. American Philosophical Association, Western Division. Fifty-Fifth Annual Meeting. Program, 223—224.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 9 (1957). RUSSELL B. — Logic and Ontology, 225—230. WITTGENSTEIN L. (With Introduction by H. T. COSTELLO) — Notes on Logic, September, 1913, 230—245. COSTELLO H. T. — Logic in 1914 and Now, 245—264. McLENDON H. J. — Russell's Portraits and Self-Portraits from Memory, 264—280. New Books and Current Journals, 280—284. Notes and News, 284.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 10 (1957). LINSKY L. — Wittgenstein on Language and Some Problems of Philosophy, 285—293. COOLEY J. C. — Professor Goodman's „Fact, Fiction, & Forecast”, 293—311. New Books, 311—312.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 11 (1957). Translations from the Writings of Contemporary French Philosophers: By R. CHAMPIGNY, with Comments by the Translator, 313—354. Book Reviews, 354—367. Current Journals, 368—370. Notes and News, 370—372.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 12 (1957). MOURANT J. A. — Cartesian Man and Thomistic Man, 373—382. BALZ A. G. A. — Concerning the Thomistic and Cartesian Dualism: A Re-

joinder to Professor Mourant, 383—390. Book Review, 390—395. New Books and Current Journals, 395—397. Notes and News, 398—400.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 13 (1957). WHITMORE C. E. — Perception and Experiment, 401—409. SCHON D. — Procedural and Material Rules, 409—421. Comments and Criticism: DUCASSE C. J. — On the Analysis of Causality 422—426. Book Reviews, 426—428.

The Journal of Philosophy Vol. LIV Nr 14 (1957). HENZE D. F. — The Work of Art, 429—442. Comments and Criticism: GOODMAN N. — Parry on Counterfactuals, 442—445. Book Reviews, 445—454. New Books, 455—456.

The Journal of Philosophy Vol. LIV Nr 15 (1957). DIGGS B. J. — On Defining „Good”, 457—466. OLSON R. G. — Ignorance, False Belief, and Unconscious Desire, 466—474. MACK R. D. — A Clashing of Symbols: Limitations of the Concept of Existence in Value Theory, 474—478. Book Reviews, 478—483. New Books, 483. Notes and News, 484.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 16 (1957). SELLARS R. W. — Guided Causality, Using Reason, and „Free-Will”, 485—493. DANTO A. C. — and MORGENBESSER S. — Character and Free Will, 493—505. Book Reviews, 505—511. Notes and News, 511—512.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 17 (1957). TAILOR J. F. A. — The Masks of Society: An Essay on the Foundations of Law in Civil Community, 513—531. Comments and Criticism: GOODMAN N. — Reply to Adverse Ally, 531—535. Book Reviews, 535—539. Notes and News, 539—540.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 18 (1957). HARRELL J. G. — Philosophical „Poignance” and „Freshness”, 541—549. SING-NAN FEN — On Appreciation, 550—559. TURNBULL R. G. — Heidegger on the Nature of Truth, 559—565. Book Review, 565—567. New Books, 567—568.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 19 (1957). KRIKORIAN Y. H. — Singer on Mechanism and Teleology, 569—576. FLOWER E. F. — Edgar A. Singer,

Jr, on Contentment, 576—584. NAHM C. — Edgar A. Singer, Jr, and the Aesthetic of Empirical Idealism, 584—595. New Books, 595—596. Notes and News, 596.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 20 (1957). HOFSTADTER A. — Six Necessities, 597—613. Book Reviews, 614—622. New Books, 622—623. Notes and News, 623—624.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 21 (1957). GLUCK S. E. — Report on the Fifth Interamerican Congress of Philosophy, 625—634. WACKER J. — Hartshorne and the Problem of the Immanence of Feeling in Art, 635—645. Book Reviews, 645—652.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 22 (1957). American Philosophical Association Eastern Division. Symposium Papers. To Be Presented at the Fifty-Fourth Annual Meeting, December 27—29, 1957. Symposium: Justice as Fairness: RAWLS J. — Justice as Fairness, 653—662. HALL E.W. — Justice as Fairness: A Modernized Version of the Social Contract, 662—670. Symposium: The Evidence for Esthetic Judgment: KADISH M. R. — The Importance of a Choice of Context, 670—679. HOFSTADTER A. — On the Grounds of Esthetic Judgment, 679—688. Symposium: Substance and Form in Aristotle: SELLARS W. — Substance and Form in Aristotle, 688—699. ALBRITTON R. — Forms of Particular Substances in Aristotle's Metaphysics, 699—708. New Books, 708—709. Notes and News, 709—712.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 23 (1957). (c. d.) Symposium: Determinism in the Light of Recent Physics; GRÜNBAUM A. — Complementarity in Quantum Physics and its Philosophical Generalization, 713—727. SCRIVEN M. — The Present Status of Determinism in Physics, 727—741. Symposium: The Nature of Analysis: HARE R. M. — Are Discoveries about the Uses of Words Empirical? 741—750. HENLE P. — Do We Discover Our Uses of Words?, 741—750. KÖRNER S. — Some Remarks on Philosophical Analysis, 758—766. Program, 766—770. New Books, 771—772. Notes and News, 772.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 24 (1957). American Philosophical Association, Eastern Division: Abstracts

of Papers to be Read at the Fifty-Fourth Annual Meeting, 773—794. Book Reviews, 794—795. New Books, 796—799. Notes and News, 799—800.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 25 (1957). KNOX I. — Comedy and the Category of Exaggeration, 801—812. Book Reviews, 813—828. Notes and News, 828.

The Journal of Philosophy Vol. LIV No 26 (1957). GROSS E. — Toward a Rationale for Science, 829—838. MCGREAL I. — „God over” and „God To”, 839—846. New Books, 847—848. Notes and News, 849. Index to Volume LIV, 849—856.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 1 (1958). RUSSELL B. — What is Mind?, 5—12. DANTO A. C. — Concerning Mental Pictures, 12—20. WALLRAFF C. F. — Sense-Datum Theory and Observational Fact: Some Contributions of Psychology to Epistemology, 20—32. TAYLOR P. W. — Social Science and Ethical Relativism, 32—44. New Books, 44.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 2 (1958). HAHN L. E. — Of Shoes and Ships and Sealing Wax, and Cabbages and Kings, 45—57. KAUFMAN G. D. — Philosophy of Religion: Subjective or Objective?, 57—70. RORETZ K. — Modern Physics and the Freedom of the Will, 70—73. Comments and Criticism: ADAMS E. M. — Hall's Analysis of „Ought”, 73—75. HALL E. W. — Existential Normatives, 75—77. Book Reviews, 77—86. New Books, 86—88. Notes and News, 88.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 3 (1958). BAKAN M. B. — On the Subject - Object Relationship, 89—101. HODGES D. C. — Judicial Supremacy, 101—111. GARVIN L. — Emotivism, Expression, and Symbolic Meaning, 112—118. EZORSKY G. — Inquiry as Appraisal: The Singularity of John Dewey's Theory of Valuation, 118—124. PAYNE PERRELL F. Jr — A Note on a Fallacy, 124—128. Comments and Criticism: SCHIPPER E. W. — Intention and Appreciation, 128—129. Book Reviews, 130—131. Notes and News, 131—132.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 4 (1958). YOLTON J. W. — Philoso-

phical and Scientific Explanation, 133—143. WILLIAMS G. — Hedonic Individual Ethical Relativism, 143—153. DEMOS R. — Is Moral Reasoning Deductive?, 153—159. Comments and Criticism: COOLEY J. C. — A Somewhat Adverse Reply to Prof. Goodman, 159—166. EAMES E. R. — Quality and Relation as Metaphysical Assumptions in the Philosophy of John Dewey, 166—169. Book Reviews, 169—176. Notes and News, 176.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 5 (1958). RIESER M. — Lucacs' Critique of German Philosophy, 177—196. PHILIPSON M. H. — Some Reflections on Tragedy, 197—203. DOAN F. M. — Remarks on G. H. Mead's Conception of Simultaneity, 203—209. Book Reviews, 209—216. New Books, 216—218. Notes and News, 218—220.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 6 (1958). PARSONS H. L. — Reason and Affect: Some of Their Relations and Functions, 221—230. MAZLISH B. — History and Morality, 230—240. MOORE W. — The Nature of the Moral Sentence, 240—248. RESCHER N. — Reasoned Justification of Moral Judgments, 248—255. Book Reviews, 255—261. New Books, 261—264. Notes and News, 264.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 7 (1958). KRIKORIAN Y. H. — Hocking and the Dilemmas of Modernity, 265—275. HOCKING W. E. — Response to Professor Krikorian's Discussion, 275—280. RIKER W. K. — Causes of Events 281—291. WEISS P. — The Paradox of Obligation, 291—292. Book Reviews, 292—307. New Books, 307—308.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 8 (1958). BOUGHTON J. S. — Concerning Moral Absolutes, 309—317. BERNARDETE J. A. — Outness, 317—322. WOLFSON M. — What is Philosophy?, 322—336. Comments and Criticism: SONTAG F. — Comments and the Philosophy of Science A Reply, 337—339. RUDNER R. — Sign Process and Valuation: A Reply to Copi, 340—344. RICHMAN R. J. — The Whereabouts of Percepts, 344—348. Book Reviews, 348—352. Notes and News, 352.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 9 (1958). STOLNITZ J. — Notes on Ethical Indeterminacy, 353—367. RIESER M. — An Outline of Intellectualistic

Ethics, 367—375. MOORE A. — Emotivism: Theory and Practice, 375—382. MCKENNEY J. L. — Concerning Russell's Analysis of Value Judgments, 382—389. Comments and Criticism, 390—395. Notes and News, 395—396.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 10 (1958). KHATCHADOURIAN H. — On Professor Lafferty's „The Metaphysical Status of Qualities”, 397—412. COHEN C. — Natural and Non-Natural Qualities, 412—429. GLASSEN P. — Moore and the Indefinability of Good, 430—435. Book Reviews, 435—438. Letter to the Editors from Archives of American Philosophy, 439—440.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 11 (1958). GIBSON Q. — Social Forces, 441—455. GRAVE S. A. — Are the Analyses of Moral Concepts Morally Neutral, 455—460. TAPP E. J. — Knowing the Past, 460—467. BELL A. P. — Public Spirit as the Material of History, 467—472. GOLDSTEIN L. J. — A note on the Status of Historical Reconstructions, 473—479. Comments and Criticism, 479—484. Notes and News, 484.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 12 (1958). TAYLOR J. F. A. — The Masks of Society: The Grounds of Obligation in the Scientific Enterprise, 485—502. BERNARDETE J. A. — The Analytic „A Posteriori” and the Foundations of Metaphysics, 503—514. HINTZ H. W. — Causation, Will, and Creativity, 514—520. Comments and Criticism, 520—526. New Books, 526—527. Notes and News, 527—528.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 13 (1958). SCHMIDT P. F. — Is There Religious Knowledge? 529—538. SMITH J. E. — The Experiential Foundations of Religion, 538—546. DIBDEN A. J. — Reflections on Faith as the Geography of God, 546—555. KURTZ P.W. — Need Reduction and Normal Value, 555—568. New Books, 568—572.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 14 (1958). RATNER S. — Arthur F. Bentley, 1870—1957, 573—578. KENNEDY G. — Pragmatism, Pragmaticism, and the Will to Believe — A Reconsideration, 578—588. FRANKFURT H. G. — Peirce's Account of Inquiry, 588—592. FRANKFURT H. G. — Peirce's Notion of Abduction, 593—597. JACK H. — On

the Analysis of Promises, 597—604. SEN PRAVAKAR — A Note on Identity, 604—608. Book Reviews, 609—616. New Books, 616.

The Journal of Philosophy Vol. LV No 15 (1958). FRIEDMAN L. — Psychoanalysis, Existentialism, and the Esthetic Universe, 617—631. PERCY W. — Symbol, Consciousness, and Intersubjectivity, 631—641. KAMINSKY J. and NELSON R. J. — Scientific Statements and Statements about Humanly Created Objects, 641—648. CARMICHAEL D. — Autonomy and Order, 648—655. Book Reviews, 655—659. New Books, 659. Notes and News, 660.

VII

Logique et Analyse 1-e Année, 1 (Janvier 1958). Note Liminaire, 1—3. NAESS A. — La Validité des normes fondamentales, 4—13. PERELMAN Ch. — L'argument pragmatique, 14—23. JOHNSTONE J. H. — Systèmes formels et systèmes ontologiques, 24—27. BAYART A. — La correction de la Logique Modale du premier et du second ordre S. 5, 28—45. Colloque international de Logique. Bruxelles 1958, 46.

Logique et Analyse I, 2 (Avril 1958). BAGOLINI L. — Le choix de la méthode en jurisprudence, 49—60. ISSMAN S. — Le nominalisme contemporain et la notion d'existence, 61—73. MYHILL J. — Problems arising in the formalization of intensional logic, 74—83. ANDERSON A. R. — The Logic of Norms, 84—91. Activités du Centre de Recherches de Logique en 1957, 92—96.

Logique et Analyse I, 3—4 (1958). WOODGER J. H. — Formalization in Biology, 97—104. CURRY H. B. — On Definitions in Formal Systems, 105—114. AJDUKIEWICZ K. — Three concepts of Definition, 115—126. SCARPELLI U. — La Définition en Droit, 127—138. ROSS A. — Definition in Legal Language, 139—149. KELSEN H. — Der Begriff der Rechtsordnung, 150—167. RENAULD J. G. — La Systematisation dans le raisonnement juridique, 168—182. Participants au Colloque de Logique, 184—186.

VIII

Mind LXVI, 264 (October, 1957). Increase of Subscription, 433. TAYLOR J.

G. — Towards a Science of Mind, 434—452. MILMED B. K. — Counterfactual Statements and Logical Modality, 453—470. O'SHAUGHNESSY B. — The Location of Sound, 471—490. GEORGE F. H. — Epistemology and the Problem of Perception, 491—506. ALEXANDER H. G. — Necessary Truth, 507—521. Discussions: GRANT C. K. — Certainty, Necessity and Aristotle's Sea Battle, 522—531. LINDLEY T. F. Professor Shwayder on „=”, 532—537. HUTCHINGS P. A note on Savery's Emotive Theory of Truth, 538—540. STROLL A. — Uses of Analytic Statements in Ordinary Discourse, 541—542. HAAS W. — Defeasibility, 543. HOCHBERG H. — A Note on the „Empty Universe”, 544—546. HAMLYN D. W. — Forms and Knowledge in Plato's Theaetetus: A Reply to Mr. Bluck, 547. DUMMETT M. — Frege's „The Thought”, 548. Critical Notices, 549—559. New Books, 560—575. Notes and Erratum, 576.

Mind LXVII, 265 (January, 1958). HAMPSHIRE S., HART H. L. A. — Decision, Intention and Certainty, 1—12. GODDARD L. — „True” and „Provable”, 13—31. MYERS C. M. — The Definite and Determinable Modes of Appearing, 32—49. PALMER H. — The Other Logical Constant, 50—59. WILSON J. — Freedom and Compulsion, 60—69. ALDRICH V. C. — Pictorial Meaning, Picturethinking, and Wittgenstein's Theory of Aspects, 70—79. Discussions: WEILER G. — On Fritz Mauthner's Critique of Language, 80—87. HINTIKKA J. — On Wittgenstein's „Solipsism” 88—91. GALLIE W. B. — In Reply to Mr. Montefiore, 92—96. FLEMING N. — A Language without Singular Terms, 97—99. ROSS A. A. — A Reduction of Deontic Logic to Alethic Modal Logic, 100—103. HALL E. W. — Hochberg on what is „fitting” for Ewing and Hall, 104—106. New Books, 107—118. Notes, 119. List of Officers and Members of the Mind Association, 120—144.

Mind LXVII, 266 (April, 1958). COPI I. M. — Objects, Properties, and Relations in the „Tractatus”, 145—165. SEARLE JOHN R. — Proper Names, 166—173. LANDÉ A. — Determinism versus Continuity in Modern Science, 174—181. GELLNER E. — Time and Theory in Social Anthropology, 182—202. KOLENDA K. — Science and Morality, 203—215. ADAMS E. M. — The Nature of the

Sense-Datum Theory, 216—226. KRA-SNOWIECKI J. Z. — Philosophy and the Practice of Law, 227—235. Discussions, 236—271. New Books, 272—288. Notes, 288.

IX

Philosophy XXXIII, 124 (January, 1958). ANSCOMBE G. E. M. — Modern Moral Philosophy, 1—19. WALHOUT D. — A Perfection Theory of the Good, 20—28. ATKINSON R. F., MONTEFIORE A. C. — „Ought” and „Is”, 29—49. MAYO B. — A Logical Limitation on Determinism, 50—55. Discussion: SMITH C. I. — Knowledge of God, 56. GLASGOW W. D. — A Reply to Miss Smith, 57. GEORGE F. H. — Finite Automata, 57—59. New Books, 60—92. Institute Notes and Notices, 93—94.

Philosophy XXXIII, 125 (April 1958). PASSMORE J. A. — The Objectivity of History, 97—111. CARRÉ MEYRICK H. — Pierre Gassendi and the New Philosophy, 112—120. RUSSELL L. J. — The Justification of Beliefs, 121—131. HARRÉ R. — Quasi-Aesthetic Appraisals, 132—137. GLASSEN P. — „Charientic” Judgments, 138—146. KEMP J. — Generalization in the Philosophy of Art, 147—157. FRANKENA W. K. — Macintyre on Defining Morality, 158—161. DONAGAN A. — The Croce-Collingwood Theory of Art, 162—167. New Books, 168—185.

X

Philosophy and Phenomenological Research XVIII, 3 (March, 1958). HAHN L. E. — What is the Starting Point of Metaphysics?, 293—311. HINSHAW V. (Jr). — The Given, 312—325. BHATTACHARYYA S. — The Concept of Logic, 326—340. KHATCHADOURIAN H. — Common Names and Family Resemblances, 341—358. OLDS M. E. — Ostension and Analyticity, 359—367. FINCH H. A. — An Explication of Counterfactuals by Probability Theory, 368—378. Discussions: WILLIAMS F. — Doubt and Phenomenological Reduction: An Appendix to the Natanson-Ames Controversy, 379—381. RIEPE D. — Are Naturalists Materialists? Reply to Prof. Ruja, 382—383. RIEPE D. — Indian Philosophical Literature 1955—1957, 384—387. HOROSZ W. — Recent Literature in the Phi-

osophy of Religion, 388—399. Reviews, 400—428. Notes and News, 429. Recent Publications, 430—434.

Philosophy and Phenomenological Research Vol. XVIII, 4 (June, 1958). IN-GARDEN R. — The Hypothetical Proposition, 435—450. BECK S. J. — Implications for Ego in Tillich's Ontology of Anxiety, 451—470. MOSER S. — Decisions, Commands and Moral Judgments, 471—488. KATTSOFF L. O. — Obligation and Existence, 489—502. ESLICK L. J. — Substance, Change, and Causality in Whitehead, 503—513. Discussions: HARTSHORNE C. — Whitehead on Process: A Reply to Professor Eslick, 514—520. ESLICK L. J. — Some Remarks in Reply to Professor Hartshorne, 521—522. FARBER M. — Heidegger on the Essence of Truth, 523—532. KITELEY M. — Existence and the Ontological Argument, 533—535. ROSEN S. — Political Philosophy and Ontology, 536—540. BAHM A. J. — Organic Dialectic, 541—543. Reviews, 544—571. Notes and News, 572—573. Recent Publications, 574—576.

XI

Revue de Métaphysique et de Morale No 3 (1957). LEVINAS E. — La philosophie et l'idée d'infini, 241—253. MIN-KOWSKI E. — La mesure, 254—265. RUYER R. — Homunculus et Méganthrope, 266—285. BRUN J. — Le Regard et l'Existence, 286—302. AXELOS K. — Rimbaud et la poésie du monde planétaire, 303—330. WAHL J. — Rimbaud, la sauvagerie, le silence, 331—346. LAPICQUE Ch. — Imitation et figuration, 347—353. Étude Critique: BENSIMON M. — Dualisme et Différence, de Mme J. Delhomme, 354—358. Notes critiques, 359—367.

Revue de Métaphysique et de Morale No 4 (1957). HUSSERL E. — Postface à mes „Idées directrices pour une Phénoménologie pure”, 369—398. LÖWIT A. — L'Épochè de Husserl et le Doute de Descartes, 399—415. BEDNARSKI J. — La Réduction husserlienne, 416—435. SCHÉRER R. — Sur la philosophie transcendente et l'objectivité de la connaissance scientifique, 436—464. Étude critique: WAHL J. — Sur les „Philosophes célèbres”, 465—471. Notes critiques, 472—478. Bibliographie, 479—485. Tables, 486—488.

Revue de Métaphysique et de Morale No 1 (1958). MIRO QUESADA Fr. — Crise de la science et théorie de la raison, 1—11. CANGUILHEM G. — Qu'est-ce que la psychologie? (suivi de „Quelques remarques” de R. Pagés), 12—25. MATISSE G. — Le monde est-il rationnel?, 26—43. GARELLI J. — La notion de possibilité dans l'analyse logique de l'esprit de Gilbert Ryle, 44—55. BLOCH E. — Sur la catégorie de la possibilité, 56—82. CAILLOIS R. — Théorie des Jeux, 83—102. Étude critique, 103—110. Notes critiques, 111—126. Correspondance, 126—127.

XII

Revue Internationale de Philosophie XI, (41) (1957). McKEON R. — Introduction: The Meaning of Justice and the Relations among Traditions of Thought, 253—267. GARIN E. — Giustizia (le sens du terme et son évolution dans le contexte de la tradition philosophique italienne), 268—301. SICHES L. R. — Justicia (le sens du terme et son évolution dans le contexte de la tradition philosophique espagnole), 302—323. VLASTOS G. — Justice (le sens du terme et son évolution dans le contexte de la philosophie anglaise et américaine), 324—343. PERELMAN Ch. — La Justice (le sens du terme et son évolution dans le contexte de la tradition philosophique en langue française, 344—362. BECKER W. G. — Gerechtigkeit (le sens du terme et son évolution dans le contexte de la tradition philosophique allemande, 363—391. Ouvrages reçus, 392—395. La vie philosophique, 396—398.

Revue Internationale de Philosophie XI, 4 (42) (1957). ROTENSTREICH N. — Historicism and Philosophy. Reflections on R. G. Collingwood, 401—419. DRAY W. — R. G. Collingwood and the Acquaintance Theory of Knowledge, 420—432. DONAGAN A. — Social Science and Historical Antinomianism, 433—449. LABROUSSE E. — La méthode critique chez Pierre Bayle et l'Histoire, 450—466. Analyses et comptes rendus, 467—482. Ouvrages reçus, 483—485. Revue des revues, 486—508. La vie philosophique, 509.

Revue Internationale de Philosophie XII, 1 (43) (1958). In memoriam: Arnold Reymond, 3. TATARKIEWICZ Wł. — Les quatre significations du mot „classique”, 5—22. CARRITT E. F. —

Classicism, 23—36. REYMOND M. M. — Esprit classique et esprit primitiviste, 37—46. PERELMAN Ch. et OLBRECHTS-TYTECA L. — Classicisme et romantisme dans l'argumentation, 47—57. RUDRAUF M. L. — La pensée classique et le problème des formes d'art, 58—74. Notes et discussions, 75—85. Analyses et comptes rendus, 86—92. Ouvrages reçus, 93—96. Revue des revues, 97—112. La vie philosophique, 113.

Revue Internationale de Philosophie XII, 2 (44) (1958). SCHRAG C. O. — Phenomenology, Ontology, and History in the Philosophy of Heidegger, 117—132. NIKAM N. A. — The Philosophic Bases of Human Rights and Social Order in Indian Social-Ethics (Some Notes), 133—143. KAMINSKY J. — The Derivation of „Ought” from „Is”, 144—157. DEL VECCHIO G. — Matérialisme et psychologisme historique, 158—173. BERNDTSON A. — The Structure of Transitive Expression, 174—195. Notes et discussions, 196—201. Analyses et comptes rendus, 202—208. Ouvrages reçus, 209—212. Revue des revues, 213—224. Activité de la Société Belge de Philosophie (1955—1956), 225—234. La vie philosophique, 235.

XIII

Revue Philosophique No 3 (1957). KIRK G. S. — Logos, harmonie, lutte, dieu et feu dans Héraclite, 289—299. AUBENQUE P. — Sur la définition aristotélicienne de la colère, 300—317. DANDOY G. — La délivrance selon Madhva, 318—340. Notes et documents, 341—369. Analyses et comptes rendus, 370—389. Notices nécrologiques, 390—392. Ouvrages déposés, 393—396.

Revue Philosophique No 4 (1957). SCHUHL P. M. — Hommage à Lucien Lévy-Bruhl, 398—403. Note biographique sur L. Lévy-Bruhl, 404—406. LÉVY-BRUHL L. — Lettre au professeur Evans Pritchard, 407—413. LEENHARDT M. — Témoignage, 414—415. BOURGIN G. — Lucien Lévy-Bruhl, 416—417. Dr RIVET — Souvenirs, 418—420. THALBITZER W. — Souvenir amical, 421—423. COHEN M. — Souvenirs sur Lucien Lévy-Bruhl par un linguiste sociologue, 424—426. MONOD G. — Allocution prononcée en 1953, 427—429. LEROY M. — Les dernières heures de Lucien Lévy-Bruhl, 430—431. GILSON Et. — Le „Descar-

tes” de Lucien Lévy-Bruhl, 433—451. FRIEDMANN G. — Aussi grand homme que grand savant, 452—455. SÉROUYA H. — Aspects des travaux de Lucien Lévy-Bruhl, 456—457. LENOIR R. — Une hypothèse de travail, 458—460. WALLON H. — La mentalité primitive et la raison, 461—467. DAVY G. — Pour le centième anniversaire de la naissance de Lucien Lévy-Bruhl, 468—493. GURVITCH G. — Le problème de la sociologie de la connaissance, 494—502. POIRIER J. — La pensée ethnologique de Lucien Lévy-Bruhl, 503—529. CAZENEUVE J. — Les Zuñis dans l'oeuvre de Lévy-Bruhl, 530—538. FAYE J. P. — Lévy-Bruhl et l'inconscient collectif, 539—555. LÉVINAS É. — Lévy-Bruhl et la philosophie contemporaine, 556—569. Tables et index, 571—575.

Revue Philosophique No 1 (1958). SCHUHL P. M. — L'oeuvre de M. André Lalande, 1—6. BARUK H. — Le Congrès international de psychiatrie de Zurich, 7—13. WOLFF ér. — À propos d'une découverte récente en biologie: les „mutations dirigées” chez les canards, 14—23. WEILL-BRUNSCHVICG A. — Ordre et désordre dans la matière cristallisée, 24—47. FOUCHET J. — Le déterminisme peut-il prétendre à une description complète des phénomènes biologiques? 48—70. Notes et documents, 71—90. Analyses et comptes rendus, 91—127. Informations, 128—131. Notices nécrologiques, 132—141. Revue des revues, 142—144.

XIV

La Pensée No 77 (1958). PRENANT M. — Problèmes actuels du progrès scientifique en France, 3—11. SCHATZMAN EVRY — L'Affaire Maurice Audin, 12. COTTON E. — Hommage à Paul Langevin, 13—16. POLISENSKY J. — Comenius et son temps, I, 17—34. Joseph Billiet, 34. MURY G. — Un panorama de la philosophie. L'Encyclopédie française (Philosophie). I, 35—50. JOURDAIN F. — Sur le problème du génie artistique. Réponse à Georges Cogniot, 51—60. DESNÉ R. — À propos de la création artistique, 61—64. JOUVENEL R. de — À propos d'esthétique, 65—70. BRÉCY R. — Un oublié: Charles Gille, le plus grand des chansonniers révolutionnaires, 71—79. Chronique historique, 80—101. Chronique d'Afrique du Nord, 102—112. Chronique scientifique, 113—120. Chro-

nique philosophique, 121—126. Documents, 127—134. Les revues étrangères, 135. Les livres, 136—156.

La Pensée No 78 (1958). À la mémoire de Marcel Cachin, 3—4. COGNIOT G. — Choses vues à Tachkent, 5—16. GEORGES C. — L'énergie therme-nucléaire. L'énergie de fusion est-elle domptée?, 17—29. MURY G. — Un panorama de la philosophie. L'Encyclopédie française (Philosophie) II, 30—42. BOUDRY R. — „Décolonisation” à Madagascar?, 43—65. LACOSTE Y. — A propos d'un livre récent: „Clochardisation” et colonisation. Les causes de la misère du peuple algérien, 66—84. DESANTI J. T. — Gramsci „fonctionnaire de l'humanité”, 85—90. IONISIAN A. R. — Restif de la Bretonne et le communisme utopique, 91—103. BONNOURE P. — Pour les quatre-vingts ans de Zdeněk Nejedlý, 104—110. CORNU M. — L'Eglise et le crime, 111—116. Discussions, 117—120. Chronique économique, 121—126. Chronique scientifique, 127—130. La deuxième Table ronde des sociologues, 131. Notes brèves, 132—134. Les livres, 135—156.

La Pensée No 79 (1958). ALLEG G. Témoignage, 3—6. Les satellites artificiels et l'avenir de la science: Paul Labérenne, 7—12. E. Schatzmann, 13—28. Un grand penseur marxiste: Georges Plékhanov, par Marcel Prenant, Jean Gason et Maurice Caveing, 29—51. NETTER F. — A propos du Colloque de Grenoble. Recherche scientifique et industrie, 52—58. CORNU M. — L'urbanisme en France. I, 59—69. DESNE R. — Honoré Daumier: Pour le 150e anniversaire de sa naissance, 70—78. VOLGUINE V. P. — Le „vrai système” de Dom Deschamps, 79—88. POLISENSKY J. — Comenius et son temps. II, 89—102. Chronique historique, 103—107. Chronique philosophique, 108—112. Chronique psychologique, 113—124. Chronique artistique, 125—127. Documents, 128—137. Les revues italiennes, 138. Les livres, 139—155.

La Pensée No 80 (1958). Pour la liberté, 3—5. GASON J. — Les tentations du bonapartisme et le mythe de la grandeur, 6—16. GARAUDY R. — Note sur démocratie et nation, 17—22. BOUVIER-AJAM M. — Austérité et paupérisation, 23—37. FEIX L. — La „décolonisation” est-elle possible?, 38—46. CORNU M. — L'urbanisme en France. II, 47—60. BERNAL J. D. — Les étapes de la naissance

de la vie, 61—78. ORCEL J. — Irène Joliot-Curie (1897—1956), 79—102. PLÉKHANOV GEORGES — Sur „l'Évolution créatrice” d'Henri Bergson, 103—107. CHOURY M. — Le 18 mars, les portes de Paris et le Mont Valérien, 108—118. A propos de Buonarroti, par Jean Dautry, 119—120. Chronique historique, 121—127. Documents, 128—132. Les livres, 133—156.

XV

Science & Society Vol. XXI Nr 2 (1957) COHEN S., JOHNSON R., WEST R. — Marxist Psychology in America: A Critique, 98—121. WORSLEY P. M. — Margaret Mead: Science or Science Fiction?: Reflections of a British Anthropologist, 122—134. HENDERSON J. P. — Contemporary Growth Economics, 135—153. Communications, 154—159. Book Reviews, 160—191. Books Received, 192.

Science & Society Vol. XXI Nr 3 (1957). TAKMAN J. — Notes on Linnaeus, 193—209. SCHLAUCH M. — Symbolic Figures and the Symbolic Technique of George Bernard Shaw, 210—221. BARON H. — Anti-Imperialism and the Democrats, 222—239. Communications: PRASAD K. — Implications of Economic Growth in Underdeveloped Countries, 240—256. APTHEKER H., DELLA CHIESA V. — The Study of American Negro Slavery, 257—263. Book Reviews, 264—286. Books Received, 287—288.

Science & Society Vol. XXI Nr 4 (1957). The Editors, 289—290. DAVIS H. B. — Hobson and Human Welfare, 291—318. CABRERA E. — The Dialectical Genius of Johann Sebastian Bach, 319—332. LANDSMAN R. H. — The Philosophy of Veblen's Economics, 333—345. Communication: BERNSTEIN S. — Buonarroti's Classic History of Babouvism, 346—352. Book Reviews, 353—381. Books Received, 382—383. Index of Volume XXI, 383—384.

Science & Society Vol. XXII Nr 1 (1958). APPLEMAN WILLIAMS-W. — A Note on American Foreign Policy in the Nineteen Twenties, 1—20. COHEN S., MARTIN P., JOHNSON R. — Toward the Development of Dialectics, 21—43. SHAH S. A. — Some Aspects of Indian and Chinese Economic Development, 44—55. Communications: LAMONT C. and SELSAM H. — „Philosophy in Re-

volution": A Discussion, 56—63. Book Reviews, 69—95. Books Received, 96.

Science & Society Vol. XXII Nr 2 (1958). GILLMAN J. M. — Welfare Capitalism in the Capitalist Crisis, 97—112. TAIRA KOJI — Ryukyu Islands Today: Political Economy of a U. S. Colony, 113—128. O'CONNOR N. L. — The Spanish-American War: A Re-Evaluation of its Causes, 129—143. Communications: HENDERSON J. P. — Approaches to the Theory of Economic Growth, 144—156. SHAH S. A. — The Economics of Underdeveloped Areas, 157—163. SUTER R. — A Chinese Inventor of the Inductive Method in the Literary Sciences: Ku Yen-Wu, 164—168. Book Reviews, 169—190. Books Received, 191—192.

XVI

Woprosy Filozofii Nr 6 (1957). Pieriedowaja — Wielikaja epoha obnowlenija i wozrozdienija czelowieczestwa, 3—10. KIEDROW B. M. — Torzestwo czelowieczeskogo razuma, 11—20. FEN DIN (Chiny) — Torzestwo wielikich idej Oktjabria w Kitaje, 21—34. PAZYTNOW L. I. — Kritika Marksom gegielewskoj koncepcyi subjekta-objekta, 35—46. KŁOCZKOW W. M. — Schodstwo i razliczija w eticzeskich wzgladach L. Fejerbacha i N. G. Czernyszewskogo, 47—58. ASMUS W. F. — Uczenie o nieposredstwiennom znaniu w istorii filozofii nowego wriemieni, 59—71. SUBBOTIN A. L. — Filozofskie ideje Ogjusta Konta, 72—79. Partijnost' i narodnost' nierazzyrny, 80—90. SOWI AL. (Francyja) — Otnoszenije miezdu diemografijej i socyjalnymi naukami w kapitalisticheskich stranach, 91—101. ARAB-ORLY E. A. — Niekotoryje problemy narodonasienija, 102—108. Diskussii i obsuzdzenija, 109—147. Naucznyje soobszczzenija i publikacyi, 148—172. Kritika i bibliografija, 173—181. Naucznaa žyzn', 182—193. Międunarodnyje swjazi sowietskich filozofow, 194—202. Za rubieżom, 203—208.

Woprosy Filozofii Nr 1 (1958). Pieriedowaja — Na urowien' nowych zadacz, 3—14. TUGARINOW W. P. — O kategorijach „obszczestwiennoje bytije” i „obszczestwiennoje soznanije”, 15—26. ZIMANAS G. O. — Druzba narodow SSSR priedolenije pierieżytkow burżuaznogo nacyonalizma, 27—38. WIETROW A. A. — Raszczleniennost' formy kak osnovnoje swojstwo poniatija, 39—46. BIENJUK

M., PRICZARD S. K. (Awstralija) — Idiei Oktjabrskoj riewolucyi i sowriemiennaja kul'tura, 47—59. KOGAN L. A. — Filozofskie wzglady A. A. Iowskogo, 60—69. OMIELANOWSKIJ M. E. — W. I. Lenin i filozofskie woprosy sowriemiennoj fiziki, 70—83. KRIWOKORITOWA R. W. — Filozofskoje znaczenije otkritija nowych czastic wieszczestwa w chimii XX wieka, 84—95. Diskussii i obsuzdzenija, 96—124. Kritika i bibliografija, 125—141. Filozofskie zamiotki i pis'ma, 142—147. Naucznaa žyzn', 148—162. Międunarodnyje swjazi sowietskich filozofow, 163—170. Za rubieżom, 171—190.

Woprosy Filozofii Nr 2 (1958). Pieriedowaja: Za razwitije i ukrieplenije swjaziej miezdu filozofiami raznych stran, 3—8. CZAGIN B. A., CHARCZEW A. G. — O kategorijach „proizwoditielnyje sily” i „proizwodstwiennyje otnoszenija”, 9—20. SZEMIENIEW G. I. — O professionalnom razdielenii truda w SSSR, 21—34. FROŁOW I. T. — Dietierminizm i tieleologija, 35—49. MAMARDASZWILI M. K. — Processy analiza i sintieza, 50—63. NIKOLAJEW I. W. — Osnownyje etapy razwitija kategorii „materija”, 64—74. BYCHOWSKIJ B. E. — Opieracyonalizm Bridżmena, 75—89. BRUTIENC K. N. — Apologija kolonializma ili „tieorija nacyonalizma” Gansa Kona, 90—101. Diskussii i obsuzdzenija, 102—136. Kritika i bibliografija, 137—161. Naucznaa žyzn', 162—172. Filozofskie zamiotki i pis'ma, 173—177. Otwiety na woprosy czitatielej, 178—181. Nowyje knigi po filozofii i socyologii (1957 god), 182—188. Nowaja zarubieznaja literatura po filozofii, 189—190.

Woprosy Filozofii Nr 3 (1958). Pieriedowaja: Tworczeskoje rieszenije zadacz kommunisticheskogo stroitielstwa, 3—10. GRUSZYN B. A. — Marks i sowriemiennoje mietody istoricheskogo issledowanija, 11—25. FRIDLINDER G. M. — Problemy rializma w trudach K. Marksa i F. Engelsa, 26—39. OJZERMAN T. I. — Falsifikacyja filozofskogo uczenija Marksa s pozicij irracyonalizma, 40—50. BIERIASZWILI A. F. — Karl Popper — „kritik” Marksa, 51—57. MASLIN A. N. — O niekotorych woprosach sozdania sowietskij socyjalisticheskij kul'tury i jejo osobiennostiach, 58—70. SZUR E. B. — Uczenie o poniatu w formalnoj i dialekticheskij logikie, 71—80. GULIAN K. I. (Ruminija) — O dialektikie w tworczezwie Gete, 81—93. MICHAŁOWA C.

(Czechosłowakija) — Kriticzeskije zamieczanija o „filosofii” psichoanaliza, 94—103. KICZANOWA I. M. — Filosofija Fomy Akwinskogo, 104—117. MODR-ŻYNSKAJA E. D. — Zaszczita kapitalizma pod flagom socyjalizma, 118—128. Diskussii i obszudienija, 129—135. Naucznyje soobszczeniija i publikacyi, 136—149. Kritika i bibliografija, 150—183. Filosofskije zamiotki i pis'ma, 184—186. Nauczna żyzn', 187—189. Ot Instituta filosofii A. N. SSSR, 190.

Woprosy Filosofii Nr 4 (1958). FIEDOSJEJEV P. N. — Problema mirnogo sosuszczestwowanija w socyologiczeskich issledowanijach i w priepodawanii socyologii, 3—14. PANFILOW E. G. — Marksizm-leninizm o diemocraticzeskom i sprawiedliwom mirie, 15—27. WOŁOBUJEV P. W. — Woprosy dialektiki w rabotach W. I. Lenina o Wielikoj Aktiabr'skoj socyjalisticzeskoj riewolucyi, 28—39. KRASIN J. A. — W. I. Lenin o riewolucyjnoju situacyi, 40—51. JEFIMOW S. F. — O logiczeskoj strukturie leninskoj raboty „Impierializm, kak wisszaja stadija kapitalizma”, 52—63. SIDOROW M. I. — W. I. Lenin o matierialisticzeskoj tradicyi w russkoj obszczestwiennoju mysli, 64—77. ŁAPSZIN O. W. — Matierialisticzeskaja teorija otryaženija i uczenije o razwittii żywoju matierii, 78—87. ARSENIIEW A. S. — O principie sootwiestwija w sowriemiennoju fizikie, 88—97. JANOSZI LAJOSZ (Wengrija) — Znaczenije filosofii dla fiziczeskich issledowanij, 98—110. KIESZELAWA W. W. — Kritika K. Marksom giegielewskiego mietoda spekulatiwnoj konstrukciji, 111—121. JOANID M. — (Ruminija) — Wasile Konta — priedstawitel matierializma XIX w., 122—131. Naucznyje soobszczeniija i publikacyi, 132—144. Kritika i bibliografija, 145—158. Nauczna żyzn', 159—177. Mieżdunarodnyje swjazi sowietskich filosofow, 178—181. Za rubieżom, 182—190.

Woprosy Filosofii Nr 5 (1958). GAK G. M. — Marksistsko-leninskaja teorija riewolucyi i sowriemienne istoriczeskoje razwittije, 3—14. SOŁOWIEW E. J. — K. Marks o wraždiebnozi kapitalizma iskusstwu, 15—26. SMIRNOW G. L. — Razdierenije truda i obmien diejatielnostju w sistemie proizwodstwiennych otnoszenij, 27—40. KUZNIECOW K. T. — Doktorskaja dissertacija Karla Marksa, 41—50. GORSKIJ D. P. — O sposobach oboszczeniija, 51—63. BOJARSKIJ A. J. — O tak naziwajemoj „Socjalnoj mobilnosti”, 64—73. Naucznyje soobszczeniija

i publikacyi, 74—116. Diskussii i obszudienija, 117—169. Kritika i bibliografija, 170—179. Za rubieżom, 180—188. Chronika, 189—190.

XVII

Zeitschrift für Philosophische Forschung XI, 3 (1957). FINK E. — Operative Begriffe in Husserls Phänomenologie, 321—337. HAERING T. — Bemerkungen zum Begriff des geistigen Seins, 338—356. SIEGMUND G. — Die Eigenheit des menschlichen Geistes, Ein Beitrag zur Anthropologie, 357—374. Diskussion: MENNE A. — Implikation und Syllogistik, 375—386. Berichte und Mitteilungen, 387—465. Buchbesprechungen, 466—480.

Zeitschrift für Philosophische Forschung XI, 4 (1957). JAEGER W. — Die Griechen und das philosophische Lebensideal, 481—496. WUNDT M. — Die geschichtlichen Grundlagen von Leibniz' Metaphysik, 497—503. OEHLER K. — Die Geschichtlichkeit der Philosophie, 504—526. HENRICH DIETER — Der Begriff der Schönheit in Schillers Ästhetik, 527—547. REINER H. — „Unrecht tun ist schlimmer als Unrecht leiden”. Zur Beweisführung des Sokrates in Platos Gorgias, 548—555. Berichte und Mitteilungen, 556—621. Buchbesprechungen, 622—635. Inhaltsverzeichnis des XI Bandes.

Zeitschrift für Philosophische Forschung XII, 1 (1958). RUSSELL B. — Philosophical Analysis, 3—16. EBBINGHAUS J. — Die Idee des Rechtes, 17—42. ZOCHER R. — Zu Kants Transzendentaler Deduktion der Ideen der reinen Vernunft, 43—58. DELEKAT F. — Das Verhältnis von Sitte und Recht in Kants grosser „Metaphysik der Sitten” (1797), 59—86. HAEUPTNER G. — Tat und Untat, 87—101. Berichte und Mitteilungen, 102—134. Buchbesprechungen, 135—153.

Zeitschrift für Philosophische Forschung XII, 2 (1958). LÖWITZ K. — M. Heidegger und F. Rosenzweig, ein Nachtrag zu „Sein und Zeit”, 161—187. WOLANDT G. — Problemgeschichte, Weltentstehungsmythos und Glaube in der Philosophie Richard Högnigswalds, 188—217. OEDINGEN K. — Der Ursprung des europäischen Rationalismus, 218—240. JANSSEN O. — Vom Begriff des Seins, seinem Verstehen und Missverstehen, 241—252. Diskussion, 253—262. Berichte und Mitteilungen, 263—284. Buchbesprechungen, 285—302. Zeitschriftenschau, 303—320.

Zapiski bibliograficzne

a) Prace polskie i przekłady na język polski (zestawił H. Moese)

Skróty:

AK = Atenum Kapłańskie, Włocławek. ArchHFMSp = Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej, Warszawa. AUMCS = Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin. ColTh = Collectanea Theologica, Warszawa. Cz. = Czytelnik, Warszawa—Kraków. DzJ = Dziś i Jutro, Warszawa. DzL = Dziennik Literacki, Kraków. EncWsp = Encyklopedia Współczesna, Warszawa. GIN = Głos Naukowy, Warszawa. HD = Homo Dei, Kraków. Kier = Kierunki, Warszawa. Kr = Kraków. Kro = Kronika, Łódź. KsiW = Książka i Wiedza, Warszawa. KUL = Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. KWH = Kwartalnik Historyczny, Warszawa. KwHNT = Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, Warszawa. KwPe = Kwartalnik Pedagogiczny, Warszawa. KuSp = Kultura i Społeczeństwo, Łódź. L = Lublin. Ł = Łódź. ŁTN = Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Mea = Meander, Warszawa. MFił = Myśl Filozoficzna, Warszawa. MON = Ministerstwo Obrony Narodowej. NaP = Nauka Polska, Warszawa. NDR = Nowe Drogi, Warszawa. NKu = Nowa Kultura, Warszawa. NLWyd = Nowiny Literackie i Wydawnicze, Warszawa. Ossol = Ossolineum, Wrocław. PAN = Polska Akademia Nauk, Warszawa. PaLi = Pamiętnik Literacki, Wrocław. Per = Perspektywy, Katowice. PiP = Państwo i Prawo, Warszawa. PIW = Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa. Pń = Poznań. Pm = Pomorze, Bydgoszcz. Pol = Polityka, Warszawa. Polem = polemika. PPr = Po Prostu, Warszawa. Pro = Problemy, Warszawa. Przh = Przegląd Historyczny, Warszawa. Przk = Przegląd Kulturalny, Warszawa. PrzPO = Przegląd Polski i Obcy, Warszawa. PrzOr = Przegląd Orientalistyczny, Warszawa. PrzSoc = Przegląd Socjologiczny, Łódź. PrzZa = Przegląd Zachodni, Poznań. PWN = Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa. PZWL = Państwowe Zakłady Wydawnictw Lekarskich, Warszawa. PZWS = Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa. Rec = Recenzja. RFił = Roczniki Filozoficzne KUL. RHist = Roczniki Historyczne, Poznań. ROr = Rocznik Orientalistyczny, Warszawa. RTe = Roczniki Teologiczno-kanoniczne, Warszawa. SiTy = Słowo Tygodnia, Kielce. SPAN = Sprawozdania Polskiej Akademii Nauk, Warszawa. SPTPN = Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań. StFi = Studia Filozoficzne, Warszawa. STNT = Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu. StLo = Studia Logica, Poznań. StMNP = Studia i Materiały Nauki Polskiej, Warszawa. StPs = Studia Psychologiczne, Wrocław. T = Toruń. TP = Tygodnik Powszechny, Kraków. TrLu = Trybuna Ludu, Warszawa. TrLi = Trybuna Literacka, Warszawa. TrWo = Trybuna Wolności, Warszawa. Tw = Twórczość, Kraków. TWP = Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa. WLud = Wojsko Ludowe, Warszawa. Wr = Wrocław. WszT = Wszechświat, Warszawa. WSP = Wyższa Szkoła Pedagogiczna. WP = Wiedza Powszechna, Warszawa. Wwa = Warszawa. WychPrz = Wychowanie w Przedszkolu, Warszawa. WZ = Wiedza i Życie, Warszawa. ZaStEk = Zaoczne Studia Ekonomiczne, Warszawa. ZeNaUł = Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Warszawie. ZeTe = Zeszyty Teoretyczno-polityczne, Warszawa. ŻiK = Życie i Kultura, Warszawa. ŻLit = Życie Literackie, Kraków. ŻMy = Życie i Myśl, Warszawa. ŻSzW = Życie Szkoły Wyższej, Warszawa. ŻWa = Życie Warszawy, Warszawa.

1957

Filozofia w ogóle

Bibliografia, słowniki, zjazdy,
organizacje.

Bielińska S., Witkowski M. Bibliografia wydawnictw Poznańskiego Towarzy-

stwa Przyjaciół Nauk 1856—1956. RHist
R. 23 s. 7—134.

Krońska I. Filozofia. Roczn. liter. 1956
s. 567—575.

Myśl Filozoficzna. Spis treści 1951—
1957. MFił nr 3 s. 1—32.

Orthwein K., Różycka M. Bibliograficzny obraz polskich publikacji filozoficznych w latach międzywojennych. Ku Sp nr 1 s. 192—204.

Ważniejsze prace filozoficzne wydane w Polsce w 1956 r. MFił nr 2 s. 290—292.

Wykaz artykułów opublikowanych w Myśli Filozoficznej w 1956 r. MFił nr 1 s. 269—274.

Adler E. Międzynarodowe Spotkanie Filozofów w Warszawie. 17—20. VII. 1957. NaP nr 3 s. 184—187.

Kołąkowski L. Międzynarodowe spotkanie filozoficzne w Warszawie. StFi nr 2 s. 219—225.

Schaff A. Międzynarodowa Konferencja Filozoficzna w Warszawie. NDr nr 8 s. 109—112.

Schaff A. O zacieśnieniu współpracy polskich i radzieckich filozofów. Rozm. przepr. A. Kruczkowski. TrLu nr 152 s. 3.

Suchodolski B. VIII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki. KH nr 1 s. 241—243.

Chamcówna M. Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu H. Kołłątaja 1777—1786. Wr Ossol. Wyd. PAN s. 386, tabl. 3, portrety 5, zł 70,—.

Dobrowolski T. 100-lecie Poznańskiego Tow. Przyjaciół Nauk. KuSp nr 3 s. 193—198.

Muszałowna K. Łączność z nauką świata. W moskiewskim Instytucie Informacji. ZWa nr 160 s. 5.

Piotrowski J. Organizacja nauki w Szwecji ze szczególnym uwzględnieniem humanistyki. NaP nr 1 s. 168—183.

Skład Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. ZMy nr 1 s. 162—171.

Tymieniecki K. Rola Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w kulturze polskiej. PrzZa nr 2 s. 352—3.

Wojtkowski A. Stulecie Poznańskiego Tow. Przyjaciół Nauk. RHist R. 23 s. 311—351.

Zagadnienia ogólne

Ajdukiewicz K. O wolności nauki. NaP nr 3 s. 1—20.

Kotarbiński T. Wolność słowa w nauce. TrLi nr 4 s. 3.

Baruch J. Dialogi filozoficzne: Realista i idealista. Kier nr 47 s. 4.

Baruch J. Filozofia i nauki szczegółowe. Kier nr 15 s. 4—11.

Chałasiński J. Drogi i bezdroża socjalizmu w nauce polskiej. KuSp nr 1 s. 7—43.

Gawecki B. W jakiej mierze filozofia może posiadać charakter narodowy? Prz PO nr 6/7 s. 104—109.

Kołąkowski L. Światopogląd i życie codzienne. W-wa PIW s. 205 zł 10,— Rec. Baczek B. Filozofia i niecodziennosc życia. NKu nr 31 s. 1—2. Rec. Kroński T. Filozofia na ostrym zakręcie. PPr nr 18 s. 1,5. Rec. Ruszczyk M. Bezwzględność i względność prawd. Kier nr 20 s. 4, 9.

Kotarbiński T. Dążenia zreszeń naukowych w toku dziejów. NaP nr 2 s. 1—11.

Kotarbiński T. Filozof. StFi nr 1 s. 4—16.

Kotarbiński T. ...o głównych zadaniach nauki. Rozm. przepr. J. Roszkowski. TrLu nr 64 s. 1, 3.

Kotarbiński T. Perspektywy badań naukowych w Polsce. PrzK nr 9 s. 2.

Kotarbiński T. Zmiany i niezmienniki w organizacji badań naukowych. TrLu nr 200 s. 5.

Kotarbiński T., Konorski J., Łubnicki N. Zadania i perspektywy rozwoju filozofii. MFił nr 1 s. 177—194.

Stępień A. Zadania i perspektywy rozwoju filozofii w Polsce. Ankieta „Myśli Filozoficznej”. Znak nr 2/3 s. 260—263.

Studia Filozoficzne R. 1957 nr 1. Rec. J. R. ... — założenia i perspektywy. Tr Lu nr 342 s. 4. Rec. ZWa nr 294 s. 4.

Suchodolski B. Historia — nauka — siumienie. (Nauka polska w okresie dwunastolecia). Pol nr 7 s. 1, 4—5.

Szczepański J. Kryzys koncepcji uniwersytetu liberalnego. *PrzSoc* t. 11 s. 53—92.

Świeżawski S. O roli filozofii i o niektórych jej typach. *Znak* nr 1 s. 2—21.

Szczepański J. Uniwersytety i społeczeństwo. *ŻSzW* nr 3 s. 8—12.

Zadania i perspektywy rozwoju filozofii. Odpowiedzi na ankietę „Myśli Filozoficznej”. Wypowiedzi: M. Przełęcki, A. Grzegorzczak. *MFil* nr 2 s. 216—223.

Żółkiewski S. Nauką powinni rządzić ci, co ją tworzą. Wywiad przepr. B. Olsewska. *TrLu* nr 10 s. 1, 3.

Wstępy, podręczniki, nauczanie

Beylin P. Szkolenie i filozofia. *PrzK* nr 30 s. 3.

Górski K. Sztuka edytorska. Zarys teorii. Wwa 1956 PWN, zł 20,—.

Legowicz J. Filozofia jak każda i nie każda nauka szczegółowa. Z problematyki programów nauczania. *ŻSzW* nr 3 s. 24—29.

Pieter J. Praca naukowa. Katowice Wyższa Szk. Ped. s. 225 zł 38,—.

Sośnicki K. Metodyka odczytu popularnego. Wwa TWP s. 62 zł 2,—.

Wypisy z dzieł filozoficznych. Seria 1. Układ chronologiczny. Kr Uniw. Jagiell. powiel. s. 63.

Wydania i przekłady dzieł

Bergson H. Ewolucja twórcza. Przeł. z franc. F. Znaniński. Wwa KsiW s. XXXI, 321 zł 38,—. Rec. Czerwiński M. *PrzK* nr 50 s. 3.

Condorcet J. A. N. Szkic obrazu postępu ducha ludzkiego poprzez dzieje. Wstępem poprz. B. Suchodolski. Przeł. z franc. E. Hartleb, J. Strzelecki. Wwa PWN s. XLIII, portret 1, ilustr. zł 32,—.

Crelius J. O wolność sumienia. Przeł. z łac. I. Lichańska. (Oprac. przekł. L. Chmaj, D. Gromska, W. Wasik. Wstęp i przypisy Z. Ogonowski). Wwa PWN s. XLIV, 60 (dwukrotnie), 27 ilustr., portret, bibliogr., zł 26,—.

Crelius J. O wolność sumienia. Z łac. przeł. I. Lichańska. Wstęp i przypisy Z. Ogonowski. (Oprac. przekł. L. Chmaj, D. Gromska, W. Wasik), Wwa PWN s. XXXIX, 82, portret 1, ilustr., bibliogr., zł 9,—.

Dewey J. Jak myślimy? Z ang. przeł. Z. Bastgenówna. Wwa KsiW s. XI, 175, zł 22,—.

Kant I. Krytyka czystego rozumu. Z oryg. niem. przeł. oraz opatrzył wstępem i przypisami R. Ingarden. Wwa PWN s. XXIV, 483, portret 1, ilustr., s. VIII, 622. T. 1—2 brosz. zł 90,—, opr. zł 120,—.

Mandeville B. Bajka o pszczołach. Przeł. z ang. A. Glinczanka. Poemat (Ul mal-kontent czyli Łajdaki umoralnione) w tł. W. Chwalewika. Oprac. i wstęp M. Ossowskiej. Wwa PWN s. XXVIII, 480, tabl., zł 53,—.

Montaigne M. De. Próby Ks. 1—3. Przeł. z franc. i wstępem op. T. Żeleński. Cytaty łac. i grec. przeł. T. Sinko i E. Cięglewicz. Przypisy L. Bielasa. Wwa PIW t. I s. 489, t. II s. 607, t. III s. 453, T. 1—3 zł 75,—.

Montesquieu Ch. O duchu praw. Przeł. T. Żeleński. Przejr. i uzup. M. Szanięcki. Wwa PWN s. 477, tabl., s. 541, portret 1. T. 1—2 zł 98,—.

Pascal B. Trzy rozprawy filozoficzne. Tł. z franc. W. Wojciechowska. *ŻMy* nr 1 s. 1—38.

Plato. Eutydem. Przekł. z grec. W. Witwickiego. Do druku przygotował H. Elzenberg. Wwa PWN s. XVII, 77, portret 1, ilustr., zł 10,—.

Plato. Uczta. Przeł., wstęp, objaśn. i ilustr. W. Witwicki. Wwa PWN s. 163, opr. zł 23,—, brosz. zł 13,—.

Russell B. Szkice sceptyczne. Wwa KsiW s. 8 nb., 199 zł 20,—. Rec. Bialecki B. Nad lekturą „Szkiców sceptycznych”. *Kier* nr 40 s. 4. Rec. Beylin P. Bertrand Russell i problemy współczesnego sceptycyzmu. *PrzK* nr 22 s. 2—3. Rec. Kmita J. *Kro* nr 16 s. 7. Rec. Kroński T. O sceptycyzmie sceptycznym. *NDr* nr 10/11 s. 203—208. Rec. Sikora A. *Pol* nr 11 s. 4. Rec. Zimand R. Po przeczytaniu Russella. *PPr* nr 20 s. 3.

Socinus Laelius. De resurrectione. Wyd. i oprac. L. Szczucki. ArchHFMSp z. 1 s. 5—13, 27—29. Tekst również w j. pol.

Socinus Faustus. De statu mortuorum usque ad diem ultimum. Wyd. i oprac. L. Szczucki. ArchHFMSp z. 1 s. 5—10, 14—26, 29—41. Tekst również w j. pol.

Soner E. Demonstratio theologica et philosophica, quod aeterna impiorum supplicia arguant non dei iustitiam sed potius iniustitiam. Wyd. T. Bieńkowski, L. Szczucki. Z eschatologii Braci Polskich. ArchHFMSp nr 2 s. 159—199. Tekst również w j. pol.

Historia filozofii

Filozofia starożytna

Gębarski B. Na marginesie dziejów filozofii indyjskiej. (Omówienie książki Radhakrishnana „Indian Philosophy”). Kier nr 46 s. 1, 67.

Kumaniecki K. Cyceron. Człowiek — polityk — pisarz. PrzHu nr 1 s. 9—22.

Leśniak K. Poemat Lukrecjusza „O przyrodzie”. StFi nr 2 s. 145—179.

Pohlenz M. Die Stoa. Geschichte einer geistigen Bewegung. Bd 1—2. 2 Aufl. Göttingen 1955. Rec. Krońska I. Na marginesie dwóch nowych książek o filozofii stoickiej. MFi nr 3 s. 186—198.

Ruben W. Beginn der Philosophie in Indien. Aus den Veden. Berlin 1955. Rec. Słuszkiewicz E. ROr t. 22 z. 1 s. 172—176.

Sajó G. Un traité récemment decouvert de Boëce de Dacie. De mundi aeternitate. Budapest 1954. Rec. Kuksewicz Z. Odkrycie nieznanego traktatu Boecjusza z Dacji. MFi nr 3 s. 204—209.

Simon H., Simon M. Die alte Stoa und ihr Naturbegriff. Ein Beitrag zur Philosophiegeschichte des Hellenismus. Berlin 1956. Rec. Krońska I. Na marginesie dwóch nowych książek o filozofii stoickiej. MFi nr 3 s. 186—198.

Sinko T. Sto lat studiów nad starożytnymi cynikami. Eos R. 47 z. 2 s. 23—34.

Filozofia średniowieczna

Baruch J. Średniowieczny humanizm. Kier nr 29 s. 4, 11.

Bednarski F. Przedmiot etyki w świetle zasad św. Tomasza z Akwinu. KUL s. 162.

Bielawski J. Ibn Haldun historyk, filozof i socjolog arabski z XIV wieku. Prz Or nr 2 s. 127—146.

Gogacz M. Z problematyki badań nad recepcją Tomaszowego ujęcia bytu w tożymie średniowiecznym. RFi KUL z. 4 s. 19—38.

Gilson E. Heloiza i Abelard. Średniowieczne początki humanizmu. Wwa 1956. Rec. Plezia M. Wszystko przez tę filozofię. TP nr 15 s. 6. Żółkiewski St. Romans mniszki a spór o humanizm. Pol nr 6 s. 4.

Legowicz J. Metodologiczne założenia recepcji arystotelizmu u Bonawentury. StFi nr 1 s. 116—144.

Molski M. Zdania pierwotne w nauce według filozofii św. Tomasza z Akwinu. ColTh A. 28 fasc. 1 s. 5—40.

Tomasz z Akwinu. Traktat o człowieku. Summa teologiczna 1, 7, 75—89. Oprac. S. Świeżawski. Pń 1956. Rec. Krapiec A. HD nr 1 s. 155—156.

Filozofia nowożytna

Bączko B. Hegel, Marks i problemy alienacji. StFi nr 1 s. 36—58.

Bielinskij W. Pisma filozoficzne. Wwa 1956. Rec. Radgowski M. Bieliński i Rosjanie. TrLu nr 39 s. 6. Rec. Sikora A. Wskrzyszony Bieliński. PrzK nr 8 s. 7.

Centre internationale de synthèse. P. Gassendi, 1592—1655, Sa vie et son oeuvre. Paris 1955. Rec. Chmaj L. KwHNT nr 2 s. 393—398.

Chmaj L. Jan Placentinus - Kołaczek. Nieznany kartezjanin XVII wieku. Arch HFMSp z. 1 s. 71—81.

Condorcet J. Szkic obrazu postępu ducha ludzkiego poprzez dzieje. Wwa 1957. Rec. Mirat L. Polityka nr 6 s. 5. Rec.

Baczkó B. Rousseau i Condorcet — propozycja tematyki. StFi nr 1 s. 231—236.

Dąbrowska M. Małe uzupełnienie. (O Schopenhauerze). Pro nr 7 s. 518—519.

Gawecki B. Mesjanizm polski a filozofia absolutna. PrzPO nr 8/9 s. 94—99.

Gay P. Das Dilemma des demokratischen Sozialismus. E. Bernsteins Auseinandersetzung mit Marx. Nürnberg 1954. Rec. (sc). MFi nr 1 s. 357—8.

Goldmann L. Le dieu caché. Étude sur la vision tragique dans les Pensées de Pascal et dans le théâtre de Racine. Paris 1955. Rec. żygulski K. Tragiczna wizja świata. KuSp nr 4 s. 144—151.

Golewicz J. Wewnętrzny dramat Pascala. Kier nr 25 s. 4, nr 26 s. 4, 8.

kn. Próba rehabilitacji Nietzschego? NKu nr 15 s. 8.

Kołąkowski L. Indywiduum i nieskończoność materialna w metafizyce spinozjańskiej. MFi nr 2 s. 132—162.

Kołąkowski L. Logika Spinozy jako doktryna moralna. ArchHFMSp z. 1. s. 83—148.

Kołątaj H. Porządek fizyczno-moralny oraz pomysły do dzieła. Porządek fizyczno-moralny. Wwa 1955. Rec. Kolasa J. PaLi z. 3 s. 207—219.

Kroński T. Hegel G. EncWsp nr 1 s. 26—27.

Kroński T. Koncepcje filozoficzne mesjanistów polskich w połowie XIX wieku. ArchHFMSp nr 2 s. 81—123.

Kroński T. Problem zła moralnego w heglowskiej filozofii dziejów. MFi nr 1 s. 24—54.

Leśniak K. O teoretycznych i historycznych podstawach indukcji Fr. Bacona. ArchHFMSp nr 2 s. 3—80.

Łubnicki N. Descartes a nowoczesny materializm. AUMCS Sec. F. v. 8 s. 1—37.

Nowicki A. Wątpliwości Montaign'a. WZ nr 4 s. 240—241.

Opalek K. Benjamin Franklin jako myśliciel i działacz społeczny. KwHNT nr 2 s. 241—250.

Petrycy S. Pisma wybrane. Wwa 1956. Rec. Wołoszyński R. KwH nr 2 s. 168—173.

Popitz H. Der entfremdete Mensch, Zeitkritik und Geschichtsphilosophie des jungen Marx. Basel 1953. Rec. Kudero-wicz. Z. Polemika w sprawie poglądów filozoficznych młodego Marksa. MFi nr 3 s. 210—218.

Radgowski M. Rozwój poglądów filozoficznych ks. Fr. Kurpińskiego. ArchHFMSp nr 2 s. 125—158.

Rousseau J. Trzy rozprawy o filozofii społecznej. Wwa 1956. Rec. Baczkó B. Rousseau i Condorcet — propozycja tematyki. StFi nr 1 s. 231—236. Rec. Krzemień S. Na marginesie... Pol nr 6 s. 5.

Rudzki J. Z laickich tradycji warszawskiego pozytywizmu. Lata siedemdziesiąte XIX wieku. MFi nr 2 s. 163—215.

Spieszniw N. Listy... o Henryku Kamińskim. Wyd. B. Baczkó. ArchHFMSp nr 2 s. 201—218.

Walicki A. Osobowość a historia. Spory wokół historyzmu heglowskiego w myśli rosyjskiej połowy XIX wieku. StFi nr 1 s. 59—94, nr 2 s. 3—23. Streszcz. SPAN 1958, z. 1 s. 117—120.

Zakrzewski W. Montesquieu a Leszczyński. Próba analizy porównawczej poglądów polityczno-społecznych. KwHNT nr 1 s. 59—94.

Współczesne kierunki filozoficzne

Marksizm

Asmodeusz. Naród polski godnie odpo-wie głosicielom „teoryjek”. PPr nr 6 s. 3.

Czerwiński M. Contra Schaff. (Polemika) PrzK nr 13 s. 2.

Eilstein H. Szkic o sensach pojęcia odbicia. MFi nr 1 s. 78—107.

Karpiński R. Wczoraj i dziś lewicy. Nowe Sygnały nr 1 s. 1—2.

Kmita J. A jednak marksizm. Wyboje nr 6 s. 2.

Kołąkowski L. Aktualne i nieaktualne pojęcie marksizmu. NKu nr 4 s. 2, 7. Polemika.

Kolakowski L. Sens ideowy pojęcia lewicy. PPr nr 8 s. 1—2, 4; Polem. Wiczorkowski A. J. O klasowym dżentelmenie oraz publicystyce na serio. Przk nr 9 s. 7.

Krasucki L. Spór o „lewicę”. TrLu nr 94 s. 3.

Lefebvre H. Marksizm i myśl francuska. Tw nr 4. Rec. F. F. Encyklopedia współczesnej Francji. Ziemia i Morze nr 18, s. 6. Rec. Kozicki S. Francuskie dania w polskiej kuchni czyli recenzja subiektywistyczna. NKu nr 22 s. 9—10.

Schabowski Z. Co dalej z marksizmem? PPr nr 3 s. 2, 6.

Schaff A. Co znaczy: jestem marksistą. Prk nr 12 s. 2—3.

Sila-Nowicki W. Zagadnienia filozoficzne i historyczne w ZSRR. Streszcz. art. z czas. ros. Opinie nr 1 s. 210—219.

Wiatr J., Bauman Z. Marksizm a socjologia współczesna. MFi nr 1 s. 3—23.

Egzystencjalizm

Guranowski J. Ideologia i polityka w ostatnich pracach publicystycznych Sartre'a. MFi nr 3 s. 172—185.

Hubicki B. Egzystencjalizm. Poglądy nr 7 s. 7.

Naksianowicz - Gołaszewska M. Egzystencjalizm Sartre'a. ŻLit nr 21 s. 9—11.

Sartre J. Marksizm i egzystencjalizm. Tw nr 4. Rec. Kozicki S. Francuskie dania w polskiej kuchni czyli recenzja subiektywistyczna. NKu nr 22 s. 9—10.

Sierecki S. Rozważania o egzystencjalizmie. Uwaga, wyd. spec. s. 2—3, 7.

Inne kierunki

A. B. Jak to jest z tym „światopoglądem naukowym”? TP nr 9 s. 1. Polem. H. K. Cud w „Tygodniku Powszechnym” czyli o tym, jak realista A. B. obalili naukowość materialistycznego światopoglądu. Walka Młodych nr 5 s. 6.

at. Ortega y Gasset. Tw nr 12 s. 181—182.

Bauman Z. Filozofia fabianizmu. StFi nr 2 s. 24—57.

Beylin P. W poszukiwaniu Salomona. Idee i ludzie. (Rubryka poświęcona przeglądom poglądów filozoficznych na świecie). Przk nr 4 s. 4.

Garwoliński J. Wielka zagadka. Kier nr 19 s. 4.

Giszter W. Czy tragedia? (polem.). Krąpiec A. Tylko realizm. TP nr 10 s. 2.

Giszter W. Czy tylko realizm? (polemika). AK t. 55 z. 1 s. 134—146.

Golewicz J. Myśli fragmenty. Kier nr 16/17 s. 7.

Gołubiew A. Uwagi o idealizmie. TP nr 5 s. 3.

Granat R. Czy samookreślenie „lewego skrzydła”? Pol nr 9 s. 1.

Grzegorzczak A. Przepraszam materialistów. TP nr 17 s. 7.

Grzegorzczak A. Rozmowa o harmonii świata tego. TP nr 1 s. 3—4.

H. Jubileusz Maritaina. Znak nr 6 s. 574—577.

Kotarbiński T. O „warszawskiej szkole filozoficznej”. Rozm. przepr. M. Sadzewicz. Stolica nr 7 s. 4.

Krąpiec A. Metafizyka? TP nr 12 s. 1—2.

Krąpiec A. Zdrowy rozsądek a krytyka poznania. Znak nr 4 s. 291—305.

Marias A. Philosophes espagnols de notre temps. Paris 1954. Rec. Gross Z. Filozofia hiszpańska de Unamuno i Ortega y Gasset. KuSp nr 2 s. 180—185.

Sejneński H. Polska myśl katolicka a fizyka współczesna 1945—1955. Wwa 1956. Rec. Krajewski W. NDr nr 4 s. 141—143.

Świeżawski S. O niektórych przyczynach niepowodzeń tomizmu. Znak nr 6 s. 490—508.

Szacki J. Pragmatyzm. EncWsp nr 4 s. 48—50.

Szary P. Maritain potępiony? TP nr 2 s. 7.

Varga I. O aktualnych zagadnieniach filozofii na Węgrzech. MFił nr 3 s. 224—236.

Wieczorkowski A. Na tematy światopoglądowe. PrzK nr 4 s. 11.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Bilikiewicz T. Biegański jako filozof. Arch Hist. Med. z. 3 s. 419—425.

Lubnicki N. Biegański W. Enc Wsp nr 11 s. 10—11.

Kaluski S. W. Bieliński. Język rosyjski nr 1 s. 11—16.

Szczucki L. W czterdziestopięciolecie pracy naukowej Ludwika Chmaja. MFił nr 3 s. 221—223.

Chałasiński J. Zagadnienie narodu w biografii i poglądach Alberta Einsteina. KuSp nr 4 s. 31—45.

Lubnicki N. Ewolucja światopoglądu Aleksandra Hercena. AUMCS Sect. F. v. 9 s. 1—84.

Elzenberg H. Gandhi. EncWsp nr 2 s. 31—33.

Górski K. Juliusz Kleiner (1886—1957). TP nr 14 s. 4, 11.

A. W. Prof. Kotarbiński T. przejął „berło nauki”. Rozmowę przepr. ŻWa nr 19 s. 5.

Wallis M. Myśliciel i obywatel (Kotarbiński T.). Fragm. przemówienia. Kro nr 21 s. 8, 11.

Lipski J. Kotarbiński T.: Nowe książki, sprawy nauki. Rozm. przepr. NLWyd nr 2 s. 1.

Kotarbiński T. W pracowniach polskich uczonych. TrLu nr 51 s. 4.

Lazari-Pawłowska I. Nadanie prof. dr T. Kotarbińskiemu tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Łódzkiego. ŻSżW nr 12 s. 58—62.

Podgórecki A., Kawczak A. Kotarbiński. Przemiany nr 9 s. 2.

Kowalik T. Krzywicki L. Enc Wsp nr 8 s. 28—30.

Kwiatkowski T. Łukasiewicz J. EncWsp nr 6 s. 31—32.

Jan Łukasiewicz (Nekr.) StLo T. 5 s. 7—8.

Lubnicki N. Mahrburg A. EncWsp nr 6 s. 32—33.

Turowicz J. Maritain. TP nr 46 s. 1.

Yeti. Życie i dzieła Maritaina. TP nr 46 s. 2.

Baruch J. Ks. Konstanty Michalski — człowiek — uczony. W X rocznicę zgonu. Kier nr 32 s. 4, 11.

Płoszewski A. Prof. dr Antoni Peretiatkiewicz. (Nekr.) Wyboje nr 3 s. 6.

Schaff A. W pracowniach polskich uczonych. Wywiad TrLu nr 66 s. 4.

Kunst A. Stanisław Schayer. (Nekrolog). ROr T. 21 s. 11—27.

Bittner I. Jan Śniadecki. WŻ nr 3 s. 193—194.

Dąbska I. Władysław Tatarkiewicz. NaP nr 3 s. 113—120.

St. Ig. Witkiewicz. Człowiek i twórca. Księga pamiątkowa pod red. T. Kotarbińskiego i J. E. Płomińskiego. Wwa PIW s. 406, portret 1, bibliogr. poz. 303, zł 60,—.

W. W. Twórczość malarska Witkacego. NLWyd nr 4 s. 4.

Witkacy z przodu i z tyłu. Wypow. W. Tatarkiewicz, J. Roguska-Cybulska. R. Jasiński, R. Ingarden. NLWyd nr 4 s. 5, ilustr.

Metafizyka

Gogacz M. Filozofia bytu w „Beniamin Major” Ryszarda ze Świętego Wiktora. KUL s. 144, 2 nlb., rys. zł 12,—.

Krapiec M. O rehabilitację analogii bytowej. RFił KUL t. V z. 4 s. 103—120.

Filozofia nauki

Gawroński J. Nauka na usługach pracy: Wielka zagadka. (Myśl a rzeczywistość). Kier nr 16/17 s. 3—4.

Histoire général des sciences. T. I: La science antique et médiévale, des origines à 1450. Paris 1957. Rec. Gansiniec R. Kw HNT nr 4 s. 721—725.

Jakubowski J. Z. Czy kryzys nauk humanistycznych. Tygodnik Demokratyczny nr 27 s. 6.

Kozłowski K. Z problematyki badań w dziedzinie historii nauki. NaP nr 4 s. 170—174.

Malewski A. Empiryczny sens teorii materializmu historycznego. StFi nr 2 s. 58—81.

Popper K. Three views concerning human knowledge. W: Contemporary British philosophy. London 1956. Rec. Suchodolski B. — K. Popper o obiektywności poznania naukowego. KwHNT nr 2 s. 373—5.

Reichenbach H. The rise of scientific philosophy. Berkeley 1954. Rec. Schabowski Z. Ostatnia książka... MFi nr 2 s. 259—271.

Logika i metodologia

Bibliografia

Bibliografia książek z zakresu logiki wydanych w r. 1955. StLo t. 5 s. 171.

Bibliografia prac Jana Łukasiewicza. StLo T. 5 s. 9—11.

Obrona nowych prac kandydackich (z zakresu logiki i socjologii). MFi nr 3 s. 237—243.

Przegląd czasopism. (Streszczenie art. z czas. obcych). StLo T. 5 s. 151—170, T. 6 s. 239—252.

Sprawozdanie z działalności seminarium Pracowni Logiki PAN za IV kwartał 1955 r. StLo T. 5 s. 137—143.

Historia i zagadnienia ogólne

Braithwaite R. Scientific explanation. A study of the function of theory proba-

bility and law in science. Cambridge 1953. Rec. Szaniawski K. StFi nr 1 s. 214—221.

Czerwiński Z. Jeszcze raz o nominalizmie. MFi nr 1 s. 220—225.

Dobrosielski M. Logika a retoryka. Wwa PWN s. 15 zł 5,—.

Dyskusja. (Konferencja poświęcona logice indukcyjnej). StLo t. 5 s. 129—135.

Grzegorzczak A. Uwagi z historii logiki. MFi nr 1 s. 164—176.

Kamiński S. Rola Locke'a i Condillaca w dziejach teorii definicji. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 4 s. 67—102.

Łukasiewicz J. Aristotel's syllogistic from the standpoint of modern formal logic. Oxford 1951. Rec. Borkowski L. Pierwsza nowoczesna monografia o syllogistyce Arystotelesa. StLo T. 5 s. 13—26.

Kamiński S. W sprawie prawdy naukowej. AK t. 55 s. 285—289.

Nowiński Cz. To, co jednostkowe i to, co ogólne. Wwa PWN s. 112, zł 15,—.

Nowiński Cz. W sprawie powszechników. MFi nr 2 s. 57—101.

Rudek W. W sprawie „Uwag o semantyce” prof. W. Doroszewskiego. MFi nr 1 s. 195—219.

Suszko R. Logika formalna a niektóre zagadnienia teorii poznania. MFi nr 2 s. 27—56, nr 3 s. 34—67.

Wojtasiewicz O. Wstęp do teorii tłumaczenia. Wr Ossol s. 164, zł 11,—.

Wojtasiewicz O. Metajęzyki i meta-teorie a nauki humanistyczne. NaP nr 3 s. 146—9.

Ziemski S., Spiralo A. Logika Mikołaja Mościckiego. (Z badań nad logiką polską doby Odrodzenia). ArchHFMSp z. 1 s. 43—69.

Systemy i podręczniki

Czeżowski T. Logika. Kurs elementarny. Skrypt wykładów dla humanistów. Wyd. 2 przejrz. i uzup. s. 162 rys., powiel.

Lipczyńska M. Przewodnik do nauki logiki. Na podstawie skryptu J. Grego-

rowicza: Zarys logiki dla prawników. Wwa 1955 s. 51, rys., powiel.

Poszczególne zagadnienia

Borkowski L. Z nowszych badań nad rachunkiem zdań. StLo t. 5 s. 27—40.

Czerwiński Z. Zagadnienie probabilistycznego uzasadnienia indukcji enumeracyjnej. StLo t. 5 s. 91—107.

Greniewski H. $2n+1$ wartości logicznych. StLo t. 2 s. 82—116.

Greniewski H. Milla kanon zmian towarzyszących. StLo t. 5 s. 109—127.

Grzegorzczak A. Zagadnienia rozstrzygalności. Wwa PWN s. 141, zł 16,—.

Hornowski B. Sądy i przekonania. SPTPN 1956 nr 1 s. 9—12.

Kokoszyńska M. O „dobrej” i „złej” indukcji. StLo t. 5 s. 43—70.

Kotarbińska J. Pojęcie znaku. StLo t. 6 s. 57—143.

Kotarbiński T. O pojęciu metody. Wwa s. 15 zł 5,—.

Łuszczewska - Romahnowa S. Indukcja a prawdopodobieństwo. StLo t. 5 s. 71—90.

Mazierski S. Uogólnienie pojęcia przyczynowości. ColTh A. 28 fas. 1 s. 220—228.

Mazierski S. Uogólnienie pojęcia przyczynowości. RFil KUL t. V z. 4 s. 153—172.

Pelc J., Przełęcki M., Szaniawski K. Prawa nauki. Trzy studia z zakresu logiki. Wwa PWN s. 85 zł 15,—.

Przełęcki M. Logiczna analiza rozwoju pojęcia pierwiastka chemicznego. StFi nr 1 s. 169—178.

Schaff A. Jeszcze raz o dialektyce i zasadzie logicznej sprzeczności. StFi nr 1 s. 201—213.

Suszko R. Formalna teoria wartości logicznych I. StLo t. 6 s. 145—237, rys.

Suszko R. Zarys elementarnej składni logicznej. W sprawie antynomii klamecy i semantyki języka naturalnego. Wwa PWN s. 55 zł 13,—.

Światopoglądowe i metodologiczne problemy abstrakcji naukowej. Red. Cz. Nowiński. Wwa PWN t. I s. 202, zł 28,—, t. II s. 283, zł 38,—.

Cybernetyka

Dobrowolski T. Cybernetyka: filozofia wydajności. TP nr 6 s. 4.

Greniewski H. Cybernetyka. EncWsp nr 3 s. 17—19.

Greniewski H. Syntetyczne zwierzęta. EncWsp nr 10 s. 47—50.

Ostachowski E. O cybernetyce. ŻMy nr 1 s. 147—161.

Popularne

Malewski A. ABC porządnego myślenia. Wwa PZWS s. 103 zł 5,20.

Psychologia

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne

Psychologia i pedagogika. Red. St. Szuman. Kr PWN z. 1, s. 203, tabl. 6, tab. 1, ilustr. zł 43,50.

Studia psychologiczne. Red. T. Tomaszewski. Wr Ossol. t. 2 s. 190, tabl. 2, tab. 1, ilustr. zł 26,—.

Brown Cl., Ghiselli E. Scientific method in psychology. New York 1955. Rec. M. C. Psychologia idzie drogą innych nauk. PrzK nr 32 s. 6.

Eysenck H. Uses and abuses of psychology. London 1953. Rec. Choynowski M.: Drogi i bezdroża psychologii. PrzK nr 24 s. 4.

Szewczuk W. Psychologia. EncWsp nr 5 s. 36—38.

Zjazdy i dyskusje

Błachowski S., Geblewicz E. Trzeba wyprowadzić psychologię z impasu. ŻWa nr 34 s. 4.

Brzezińska M. Krajowa Narada Psychologów w Warszawie. Postępy Wiedzy medycznej. z. 3 s. 303—306.

Budkiewicz J. Psychologia polska. PrzK nr 40 s. 4.

Chojnacki P. Krajowa Narada Psychologów w dniach 9—10 lutego 1957 r. Col Th A. 28 fasc. 1 s. 228—232.

Choynowski M. O wyjście z zastoju w psychologii polskiej. KuSp nr 1 s. 64—83.

Choynowski M. Różnice zdań i „drobne nieścisłości”. Polem. PrzK nr 26 s. 9.

Dobrowolska J. Krajowa Narada Psychologów. WychPrz nr 4 s. 183—187.

F. F. Krajowa Narada Psychologów. Szkoła specjalna nr 2 s. 118—119.

Hornowski B. Nowy etap w psychologii polskiej. (Sprawozdanie z Krajowej Narady Psychologów, Wwa 9—10.2.1957 r.) NaP nr 2 s. 133—139.

Krajewska H. Psychologia zrehabilitowana. (Krajowa Narada Psychologów). TP nr 11 s. 8.

Niemiec K. Odpowiedź na uwagi ob. Witoszka czy psychologia jest psychotechniką? Polem. Przegląd Kolejowy nr 2 s. 77—79.

Ostaszewska J. Zadania psychologii w praktyce. Z Krajowej Narady Psychologów, Służba Zdrowia nr 8 s. 3.

Olszewski K. Co dalej z IHP (Instytut Higieny Psychiczej). Kier nr 1, s. 12.

Olszewski K. Towarzystwo Higieny Psychiczej. Kier nr 40 s. 12.

Panasiuk K. Przywróćmy prawa prawom psychologii. Wyboje nr 9 s. 1, 8.

Reykowski J. O psychologii — konkretnie. (Krajowa Narada Psychologów w Warszawie). TrLu nr 66 s. 4.

Reykowski J. Przeciw jednostronności. (W związku z dyskusją o psychologii polskiej). Pol nr 29 s. 4—5, nr 30 s. 4, 8.

Skorny Z. Czy psychologia nadaża za życiem? Przyczyny kryzysu polskiej psychologii. NSzk nr 2 s. 139—149.

Tomaszewski T. Psychologia i ideologia. Polem. PrzK nr 2 s. 4—5.

Witoszek A. Krajowa Narada Psychologów. NSzk nr 3 s. 322—329.

Witoszek A. Sprawozdanie ze Zjazdu Naukowego Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. NSzk nr 5 s. 548—554.

Wysocki B. Psychologia i jej naukowy charakter. PrzK nr 28 s. 11.

Żebrowska M. XV Międzynarodowy Kongres Psychologiczny. TrLu nr 274 s. 4.

Psychologia pracy

Biegeleisen-Żelazowski B. Co to jest psychologia pracy. Kr 1949. Rec. Wojciechowski K. Oświata Dorosłych nr 1/2 s. 108—109.

Biegeleisen - Żelazowski B. Znaczenie psychologii pracy dla gospodarki narodowej. Ekonomia Organizacji Pracy z. 5 s. 217—222.

Dobrowolski J. Konferencja na temat zagadnień psychologii pracy w przemyśle. Przemysł Górniczy nr 7/8 s. 390—391.

Dobrowolski J. O przyczynach wypadków przy pracy ze stanowiska psychologii. Ochrona Pracy nr 8 s. 1—5.

Gliszczyńska X., Górka T. Z zagadnień psychologii pracy w świetle wyższej czynności nerwowej. Wwa Wyd. Związkowe s. 84, ilustr., zł 6,50.

Gurjanow E., Oszanin D., Czebyszew W. Obecny stan i zadania psychologii pracy. Tłum. z ros. H. Michalska, T. Witwicki. Ochrona Pracy nr 9 s. 4—9.

Kempa W. Badania psychotechniczne pracowników kolejowych. Przegląd Kolejowy nr 10 s. 283.

Kirschner H. Konferencja psychologów pracy w ZSRR. Medycyna Pracy nr 5. s. 383—384.

Kośmala W., Kowalczyk R., Juchelko H. Psychologia pracy w działalności Instytutu Ekonomiki i Organizacji Przemysłu. Ekonomia i Organizacja Pracy z. 5 s. 222—224.

Ochmacz E. Niektóre zagadnienia psychologii pracy w przedsiębiorstwie przemysłowym. Chemik nr 7/8 s. 223—226.

Psychologia muzyki

Choynowski M. Metody i problematyka badania uzdolnień muzycznych. Szkoła Artystyczna nr 1/2 s. 93—105, rys., wykr.

Danecka-Szapowa K. Teorie muzykalności. Szkoła Artystyczna nr 1/2 s. 30—45.

Słoniewska H. O psychologicznej pracowni muzycznej. Szkoła Artystyczna nr 1/2 s. 105—113.

Sprawozdanie z dyskusji (Na I Ogólnopolskiej Konferencji Psychologii Muzyki). Szkoła Artystyczna nr 1/2 s. 114—117.

Stefan Z., Stefanowa I. Fizjologia wyższych czynności nerwowych a zasady badania i kształtowania uzdolnień muzycznych. Szkoła Artystyczna nr 1/2 s. 45—76.

Systemy i podręczniki

Freud S. Wstęp do psychoanalizy. Tłum. z niem. S. Kempnerówny i W. Zaniewickiego. Wwa KsiW s. XXXI, 420 zł 45,—. Rec. Beylin P. Wznowienie Freuda. PrzK nr 49 s. 9.

Gruhle H. Verstehende Psychologie (Erlebnislehre). Stuttgart 1956. Rec. Wilczkowski E. Polski Tygodnik Lekarski nr 3 s. 119—20.

Handbuch der klinischen Psychologie. 1—2. Die Tests in der klinischen Psychologie. Rec. Choynowski M. Testy rozszerzujące człowieka. PrzK nr 35 s. 7.

Jus A. Freudyzm. EncWsp nr 4 s. 18—19.

Jus A. Kretschmeryzm. EncWsp nr 6 s. 30—31.

Mackiewicz Z. Freud i psychoanaliza. Pro nr 7 s. 481—485, rys.

Mikesell W., Hanson G. Psychology of adjustment. New York 1952. Rec. Czapów Cz. Frustracja — problem aktualny. PrzK nr 51/52 s. 9.

Pastuszka J. Psychologia ogólna. Wyd. 2 zmien. L KUL t. 1 s. 355, t. 2 s. 375 zł 90,—.

Psychologia rozwojowa. Opracowanie zbiorowe Katedry Psychologii Wychowawczej Uniw. Warszawskiego. Wwa PWN s. 182, rys. zł 15,75.

Wygotskij L. Myślenie i riecz. Moskwa 1957. Rec. Maruszewski M. O książce L. S. Wygotskiego „Myślenie i mowa”. NSzk nr 5 s. 534—542.

Psychopatologia

Małewski A. Czy istnieją zjawiska paranormalne? Pro nr 8 s. 565—573, ilustr. rys.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna

Gerstmann St. Uczucia w życiu człowieka. WŻ nr 5 s. 284—290, ilustr., rys.

Gerstmann St., Orlikowska H., Stachnikówna I. Z badań nad psychologią strachu. Pń PWN s. 106 zł 22,50. Rec. L. B. ŻSzk nr 7/8 s. 78.

Jaroszyński J. Sen i marzenie senne. Wyd. 2 Wwa WP s. 107, ilustr., portret, zł 4,—.

Lubnicki N. Myślenie a działanie. StFi nr 2 s. 117—144.

Miszal A. Masowe psychozy. WŻ nr 12 s. 754—759, ilustr.

Pieter J. Psychologia wychowawcza. EncWsp nr 6 s. 48—49.

Pietrasiński Z. Nawyki czyli automatyczne działanie. WŻ nr 8 s. 458—463.

Reutt J. Z badań nad zagadnieniem słownej ekspresji aktów woli. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 4 s. 195—206.

Reykowski J. Czy człowiek posiada instynkty. WŻ nr 9 s. 522—526, ilustr., rys., nr 10 s. 594—598, ilustr.

Reykowski J. Uwagi o fizjologicznej podstawie i specyfice pojęć. Wwa PWN s. 75 zł 13,—.

Siwek P. Grafologia. Roczn. Filozoficzne KUL t. 5 z. 1 s. 79—89.

Szewczuk W. Co to jest świadomość. WŻ nr 6 s. 330—333, ilustr.

Szewczuk W. Z badań nad myśleniem. Rozumienie zdania. Zesz. Nauk. UJ nr 11 Ser. Nauk społ. z. 1 s. 59—135, rys., tab.

Testy

Grzywak-Kaczyńska M. O testach i ich przydatności. WŻ nr 7 s. 404—8, rys.

Krajewska H. Problemy testów w psychologii. Znak nr 2/3 s. 255—258.

Rozwój psychiczny człowieka

Stęślicka W. Powstanie i rozwój psychiki ludzkiej. Wwa WP s. 57, ilustr., zł 2,—.

Etyka i teoria postępowania

Historia i zagadnienia ogólne

A. S. „Bajka o pszczołach”. (Uwagi o pracy Mandeville'a z zakresu etyki). Polityka nr 36 s. 4—5.

Bednarski F. O empiryczne podstawy etyki normatywnej. Roczn. Filozoficzne Kul t. V z. 4 s. 7—18.

Braithwaite R. Theory of games as a tool for the moral philosopher. An inaugural lecture delivered in Cambridge on 2 December 1954. Cambridge 1955. Rec. Szaniawski K. Matematyka narzędziem moralisty. PrzK nr 20 s. 9.

Czerwiński M. Zbędność i potrzeba moralistyki. PrzK nr 51/52 s. 1, 5.

Keller J. Etyka. T. 2: Etyka Katolicka. Cz. I Wwa Pax s. 390 zł 50,—.

Kotarbiński T. Sprawność i błąd. Z myślą o dobrej robocie nauczyciela. Wwa 1956. Rec. (n). Życie Szk. nr 2 s. 42—43.

Kotarbiński T. Sprawy sumienia. Wwa 1956. Rec. Jończyk S. Kier nr 5 s. 9.

Kotarbiński T. Traktat o dobrej robocie. Ł 1955. Rec. Dąmska I StLo T. 5 s. 145—149. Rec. Pawłowski T. MFił nr 2 s. 252—258. Rec. Racinowski S. Życie Gospodarcze nr 26 s. 8.

Kotarbiński T. Wybór pism. T. 1: Myśli o działaniu. Wwa PWN s. 733, portret 1, zł 67,—.

Kotarbiński T. Zagadnienia etyki niezależnej. Wwa 1956. Rec. Ślipko T.: Etyka „niezależna” prof. Kotarbińskiego. HD nr 4 s. 551—559.

Kotarbiński T. Zgodliwe współdziałanie. Ilustr. Z. Makowski. Od Nowa nr 2 s. 3.

Nowacki J. Świadomość moralna a norma moralna. ZeNaUŁ Ser. 1. Nauki human. społ. z. 6 s. 21—36.

Olejnik S. Czy etyka bez Boga? AK z. 2 s. 218—235.

Ossowska M. Moralność mieszczańska. Ł 1956. Rec. Czerwiński M. Traktat o mieszczańskie moralistyce. PrzK nr 4 s. 4. Fritzhand M. PPr nr 6 s. 6. Rec. Lazari-Pawłowska I. StFi nr 1 s. 222—230. Rec. Lewtak M. Potrzebna rozprawa o filistrach. Warmia i Mazury nr 4 s. 1, 5.

Ossowska M. O pewnych przemianach etyki walki. Wwa KsiW s. 41 zł 2,—.

Ossowska M. Odpowiedzialność moralna. EncWsp nr 1 s. 41—42.

Ossowska M. Podstawy nauki o moralności. Wyd. 2. Wwa PWN s. VII, 416, zł 45,—.

Piekarski S. Etyka i moralność. Za i Przeciw nr 30 s. 4.

Rudniański S. Nieznany wykład... (o wolności woli). WŻ nr 8 s. 481—483.

Ślipko T. Marksistowska norma moralności. HD nr 5 s. 693—700.

Witwicki W. Pogadanki obyczajowe. Wwa PWN s. 158, portret 1, ilustr. opr. zł 23,50, brosz. 13,50. Rec. Kulik C. Książka, która pomaga żyć. Walka Młodych nr 27 s. 5. Ładyka J. PrzK nr 49 s. 9. Sikora A. Pol. nr 41 s. 8.

Wojtyła K. Elementarz etyczny: Moralność a etyka. — Problem etyki naukowej. TP nr 9—10 s. 3.

Wojtyła K. Elementarz etyczny: O pochodzeniu norm moralnych. — Realizm w etyce. — Natura i doskonałość. — Znaczenie powinności. TP nr 11 s. 3, 11, nr 12 s. 7, nr 13 s. 11, 6.

Wojtyła K. Elementarz etyczny: Prawo natury. — Humanizm a cel człowieka. — Problem prawdy i miłosierdzia. — Problem bezinteresowności. TP nr 28, 31 s. 7, nr 33 s. 11, nr 34 s. 7.

Wojtyła K. Elementarz etyczny: Właściwa interpretacja nauki o szczęściu. — Stosunek do przyjemności. — Wartości. — Co to jest asceza. — Idea i pokora. TP nr 36 s. 11, nr 38 s. 7, nr 39 s. 11, nr 40—41 s. 7.

Wojtyła K. Elementarz etyczny: Wiązanie Boga. TP nr 43 s. 7.

Wojtyła K. W poszukiwaniu perfekcyjizmu w etyce. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 4 s. 303—318.

Wojtyła K. Zagadnienie woli w analizie aktu etycznego. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 1 s. 111—135.

Znamierowski Cz. Oceny i normy. Wwa PWN s. 628 zł 67,—.

Znamierowski Cz. Sprawiedliwość. PiP z. 4/5 s. 699—705.

Znamierowski Cz. Zasady i kierunki etyki. Wwa PWN s. 115 zł 12,—.

Poszczególne zagadnienia

Bardecki A. Eksperyment z etyką trwa. TP nr 37 s. 1—2.

Baruch J. Dialogi filozoficzne: OptymiŃsta i pesymista. — Człowiek wierzący i szatan. Kier nr 48 s. 4.

Braun A. Wartość bogów (problem moralności i historii). NKu nr 35 s. 2.

Dunin J. O jedności moralnej. Za i Przeciw nr 4 s. 3.

Górski K. Myśli o wolności i osobowości. TP nr 8 s. 3.

Grzybowski K. O odpowiedzialność moralną uczonogo. Pol nr 8 s. 3,10.

Heinrich M. Uwagi o równości. Współczesność nr 7 s. 11.

Jankowski H. O etyce naukowca. PPr nr 12 s. 2.

Jankowski H. O Janosiku i osobliwościach ocen moralnych. PPr nr 11 s. 3.

Kielanowski T. Doświadczenia medycyny a etyka. TP nr 43 s. 7.

Kleiner J. Pojęcie prawdziwej wolności. TP nr 10 s. 3.

Kołątaj J. Spotkanie, którego nie będzie. (Stosunek inteligencji technicznej do zagadnień kultury i etyki). TP nr 19 s. 3.

Kotarbiński T. Sprawy sumienia. Wwa 1956. Rec. Jankowski H. Czy wystarczy sumienie? PPr nr 7 s. 6.

Litwiniec B. Przeciw szufladkowaniu moralności. Poglądy nr 11 s. 2.

Ładyka J. Złamać monopol konfesjonału. (O konieczności wypracowania systemu etyki świeckiej). Walka Młodych nr 24 s. 2.

Majka J. Umowa o pracę w świetle nakazów sprawiedliwości zamiennej. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 4 s. 121—134.

Majka J. Wolność a dobro wspólne. TP nr 9 s. 3.

O koleżeństwie żołnierskim. Wwa (Woj-skowe Zakłady Graficzne) s. 27.

Ogonowski Z. Przesłanki narodzin idei tolerancji. StFi nr 1 s. 95—115.

Pacula S. Prawda czy dobro — problem współczesności. Kier nr 2 s. 4,1.

Plużański T. Laicyzm... ale jaki. (Kato-licyzm w Polsce i etyka niezależna). NKu nr 37 s. 2,6.

Rodziński A. Szlachetność przeciw roz-tropności. (Z zagadnień etyki. Polemika) TP nr 16 s. 4.

Skolimowski H. Jezuityzm a rzetelna polemika. PrzK nr 5 s. 4.

Sławińska I. Naczelne zadanie. (Nauka samodzielnności myślenia). TP nr 11 s. 6,8.

Wieczorkowski A. O rzeczach na niebie i ziemi. (W sprawie art. „Prawda czy dobro — problem współczesności”. Polemika) PrzK nr 23 s. 7.

Winowska M. Pochwała milczenia. (De-waluacja słowa) TP nr 35 s. 1,6.

Wojdak R. Cynizm. EncWsp nr 2 s. 22—23.

Estetyka i teoria sztuki

Augustyniak K. Powstanie i rozwój starożytnej teorii stylów literackich. Mea nr 2 s. 43—55.

Ingarden R. Dzieła filozoficzne. Studia z estetyki. T. 1 PWN s. IX, 439, portret 1 zł 70,—.

Lefebvre H. Przyczynek do estetyki. Wwa 1956. Rec. Krzemień S. Na marginesie „Przyczynka do estetyki” Lefebvre'a. MFil nr 1 s. 247—252.

Markiewicz H. Sporne problemy klasowej interpretacji literatury. MFił nr 2 s. 102—131.

Morawski S. Rozwój myśli estetycznej od Herdera do Heinego. Wwa 1957. Rec. Beylin P. Z historii estetyki. Przk nr 39 s. 9.

Naksianowicz - Gołaszewska M. O estetyce Ingardena. ŻLit nr 1 s. 8, 10.

Poetyka. Zarys encyklopedyczny. Red. nac. M. R. Mayenowa. Dział 3: Wersyfikacja. T. 4: M. Dłuska, T. Kuryś: Syllabotonizm. Pod red. Z. Kopeczyńskiej i M. R. Mayenowej. WrOssol s. 374 zł 45,—.

Poetyka. Zarys encyklopedyczny. Dział 3: Wersyfikacja. T. 8 cz. 2: Metryki obcojęzyczne. Red. M. Dłuska. z. 1: **Karol Horúlek:** Zarys dziejów czeskiego wiersza. (Tł. z czes.) WrOssol PAN s. 61 zł 7,—.

Revue d'Esthétique A. 1955 nr 3—4. Rec. (sm). MFił nr 1 s. 258—260.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

Historia i zagadnienia ogólne

Przegląd Socjologiczny. Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych. (1946—1956). Spis treści. Przk t. 11/ s. 435—438.

Aron R. Koniec wieku ideologii. B. m. r. Rec. Hirszowicz M. Realia i mity. MFił nr 2 s. 224—240. Rec. Szczepański J. Ku Sp nr 1 s. 223—228.

Chałasiński J. Nauka, technika, kultura. Przk nr 7 s. 1, 4—5.

Chałasiński J. Technika i kultura. NaP nr 1 s. 46—50.

Chałasiński J. Z zagadnień kultury współczesnej. Przk t. 11 s. 11—52.

Gordon M., Danowski A. Filozofia, ideologia, nauka. Przk nr 20 s. 2.

Gostkowski Z. Badania socjologiczne w armii amerykańskiej. Wojsko Ludowe nr 7 s. 26—32.

Grzybowski K. Z dziejów pojęcia postępu. KwH nr 3 s. 3—20.

Lutyński J. Pojęcie liberalizmu w badaniach nad myślą społeczną w XIX w.

i w pracach Marksa, Engelsa i Lenina. Przk t. 11 s. 162—230.

Halbwachs M. Psychologie des classes sociales. Paris 1955. Rec. Beylin P. Psychologia klas. Przk nr 28 s. 3.

Hersch J. Idéologies et réalité. Essai d'orientation politique. Paris 1956. Rec. Kozłowski K. Ideologie i rzeczywistość. Znak nr 2/3 s. 232—236.

Krzywicki L. Dzieła. (Kom. red. J. Chałasiński, A. Grodek, H. Holland i in.). T. I: Pierwociny więzi społecznej. Wwa PWN s. 806, portret 1, bibliogr. s. 746—769, zł 120,—.

Krzyżanowski A. Wiek XX — wierzenia technokratów. Znak nr 5 s. 378—402, nr 6 s. 509—528.

Morin E. Socjologia francuska i niektóre jej problemy. Tłum. z franc. D. Eska Tw nr 4 s. 239—244.

Ossowski St. Ku nowym formom życia społecznego. Wwa 1956. Rec. (pst.). Czy marksizm będzie zniesiony? Nowe Sygnały nr 5 s. 7.

Ossowski St. Struktury klasowe w historycznej perspektywie. NKu nr 6 s. 1, 4.

Possart J. Problematyka socjologii marksistowskiej w „Wiedzy”. (Lata 1907—1910). ArchHFMSp z. 1 s. 197—235.

Szczepański J. O dezorganizacji społecznej. Kro nr 10 s. 1, 7.

Szczepański J. Próba diagnozy. Przk nr 36 s. 1. Próba diagnozy — uzupełnienie. Przk nr 44 s. 1, 5.

Szczepański J. Socjologia. EncWsp nr 1 s. 49.

Suchodolski B. O kryteriach postępu w XX wieku. Pro nr 5 s. 310—15, ilustr.

Suchodolski B. Spory o postęp. NDr nr 5 s. 79—88.

Poszczególne zagadnienia

Bauman Z. Teoria elit. EncWsp nr 10 s. 53—55.

Chałasiński J. Kultura techniczna i kultura humanistyczna. Przk nr 5 s. 1—2.

Czapów C. „Przestępstwo chuligańskie” w świetle problemu złego przystosowania. KwPe nr 4 s. 102—112.

Dyskusje nad terminologią. Decentralizacja. Imperializm. PrzPO nr 8/9 s. 111—116.

Bowle J. Politics and opinion in the nineteenth century: an historical introduction. London. Rec. Kieniewicz S. Przh z. 1 s. 160—1.

Gostkowski Z. Społeczne skutki industrializacji. (Angielsko-polskie seminarium w Londynie). KuSp nr 4 s. 175—180.

Kłосkowska A. Rodzina jako przedmiot socjologicznych badań porównawczych. KuSp nr 4 s. 171—174.

Krajewski H. „Fatum wewnętrzne i zewnętrzne”. (Wpływ środowiska. Polem.). Bardecki A. TP nr 43 s. 7.

Nowakowski S. Religia jako przedmiot badań socjologicznych. O badaniach prof. G. le Bras we Francji. KuSp nr 1 s. 229—33.

Ossowski St. „Pisałem do szuflady” (Uwagi o przygotowywanych pracach). NLWyd nr 1 s. 1, 6, ilustr.

Ossowski St. Pojęcie klasy społecznej. StFi nr 1 s. 17—35.

Piotrowski W. O badaniu opinii publicznej. WŻ nr 5 s. 273—8.

Szaniawski K. Socjometria. EncWsp nr 6 s. 50—51.

Szczepański J. Nauki społeczne i polityka. Kro nr 1 s. 2.

Szczepański J. Psychologia tłumu. EncWsp nr 3 s. 42—43.

Szczepański J. Społeczne zróżnicowanie inteligencji. PPr nr 5 s. 6.

Szczepański J. Uniwersytety i społeczeństwo. ŻSzW nr 3 s. 8—12.

Szpotkański Z. O racjonalizmie, dekadentyzmie i postępie. Znak nr 7 s. 632—639.

Znamierowski Cz. Z psychologii małżeństwa. Fragm. rozdz. pracy „Socjologia”. KuSp nr 3 s. 33—6.

Filozofia prawa i państwa

Polska Bibliografia Prawnicza. PiP z. 12 s. 1164—1171.

Skorowidz artykułów zamieszczonych w „Nowym Prawie” 1956 r. Nowe Prawo nr 1, dod. s. 1—11.

Bednarski S. Sprawozdanie z dyskusji o pojęciu funkcji państwa. PiP z. 12 s. 1117—1123.

Adamus J. Metody nauczania prawa. ŻSzW nr 7/8 s. 30—41.

Borucka - Arctowa M. Funkcjonalizm w nauce prawa. EncWsp nr 4 s. 19—21.

Borucka-Arctowa M. Znaczenie badań socjologiczno-prawnych dla teorii państwa i prawa. PiP z. 4/5 s. 706—716.

Groszyk H. Solidaryzm prawniczy. EncWsp nr 11 s. 31—40.

Kozłowski K. O praktycznym i teoretycznym charakterze nauk prawnych. PiP z. 1 s. 102—107.

Lang W. Czy tzw. „dogmatyka prawa” jest nauką teoretyczną? PiP z. 4/5 s. 913—918.

Łopatka A., Ziemiański Z. Próba systematyzacji zasad współżycia społecznego według orzecznictwa Sądu Najwyższego. PiP z. 4/5 s. 802—22.

Opalek K. Praworządność. EncWsp nr 1 s. 46—47.

Opalek K. Psychologizm w nauce prawa. EncWsp nr 3 s. 43—44.

Papierkowski Z. Kryteriologiczne i metodologiczne uwagi na temat „przestępstwa” oraz czynu zabronionego pod groźbą kary. RFil KUL t. V z. 4 s. 173—194.

Siemiński F. W sprawie struktury normy prawnej. AUMCS Sec. G. vol. 4 s. 391—424.

Szporluk R. W sprawie klasyfikacji państw. AUMCS Sec. G. vol. 4 s. 139—154.

Urmanowicz W. U źródeł nauki o zasięgu prawa naturalnego. ColTh A 26 1955 fasc. 4 s. 777—800.

Waśkiewicz H. Teoria prawa prof. Jerzego Landego. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 4 s. 271—302.

Wróblewski J. Normatywizm w nauce prawa. EncWsp nr 5 s. 34—35.

Ziemia Z. Logika formalna w myśleniu prawniczym. PiP z. 2 s. 265—283.

Znamierowski Cz. Wina i odpowiedzialność. Wwa PWN s. 159 zł 15,—.

Filozofia gospodarcza

Górski J. Sporne problemy tzw. „klasycyzmu” w polskiej myśli ekonomicznej lat 1800—1830. Ekonomista nr 3 s. 46—67.

Filozofia kultury

Rogalski A. Christopher Dawson i jego teoria kultury. Kier nr 43 s. 1, 4.

Suchodolski B. Alternatywy psychoanalitycznej teorii kultury. MFil nr 3 s. 68—106.

Trzebuchowski P. W kręgu badań kultury i jej dziejów. (Prace naukowe Stefana Czarnowskiego). Kier nr 28 s. 1, 10.

Filozofia wychowania

Bibliografia, dyskusje, zjazdy

Czerniewski W. Przegląd niektórych polskich wydawnictw pedagogicznych i psychologicznych. KwPe nr 3 s. 171—178.

Urbańczyk F. Oświata dorosłych w naukach pedagogicznych 1945—1956. Wwa TWP s. 52 zł 2,—.

Korniszewski F. Krytyka dotychczasowej działalności Instytutu Pedagogiki 1950—1956. NSzk nr 1 s. 26—40.

Suchodolski B. Pierwsza Międzynarodowa Konferencja w sprawie badań pedagogicznych. KwPe nr 2 s. 137—139.

Szczerba W. Światowa Konferencja Nauczycieli (FISE) w Warszawie. KwPe nr 4 s. 113—15.

Tomaszewski T. IX Światowy Kongres „Ligi Nowego Wychowania”. NSzk nr 2 s. 215—18.

Tomaszewski T. O działalności Instytutu Pedagogiki. NSzk nr 1 s. 14—25.

Podręczniki, wydania pism, opracowania zbiorowe

Dygasiński A. Pisma pedagogiczne. Oprac. i wstępem opatrzył W. Danek. Wr

1957. Rec. Pasierbiński T. KwPe nr 4 s. 152—160.

Kształcenie samodzielnego myślenia w procesie nauczania. Red. W. Okoń. Wr Ossol PAN s. 292, rys. zł 35,—.

Nawroczyński B. Zasady nauczania. Wyd. 2 WrOssol s. 375 zł 30,—.

Roczniki Instytutu Pedagogiki. T. 2: Z zagadnień psychologii nauczania. Pod red. A. Szemińskiej. Wwa PZWS s. 212 rys. zł 15.40.

Rowid H. Podstawy i zasady wychowania. Wwa „Wspólna Sprawa” s. 378, portret, zł 28,—.

Spionek H. Rozwój i wychowanie dziecka w wieku przedszkolnym. Wwa PZWL s. 41 zł 2,—.

Poszczególne zagadnienia

Bandura L. O metodzie Freineta. Życie Szkoły nr 3 s. 5—10, ilustr., rys.

Bandura L. Poglądy pedagogiczne St. Staszica. Wwa 1956. Rec. J. Kw. Życie Szkoły nr 4 s. 47—8.

Bartoszewicz B. O naprawie systemu edukacji. Orka nr 1 s. 4.

Dowjat T. Wychowanie świeckie. Enc Wsp nr 3 s. 55—6.

Fessel A. Kształtowanie podstaw naukowego poglądu na świat w procesie nauczania matematyki. Wwa PZWS s. 216 zł 11,30.

Flemming E. Nowe kierunki nauczania i wychowania we Francji. GIN nr 27/28 s. 2.

Gruca J. O pełną rehabilitację samowychowania. Kier nr 51/52 s. 4.

Hirszfeld L. Rola dydaktyki w życiu i twórczości uczonego. KuSp nr 1 s. 44—55.

Kalinowski J. Arystotelesowska teoria sprawności intelektualnych czyli o dwu pojęciach mądrości. RFil KUL t. V z. 4 s. 45—66.

Kotarbiński T. Młodzi na manowcach. Walka Młodych nr 20 s. 2—3.

Kotarbiński T. Wychowanie intelektualne. KwPe nr 3 s. 6—17.

Kotłowski K. O przyczynach upadku pedagogiki uniwersyteckiej w Polsce Ludowej. NSzk nr 3 s. 274—80.

Kotłowski K. Poglądy pedagogiczne utopistów francuskich. ZeNaUL Ser. 1 Nauki humanist.-społ. z. 7 s. 185—207.

Kurtius J. Poglądy pedagogiczne Platona w „Państwie” i „Prawach”. KwPe nr 4 s. 77—85.

Milewicz B. O eksperymencie pedagogicznym. TrLu nr 3 s. 274—80.

Miller R. Powieść pedagogiczna i jej znaczenie dla teorii pedagogicznej. KwPe nr 1/2 s. 158—78.

Nowogrodzki T. Znaczenie psychologii w pracy nauczyciela. Życie Szkoły nr 9 s. 1—5.

Piaget J. Stadia rozwoju psychicznego i ich znaczenie dla pedagogiki. Ref. oprac. z franc. A. Szemińska. NSzk nr 4 s. 391—9.

Pieter J. Rola przedmiotów pedagogicznych w szkołach kształcenia nauczycieli. Chowanna z. 1/2 s. 48—66.

Pieter J. Sprawa trudności w nauczaniu. Chowanna z. 5/6 s. 229—50.

Pieter J. Wykład w szkole wyższej. Ze NaWSP Katowice z. 1 s. 212—231.

Ptaszyński W. Nauczanie logiki jako ważny czynnik kształtowania światopoglądu naukowego. ZeNaWSP Wwa 1955/56 s. 67—108.

Radwiłowicz R. Psychologia wychowawcza i rozwojowa a pedagogika. Roczn. Inst. Pedagogiki t. 2 s. 5—34.

Reutt J., Reuttowa N. Uczucie się dorosłych analfabetów. Analiza psychologiczna. Wwa Pax s. 223 zł 20,—.

Russell B. Szkice sceptyczne. Wwa 1957. Rec. L. B.: Poglądy pedagogiczne... Życie Szkoły nr 12 s. 36—7.

Sawicki S. Światopoglądowe uproszczenia. (Polem. z art. T. Kotarbińskiego „O urabianiu poglądów na świat i życie”). TP nr 16 s. 4.

Spionek H. Trudności wychowawcze i przestępczość nieletnich. Analiza psy-

chologiczna. Wr 1956. Rec. L. B. Życie Szkoły nr 4 s. 49—50.

Suchodolski B. Co to jest pedagogika socjalistyczna. Prawdy i błędy tzw. nowego wychowania. GłN nr 11 s. 1—2, nr 12 s. 2.

Suchodolski B. Nasz stosunek do pedagogiki burżuazyjnej. GłN nr 10 s. 2.

Suchodolski B. Oświatowe i pedagogiczne problemy współczesnej Francji. KwPe nr 1 s. 158—165.

Suchodolski B. Pedagogika ideałów i pedagogika życia. KwPe nr 2 s. 3—40.

Suchodolski B. Stosunek do pedagogiki socjalistycznej. GłN nr 13 s. 2.

Suchodolski B. Znaczenie J. A. Komeńskiego w dziejach nauki. KWHNT nr 4 s. 627—636.

Szemińska A. Rozwój psychiczny a zagadnienie ustroju szkolnego GłN nr 7 s. 1—2, nr 8 s. 5.

Szewczuk W. Rola psychologii w zawodzie nauczycielskim. Kr Roczniki Naukowo-Dydaktyczne z. 6 s. 55—7.

Szuman S. Rozwój motoryki niemowlęcia. Kultura Fizyczna nr 11 s. 834—850, ilustr.

Wachowski M. Oświata dorosłych jako przedmiot nauk pedagogicznych. Oświata Dorosłych nr 5 s. 260—7.

Walentyłowicz M. Jan Amos Komeński o kształceniu dorosłych. Oświata Dorosłych nr 5 s. 267—276.

Wojnar I. Filozofia Bergsona a zagadnienia wychowawcze. KwPe nr 4 s. 53—76.

Wolozyn S. Pedagogika sofistów. Studium z dziejów antycznej kultury pedagogicznej. KwPe 1956 nr 1/2 s. 3—40, 1957 nr 1 s. 124—45.

Wroczyński R. System pedagogiczny Herberta Spencera. KwPe nr 3 s. 38—60.

Wytyczak L. O znaczeniu teorii pedagogicznej dla praktyki oraz o niektórych przyczynach słabego udziału praktyków w rozwijaniu teorii. NSzk nr 2 s. 128—137.

Zagadnienia kształcenia nauczycieli w szkołach wyższych. Red. W. Gałęcki. Kr WSP s. 67.

Filozofia historii i nauk historycznych

Giedymin J. Problemy logiczne analizy historycznej. Pń 1958. Studia Źródłoznawcze t. 2 s. 1—39.

Malewski A., Topolski J. O wyjaśnianiu przyczynowym w historii. KWH nr 2 s. 3—35.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych

Nanson N. Historia i filozofia nauk przyrodniczych na studiach fizyki. Tłum. z ang. S. Molski. KWHNT nr 4 s. 663—679.

Jakóbczyk F. Problem dokładnego kalendarza. Roczn. Filozoficzne KUL t. V s. 4 s. 39—44.

Kiedrow B. Ewolucja ponitailja elementa w chemii. Moskwa 1956. Rec. Amsterdamski S. Książka o rozwoju pojęcia pierwiastka w chemii. StFi nr 2 s. 180—199.

Melsen A. From atomos to atom. The history of the concept atom. Pittsburgh 1952. Rec. Amsterdamski S. Na marginesie... MFil nr 2 s. 272—284.

Raabe Z. Ewolucjonizm. EncWsp nr 5 s. 11—13.

Swiderskij W. J. Filozofskoje značenje prostranstwienno-wremiennych predstavlenij w fizikie. Leningrad 1956. Rec. Such J. Radziecka monografia o przestrzeni i czasie. StFi nr 2 s. 200—16.

Teske A. O elementy humanistyczne w studiach nauk przyrodniczych. KWHNT nr 4 s. 681—693.

Filozofia medycyny

Biegański W. Myśli i aforyzmy o etyce lekarskiej. Wyd. 4. Przedm. poprzedził B. Skarżyński. Wwa PZWL s. 163 tabl. 1, portret 1 zł 22,—.

Kielanowski T. Renesans myśli moralnej w medycynie. Fragm. wykładu. Uwaga nr 10 s. 1—2.

Filozofia religii

Ateizm a religia. Wykłady wygłoszone na centralnym kursie aktywu partyjnego, maj 1957. Wwa KsiW s. 337 zł 15,—.

Dąbrowski E. Światowy ruch biblijny. Znak nr 1 s. 84—91.

Jabłoński A. Znaczenie badań socjologicznych dla religii. HD nr 3 s. 388—391.

K. T. Międzynarodowy bilans socjologii religii. HD nr 3 s. 391—93.

Kopeć E. Poglądy apologetów starożytności na poznanie Boga. RTe t. 4 z. 2 s. 97—122.

Kotarbiński T. Postulaty wolnomyślicielstwa. Pol nr 1 s. 3.

Krąpiec A. Tajemnica i absurd w ostatecznym tłumaczeniu świata. TP nr 3 s. 7—8.

Majkowski J. Psychologia religijnej legendy w katolicyzmie. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 1 s. 5—25.

Majkowski J. Z psychologii wyrazu katolickiej modlitwy. Roczn. Filozoficzne KUL t. V z. 4 s. 135—52.

Nowicki A. Tezy do wykładów...: Z zagadnień psychologii religii (Kant i Hegel o religii, Definicja religii). Druk RSW „Prasa” Kielce s. 15.

Penido M. O „naturalnej” intuicji Boga. Fragm. z „La conscience religieuse”. Tłum. z franc. ŻMy nr 1 s. 39—50.

Rosen H. Stosunek szkoły mitologicznej do problemu pochodzenia chrześcijaństwa. ArchHFMSp z. 1 s. 149—196.

Różycki I. Teoria poznania Boga w historii filozofii. ColTh T. 1 s. 41—65.

Wojtyła K. Nauka źródeł Objawienia a system filozoficzny Maxa Schelera. AK t. 55 z. 1 s. 57—67.

Tomasz à Kempis. O naśladowaniu Chrystusa ksiąg cztery. Z łac. tłum. W. Lohn. Kr Wyd. Apostolstwa Modlitwy s. 479.

Przekłady na język polski

Bergson H. Czym jest zdrowy rozsądek. Przem. (z 30.VII.1895 w Paryżu). Tłum. z franc. L. S. Kier nr 44 s. 4.

Bierstedt R. Wertfreiheit a socjologia amerykańska. Tłum. z ang. J. Wiatr. Przk nr 15 s. 3.

Canale-Suret J. Odpowiedź Lefebvre'owi (w sprawie art. „Marksizm i myśl francuska”). Polem. Tłum. z franc. Tw nr 10/11 s. 133—144.

Carrel A. O sposobie układania swego życia. Fragm. pracy „Myśli wybrane”. Tłum. z franc. PrzPO nr 1 s. 47—52.

Cornforth M. Nauka przeciw idealizmowi. W obronie filozofii przeciw pozytywizmowi i pragmatyzmowi. Wyd. 2 popr. i rozsz. przez autora. Tłum. z ang. I. Krońska i M. Kelles-Krauz. Wwa KsiW s. 501 zł 42,—.

Desanti D. Niespokojne życie Augusta Comte. Tłum. z franc. Widnokręgi nr 4 s. 73—80.

Dogmatyzm. Tłum. z włos. E. Rustanowicz. Przemiany nr 9 s. 1, 7, ilustr.

Fomina V. Filozoficzne poglądy Plechanowa. Tłum. z ros. W. Głuchowski. Wwa KsiW s. XV, 338, portret 1 zł 30,—.

Goldmann L. Przyczynki do dialektyki. Czy istnieje socjologia marksistowska? Tłum. z franc. ZeTe nr 12 s. 53—61.

Jaeger W. Humanizm i teologia. Fragm. Tłum. z ang. S. Zalewski. Kier nr 36 s. 4.

Kosik K. Hegel a nasze czasy. Tłum. z czes. ZeTe z. 5 s. 125—9.

Lacroix J. Osoba ludzka i praca. Tłum. z franc. M. Tazbir. ŻMy nr 2 s. 11—34.

Lacroix J. Sens dialogu. Wybór pism. Tłum. z franc. W. Tazbirówna, M. Tazbir, J. Woźniakowski. Wwa Pax s. 282 zł 25,—.

Lefebvre H. Marksizm i myśl francuska. Tłum. z franc. J. Strzelecki. Tw nr 4 s. 9—32.

Lefebvre H. Myśli o estetyce. Tłum. z serbochorw. ZeTe nr 6 s. 136—140.

Lossew A. Chaos antyczny. Tłum. z ros. C. Różycki. Mea nr 9 s. 283—93.

Lukacs G. „Alienacja” jako centralne pojęcie filozoficzne „fenomenologii ducha”. Fragm. książki „Der junge Hegel und die Probleme der kapitalistischen Gesellschaft”. Tłum. z niem. ZeTe z. 1/2 s. 218—226.

Lucacs G. Franciszek Mehring (1846—1919). Tłum. z niem. ZeTe nr 12 s. 30—42.

Lucacs G. Przeciwno abstrakcyjnemu indywidualizmowi w etyce. Fragm. pracy „Der junge Hegel und die Probleme der kapitalistischen Gesellschaft”. Tłum. z niem. ZeTe nr 7/8 s. 27—38.

Lukacs G. Rozwinięcie i przewyżczenie heglowskiej teorii alienacji przez K. Marksa. Fragm. książki „Der junge Hegel und die Probleme der kapitalistischen Gesellschaft”. Tłum. z niem. ZeTe nr 3/4 s. 23—40.

Łunaczarskij A. Wspomnienia o Plechanowie. Tłum. z ros. ZeTe z. 1/2 s. 11—15.

Maciver R. M. Socjologia amerykańska w chwili obecnej. Tłum. z ang. Przk nr 25 s. 3.

Marcel G. Przeciwno nihilizmowi. Tłum. z franc. T. Dzieduszycka. Teatr i Film nr 8 s. 9.

Maritain J. Jednostka a osoba. Tłum. z franc. TP nr 46 s. 1—2.

Mussard J. Fizyka atomowa a sens życia. Tłum. z niem. TP nr 50 s. 11.

Nador G. Platon a zagadnienie prawa natury. Fragm. książki „Historia zagadnienia prawa natury od czasów starożytnych do Newtona”. Tłum. z niem. J. Rudzki. MFi nr 3 s. 134—144.

Plechanow G. Bieliński i rozumna rzeczywistość. Tłum. z ros. ZeTe z. 5 s. 3—12.

Riazanow D. Od „Gazety Reńskiej” do „Świętej Rodziny”. (Krytyka „Filozofii prawa” Hegla przez Marksa). Tłum. z ros. ZeTe z. 5 s. 3—12.

Russell B. Szkodliwość cnotliwych ludzi. Fragm. „Szkiców sceptycznych”.

Tłum. z ang. A. Kurlandzka. Ilustr. Uwaga nr 4 s. 4.

Russell B. Zawiść. — Znużenie. Fragm. książki „Podbój szczęścia”. Tłum. z ang. A. Pański. Przekrój nr 636 s. 4—5, nr 639 s. 10—11.

Sartre J. Marksizm i egzystencjalizm. Tłum. z franc. J. Lisowski. Tw nr 4 s. 33—79.

Soriano M. O humorze. Tłum. Widnokręgi nr 1 s. 83—87, 90—92.

Theophrastus. Wymagająca żona filozofa. Fragm. traktatu o małżeństwie. Oprac. J. Schnayder. Mea nr 9 s. 303—307.

Van Den Haag E. Uwagi o kulturze masowej w Ameryce. Tłum. NKU nr 51/2 s. 2, 10—11.

Weil S. Czy walczymy o sprawiedliwość? „La pesanteur et la grâce”. Tłum. z franc. H. Malewska. Znak nr 5 s. 421—424.

Prace autorów polskich w językach obcych

Borkowski L. Systems of the propositional and of the functional calculus based on the primitive term. StLo t. 6 s. 7—55.

Kunst A. The concept of the principle of excluded middle in Buddhism. ROr t. 21 s. 141—147.

Regamey C. Le problème du buddhisme primitif et les derniers travaux de Stanisław Schayer. ROr t. 21 s. 37—58.

Wojtasiewicz O. Metalanguages, meta-theories, and the humanities. Rev. Pol. Acad. Sc. nr 1/2 s. 65—69.

Wyszyński M. Quamvis si liberum esse noluissem, tament coactus volui (D. 4, 2, 21, 5 Paulus). Eos 1956, vol. 48, fasc. 3 s. 475—91.

Zajczkowski A. Stanisław Schayer, organisateur du centre orientaliste varsovien. ROr t. 21 s. 29—35.

b) Prace w językach obcych

(zestawił Leon Gumański)

Filozofia w ogóle

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje

Atti del Congresso Internazionale di Filosofia Antonio Rosmini. Stresa-Rovereto 20—26 Luglio 1955. A cura di Michele F. Sciacca (2 vol.). Firenze, Sansoni, 1957, p. XXIV, 1253, 11000 L.

Atti del III Congresso Internazionale di Estetica, Venezia 3—5 settembre 1956. Torino, Istituto di Estetica dell'Università di Torino. Edizioni della Rivista di Estetica, 1957, p. 736, 4000 L.

Avicenne. Le Livre du Millénaire d'Avicenne. Vol. IV: Conférences des membres du Congrès d'Avicenne prononcées en langues allemande, anglaise et française sur la biographie, l'époque, les opinions et les oeuvres d'Avicenne (22—27 avril 1954). Paris, Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1956, fig. 21, p. 204, 625 f. f.

Brugger (Walter), Philosophisches Wörterbuch. Unter Mitw. d. Professoren. d. Berchmannskollegs in Pullach b. München

u. a. hrsg. (Mensch, Welt, Gott. Erg.-Bd.). 6. Aufl. Freiburg, Herder, 1957, p. XXXIV, 502, 16 DM.

Descartes (Cahiers de Royaumont. Philosophie, N° II). Paris, Les Editions de Minuit, 1957, p. 496, 2500 f. f.

Enciclopedia filosofica, I: A-Eq (Centro di Studi filosofici di Gallarate). Venezia—Roma, Istituto per la Collaborazione culturale; Firenze, Casa editrice Sansoni, 1957, p. XXVIII, 1958 col.

Enciclopedia filosofica, II: Er-Le (Centro di Studi filosofici di Gallarate). Venezia—Roma, Istituto per la Collaborazione culturale; Firenze, Casa editrice Sansoni, 1957, p. XIX, 1916 col.

Encyclopedie française. T. XIX: Philosophie, religion. Sous la direction de Gaston Berger, Paris, Larousse, 1957, p. 424, hors texte 32 pl. en hél., 9640 f. f.

Il Problema del valore. Atti del XII Conv. del Centro di Studi filosofici tra Professori universitari, Gallarate, 1956, Brescia, Morcelliana, 1957, p. 309.

L'homme et ses œuvres. Actes du IX-e Congrès des sociétés de philosophie de langue française. Aix-en-Provence, 2-5 septembre 1957. (Les Etudes philosophiques, 1957, A. 12, No 3). Paris Presses Universitaires de France, 1957, p. 490, 700 f. f.

La Présence d'autrui. Amédée Ayfre, Georges Bastide, Gaston Berger, Dr Etienne De Greeff, Vladimir Jankélévitch, Dr Philippe Parrot, Edm. Rochedieu, P. H. Simon. Avant-propos par Georges Halin. (Communications données au VIII-e Congrès des sociétés de philosophie de langue française) („Nouvelle recherche", 12). Toulouse, E. Privat; Paris, Presses Universitaires de France, p. II, 175, 580 f. f.

Sapientia Aquinatis. II: Relationes, Communicationes et acta IV Congressus Thomistici Internationalis. Romae, 13-17 Septembris 1955 (Bibliotheca Pontificiae Academiae S. Thomae Aquinatis. Vol. II). Romae, Officium Libri Catholici, 1956, p. 324.

Studia patristica. Vol. I-II. Papers presented to the Second International Conference on Patristic Studies held at Christ Church, Oxford, 1955. Ed. by Kurt Aland and Frank Leslie Cross (Texte u. Untersuchungen zur Geschichte d. altchristlichen Literatur, 63-64). Berlin, Akademie-Verlag, 1957, p. X, 700, VIII, 560, 96 DM.

Tricentenaire de Pierre Gassendi 1655-1955. Actes du Congrès (4-7 août 1955). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 320, 1600 f. f.

Varet (Gilbert), Histoire et savoir. Introduction théorique à la Bibliographie. Les champs articulés de la Bibliographie philosophique („Annales de l'Université de Besançon"). Paris, Société d'Édition „Les Belles Lettres", 1957, p. 228, 900 f. f.

Zagadnienia ogólne

American philosophers at work. The philosophic scene in the United States. Edited with an introduction by Sidney Hook. New York, Criterion Books, 1956, p. 497, 7.50 doll.

Bréhier (Emile). Les thèmes actuels de la philosophie („Initiation philosophi-

que"). 3e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1956, p. 83, 240 f. f.

Krüger (Heinz), Studien über den Aphorismus als philosophische Form. Frankfurt a. M., Nest-Verlag, 1957, p. 144, 7,80 DM.

Wstępny, podręczniki, nauczanie

Chatterjee (P. C.). Introduction to philosophical analysis. Allahabad (India), Kitab Mahal, 1956, p. 172, 3 Rs.

Edwards (Paul) and Pap (Arthur) (eds.), A modern introduction to philosophy. Readings from classical and contemporary sources (The Free Press Textbooks in Philosophy). Glencoe (Ill), The Free Press, 1957, p. IX, 648, 6,50 doll.

Fobes (Francis H.), Philosophical Greek. An introduction. Chicago (Ill), Univ. of Chicago Press, 1957, p. XII, 321, 5 doll.

Foulquié (Paul), Quelques conseils pour la dissertation. (Aux Elèves de philosophie). 3e éd. Paris, Les Editions de l'École, 1956, p. 120, 150 f. f.

Hospers (John), An introduction to philosophical analysis. London, Routledge & Kegan Paul, 1956, p. XII, 532, 25 s.

Jaspers (Karl), Einführung in die Philosophie. 12 Radiovorträge. München, Piper, 1957, p. 163, 3,80 DM.

Langer (Susanne K.), Philosophy in a new key. A study in the symbolism of reason, rite, and art. 3-d ed. Cambridge (Mass.), Harvard Univ. Press, 1957, p. 313, 4,75 doll.

Leisegang (Hans), Einführung in die Philosophie. Die Durchsicht d. 3. Aufl. u. d. Neubearb. d. Literaturverzeichnisse bes. Johannes Müller (Sammlung Götschen, 281). Berlin, De Gruyter, 1956, p. 145, 2,40 DM.

Selsam (Howard), Philosophy in revolution. New York, International Publishers, 1957, p. 160, 3 doll.

Sérouya (Henri), Initiation à la philosophie contemporaine. Suivie de Les philosophies de l'existence. (Deux vol.), Pa-

ris, Librairie Fischbacher, 1957, p. 450, 1200 f. f.

Smith (Thomas Vernor) and **Grene** (Marjorie) (eds), *Philosophers speak for themselves: From Descartes to Locke*. Chicago, University of Chicago Press; London, Cambridge University Press, 1957, p. V, 482, 1,75 doll.

Smith (Thomas Vernor) and **Grene** (Marjorie) (eds), *Philosophers speak for themselves: Berkeley, Hume, and Kant*. Chicago, University of Chicago Press; London, Cambridge University Press, 1957, p. V, 337, 1,75 doll.

Vuibert (André), *Annales du baccalauréat. Année 1956. Fasc. 8: Dissertations philosophiques, sciences physiques et naturelles. Séries Philosophie et Sciences expérimentales*. Paris, Vuibert, 1957, 200 f. f.

Publikacje zbiorowe

Erziehung zur Menschlichkeit. Die Bildung im Umbruch d. Zeit. Festschrift f. Eduard Spranger zum 75. Geburtstag, 27. Juni 1957, Hrsg. von Hans Walter Bähr, Theodor Litt (u. a.). Tübingen, Niemeyer, 1957, p. VIII, 638, 44 DM.

Hommage a Gaston Bachelard, Etudes de philosophie et d'histoire des sciences par G. Bouligand, G. Canguilhem, P. Costabel, F. Courtès, F. Dagognet, M. Dumas, G. G. Granger, J. Hyppolite, R. Martin, R. Poirier, et R. Taton. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 216, 1200 f. f.

Howald (Ernst), *Humanismus und Europäertum. Eine Sammlung von Essays zum 70. Geburtstag von Ernst Howald am 20. April 1957, in Namen seiner Freunde* hrsg. von Walter Rüegg (Erasmus-Bibliothek). Zürich u. Stuttgart, Artemis-Verlag, 1957, p. 256, 17,80 DM.

Le Contrat social. Revue historique et critique des faits et des idées, publiée six fois par an par l'Institut d'Histoire Sociale. Paris, Mars 1957, Vol. I, Nr 1. Paris, 165 rue de l'Université, 1957, p. 72, 175 f. f.

L'instinct dans le comportement des animaux et de l'homme, par M. Autuori, M. P. Bénassy, J. Benoit, R. Courrier, Ed. Ph. Deleurance, M. Fontaine, K. von Frish, R. Gesell P. P. Grassé, J. B. S. Hal-

dane, M-rs Haldane-Spurway, H. Hediger, M. Klein, O. Koehler, D. Lehrman, K. Lorenz, D. Morris, H. Piéron, C. P. Richter, R. Ruyer, T. C. Schneirla, G. Viaud (Fondation Singer-Polignac), Paris, Masson & C-ie, 1956, p. 796, 6500 f. f.

Le Pouvoir. Tome II: Théorie. Par G. Davy, J. Maritain, H. W. Schneider, H. B. Acton, T. Ruysen, G. Leibholz, A. J. Zurcher, E. Mc Whinney, A. Sauvy. *Annales de philosophie politique*, 2 (Institut international de philosophie politique). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 216, 720 f. f.

Panorama des idées contemporaines, sous la direction et avec une introduction de Gaëtan Picon. Textes choisis et présentés par René Bertelé, Gaston Bouthoul, Roland Caillois, Maurice Encontre, François Erval, Robert Kanters, Jacques Merleau-Ponty, Gaëtan Picon, Andrée Tetry (Collection „Point du jour”). Paris, Gallimard, 1957, p. 800, 1500 f. f.

Wydania i przekłady dzieł

Abaelardus (Petrus), *Dialectica*. First complete ed. of the Parisian manuscript by L. M. de Rijk. New York, Gregory Lounz, 1957, p. 693, 13,50 doll.

Magistri Alexandri de Hales Glossa in quatuor libros Sententiarum Petri Lombardi. Edita studio et cura PP. Collegii S. Bonaventurae. Vol. IV: Liber quartus (Bibliotheca Franciscana Scholastica Medii Aevi. T. XV). Quaracchi, Tipografia S. Bonaventura, 1957, p. 48, 662, 7500 L.

S. Ambrosii Opera. T. LXXIII, Pars VII, recensuit O. Faller, S. J. (Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum). Wien, Hölder-Pichler-Tempsky, 1955, p. XVIII, 125—443.

Aristoteles, *Kleine Schriften zur Physik und Metaphysik* (Die Lehrschriften, herausgeben, übertragen und in ihrer Entstehung erläutert von Paul Gohlke, IV, 5). Paderborn, Ferdinand Schöningh, 1957, S. 147, 6,40 DM.

Aristote, *Histoire des animaux*. Nouvelle traduction avec introduction, notes et index par J. Tricot. (Bibliothèque des textes philosophiques). Paris, J. Vrin, 1957, p. 780, 3600 f. f.

Augustine (Saint), *The City of God* against the pagans. With an English translation by Georg E. Mc Cracken. Vol. I: Books 1—3 (Loeb Classical Library, 411). Cambridge (Mass). Harvard Univ. Press; London, Heinemann, 1957, p. LXXXIV, 399, 15 s. 3 doll.

Augustin (Saint), *Confessions*. Livres I—VIII. Texte établi et traduit par Pierre de Labriolle. T. I. (Collection des Universités de France). 7-e éd. Paris, Société d'édition „Les Belles Lettres”, 1956, p. XXXIV, 205, et texte latin doublant les 2—201 p., 800 f. f.

Baader (Franz von), *Gesellschaftslehre* (Werke Ausz.). Ausgew., eingel. u. mit Texthinweisen von Hans Grassl. München, Kösel, 1957, S. 332, 18,80 DM.

Bruno (Giordano), *Due dialoghi sconosciuti e due dialoghi noti: Idiota triumphans — De somni interpretatione — Mordentius — De mordentii circino*. A cura di Giovanni Aquilecchia. Roma, Edizioni di Storia e Letteratura, 1957, p. XXIV, 72, 2500 L.

Campanella (Tommaso), *Magia e grazia, inediti. Theologicorum liber XIV. Testo critico e traduzione a cura di Romano Amerio*. (Edizione nazionale dei classici del pensiero italiano. Serie II. 5). Roma, Bocca, 1957, p. 260.

Cassirer (Ernst), *Philosophy of symbolic forms*. Vol. III: *The phenomenology of knowledge*. Tr. by Ralph Manheim. Introd. note by Charles W. Hendel. New Haven, Yale Univ. Press, 1957, p. 501, 8,50 doll.

Cornford (Francis Macdonald), *Plato and Parmenides. Parmenides' Way of truth and Plato's „Parmenides” translated with an introduction and a running commentary*. (The Library of Liberal Arts, 102). New York, Liberal Arts Press, 1957, p. XVII, 251, 1,60 doll.

Cornford (Francis Macdonald), *Plato's theory of knowledge. The „Theaetetus” and the „Sophist” of Plato translated with a running commentary*. (The Library of Liberal Arts, 100). New York, Liberal Arts Press, 1957, p. XII, 336, 1,75 doll.

Cornford (Francis Macdonald), *Plato's Cosmology. The „Timaeus” of Plato*

translated with a running commentary. (The Library of Liberal Arts 101). New York, Liberal Arts Press, 1957, p. XIV, 376, 1,75 doll.

Diderot (Denis), *Pensées philosophiques*. Ed. critique avec introd., notes et bibliographie par Robert Niklaus. (Textes littéraires français, 36). Genève, Droz; Paris, Minard, 1957, p. XXVIII, 83, 3,50 f. s.

Diderot (Denis), *Correspondance, recueillie, établie et annotés par Georges Roth, III*. Paris, Edit. de Minuit, 1957, p. 376, 1500 f. f.

Dilthey (Wilhelm), *Weltanschauung und Analyse des Menschen seit Renaissance und Reformation* (Gesammelte Schriften. Bd 2). 5., unveränd. Aufl. Stuttgart, Teubner; Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957, S. XI, 528, 19,80 DM.

Dilthey (Wilhelm), *Die geistige Welt. Einleitung in d. Philosophie d. Lebens. Hälfte 1: Abhandlungen zur Grundlegung der Geisteswissenschaften*. Hrsg. Georg Misch. (Gesammelte Schriften. Bd 5, H. 1). 2., unveränd. Aufl. Stuttgart, Teubner; Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957, S. CXVII, 442.

Dilthey (Wilhelm), *Das Erlebnis und die Dichtung*. Lessing, Goethe, Novalis, Hölderlin, 13. Aufl. Stuttgart, Teubner; Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957, S. 307, 9,80 DM.

Ioannes Duns Scotus, *Opera omnia, IV: Ordinatio, Liber primus, a distinctione quarta ad decimam, Studio et cura Commissionis scotisticae edita*. Romae, Typis polyglottis Vaticanis, 1956, p. XII, 48, 442.

Fichte (Johann Gottlieb), *Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre*. Neudr. auf d. Grundl. d. 2. von Fritz Medicus hrsg. Aufl. mit e. Sachreg. von Alwin Diemer (Philosophische Bibliothek, 246). Hamburg, F. Meiner, 1956, S. XXXI, 247, 11,20 DM.

Fichte (Johann Gottlieb), *Die Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters*. Neudr. auf d. Grundl. d. 2. von Fritz Medicus hrsg. Aufl. Mit Einl. u. Sachreg. von Alwin Diemer (Philosophische Bibliothek, 247). Hamburg, F. Meiner, 1956, S. XVI, 266, 7,80 DM.

Galilei (Galileo), Discoveries and opinions of Galilei, translated with an introduction and notes by Stillman Drake. Garden City (N. Y.), Doubleday, 1957, p. XI, 302, 1,25 doll.

Gracián (Baltasar), Criticón oder Über die allgemeinen Laster des Menschen. Aus. d. Span. ins Dt. übertr. von Hans Studniczka. Mit e. Essay zum Verständnis d. Werkes u. e. Bibliogr. von Hugo Friedrich (Rowohlts Klassiker d. Literatur u. d. Wissensch., 2). Hamburg, Rowohl, 1957, S. 228, 1,90 DM.

Hegel (Georg Wilhelm Friedrich), Grundlinien der Philosophie des Rechts. Mit Hegels eigenhändigen Randbemerkungen in seinem Handexemplar der Rechtsphilosophie. Hrsg. von Johannes Hoffmeister. 4. Aufl. Berlin, Akademie-Verlag, 1956, S. XVII, 434, 12 DM. Ost.

Herder (Johann Gottfried), Mensch und Geschichte (Werke Ausz.). Sein Werk im Grundriss. Hrsg. von Willi August Koch (Kröners Taschenausgabe, 136). 3. Aufl. Stuttgart, Kröner, 1957, S. XX, 332, 9,80 DM.

d'Holbach, Textes choisis. T. I: Le christianisme dévoilé — La contagion sacrée — Histoire critique de Jésus-Christ. Introduction et notes par Paulette Charbonnel („Les classiques du peuple“). Paris, Edit. sociales, 1957, p. 200, 350 f. f.

Hönigswald (Richard), Vom erkenntnistheoretischen Gehalt alter Schöpfungserzählungen. Im Auftrag des Hönigswald-Archivs hrsg. von Dr Gerd Wolandt. Stuttgart, W. Kohlhammer, 1957, S. 191, 18 DM.

Keyserling (Hermann Graf), Das Reisetagebuch eines Philosophen. Hrsg. vom Keyserling-Archiv, Innsbruck (Die gesammelten Werke. Endgültige Neuausg. in 6 Bden. Bd 1). Darmstadt, Baden-Baden, Holle, 1956, S. 629, 28 DM.

Kierkegaard (Sören), Entweder-Oder (Enten-Eller, Ausz., dt.). Übers. von Christoph Schrempf. Zsgefasst hrsg. von Fritz Droop. Mit Einf. von Max Bense. Mit 3 Abb. (Sammlung Dieterich, 40). Wiesbaden; Bremen, Schünemann, 1955, S. LX, 508, 9,80 DM.

Konfuzius (Werke Ausz. dt.). Hrsg. von Lin Yutang. Dt. Übers. von Gerolf Coudenhove (Fischer Bücherei, 154).

Frankfurt a. M., Fischer Bücherei, 1957, S. 204, 2,20 DM.

Leibniz (Gottfried Wilhelm), Allgemeiner politischer und historischer Briefwechsel. Bd 6: 1690—1691. Bearb.: Kurt Müller und Günter Scheel (Sämtliche Schriften u. Briefe. Hrsg. von d. Dt. Akademie d. Wissenschaften von Berlin. Reihe 1), Berlin, Akademie-Verlag, 1957, S. XLII, 706, 70 DM. Ost.

Leibniz, Discours de métaphysique et Correspondance avec Arnauld. Introduction, texte et commentaire, par Georges Le Roy (Bibliothèque des textes philosophiques. Textes et commentaires). Paris, J. Vrin, 1957, p. 320, 1800 f. f.

Locke (John), Second treatise of government. (An essay concerning the true original, extent and end of civil government) a letter concerning toleration. Ed. by J. W. Gough. New ed. rev. New York, Macmillan Co., 1957, p. 203, 2,50 doll.

Lucretius Carus (T.), Welt aus Atomen (De rerum natura). Lat. u. dt. Textgestaltung, Einl. u. Übers. von Karl Büchner. (Die Bibliothek d. Alten Welt). Zürich—Stuttgart, Artemis-Verlag, 1956, S. 640, 18,90 DM.

Maine de Biran. Journal. Tome. III: Agendas, carnets et notes. Edition intégrale publiée par Henri Gouhier („Etre et penser“). Cahiers de philosophie, 43). Neuchâtel, Editions de la Baconnière; Paris, Société française du livre, 1957, p. XII, 328, 21 f. s., 1.600 f. f.

Mersenne (Marin), Harmonie universelle. The books on instruments. Transl. by Roger E. Chapman. 's-Gravenhage, M. Nijhoff, 1957, p. XII, 59, 95 fl.

Mill (John Stuart), Theism. Edited with an introduction by Richard Taylor (The Library of Liberal Arts, 64). New York, The Liberal Arts Press, 1957, p. 100, 0,75 doll.

Montaigne (Michel de), Essais. Edition présentée, établie et annotée par Pierre Michel. Livre I-er. (Le Club du meilleur livre. Astrée. 4). Paris, Le Club du meilleur livre, 1957, p. XVI, 324, 900 f. f.

Montaigne (Michel Eyquem de), Complete works. Essays, travel journal, let-

ters. Newly tr. by Donald M. Frame. Stanford, Stanford Univ. Press, 1957, p. XXVI, 1093, 12,50 doll.

Mystiques allemands du XIVe siècle: Eckhart, Suso, Tauler. Choix de textes, introduction et notes par J. A. Bizet. (Bibliothèque de philosophie germanique, 19). Paris, Aubier, 1957, p. 296, 1500 f. f.

Neoplatonici apud Arabos: Procli Liber (Pseudo-Aristotelis) de expositione bonitatis purae (Liber de causis); De aeternitate mundi; Quaestiones naturales. — Hermetis: De castigatione animae. — Platonis (Pseudo): Liber Quartus. Edidit et prolegomenis instruxit 'Abdurrahman Badavi (Islamica, 19). Cahirae, 1955. p. 55—273.

Nicolaus de Cusa, Die Kunst der Vermutung (Werke, Ausz., dt.). Auswahl aus d. Schriften. Besorgt u. eingel. von Hans Blumenberg. Mit 4 Abb. (Sammlung Dieterich, 128). Bremen, Schünemann, 1957, S. 392, 12,80 DM.

Nizolio (Mario), De veris principiis et vera ratione philosophandi contra pseudo-philosophos libri IV. A cura di Quirinus Breen. Vol. II. (Edizione nazionale dei classici del pensiero italiano. Serie II, 4). Roma, Fratelli Bocca, 1956, p. 234.

Oates (Whitney Jennings) (ed.), Stoic and Epicurean philosophers. The complete extant writings of Epicurus, Epictetus, Lucretius, Marcus Aurelius. Ed. and with an introduction (Modern library giants). New York, Modern library, 1957, p. XXVI, 627, 2,95 doll.

Ockham, Philosophical writings. A selection edited and translated by Philotheus Boehner, o. f. m. (The Nelson philosophical texts). Edinburgh, Thomas Nelson, 1957, p. LX, 300, 21 s.

Olympiodorus, the Platonist, Commentary on the First Alcibiades of Plato. Critical text and indices by L. G. Westerink. Amsterdam, North-Holland Publ. Co., 1956, p. 191, 22,50 fl.

Ortega y Gasset (José), Gesammelte Werke (in 4 Bänden, Lizenzausg.), Bd IV (Übers. von Gustav Kilpper u. a.). Zürich, Manesse-Verlag, 1956, S. 648, 22,50 f. s.

Petrus Thomae, O. F. M., Quodlibet, edit. M. Rachel Hooper, O.S.F. and E.M. Buytaert, O. F. M. (Franciscan Institute Publications, Text Series N 11). St. Bonaventure (N. Y.), The Franciscan Institute, 1957, p. XV, 242, 6 doll.

Philon d'Alexandrie, La migration d'Abraham. Introduction, texte critique, traduction et notes de René Cadiou. Paris, Les Editions du Cerf, 1957, p. 160, 600 f. f.

Petri Pomponati, De fato, de libero arbitrio et de praedestinatione (1520). Première édition complète et critique par Richard Lemay (Thesaurus Mundi: Bibliotheca Scriptorum Latinorum Mediae et Recentioris Aetatis). Paris, Klincksieck, 1957, p. LXXX, 484, 3600 f. f.

de Rippa (Jean), Determinationes. Texte critique avec introduction, notes et tables par André Combes (Textes philosophiques du moyen âge. IV). Paris, J. Vrin, 1957, p. 464, 3600 f. f.

de Rippa (Jean), Conclusiones. Publié par André Combes. Préface de Paul Vignaux (Etudes de philosophie médiévale, XLIV), Paris, J. Vrin, 1957, p. 318, 2400 f. f.

Robinet (André), Correspondance Leibniz—Clarke présentée d'après les manuscrits originaux des bibliothèques de Hanovre et de Londres (Bibliothèque de philosophie contemporaine). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 224, 800 f. f.

Rosmini Serbati (Antonio), Breve schizzo dei sistemi di filosofia moderna e del proprio sistema. Con appendice sul come si possono condurre gli studi di filosofia. Introduzione e commento di Salvatore Femiano. Napoli, Istituto edit. del Mezzogiorno, 1956, p. 129, 450 L.

Rosmini Serbati (Antonio), Antologia metafisica. A cura di Italo Mancini (II pensiero. Classici della filosofia commentati). Brescia, Ed. La scuola, 1956, p. XXXIII, 94, 480 L.

Santayana (George), The idler and his works, and other essays. Edited and with a preface by Daniel Cory, New York, G. Braziller, 1957, p. IX, 209, 4 doll.

De Santillana (George) (ed.), *Age of adventure: the renaissance philosophers. Selected, with introd. and interpretive commentary* (Great ages of western philosophy, 2). Boston, Houghton, 1957, p. 283, 3 doll.; Toronto, T. Allen, 3,50 doll.

Schelling (Friedrich Wilhelm Joseph von), *Zur Naturphilosophie, 1792—1803*. (Werke. Münchner Jubiläumsdr. Nach d. Originalausg. in neuer Anordnung hrsg. von Manfred Schröter. Erg. Bd 1). München, Beck, Oldenbourg, 1956, S. XX, 506, 20 DM.

Schelling (Friedrich Wilhelm Joseph von), *Zur Identitätsphilosophie. 1804*. (Werke. Münchner Jubiläumsdr. Nach d. Originalausg. in neuer Anordnung hrsg. von Manfred Schröter. Erg. Bd 2). München, Beck, Oldenbourg, 1956, S. XX, 506, 20 DM.

Scheler (Max), *Zur Ethik und Erkenntnislehre* (Gesammelte Werke. X: Schriften aus dem Nachlass, 1). 2., durchges. u. erw. Aufl. Mit einem Anhang hrsg. von Maria Scheler. Bern, Francke, 1957, S. 583, 33 f. s.

Schopenhauer (Arthur), *Philosophische Menschenkunde. Das Werk als Anthropologie*. Mit e. Einf. von Alfred Baeumler (Kröners Taschenausgabe, 240). Stuttgart, Kröner, 1957, S. LXVI, 320, 9,80 DM.

Les Stoiciens. Textes choisis par Jean Brun. („Les grands textes“). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 180, 320 f. f.

Teilhard de Chardin (Pierre), *Le milieu divin* (Oeuvres, T. 4), Paris, Editions du Seuil, 1957, p. 208, 600 f. f.

Tertullien, *Traité de la prescription contre les hérétiques*. Texte critique, introduction et notes de R. F. Refoulé. Traduction de P. de Labriolle (Coll. „Sources chrétiennes“). Paris, Edit. du Cerf, 1957, p. 236, 870 f. f.

Tertullian (Quintus Septimus Florens), *Treatise against Hermogenes*. Tr. and annot. by J. H. Waszink (Ancient Christian writers, 24), Westminster, Newman Press, 1957, p. 178, 3,25 doll.; London, Longmans, 21 s.

Thomas d'Aquin (Saint), *Somme Théologique. La charité*. Tome III. Texte La-

tin. Traduction française par V. Vergriete O.P. Notes et appendices par H. D. Gardeil O. P. Paris, Les Editions du Cerf, 1957, p. 436, 750 f. f.

Thomas d'Aquin (Saint), *Contra Gentiles*. Livre quatrième. Texte de l'édition léonine. Traduction de Reginald Moerhier et de Fulgence Kerouanton, Paris, P. Le thielleux, 1957, p. 496, 2850 f. f.

Thomas von Aquin. *Die Deutsche Thomas Ausgabe. Summa Theologica. lat. u. dt. Vollständige, ungekürzte deutsch-lateinische Ausgabe d. Summa theologica*. Übers. von Dominikanern u. Benediktinern Deutschlands u. Oesterreichs. Hrsg. von d. Albertus-Magnus-Akademie Walberberg bei Köln. Hauptschriftl.: Heinrich M. Christmann. Bd 26: Buch 3, Frage 16—34. Des Menschensohnes Sein, Mittleramt und Mutter. Kommentiert von Adolf Hoffmann. Heidelberg, Kerle; Graz, Wien, Köln, Verl. Styria, 1957, S. 15, 646, 27,60 DM.

Verbeke (Gérard), *Thémistius. Commentaire sur le Traité de l'âme d'Aristote*. Traduction de Guillaume de Moerbeke. Edition critique et étude sur l'utilisation du Commentaire dans l'oeuvre de saint Thomas (Centre De Wulf-Mansion. Corpus latinum commentariorum in Aristotelem graecorum, 1). Louvain, Publications universitaires de Louvain; Paris, Editions Béatrice-Nauwelaerts, 1957, p. XCVII, 322, 450 f. b.

Voltaire (François Marie Arouet de), *Traité de métaphysique* (1734). Reproduced from the Kehl text. With. pref., notes and variants, by H. Temple Patterson (French classics). 2d ed. Manchester, Manchester Univ. Press, 1957, p. 76, 7 s., 6 d.

Whitehead (Alfred North), *The concept of nature* (Ann Arbor Bk; Cambridge. Univ. Trinity college. Tarnar lectures, 1919). Ann Arbor, Univ. of Michigan Press, 1957, p. 202, 1,35 doll.

Historia filozofii

Całokształt dziejów

Clark (Gordon H.), *Thales to Dewey. A history of philosophy*. Boston, Houghton Mifflin, 1957, p. XII, 548, 5 doll.

Hirschberger (Johannes), *Geschichte der Philosophie*. T. I: Altertum und Mittelalter, 3. Aufl. Freiburg, Herder, 1957, S. XVI, 475, 21 DM.

Jaspers (Karl), *Die grossen Philosophen*. In drei Bänden. Band I: Die massgebenden Menschen. Sokrates, Buddha, Konfuzius, Jesus — Die fortzeugenden Gründer des Philosophierens: Plato, Augustin, Kant — Aus dem Ursprung denkende Metaphysiker: Anaximander, Heraklit, Parmenides, Plotin, Anselm, Spinoza, Laotse, Nagarjuna. München, R. Piper & C., 1957, S. 968, 38 DM.

Lovejoy (Arthur), *The great chain of being. A study of the history of an idea* (William James Lectures. 1933). 5th ed. Cambridge (Mass), Harvard Univ. Press, 1956, p. 382, 5,50 doll.

Windelband (Wilhelm), *Lehrbuch der Geschichte der Philosophie*. Mit einem Schlusskapitel „Die Philosophie im 20. Jahrhundert“ und einer Übersicht über den Stand der philosophiegeschichtlichen Forschung hrsg. von Heinz Heimsoeth. Fünfzehnte, durchgesehene u. ergänzte Auflage, Tübingen, Mohr, 1957, S. XLVI, 654, 28 DM.

Filozofia starożytna

Becker (Oskar), *Das mathematische Denken der Antike*. Mit 70 Fig. im Text (Studienhefte zur Altertumswissenschaft, 3). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957, S. 128, 9,50 DM.

Cornford (Francis Macdonald), *From religion to philosophy. A study in the origins of western speculation* (Lib. of religion and culture). New York, Harper, 1957, p. 275, 1,35 doll.

Quacquarelli (Antonio), *La retorica antica al bivio (l'Ad Nigrum e l'Ad Donatum)* (Luciano—Cipriano). Roma, Edizioni scientifiche romane, 1956, p. 216.

Filozofia średniowieczna

Dempf (Alois), *Sacrum Imperium*. Geschichts- und Staatsphilosophie des Mittelalters und der politischen Renaissance. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgemeinschaft, 1954, S. 574.

Grabmann (Martin), *Mittelalterliches Geistesleben*. Abhandlungen zur Geschichte d. Scholastik u. Mystik. Bd. I—II (Unveränd. Nachdr.). München, Hueber, 1956, S. XI, 585, XII, 649, 30 DM.

Jung (Carl Gustav), *Mysterium coniunctionis*. Untersuchung über die Trennung und Zusammensetzung der seelischen Gegensätze in der Alchemie. III: *Aurora consurgens*. Ein dem Thomas von Aquin zugeschriebenes Dokument der alchemistischen Gegensatzproblematik. Herausg. u. kommentiert von M. L. von Franz (Psychol. Abhandlungen, 12). Zürich, Stuttgart, Rascher Verlag, 1957, S. X, 482, 24,50 f. s.

Laistner (M. L. W.), *Intellectual heritage of the early middle ages*. Sel. essays. Ed. by Chester G. Starr. Ithaca, Cornell Univ. Press, 1957, p. 285, 5 doll.

O'Leary (De Lacy Evans), *How Greek science passed to the Arabs*. New York, Humanities Press, 1957, p. 196, 3,50 doll.

Filozofia nowożytna

Aiken (Henry David) (ed.), *Age of ideology: The 19-th. cent. philosophers*. Selected with introd. and interpretive commentary (Great ages of western philosophy, 5). Boston, Houghton, 1957, p. 283, 3 doll.; Toronto, T. Allen, 3,50 doll.

Albee (Ernest), *A history of English utilitarianism* (Muirhead Library of Philosophy) (2d impression). New York, Macmillan Co.; London, Allen & Unwin, 1957, p. XX, 427, 6 doll.

Blau (Joseph L.), *Philosophie und Philosophen Amerikas*. Ein historischer Abriss (Men and movements in American philosophy. Übers. von H. W. Kimmel). Meisenheim/Glan, Verlag Anton Hain, 1957, S. 424, 18 DM.

Boas (George), *Dominant themes of modern philosophy. A history*. New York, Ronald Press, 1957, p. X, 660, 6,75 doll.

Bréhier (Emile), *Histoire de la philosophie*. Tome II: *La philosophie moderne*, III: *Le XIX-e siècle, période des systèmes*. 1800—1850. 4e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 573, 912, 960 f f.

Busson (Henri), *Le rationalisme dans la littérature française de la Renaissance (1533—1601)*. (De Pétrarque à Descartes, I). Nouvelle édition revue et augmentée. Paris, J. Vrin, 1957, p. 656, 6000 f. f.

Colie (Rosalie L.), *Light and enlightenment. A study of the Cambridge Platonists and the Dutch Arminians*. Cambridge, At the University Press; New York, Cambridge University Press, 1957, p. XIII, 162, 3,75 doll.

Ewing (Alfred Cyril) (ed.); *Idealist tradition: from Berkeley to Blanshard*. Ed. with an introd. and commentary (Lib. of philosophical movements, I). Indian Hills (Colo.), Falcon's Wing Press; Chicago, Free Press, 1957, p. 369, 5,50 doll.; Toronto, Burns & MacEachern, 7 doll.

Lehmann (Gerhard), *Die Philosophie im ersten Drittel des zwanzigsten Jahrhunderts. Erster Teil (Geschichte der Philosophie, X)*. (Sammlung Götschen, 845). Berlin, Walter de Gruyter, 1957, S. 126, 2,40 DM.

Meinville (Jules), *De Lamennais à Maritain*. Paris, La Cité catholique, 1956, p. XVI, 317, 300 f. f.

Pankhurst (Richard Keir Patrick), *The Saint Simonians, Mill and Carlyle. A preface to modern thought (Lalibela bks)*. London, Sidgwick & Jackson, 1957, p. 154, 21 s.

Passmore (John), *A hundred years of philosophy*. London, G. Duckworth & Co., 1957, p. 508, 35 s.

De Ruggiero (Guido), *Storia della filosofia. VII: L'eta del Romanticismo (Biblioteca di cultura moderna), Quarta edizione*. Bari, Laterza, 1957, p. 534, 2000 L.

Zea (Leopoldo), *La filosofia en México (Biblioteca Minima Mexicana, 17—18) (2 vol.)*. Mexico, Ediciones Libro Mexicano, 1955, p. 264.

Filozofia Wschodu

Anthologie d'écrivains chinois de l'époque des T'Ang. Traduite et présentée par Bruno Belpaire (Coll. „Encyclopédie universitaire”). Paris, Editions universitaires, 1957, p. 416, 3465 f. f.

Abegg (Emil), *Indische Psychologie*. Zürich, Verlag Rascher, 1955, S. 132.

Chang, Chia-sên, *Development of neo-confucian thought*. New York, Twayne, 1957, p. 354, 7,50 doll.; Toronto, Burns & Mac Eachern, 10 doll.

Iqbal (Mohammad), *Message de l'Orient*. Traduit par E. Meyerovitch et M. Achena („Traductions de textes persans”). Paris, Les Belles Lettres, 1956, p. 194.

O'Leary (De Lacy Evans), *Arabic thought and its place in history*. 2d ed. (Originally publ. by Dutton). New York, Humanities Press, 1957, p. 327, 4,50 doll.

Mishra (M. U.), *History of Indian philosophy. Vol. I*. London, Luzac, 1957, p. XXXVI, 562, 70 s.

Mishra (Umesha), *History of Indian philosophy. Vol. I*. Allahabad (India). Tirabhukti publications, 1957, p. 565, 50 Rs.

Mohan Lal Mehta, *Jaina psychology. A psychological analysis of the Jaina doctrine of Karma*. With a foreword by M. V. Govindaswamy. Punjab. Sohanlal Jaindharma Pracharak Samiti Amritsar, 1957, p. 220, 8 Rs.

Patanjali: So spricht das Yoga-Sutra des Patanjali (Yoga-Sutra, Ausz., dt.). Bearb. von Ursula von Mangoldt (Lebendige Quellen zum Wissen um d. Ganzheit d. Menschen). München—Planegg, O. W. Barth, 1957, p. 91, 2,50 doll.

Rieker (Hans-Ulrich), *Das klassische Yoga-Lehrbuch Indiens. Hatha-Yoga-Pradipika*. Aus dem Sanskrit mit Kommentaren und 12 Zeichnungen. Zürich—Stuttgart, Rascher Verlag, 1957, S. 214, 9,80 DM.

Shankara, *Das Kleinod der Unterscheidung (Viveka-Cudamani, dt.)*. Mit e. Einl. von Swami Prabhavananda u. Christopher Isherwood (Weisheitsbücher d. Menschheit). München—Planegg, O. W. Barth, 1957, S. 125, 12,90 DM.

Współczesne kierunki filozoficzne

Egzystencjalizm

Existentialism from Dostoevski to Sartre. Edited, selected and introd. by Walter Kaufmann (Meridian books). London, Thomas & Hudson, 1957, p. 322, 12 s., 6 d.

Materializm dialektyczny

Marxismus-Studien. Folge 2: Beiträge von Iring Fetscher, Christian Gneuss (u. a.). Hrsg. von Iring Fetscher (Schriften d. Evang. Studiengemeinschaft, 5). Tübingen. Mohr, 1957, S. IX, 265, 12 DM.

Inne kierunki

Dewey (John), Reconstruction in philosophy. Enl. ed. with a new introd. by the author, Boston, Beacon Press; Toronto, S. J. Saunders, 1957, p. 224, 1,45 doll.

Funke (Gerhard), Zur transzendentalen Phänomenologie. Bonn, Bouvier, 1957, S. 147, 8 DM.

Il compito della fenomenologia. Scritti di G. Alliney, F. Bianco, S. Breton, C. Fabro, G. Funke, M. de Gandillac, R. Ingarden, R. Lazzarini, A. Plebe, E. Przywara, R. Pucci (Archivio di Filosofia, 1957, N 1—2). Padova, Cedam, 1957, p. 276, 2000 L.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Way (Lewis), Alfred Adler. An introduction to his philosophy (Pelican Books A 336). Harmondsworth, Penguin Books, 1956, p. 252, 3 s. 6 d.

Morax (Paul), A la recherche de l'Aristote perdu: Le dialogue „Sur la justice” (Aristote. Traductions et études. Collection publiée par l'Institut Supérieur de Philosophie de l'Université de Louvain). Louvain, Publications universitaires de Louvain; Paris, Editions Béatrice-Neuwelaerts, 1957, p. XII, 183, 150 f. b.

Rabinowitz (W. Gerson), Aristotle's Protrepticus and the sources of its reconstruction, I (University of California Publications in classical philology. Vol. 16. No 1). Berkeley, University of California Press, 1957, p. 96, 2 doll.

Pandit (M. P.), Sri Aurobindo. Studies in the light of his thought. Pondicherry, Sri Aurobindo Ashram, 1957, p. 247, 4 Rs.

Rossi (Paolo), Francesco Bacone: Della magia alla scienza. Bari, Laterza, 1957, p. 528, 2800 L.

Heidsieck (François), Henri Bergson et la notion d'espace (Les Grandes Etudes, 6). Paris, Le Cercle du Livre, 1957, p. 199, 1200 f. f.

Wisdom (John Oulton), Unconscious origin of Berkeley's philosophy (Int. psychoanalytical lib., n. 47). New York, Hillary House, 1957, p. 244, 5 doll.

Berkeley (George), Lectures delivered before the Philosophical Union of the Univ. of Calif. in honor of the 200th anniversary of the death of George Berkeley, bishop of Cloyne (1685—1753). (Calif. Univ. Publications in philosophy, 29). Berkeley, University of California Press, 1957, 206, 4 doll.

Stoudt (John Joseph), Sunrise to eternity. A study in Jacob Boehme's life and thought. Pref. by Paul Tillich. Philadelphia, Univ. of Pennsylvania Press, 1957, p. 317, 5 doll.

Oberman (Heiko Augustinus), Archbishop Thomas Bradwardine. A fourteenth century Augustinian. A study of his theology in its historical context. Utrecht, Kemink & Zoon (Domplein 2), 1957, p. XI, 246.

Bentley (Eric Russell), Century of hero-worship. A study of the idea of heroism in Carlyle and Nietzsche, with notes on Wagner, Spengler, Stefan George, and D. H. Lawrence (Beacon contemporary affairs ser.), 2d ed., Boston, Beacon Press, 1957, p. 271, 1,60 doll.

Osborn (E. F.), The philosophy of Clement of Alexandria (Texts and studies, contributions to biblical and patristic literature. New series, ed. by C. H. Dodd, III). New York, Cambridge University Press, 1957, p. XI, 206, 5,50 doll.

Arbousse-Bastide (Paul), La doctrine de l'éducation universelle dans la philosophie d'Auguste Comte. Principe d'unité systématique et fondement de l'organisation spirituelle du monde. T. I: De la foi à l'amour. T. II: De l'amour à la foi (Bibliothèque de philosophie contemporaine) (2 vol.). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. XX, 332, 406, 1200 f. f., 1400 f. f.

Rodis-Lewis (Geneviève), *La morale de Descartes („Initiation philosophique” 27)*. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 132, 240 f. f.

Behn (Irene), *Der Philosoph und die Königin. Renatus Descartes und Christina Wasa. Briefwechsel u. Begegnung*. Freiburg, München, Alber, 1957, S. 118, 7,80 DM.

Wilson (Arthur M.), *Diderot: the testing years, 1713—1759*. New York, Oxford Univ. Press, 1957, p. XII, 417, 10,50 doll.

Clark (James M.), *Meister Eckhart. An introduction to the study of his works with an anthology of his sermons*. Edinburgh, Nelson, 1957, p. XII, 267, 25 s.

Blakney (Raymond Bernard), *Meister Eckhart*. New York, Harper & Brothers, 1957, p. XXXVIII, 333, 1,45 doll.

Cohen (I. Bernard), *Franklin and Newton: An inquiry into speculative Newtonian experimental science and Franklin's works in electricity as an example thereof*. Philadelphia, American Philosophical Society, 1956, p. XXVI, 657, 6 doll.

S. Freud in der Gegenwart. Ein Vortragszyklus d. Universitäten Frankfurt u. Heidelberg zum 100. Geburtstag. Mit Beitr. von Franz Alexander (u. a.) (Frankfurter Beiträge zur Soziologie, 6). Frankfurt a. Main, Europ. Verl.-Anst., 1957, S. XVI, 447, 25 DM.

Menzer (Paul), *Goethes Aesthetik (Kantstudien. Ergänzungshefte 72)*. Köln, Kölner Universitäts Verlag, 1957, S. 223, 14 DM.

Stace (W. T.), *The philosophy of Hegel. A systematic exposition*. London, Mayflower Publ. Co., 1956, p. 526, 16 s.

Zoumpos (A. N.), *Herakleitos von Ephesos als Staatsmann und Gesetzgeber. Beitrag zur Geschichte der Staats- und Rechtsphilosophie (Die politischen Theorien der Vorsokratiker. Herausgeber A. N. Zoumpos, Heft 1)*. Athenes, 1956, S. 58.

Warrender (Howard), *The political philosophy of Hobbes. His theory of*

obligation. London, Oxford University Press, 1957, p. XII, 346, 42 s.

Topazio (Virgil W.), *D'Holbach's moral philosophy, its background and development (Publ. de l'Inst. et Musée Voltaire. Série d'études, 2)*. Genève, Inst. et Musée Voltaire, 1956, p. 180, 16 f. s.

Baron (Roger), *Science et sagesse chez Hugues de Saint-Victor*. Paris, P. Lethielleux, 1957, p. LII, 282, 1960 f.f.

Bachelard (Suzanne), *La logique de Husserl. Etude sur logique formelle et logique transcendentale („Epiméthée”)*. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 316, 1000 f. f.

Tymieniecka (Anna Teresa), *Essence et existence. Etude à propos de la philosophie de Roman Ingarden et Nicolai Hartmann („Philosophie de l'Esprit”)*. Paris, Aubier, Edit. Mouton, 1957, p. 256, 990 f. f.

The Philosophy of Kant and our Modern World. Four lectures delivered at Yale University commemorating the 150-th anniversary of the death of Immanuel Kant. Edited by Charles W. Hendel. New York, The Liberal Arts Press, 1957, p. 132, 2,75 doll.

Studi Kierkegaardiani. Con un inedito di Sören Kierkegaard. A cura di Cornelio Fabro. Brescia, Morcelliana Editrice, 1957, p. 440, 2500 L.

Ecole (Jean), *La métaphysique de l'être dans la philosophie de Louis Lavelle (Philosophes contemporains. Textes et études, 9)*. Louvain, Editions E. Nauvelaerts; Paris, Beatrice-Nauvelaerts, 1957, p. 312, 210 f. b.

Lefebvre (Henri), *Lénine. (Collection „Pour connaître la pensée”)*. Paris, Bordas, 1957, p. 360, 680 f. f.

Miscellanea Lombardiana pubblicata a chiusura della celebrazioni centenarie organizzate in Novara per onorare Pietro Lombardo a cura del Potificio Ate-neo Salesiano di Torino. Novara, Istituto grafico De Agostini, 1957, p. XV, 410,

Conte (Pietro), *L'errore logico del Machiavelli e i fondamenti metafisici della politica (Philosophica. Raccolta di*

saggi e testi, 4). 2e ed. Roma, Ed. Paoline, 1956, p. 221, 400 L.

Naville (Pierre), *Le nouveau Léviathan, I: De l'aliénation à la jouissance. La genèse de la sociologie du travail chez Marx et Engels.* Paris, Marcel Riviere, 1957, p. 514, 1400 f. f.

Hubbard (Stanley), *Nietzsche und Emerson (Philosophische Forschungen. Neue Folge. Hrsg. von Karl Jaspers. Vol. 8).* Basel, Verlag für Recht und Gesellschaft, 1958, S. 196.

Mehring (Franz) u. Lukács (Georg), *Friedrich Nietzsche (Philosoph. Bücherei, 14).* Berlin, Aufbau-Verlag, 1957, S. 219, 6 DM.

Lea (F. A.), *The tragic philosopher: a study of Friedrich Nietzsche.* New York, Philosophical Library, 1957, p. 354, 6 doll.

Shapiro (Herman), *Motion, time and place according to William Ockham (Franciscan Institute Publications. Philosophy series, 13).* St. Bonaventure (N. Y.), Franciscan Institute, St. Bonaventure University, 1957, p. VIII, 151, 3,85 doll.

Simonetti (Maria), *Studi Pascaliani (Pubblicazioni dell'Istituto di Filosofia della Università di Genova, 8).* Roma, Fratelli Bocca, p. 169, 1350 L.

Volkman-Schluck (Karl-Heinz), *Plotin als Interpret der Ontologie Platons (Philosophische Abhandlung., 10).* Frankfurt a. M., Klostermann, 1957, S. VIII, 152, 12,50 DM.

Leatham (Claude Richard). *Rosmini, priest, philosopher and patriot. With an introd. by Giuseppe Bozzetti.* London, Longmans, 1957, p. XXIII, 508, 42 s.

Singer (Irving), *Santayana's aesthetics. A critical introduction.* Cambridge Harvard Univ. Press, 1957, p. 235, 4,75 doll.

Albàrès (René-Marill), *Jean-Paul Sartre („Classiques du XXe siècle“, 11).* 4e éd. Paris, Editions universitaires, 1957, p. 149, 270 f. f.

Lorscheid (Bernard), *Max Schellers Phänomenologie des Psychischen (Abhandlungen zur Philosophie, Psychologie und Pädagogik, 11).* Bonn, H. Bouvier, 1957, S. 86, 7,50 DM.

Hollerbach (Alexander), *Der Rechts-gedanke bei Schelling. Quellenstudien zu seiner Rechts- u. Staatsphilosophie (Philosophische Abhandlungen, 13).* Frankfurt a. M., Klostermann, 1957, S. 353, 25 DM.

Preti (Giulio), *Alle origini dell'etica contemporanea: Adamo Smith (Biblioteca di cultura moderna, 519).* Bari, Laterza, 1957, p. 204, 1000 L.

Eduard Spranger. *Bildnis e. geistigen Menschen unserer Zeit. Zum 75. Geburtstag dargebracht von Freunden u. Weggenossen, hrsg. von Hans Wenke.* Heidelberg, Quelle & Meyer, 1957, S. 611, 38 DM.

Omaggio a Luigi Stefanini. *Studi e testimonianze, inedito di Luigi Stefanini (Rivista di Estetica, 1956 A. 1, N. 2).* Padova, Gianni Floriani, Via Giusto dé Menabuoi, 11, 1956, p. 238, 900 L.

Metafizyka

Campbell (C. A.), *On selfhood and godhood. The Gifford Lectures delivered at the University of St. Andrews during Sessions 1953—54 and 1954—55 revised and expanded (The Muirhead library of philosophy).* London, George Allen & Unwin; New York, The MacMillan Co., 1957, p. XXXVI, 436, 35 s.

Conrad-Martius (Hedwig), *Das Sein.* München, Kösel, 1957, S. 141, 12 DM.

Grégoire (François), *Les grands problèmes métaphysiques („Que sais-je?“, 623).* 2e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 128, 153 f. f.

Heidegger (Martin), *Der Satz vom Grund.* Pfullingen, Neske, 1957, S. 211, 16,80 DM.

Jacoby (Günther), *Allgemeine Ontologie der Wirklichkeit. Bd II. Halle/S., Niemeyer, 1928—1932, 1955, S. 1—608, S. 609—1014, 25 DM.*

Jankélévitch (Vladimir), *Le je-ne-sais-quoi et le presque-rien* (Publications de la Faculté des Lettres de Paris, 5). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 268, 960 f. f.

Lotz (Johannes Baptist), *Das Urteil und das Sein. Eine Grundlegung der Metaphysik* (Pullacher philosophische Forschungen. Bd 2). 2., neubearb. u. verm. Aufl. (von) Lotz: *Sein und Wert* 1. Pullach b. München. Verlag Berchmannskolleg, 1957, S. XXIII, 218, 18, 30 DM.

Martin (Gottfried), *Einleitung in die allgemeine Metaphysik*. Köln, Kölner Univ.-Verlag, 1957, S. 152, 4,80 DM.

Nédoncelle (M), *Vers une philosophie de l'amour et de la personne* (Coll. „Philosophie de l'esprit“). Paris, Aubier, 1957, p. 256, 840 f. f.

The nature of metaphysics. Edited by D. F. Pears. London, MacMillan Co., 1957, p. VI, 164, 12 s. 6 d.; New York, St. Martin's Press, 2,50 doll.

Teoria poznania

Alquié (Ferdinand), *L'expérience („Initiation philosophique“)*. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. VIII, 104, 280 f. f.

Ayer (A. J.), *The problem of knowledge*, New York, St. Martin's Press, 1956, p. X, 258, 4,50 doll.

Lonergan (Bernard J. F.), *Insight. A study of human understanding*. New York, Philosophical Library, 1956, p. XXX, 785, 10 doll.

Notion de structure et structure de la connaissance, XXe Semaine de Synthèse (Centre international de Synthèse). Paris, Albin Michel, 1957, p. 450, 1500 f. f.

Filozofia nauki

Bergmann (Gustav), *Philosophy of science*. Madison, Univ. of Wisconsin Press, 1957, p. XIII, 181, 4,50 doll.

Crombie (Alastair Cameron), *Augustine to Galileo: the history of science, A. D. 400—1650*. London, Heinemann, 1957, p.

436, 25 s.; Toronto, British Book Service, 4,25 doll.

Conolly (Frederick G.), *Science versus philosophy*. New York, Philosophical Library, 1957, p. 90, 3,75 doll.

Duhem (Pierre), *Le système du monde. Histoire des doctrines cosmologiques de Platon à Copernic. T. VII: La physique parisienne au XIVe siècle (I)*. Paris, Hermann, 1957, p. 664, 3200 f. f.

Frank (Philipp G.), *Philosophy of science; the link between science and philosophy*. Englewood Cliffs (N. Y.), Prentice-Hall, 1957, p. XXII, 394, 7,65 doll.

Frank (Philipp), *Modern science and its philosophy*. New York, George Braziller, 1955, p. 316, 3 doll.

Girardeau (Emile), *Les aventures de la science* (Bibliothèque de philosophie scientifique). Paris, Flammarion, 1957, p. 288, 750 f. f.

Hall (A. R.), *The scientific revolution, 1500—1800; The formation of the modern scientific attitude*. Boston, Beacon Press, 1956, p. XVII, 390, 1,75 doll.

Hildebrand (Joel Henry), *Science in the making* (Columbia Univ. Bampton lectures in Am. No 9, 1956), New York, Columbia Univ. Press, 1957, p. 116, 3 doll.

Kuhn (Thomas S.), *The Copernican revolution: Planetary astronomy in the development of Western thought*. Cambridge, Harvard Univ. Press, 1957, p. XVIII, 297, 5,50 doll.

Moles (Abraham), *La création scientifique*. Genève, Editions René Kister; Paris, Soc. française du livre, 1957, p. 260, fig. 52, 2250 f. f.

Nagel (Ernest), *Logic without metaphysics, and other studies in the philosophy of science*. Glencoe (Ill), The Free Press, 1957, p. XVIII, 433, 6 doll.

Rivero (Emmanuele), *Metafisica e scientismo. Con un'appendice sulla logica di C. S. Peirce*. Napoli, Ist. edit. del Mezzogiorno, 1957, p. 149, 1200 L.

Rowland (John), *Mysteries of science. A study of the limitations of the scienti-*

fic method. London, Laurie, 1955, p. 214, 12 s. 6 d.; New York, Philosophical Library, 1957, 6 doll.

Theories of the universe: From Babylonian myth to Modern science. Edited by Milton K. Munitz. Glencoe (Ill), The Free Press, 1957, p. X, 437, 6,50 doll.

van der Waerden (B. L.), *Erwachende Wissenschaft. Aegyptische, Babylonische und Griechische Mathematik.* Aus dem Holländischen übersetzt von Helga Habicht. mit Zusätzen vom Verfasser, Basel, Stuttgart, Birkhäuser Verlag, 1956, S. 488, 37,50 f. s.

Logika i metodologia

Zagadnienia ogólne

Anton (John Peter), *Aristotle's theory of contrariety.* (Int. lib. of psychology, philosophy and scientific method). London, Routledge & Kegan Paul, 1957, p. 253, 25 s.

Barone (Francesco), *Logica formale e logica transcendente.* Vol. I: Da Leibniz a Kant. Torino, Edizioni di Filosofia, 1957, p. 228.

Barwick (Karl), *Probleme der stoischen Sprachlehre und Rhetorik.* (Abhandlungen d. Sächsischen Akademie d. Wissenschaften zu Leipzig. Philolog.-hist. Kl. Bd 49, H. 3). Berlin, Akademie-Verlag, 1957, S. 111, 10,50 DM Ost.

Becker (Oskar), *Zwei Untersuchungen zur antiken Logik (Klassisch-philologische Studien, H. 17).* Wiesbaden, Harrassowitz, 1957, S. 55, 6 DM.

Beth (E. W.), *La crise de la raison et la logique* (Collection de logique mathématique. Série A. XII). Paris, Gauthier-Villars; Louvain, Ed. Nauwelaerts, 1957, p. 50, 900 f. f.

Frank (Philipp G.) (ed.), *Validation of scientific theories.* Boston, Beacon Press, 1957, p. 242, 5 doll.; Toronto, S. J. R. Saunders, 5,25 doll.

Jeffreys (Sir Harold), *Scientific inference.* 2d ed, Cambridge, Univ. Press; New York, Cambridge Univ. Press, 1957, p. VIII, 236, 4,75 doll.

Lukasiewicz (Jan), *Aristotle's syllogistic from the standpoint of modern formal logic.* 2d ed. enl., Oxford Univ. Press, 1957, p. 222, 4,80 doll. 30 s.

Reymond (Arnold), *Les principes de la logique et la critique contemporaine* (Bibliothèque d'histoire de la philosophie). Nouv. éd. augmentée. Paris, J. Vrin, 1957, p. XXVI, 280, 1200 f. f.

Woodger (J. H.), *Physics, psychology and medicine* (A methodological essay). Cambridge, Cambridge University Press, 1956, p. X, 146.

Wright (Georg Henrik von), *Logical studies* (Int. lib. of psychology, philosophy and scientific method). New York, Humanities Press; London, Routledge & Kegan Paul, 1957, p. 195, 5 doll., 28 s.

Wstępny, podręczniki, nauczanie

Bachhuber (Andrew H.), *Introduction to logic.* New York, Appleton-Century-Crofts, 1957, p. XIV, 332, 3,50 doll.

Blanché (Robert), *Introduction à la logique contemporaine* (Collection Armand Colin, No 322). Paris, Armand Colin, 1957, p. 208, 300 f. f.

Blyth (John William), *A modern introduction to logic.* Boston, Houghton Mifflin, 1957, p. 442, 5,50 doll.

Poszczególne zagadnienia

Barker (S. F.), *Induction and hypothesis. A study of the logic of confirmation* (Contemporary Philosophy). Ithaca (N. Y.), Cornell Univ. Press, 1957, p. XVI, 203, 2,75 doll.

Brown (George Spencer), *Probability and scientific inference.* London, Longmans Green & Co., 1957, p. IX, 154, 15 s.

Crahay (Franz), *Le formalisme logico-mathématique et le problème du nonsens* (Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Liège, CXLIV). Paris, Société d'Édition „Les Belles Lettres”, p. 154, 400 f. f.

Crawshay-Williams (Rupert), *Methods and criteria of reasoning. An inquiry into the structure of controversy* (Internatio-

nal library of psychology, philosophy and scientific method). New York, Humanities Press, London, Routledge & Kegan Paul, 1957, p. VIII, 296, 5 doll.

Greenwood (David), Truth and meaning, New York, Philosophical Library, 1957, p. XII, 114, 3,75 doll.

Harrod (Roy), Foundations of inductive logic. New York, Harcourt, Brace & Co., 1957, p. XVII, 290, 7 doll.

Robinson (Abraham), Complete theories (Studies in logic and the foundations of mathematics). Amsterdam, Noord-Holl. U. M. 1956, p. 140, 13,50 fl.

Schmidt (Gerhard), Vom Wesen der Aussage (Monographien zur philosophischen Forschung, 17). Meisenheim/Glan, Verlag Anton Hain, 1956, S. 180, 14,20 DM.

Törnebohm (Hakan), Logical studies (Library of Theoria, I). Lund, C. W. K. Gleerup, 1955, p. 83, 12 SwCr.

Wright (G. H. von), The logical problem of induction. 2d ed. New York, Macmillan Co., 1957, p. XII, 249, 4 doll.

Psychologia

Zagadnienia ogólne, wstepy, podręczniki, historia

Cramer (Wolfgang), Grundlegung einer Theorie des Geistes (Philosophische Abhandlungen, 14). Frankfurt a. M., Klostermann, 1957, S. 97, 8,50 DM.

Donceal (Joseph Florent), Philosophical psychology, London, Sheed, 1957, p. 21.

Ehrlich (Walter), Philosophische Anthropologie. Tübingen, Max Niemeyer, 1957, S. 124, 12 DM.

Hengstenberg (Hans Eduard), Philosophische Anthropologie. Stuttgart, W. Kohlhammer, 1957, S. X, 396, 24 DM.

Jung (Carl Gustav), Bewusstes und Unbewusstes. Beiträge zur Psychologie. Mit e. Vorw. von E. Böhler. Nachwort von Aniela Jaffé. Register von Lena Hurwitz-Eisner (Fischer Bücherei, 175). Frank-

furt a. M., Fischer Bücherei, 1957, S. 184, 2,20 DM.

Knight (Arthur Rex), and **Knight** (M. K.), Modern introduction to psychology. 5th ed. London, Univ. Tutorial, 1957, p. 263, ill., 9. s.

Kunz (Hans), Über den Sinn und die Grenzen des psychologischen Erkennens (Beih. zur Psyche). Stuttgart, Klett, 1957, S. 158, 14,80 DM.

Lamouche (André), La théorie harmonique. T. III: Psychologie, Paris. Gauthier—Villars, 1957, p. 470, 1400 f. f.

Stanley-Jones (Douglas) and **Stanley-Jones** (K.), Structural psychology: de humani mentis fabrica. Bristol—London, John Wright, 1957, p. 179, 21 s.

Strasser (Stephan), The soul in metaphysical and empirical psychology (Duchesne studies. Philosophical series, 7). Pittsburgh, Duquesne University Press; Louvain, Editions E. Neuvelaerts, 1957, p. X, 275, 4,25 doll.

Systemy, kierunki, metody

Hamlyn (David Walter), Psychology of perception: a philosophical examination of Gestalt theory and derivative theories of perception. (Studies in philosophical psychology). London, Routledge, 1957, p. 120, 12 s., 6 d.

Jacobi (Jolande), Komplex, Archetypus, Symbol in der Psychologie C. G. Jungs. Mit einem Vorwort von C. G. Jung und 5 illustr. Zürich—Stuttgart, Rascher Verlag, 1957, S. XII, 223.

Lepp (Ignace), S. J., Clartés et ténèbres de l'âme. Essai de psychosynthèse (Coll. „La chair et l'esprit"). Paris, Editions Moutaigne, 1956, p. 296, 900 f. f.

Lumeij (J. L. J.), The methods of psychology and psychiatry. A methodological analysis of various ways of approach with special reference to H. J. Eysenck's personality studies. (Van Gorcum's medische bibliotheek, 148). Assen, Van Gorcum, 1957, p. IV, 243, 14,75 fl.

Stocker (Arnold), De la psychanalyse à la psychosynthèse (Bibliothèque des Ar-

chives de Philosophie. Deuxième section. Logique et psychologie, 2). Paris, Beauchesne, 1957, p. 256, 1000 f. f.

Zjawiska, stany, dyspozycje

Bachelard (Gaston), La formation de l'esprit scientifique. Contribution a une psychanalyse de la connaissance objective, 3e éd., Paris, J. Vrin, 1957, p. 258, 900 f. f.

Boulding (Kenneth), The image: Knowledge in life and society. Ann Arbor, University of Michigan Press, 1956, p. III, 175, 3,75 doll.

Buytendijk (E. J. J.), Attitudes et mouvements. Etude fonctionnelle du mouvement humain. Traduit du néerlandais par Louis van Haecht (Textes et études anthropologiques). Bruges, Desclée de Brouwer, 1957, p. 498, 234 f. b.

Chauchard (Paul), Physiologie de la conscience („Que sais-je?", 333). 3e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1956, p. 136, 153 f. f.

Fairchild (Henry Pratt), Anatomy of freedom. With an introd. by Corliss Lamont. New York, Philosophical Library, 1957, p. 103, 3,50 doll.

Fletcher (Ronald), Instinct in man. In the light of recent work in comparative psychology. New York, Int. Univ. Press; London, G. Allen, 1957, p. 348, 7,50 doll. 40 s.

Foulquié (Paul), La volonté („Que sais-je?", 353), 4e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 128, 153 f. f.

Fraisse (Paul), Psychologie du temps (Bibliothèque scientifique internationale), Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 328, 1200 f. f.

Geach (Peter), Mental acts, their content and their objects (Studies in philosophical psychology), London, Routledge & Kegan Paul; New York, Humanities Press, 1957, p. X, 136, 12 s., 6 d. 2,50 doll.

McKellar (P.), Imagination and thinking. A psychological analysis. London, Cohen & West, 1957; Toronto, Burns & MacEachern, p. XI, 219, 21 s., 4,50 doll.

Kircher (Veronica), Die Freiheit des körpergebundenen Willens (Arbeiten zur Psychologie, Pädagogik und Heilpädagogik, 15). Freiburg (Schweiz), Universitätsverlag, 1957, S. 197, 15 f. s.

Sartre (Jean Paul), L'imagination (Nouvelle encyclopédie philosophique). 4e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1956, p. 164, 400 f. f.

Sudre (René), Traité de parapsychologie. Essai d'interprétation scientifique des phénomènes humains dits merveilleux. Leur intégration dans la biologie générale et la philosophie de l'évolution (Bibliothèque scientifique). Paris, Payot, 1956, p. 494, 1800 f. f.

Psychologia jednostek i typów,
psychologia społeczna

Akolkar (Vasant Vinayak), Social psychology. A study of mind in society. 2d ed. Bombay, Asia publ. house, 1957, p. 266, 108 Rs.

Apostel (L.), **Mandelbrot** (B.) et **Morf** (A.), Logique, langage et théorie de l'information (Etudes d'épistémologie génétique publiées sous la direction de Jean Piaget, III). (Bibliothèque scientifique internationale). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. VI, 210, 860 f. f.

Apostel (L.), **Mays** (W.), **Morf** (A.) et **Piaget** (J.) avec la collaboration de **B. Matalon**, Les liaisons analytiques et synthétiques dans les comportements du sujet (Etudes d'épistémologie génétique publiées sous la direction de Jean Piaget, IV) (Bibliothèque scientifique internationale). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 148, 600 f. f.

Argyle (Michael), Scientific study of social behaviour (Methuen's manuals of modern psychology). London, Methuen, 1957, p. 239, 21 s.

Bertine (Eleanor), Menschliche Beziehungen. Eine psychologische Studie. Mit einem Vorw. von C. G. Jung. Aus dem Originalms. übertr. von Ilse Krämer. Zürich, Rheim-Verlag, 1957, S. 319, 17,15 f. s.

Brill (John), The chance character of human existence. New York, Philosophical Library, 1956, p. VIII, 150, 3,75 doll.

Cherry (Colin), On human communication. A review, a survey, and a criticism („Studies in communication”). New York, John Wiley & Sons; London, Chapman & Hall, 1957, p. XIV, 333, 6,75 doll.

Christoff (Daniel), Recherche de la liberté (Bibliothèque de philosophie contemporaine). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 220, 700 f. f.

Dobzhansky (Theodosius), The biological basis of human freedom (Page-Barbour Lectures for 1954 at the University of Virginia). New York, Columbia University Press, 1956, p. VI, 139, 2,95 doll.

Filloux (Jean - C.), La personnalité („Que sais-je?”, 758). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 128.

Guardini (Romano), Die Lebensalter. Ihre ethische und pädagogische Bedeutung (Weltbild u. Erziehung, 6). 4. verm. Aufl. Würzburg, Werkbund-Verlag, 1957, S. 76, 3,20 DM.

Halmos (Paul), Towards a measure of man. The frontiers of normal adjustment (Int. lib. of sociology and social reconstruction). London, Routledge & Kegan Paul, 1957, p. VIII, 250, 28 s.

Hesnard (A.), Psychanalyse du lien interhumain (Bibliothèque de psychanalyse), Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 232, 960 f. f.

Klineberg (Otto), Psychologie sociale. T. I: Motivation et psychologie différentielle (Bibliothèque scientifique internationale), Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 328, 1400 f. f.

Lafitte (Paul), The person in psychology: reality or abstraction. New York, Philosophical Library, 1957, p. X, 233, 6 doll.

Lyon (Josette), L'angoisse, mal du siècle („Pourquoi? Comment?”). Paris, Denoël, 1957, p. 221, 600 f. f.

Phillips (Ewing Lakin) and **Gibson** (J. F.), Psychology and personality. Englewood Cliffs. Prentice-Hall; London, Bailey, 1957, p. 338, 4,95 doll., 36 s.

Rencontre — Encounter — Begegnung, Contributions à une psychologie humaine

dédiées au Professeur F. J. J. Buytendijk. Utrecht—Antwerpen, Uitgeverij Het Spectrum, 1957, p. 520, 25 fl.

Sauvy (Alfred), La nature sociale, Introduction à la psychologie politique (Coll. „Sciences politiques”). Paris, A. Colin, 1957, p. 304, 1200 f. f.

Le Senne (René), Traité de caractérologie („Logos”). 5e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. XII, 660, 1600 f. f.

Weizsäcker (Viktor von), Menschenführung. Nach ihren biolog. u. metaphys. Grundlagen betrachtet (Kleine Vandenhoeck-Reihe, 8). 3. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957, S. 84, 2,40 DM.

Wenzl (Aloys), Theorie der Begabung. Entwurf e. Intelligenzkunde. 2. erw. Aufl. Heidelberg, Quelle & Meyer, 1957, S. 150, 9,80 DM.

Wilson (Colin), Der Outsider. Eine Diagnose d. Menschen unserer Zeit. Mit e. Einf. von Eugen Gürster. Dt. Übertragung aus d. Engl. von Lieselotte u. Hans Rittermann. Stuttgart, Scherz & Goverts, 1957, S. 336, 18,50 DM.

Teoria wartości

Césari (Paul), La valeur („Initiation philosophique”). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 120, 280 f. f.

The language of value. Ed. by Ray Lepley. New York, Columbia Univ. Press, 1957, p. VIII, 428, 6,50 doll.

Pucelle (Jean), Etudes sur la valeur. I: La source des valeurs. Les relations intersubjectives (Problèmes et doctrines, 14). Lyon & Paris, Emmanuel Vitte, 1957, p. XIV, 205.

Etyka i teoria postępowania

Bollnow (Otto Friedrich), Einfache Sittlichkeit. Kleine philosoph. Aufsätze. 2. erw. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1957, S. 205, 7,80 DM.

Dewey (John), Outlines of a critical theory of ethics. New York, Hillary House, 1957, p. VIII, 253, 5 doll.

Foerster (Friedrich Wilhelm), Politische Ethik. 4. neubearb. u. erw. Aufl. Recklinghausen, Paulus-Verlag, 1956, S. 344, 19,80 DM.

Integrity and compromise. Problems of public and private conscience. Ed. by R. M. MacIver (Religion and civilization series). New York, Institute for religious and social studies, distr. by Harper, 1957, p. 150, 2,50 doll.

Nowell-Smith (Patrick Horace), Ethics. Oxford, B. Blackwell, 1957, p. 283, 25 s.

Oesterle (John A.), Ethics: The introduction to moral science. New York, Prentice-Hall, 1957, p. XVII, 269, 4 doll.

Patterson (Charles H.), Moral standards. An introduction to ethics. Second edition, New York, Ronald Press, 1957, p. IX, 535, 5,50 doll.

Sesonske (Alexander), Value and obligation, The foundations of an empiricist ethical theory (Calif. Univ. Publications in philosophy. Vol. 31, No 1). Berkeley, Univ. of Calif. Press, 1957, p. 124, 2,50 doll.

Titus (Harold Hopper), Ethics for today. 3d ed. New York, American Book Co., 1957, p. 561, 5,25 doll.

Estetyka i teoria sztuki

Ballard (Edward G.), Art and analysis. An essay toward a theory in aesthetics. The Hague, Martinus Nijhoff, 1957, p. XIV, 219, 15,25 fl.

Biddle (George), Yes and no of contemporary art. An artist's evaluation. Cambridge (Mass), Harvard Univ. Press; London, Oxford Univ. Press; Toronto, S. J. R. Saunders, 1957, p. 188, 5 doll., 40 s., 5,25 doll.

Frye (Northrop), Anatomy of criticism: Four essays. Princeton, Princeton University Press, 1957, p. X, 383, 6 doll.

Gilson (Etienne Henry), Painting and reality (Bollingen ser., vol. 35, No 4. U. S. Nat. gallery of art. A. W. Mellon lectures in the fine arts, 1955). New York, Pantheon bks, 1957, p. XXIV, 367, 6,50 doll.

Kommerell (Max), Lessing und Aristoteles. Untersuchung über d. Theorie d. Tragödie. 2. unveränd. Aufl. Frankfurt a. M., 1957, S. 315, 26,50 doll.

Langer (Susanne K.), Problems of art. Ten philosophical lectures. New York, Scribner, 1957, p. VII, 184, 3,50 doll.

van der Leeuw (Gerardus), Vom Heiligen in der Kunst. Uebers. aus d. Holländ. nach d. von E. L. Smelik durchges. 3. Aufl. von Anne Piper. Gütersloh, Bertelsmann, 1957, S. 358, 23 DM.

Meyers (Henry Alonzo), Tragedy: A view of life. Ithaca, Cornell University Press, 1956, p. VIII, 210, 3,50 doll.

Pandey (Kanti Chandra), Comparative aesthetics. Vol. II: Western aesthetics. The Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1956, p. XXXVII, 612.

Pastore (Annibale), Introduzione alla metafisica della poesia. Saggi critici (Il pensiero filosofico. Terza serie, 5). Padova, Cedam, 1957, p. 200, 1500 L.

Pastore (Annibale), Dioniso. Saggi critici sul teatro tragico (Il pensiero critico. Prima serie, 5). Padova, Cedam, 1957, p. 200, 1500 L.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

Zagadnienia ogólne, historia

Chandler (Albert Richard) (ed.), The clash of political ideals. A source book on democracy and the totalitarian state. Sel. and annot. 3d ed. with annot. bibliography. New York, Appleton-Century-Crofts, 1957, p. 374, 1,65 doll.

Feibleman (James K.), The institutions of society. London, Allen & Unwin; New York, Macmillan Co., 1956, p. 400, 8,50 doll.

Fichter (Joseph Henry), Sociology. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1957, p. 450, 5 doll.

Gierke (Otto Friedrich von), Natural law and the theory of society, 1500 to 1800. With a lecture on the ideas of natural law and humanity, by Ernst Troeltsch. Tr. with an introd. by Ernest Bar-

ker. Boston, Beacon Press, 1957, p. XCI, 423, 2,75 doll.

Ginsberg (Morris), *Essays in sociology and social philosophy*. Vol. I: On the diversity of morals (Bks on sociology). London, Heinemann; Toronto, British bk. service, 1956, p. XIV, 329, 25 s., 4,25 doll.

Ginsberg (Morris), *Essays in sociology and social philosophy*. Vol. II: Reason and unreason in society (Bks on sociology). London, Heinemann; Toronto, British bk service, 1956, p. 328, 21 s. 3,60 doll.

Kaufmann (Felix), *Methodology of the social sciences*. 2d ed. New York, Humanities Press, 1957, p. 272, 5 doll.

Merrill (Francis Ellsworth) and Eldredge (H. W.), *Society and culture*. An introduction to sociology (Prentice-Hall sociology ser.) (rev. ed.). New York, Prentice-Hall, 1957, p. 592, 6,75 doll.

Mannheim (Karl), *Idéologie et utopie*. Traduit sur l'édition anglaise par Pauline Rollet. Préface de Louis Wirth (Petite bibliothèque sociologique internationale, Série B). Paris, M. Rivière, 1956, p. 240, 600 f. f.

Modern sociological theory in continuity and change. (With contributions by Franz Adler and others). Ed. by Howard Becker and Alvin Baskoff. New York, Dryden Press, 1957, p. 756, 6,50 doll.

Philosophy, politics and society. A collection. Edited by Peter Laslett. New York, Macmillan Co., Oxford, B. Blackwell, 1956, p. XV, 184, 3 doll., 18 s.

Readings in general sociology. Eds.: R. W. O'Brien, and others. Under the editorship of Meyer F. Nimkoff. 2d ed. Boston, Houghton Mifflin Co., 1957, p. 444, 3 doll.

Sampson (R. V.), *Progress in the age of reason. The seventeenth century to the present day*. Cambridge (Mass). Harvard Univ. Press, 1956, p. 259, 4,25 doll.

Filozofia prawa i państwa, filozofia gospodarcza

Jahrreiss (Hermann), *Mensch u. Staat*. Rechtsphilosophische, staatsrechtl. u. völkerrechtl. Grundlagen in unserer Zeit.

Köln-Berlin, Heymann, 1957, S. 325, 24 DM.

Kelsen (Hans), *What is justice? Justice, law and politics in the mirror of science*. Collected essays. Berkeley, Univ. of California Press, 1957, p. 397, 7,50 doll.

Neumann (Franz), *The democratic and the authoritarian state: Essays in political and legal theory*. Edited by Herbert Marcuse. Glencoe (Ill), Free Press and Falcon's Wing Press, 1957, p. 303, 6 doll.

Oswald (Wilhelm), *Formalismus in der Jurisprudenz und materiale Rechtsethik* (Freiburger Universitätsreden. N. F. 19). Freiburg/Schweiz, Universitätsverlag, 1957, S. 108, 7,50 f. s.

Villey (Michel), *Leçons d'histoire de la philosophie du droit* (Annales de la Faculté de droit de Strassbourg). Paris, Librairie Dalloz, 1957, p. 442, 1800 f. f.

Weber (Max), *Wirtschaft und Gesellschaft*. Grundriss der verstehenden Soziologie. 4. Aufl. hrsg. von Johannes Winkelmann. 2 Halbbände. Tübingen, Verlag, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1956, S. VIII, XVIII, 1033.

Filozofia kultury

Aron (Raymond), *Opium für Intellektuelle oder Die Sucht nach Weltanschauung* (L'opium des intellectuels). Dt. von Klaus Peter Schulz. Köln, Kiepenheuer & Witsch, 1957, S. 383, 16,80 DM.

Aron (Raymond), *Espoir et peur du siècle* (Collection „Liberté de l'esprit"). Paris, Calmann-Lévy, 1957, p. 372, 8,50 f. f.

Chinese thought and institutions. Edited by John K. Fairbank (Comparative Studies of Cultures and Civilizations, edited by Robert Redfield and Milton Singer). Chicago, The University of Chicago Press, 1957, p. 438, 8,50 doll.

Fang (Thomé H.), *The Chinese view of life; the philosophy of comprehensive harmony*. Hong Kong, Union Press, 1957, p. V, 274, 2,50 doll.

Gandhi, *Leur civilisation et notre délivrance* (Indépendance de l'Inde) (Pensée gandhienne 2). Paris, Denoël, 1957, p. 176, 430 f. f.

Laloup (Jean) et Nélis (Jean), Culture et civilisation. Initiation à l'humanisme historique. 2e éd. revue. Paris—Tournai, Casterman, 1957, p. 272, 495 f. f.

Laloup (Jean) et Nélis (Jean), Communauté des hommes. Initiation à l'humanisme social. 4e éd. revue. Paris—Tournai, Casterman, 1957, p. 328, 600 f. f.

Laloup (Jean) et Nélis (Jean), Hommes et machines. Initiation à l'humanisme technique. 2e éd. revue. Paris—Tournai, Casterman, 1957, p. 320, 600 f. f.

de Rougemont (Denis), L'aventure occidentale de l'homme. Paris, A. Michel, 1957, p. 277, 540 f. f.

Sorokin (Pitirim A.), Crisis of our age. The social and cultural outlook (Dutton Everyman paperback). New York, Dutton, 1957, p. 338, 1,45 doll.

Spanische Geisteswelt. Vom Maurischen bis zum modernen Spanien. Hrsg. Fritz Schalk (Geist des Abendlandes). Baden-Baden, Holle, 1957, S. 360, 14 DM.

Tempels (Placide), Bantu-Philosophie (Bantoe-filosofie). Ontologie u. Ethik. Dt. aus d. Fläm. von Joseph Peters. Mit Nachw. von Ernst Daumann (u. a.). Heidelberg, Rothe, 1956, S. 154, 7,80 DM.

Tenaille (Jean), Civilisation occidentale. Préface par Edouard Le Roy. Paris, Les Editions des Champs-Élysées, 1957, p. 484, 1500 f. f.

Filozofia wychowania

Brameld (Theodore A.), Cultural foundations of education. An interdisciplinary exploration. Foreword by Clyde Kluckhorn. New York, Harper & Bros., p. XXI, 330, 5 doll.

Christian idea of education. Ed: Edm. Fuller. Papers and discussions by William G. Pollard (and others). A seminar at Kent school. New Haven, Yale Univ. Press; London, Oxford Univ. Press; Toronto, Burns & Mac Eachern, 1957, p. 265, 4 doll., 32 s.

O'Connor (D. J.), An introduction to the philosophy of education. New York, Philosophical Library, 1957, p. VII, 148, 3,75 doll.

Education and the philosophic mind. Ed. by A. V. Judges. London, George G. Harrap & Co., 1957, p. 205, 8 s. 6 d.

Rugg (Harold) and Withers (William), Social foundations of education. New York, Prentice-Hall, 1955, p. 771.

Filozofia historii i nauk historycznych

Bury (John Bagnell), Idea of progress. An inquiry into its origin and growth. Introd. by Charles A. Beard. London, Mayflower Publ. Co., 1957, p. 357, 16 s.

Crubellier (Maurice), Sens de l'histoire et religion. Un bilan de la recherche historique: Toynbee, Northrop, Sorokin, A. Comte. Paris, Desclée de Brouwer, 1957, p. 220, 600 f. f.

Croce (Benedetto), Il concetto della storia, Antologia a cura di Alfredo Sarente (Piccola biblioteca filosofica). 2a ed. riveduta. Bari, Laterza, 1956, p. 199, 800 L.

Dray (William), Laws and explanation in history (Oxford classical and philosophical monographs). London, Clarendon Press; Oxford University Press, 1957, p. 174, 21 s.

Mises (Ludwig von), Theory and history. An interpretation of social and economic evolution, New Haven, Yale Univ. Press, 1957, p. 384, 6 doll.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych

Andrade (Edward Neville da Costa), Approach to modern physics (Doubleday Anchor Bk). New York, Doubleday, 1957, p. 266, 0,95 doll.

Bachelard (Gaston), La poétique de l'espace (Bibliothèque de philosophie contemporaine). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 216, 900 f. f.

Beck (William), Modern science and the nature of life. New York, Harcourt, Brace & Co., 1957, Toronto, Longmans, p. 302, 5,75 doll., 6,75 doll.

Bohm (David), Causality and chance in modern physics. Foreword by Louis

de Broglie. London, Routledge, 1957, p. 170, 21 s.

de Broglie (Louis), Nouvelles perspectives en microphysique („Sciences d'aujourd'hui"). Paris, Albin Michel, 1956, p. 360, 780 f. f.

Fink (Eugen), Zur ontologischen Frühgeschichte vom Raum, Zeit, Bewegung. Den Haag, Martinus Nijhoff, 1957, S. XI, 247, 15,75 fl.

Hartmann (Max), Einführung in die allgemeine Biologie und ihre philosophische Grund- und Grenzfragen. Mit 2 Abb. (Sammlung Göschen, 96). Berlin, de Gruyter, 1956, S. 132, 2,40 DM.

Häberlin (Paul), Leben und Lebensform. Prolegomena zu einer universalen Biologie. Basel—Stuttgart, Benno Schwabe & Co., 1957, S. 222, 15 f. s.

Hunger (Edgar), Die naturwissenschaftliche Erkenntnis, Einführung und Quellensammlung. Band I: Begriff und Methode. Braunschweig, Verlag Vieweg & Sohn, 1955, S. 100, 3,80 DM.

Kattsoff (Louis O.), Physical science and physical reality. The Hague, Martinus Nijhoff, 1957, p. VIII, 311, 17,75 fl.

Koyré (Alexandre), From the closed world to the infinite universe (Publ. of the Institute of the History of Medicine, The Johns Hopkins University. Third Series: The Hideyo Noguchi Lectures, 7). Baltimore, Johns Hopkins Press, 1957, p. X, 313, 5 doll.

Les origines de la vie sur terre. Qu'est-ce que la vie? (Les cahiers d'études biologiques, 3). Paris, P. Lethielleux, 1957, 650 f. f.

March (Arthur), Das neue Denken der modernen Physik. (Rowohlt's deutsche Enzyklopädie, 37). Hamburg, Rowohlt, 1957, S. 143, 1,90 DM.

Moulyn (Adrian C.), Structure, function and purpose. An inquiry into the concepts and methods of biology from the viewpoint of time. With a foreword by Yervant H. Krikorian. New York, Liberal Arts Press, 1957, p. X, 198, 4 doll.

Reichenbach (Hans), Atom and cosmos. The world of modern physics. Tr. by

Edward S. Allen. New York, Braziller, 1957, p. 300, 5 doll.

Vogtherr (Karl), Das Problem der Bewegung in naturphilosophischer und physikalischer Sicht (Monographien zur Naturphilosophie, 5). Meisenheim/Glan, Hain, 1956, S. 166, 10,30 DM.

Wegmann (Hans), Das Mysterium des Lebens. Zürich u. Stuttgart, Artemis Verlag, 1955, S. V, 342, 14,80 DM.

Wehrlé (Philippe), L'univers aléatoire. Préface de Ferdinand Gonseth (Bibliothèque scientifique, 29). Neuchâtel, Ed. du Griffon, 1957, p. IV, 460, 39,35 f. s.

Weitzenböck (Roland W.), Der vierdimensionale Raum. Basel, Birkhäuser Verlag, 1956, S. 224, 19,55 f. s.

Filozofia religii

Bouillard (Henri), Karl Barth, Tome I: Genèse et évolution de la théologie dialectique. Tomes II et III: Parole de Dieu et existence humaine (Collection „Théologie") (2 vol.). Paris, Aubier, 1957, p. 288, 312, 990, 2100 f. f.

Buber (Martin), Eclipse of God. Studies in the relation between religion and philosophy, New York, Harper, 1957, p. 152, 1,15 doll.

Chauchard (Paul), La foi du savant chrétien. (Collection „Expériences spirituelles"), Paris, Aubier, Editions Montaigne, 1957, p. 208, 600 f. f.

Duméry (Henry), Critique et religion. Problèmes de méthode en philosophie de la religion. (Collection „Pensée"). Paris, Société d'Édition d'Enseignement Supérieur, 1957, p. 295, 2000 f. f.

Duméry (Henry), Philosophie de la religion. Essai sur la signification du christianisme. T. I: Catégorie de sujet — Catégorie de grâce (Bibliothèque de philosophie contemporaine). Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. XII, 308, 900 f. f.

Duméry (Henry), Philosophie de la religion. Essai sur la signification du christianisme. T. II: Catégorie de foi (Bibliothèque de philosophie contemporaine). Pa-

ris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 300, 900 f. f.

Frauwallner (Erich), Die Philosophie des Buddhismus (Philosophische Studien-texte. Texte d. ind. Philosophie, 2). Berlin, Akademie-Verlag, 1956, S. XIII, 423, 18 DM Ost.

Heschel (Abraham J.), God in search of man: a philosophy of Judaism. New York, Farrar, Straus & Cudahy, 1956, p. 437, 5 doll.

Hick (John), Faith and knowledge. A modern introduction to the problem of religious knowledge. Ithaca (N. Y.), Cornell Univ. Press, 1957, p. XIX, 221, 3,50 doll.

Kimpel (Ben F.), Language and religion. A semantic preface to a philosophy of religion. New York, Philosophical Library, 1957, p. 153, 3,75 doll.

Padovani (Umberto A.), Filosofia e religione. Brescia, Ed. La scuola, 1956, p. 332, 1500 L.

Percheron (Maurice), Le Bouddha et le bouddhisme (Collection „Maitres spirituels”). Paris, Editions du Seuil, 1956, p. 192, 350 f. f.

Reding (Marcel), Der politische Atheismus. Graz—Wien—Köln, Verl. Styria, 1957, S. 361, 22 DM.

Toynbee (Arnold), An historian's approach to religion. New York, London, Oxford University Press, 1956, p. 327, 5 doll., 21 s.

Treblood (David Elton), Philosophy of religion. New York, Harper, 1957, p. XV, 324, 3,75 doll.

Mistyka, teozofia, okultyzm

Suzuki (Daisetz Teitaro), Mysticism. Christian and Buddhist (World perspectives, 12). New York, Harper, 1957, p. 214, 3,50 doll.

Varia

Ashby (W. Ross), Introduction à la cybernétique. Traduit de l'anglais par M. Pillon. Paris, Dunod, 1957, p. XVI, 354, 1960 f. f.

Saminsky (Lazare), Physics and metaphysics of music and essays on the philosophy of mathematics. The Hague, Mart. Nijhoff; London, B. T. Batsford, 1957, p. V, 151, 10,45 fl., 21 s.

Wood (H. G.), Thought, life and time, as reflected in science and poetry (The tenth Arthur Stanley Eddington Memorial Lecture, 19 February, 1957). Cambridge, At the University Press, New York, Cambridge University Press, 1957, p. V, 58, 0,90 doll.

Wiadomości wydawnicze

Publikacje jednostkowe

Tadeusz Kotarbiński: Wybór pism. Tom II — Myśli o myśleniu. (Warszawa 1958. PWN. Str. 936. Cena w opr. pł. 80,— zł. — Informacja o tomie I w Ruchu Fil. t. XVIII, nr 1—3, s. 99a). Treść tomu składają następujące artykuły i rozprawy, ujęte w grupy według przedmiotu rozważań: Reizm somatyczny: Sprawa istnienia przedmiotów idealnych. O istocie doświadczenia wewnętrznego. Odpowiedź. O różnych znaczeniach słowa „materializm”. Analiza materializmu. Realizm radykalny. Uwagi na temat reizmu. Zasady reizmu. Zasadnicze myśli pansomatyzmu. O postawie reistycznej, czyli konkretystycznej. Zdania niepsychologiczne. Humanistyka bez hipostaz. Odpowiedź. Zagadnienia semantyki logicznej: Przegląd problematyki logiczno-semantycznej. Z zagadnień klasyfikacji nazw. Epistemologia i metodologia nauk: Dążności rozkładowe postępu wiedzy. O zdolnościach cechujących badacza. Namietności naukowe. Rozwój zasadniczego problemu metodologii Franciszka Bacona. Z dziejów pojęcia teorii adekwatnej. Kilka słów o walorach nauki. O pojęciu metody. O lekceważeniu ewolucyjnego punktu widzenia w metodologii humanistyki. Z dziejów klasyfikacji nauk. Rola i znaczenie nauki w Polsce Ludowej (fragment przemówienia). Zagadnienie obiektywności praw historii (przemówienie w dyskusji). Filozofia i jej nauczanie: W sprawie potrzeb nauk filozoficznych na uniwersytecie. W sprawie potrzeb filozofii u nas. Czy wydziały filozoficzne uniwersytetów mają być wydziałami nauczyciel-

skimi? O potrzebie zaniechania wyrazów „filozofia”, „filozof”, „filozoficzny” itp. Zmierzch i odrodzenie doktoratu filozofii. Kultura filozoficzna. Żywotne i mniej żywotne koncepcje zadań filozofii. Funkcje społeczne szkoły wyższej. W sprawie organizacji i reorganizacji studiów filozoficznych. Główne kierunki poglądu na świat, które nurtują współczesność i znajdują odbicie w umysłowości naszego społeczeństwa. Logika szkolna: Logika dla nauczycieli i logika matematyczna. Zadania swoiste logiki szkolnej. Filozofowie dawniejsi: Myśl przewodnia metodologii Franciszka Bacona. Program Bacona. Bacon o przyszłości nauki. Wspomnienie o „Logice” Condillaca — w 150 rocznicę ukazania się polskiego jej przekładu pióra Jana Znoski. Wstęp do „Logiki” Condillaca. D'Alembert i „Encyklopedia”. Działalność środowisk naukowych: Warszawski Instytut Filozoficzny. Wspomnienia z VII Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego w Oxfordzie. Główne kierunki i tendencje filozofii w Polsce. Biblioteka Klasyków Filozofii. Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Autorzy i recenzje dzieł poszczególnych: (12 recenzji). Myśliciele współcześni: Kazimierz Twardowski. Stanisław Ignacy Witkiewicz. Wspominki o Stefanie Czarnowskim. Edmund Erdmann. — Wspomnienia pozagone: Po zgonie Władysława Weryhy. Przemówienie nad trumną Prof. Baudouina de Courtenay. Przemówienie u trumny Kazimierza Twardowskiego. Garść wspomnień. — Przy każdej pozycji podano miejsce i rok publikacji.

Czesław Znamierowski: Oceny i normy. (Warszawa 1957. PWN. Str. 628. Cena w opr. pl. 67,— zł). Autor pisze w przedmowie: „... analiza pojęć, potrzebnych naukom społecznym, stała się wstępnym, lecz bynajmniej nie wyłącznym zadaniem pracy... Ale zainteresowania moje wychodziły zawsze poza analizę terminów, chciałem zawsze choć trochę przyczynić się do tego, by moi czytelnicy dowiadywali się rzeczy nowych o życiu zbiorowym. I myślę, że zarówno w dawnych moich pracach, jak i w obecnej, sformułowałem niejedno zdanie, które ma postać nie definicji, lecz twierdzenia o faktach... Książki tej, podobnie jak prac poprzednich, z rozmysłu nie obarczałem balastem erudycyjnym. Czytałem oczywiście niejedno dzieło i niejednemu za-

wdzięczam to, że tak właśnie, a nie inaczej układają się moje własne myśli... Obowiązek lojalności każe mi z wdzięcznością stwierdzić, że całymi latami były nieodstępny mi moimi towarzyszami dzieła Williama Jamesa, Edmunda Husserla, Teodora Lippsa, A. Marshalla, B. Russella, Ch. Sigwarta, Franciszka Brentana, Aleksandra Shanda, Jerzego Simmla, C. D. Broad'a, G. F. Stouta, G. E. Moore'a oraz Bronisława Malinowskiego”. Książka była gotowa w r. 1942, jej przedmowa ma datę 1946 r., jednakże ówczesne warunki wydawnicze sprawiły, iż ukazała się z wieloletnim opóźnieniem. Treść: Rozdział I: Fakt, zjawisko, stan rzeczy, zdarzenie. II: Struktura rzeczy. III: Związek przyczynowy. IV: Ogólny charakter psychiki. V: Zachowanie. VI: Czynniki motoryczne zachowania, A) dążenie, B) wzruszenie. VII: Ocena. VIII: Rodzaje ocen. IX: Przeżycie dyrektywy i norma aksjologiczna. X: Podstawa emocjonalna moralności. XI: Ocena a czynnik społeczny. XII: Ocena i norma moralna. XIII: Ocena moralna. XIV: Działanie i czyn. XV: Decyzja. XVI: Działanie. XVII: Jednostka, źródło ocen. — Indeks rzeczowy. Książka prof. Znamierowskiego jest wybitną pozycją wśród polskich wydawnictw filozoficznych.

Jan Łukasiewicz: Elementy logiki matematycznej, wyd. II, opracował Jerzy Słupecki. (PAN — Instytut Filozofii i Socjologii. Zakład Logiki; Warszawa 1958. PWN. Str. 99. Cena 20,— zł). Pierwsze wydanie tej pracy ukazało się w r. 1929 jako skrypt autoryzowany, w opracowaniu M. Pressburgera, zawierało ono ważne, a niepublikowane poprzednio wyniki prac badawczych autora i było doniosłą pozycją w rozwoju polskiej szkoły logicznej. Obecne wznowienie jest więc szczególnie potrzebne; wprowadza ono poprawki i ulepszenia, wymienione i uzasadnione w Przedmowie wydawcy. Na treść składa się: I. Wstęp. 1. Kierunki logiki matematycznej. Logika matematyczna a logika filozoficzna. 2. Twierdzenia a reguły wnioskowania. Logika zdań a logika nazw. II. Rachunek zdań. 3. Wyrazy pierwotne i aksjomaty rachunku zdań. 4. Definicje i reguły wnioskowania rachunku zdań. 5. Twierdzenia rachunku zdań. III. Z metodologii rachunku zdań. 6. niesprzeczność i niezależność aksjomatów rachunku zdań. O logice wielowartościowej. 7. Zupełność rachunku zdań. IV. Rachunek zdań

z kwantyfikatory. 8. Kwantyfikatory. Reguły wnioskowania. Tezy. V. Teoria sylogizmu Arystotelesa. 9. Aksjomaty, definicje, reguły wnioskowania. 10. Tezy sylogistyki Arystotelesa. — Spis cytowanych prac.

Tadeusz Czeżowski: Odczyty filozoficzne. (Tow. Naukowe w Toruniu, Prace Wydziału Filologiczno - Filozoficznego, t. VII, z. 1. Toruń 1958. Str. 323. Cena 55,— zł). Autor wyjaśnia w Przedmowie: „Na zbiór niniejszy złożony się rozważania spisowane w latach drugiej wielkiej wojny i po niej... Dają się zaś rozdzielić w przybliżeniu na dwie grupy: jedne dotyczą zagadnień teoretycznych i historycznych, drugie nawiązują do problemów praktycznych, jakie rodziło życie w warunkach wojennych i powojennych... Wszystkie mają źródło w dążeniu do myślowego porządkowania spraw, z którymi spotykamy się w różnych sytuacjach. Rozważania tego rodzaju mają charakter przygotowawczych studiów, zadaniem ich nie jest rozstrzygnięcie poruszonych zagadnień — cel swój osiągają, jeżeli stają się stopniem w rozwoju nauki”. Treść dzieli się następująco: **Wstęp:** W dzieściolecie śmierci Kazimierza Twardowskiego. I. Teoria i rzeczywistość. O dwóch poglądach na świat. Kilka uwag o racjonalizmie i empiryzmie. Zagadnienie istnienia świata w świetle przemian metodologicznych. O naukach humanistycznych. Etyka jako nauka empiryczna. Uwagi o klasycznej definicji prawdy. Niektóre dawne zagadnienia w nowoczesnej postaci. O sprawdzaniu w naukach empirycznych. Twierdzenia ogólne w teorii naukowej. O pewności w naukach empirycznych. W sprawie zagadnienia indukcji. O hipotezach. O pewnych właściwościach zdań jednostkowych. O graficznych metodach rozwiązywania sylogizmów. Nazwy okazjonalne oraz imiona własne. Identyfikacja a indywidualizm i jego trwanie. Poznanie zmysłowe i rzeczywistość. Klasyfikacja rozumowań. O metodzie opisu analitycznego. Arystoteles, Galileusz, Bacon. Uwagi historyczne o tzw. najwyższych prawach myślenia. II. **Sens życia.** Jak rozumieć „sens życia”? Trzy postawy wobec świata. O szczęściu. O działaniu planowym (uwagi ogólne). Strach i lęk (przyczynę do klasyfikacji uczuć). O odwadze (w nawiązaniu do Arystotelesa). O kulturze logicznej. O dyskusji i dyskutowaniu. Zarzut niejasności (przyczynę do teorii dyskusji). Czy łatwiej teraz kłamać niż daw-

niej? Prawda a język. Pożyteczność błędu. O rzetelności, obiektywności i bezstronności w badaniach naukowych. Zakończenie: Dydaktyka filozofii w nauczaniu uniwersyteckim. — Indeks nazwisk. Indeks rzeczowy. Spis treści podaje przy każdej pozycji datę i miejsce wygłoszenia odczytu, a jeżeli był on ogłoszony drukiem, także miejsce i rok druku.

Izydora Dąbska: Sceptycyzm francuski XVI i XVII wieku. (Tow. Naukowe w Toruniu, Prace Wydziału Filologiczno-Filozoficznego, t. VII, z. 2, Toruń 1958. Str. 91. Cena 18,— zł). Autorka zwraca uwagę we Wstępie, że „...opracowując historię filozofii francuskiej, ...niedostatecznie uwypatnia się rolę, jaką w powstawaniu jej systemów i kierunków odegrał sceptycyzm, tak bujnie kwitnący we Francji w XVI i XVII w. To oddziaływanie sceptycyzmu na rozwój myśli filozoficznej we Francji jest dwójakiego rodzaju. Po pierwsze sceptycyzm przyczynił się w wysokim stopniu do wyrobienia krytycyzmu, ostrożności sądu i tolerancyjności właściwych uczonym francuskim; po drugie zmuszał tych, którzy go zwalczali, do niemałego wysiłku myślowego zarówno w wypracowaniu filozoficznej aparatury pojęciowej, jak i w uzasadnianiu systemów. Stawał się przez to doniosłym czynnikiem postępu filozofii i nauki.” Spis treści podaje: **Wstęp.** Rozdział I: **Odmiany sceptycyzmu:** 1. O rodzajach sceptycyzmu. 2. Ogólna charakterystyka sceptycyzmu francuskiego XVI i XVII w. II: **Sceptycy francuscy:** 1. Sceptycyzm francuski w wiekach średnich. 2. Franciscus Sanchez. 3. Michel de Montaigne. 4. Pierre Charron. 5. François de la Mothe Le Vayer. 6. Samuel Sorbière. 7. Pierre Daniel Huet. 8. Blaise Pascal. 9. Pierre Bayle. III: **Próby przewyciężenia sceptycyzmu:** 1. Polemika wokół sceptycyzmu we Francji w XVII w. 2. Descartes a sceptycyzm. — Zakończenie. Bibliografia. Résumé francuskie.

Czesław Znamierowski: Wina i odpowiedzialność. (Warszawa 1957. PWN. Str. 159. Cena 15,— zł). Temat książki leży na pograniczu etyki i teorii prawa, jej treścią jest wyczerpująca analiza obu pojęć wymienionych w tytule według następującej dyspozycji: Wyjaśnienia wstępne. I: **Sprawstwo.** 1. Prawo natury. 2. Prawa struktury i związku przyczynowego. 3. Prawa descendencji przyczynowej. 4. Możliwość. 5. Sprawstwo. 6. Sprawstwo rozmyślne. 7. Różne skutki i ślady działania. 8. Sprawstwo zbiorowe. 9. Pomoc-

nictwo. 10. Poplecznik. 11. Sprawstwo ewentualne. 12. Podżeganie. 13. Sprawstwo przez nieczynienie. II: Wina i odpowiedzialność. 14. Działanie krzywdzące. 15. Działanie nieprzyjazne. 16. Działanie i zachowanie występne. 17. Działanie występne moralnie. 18. Działanie występne w oczach poszkodowanego. 19. Krzywdziciel i pokrzywdzony. 20. Rozjemca. 21. Niezgodność ocen. 22. Kara. 23. Kara uzasadniona moralnie. 24. Allewacja kary. 25. Działanie występne prawnie. 26. Kara prawna. 27. Poczytalność. 28. Niepoczytalność. 29. Odpowiedzialność. 30. Różne funkcje kary. 31. Przeobrażenia kary. 32. Roszczenie restytucyjne. 33. Przeciwnie koleje dwóch odpowiedzialności.

Czesław Znamierowski: O małżeństwie. (Warszawa 1958. PWN. Str. 102. Cena 10,— zł). Autor informuje, że studium to wchodzi jako rozdział X w skład przygotowanej pracy pt. „Socjologia”. Jego fragmenty były drukowane w kwartalniku „Kultura i Społeczeństwo”, t. I, nr 3 pt. „Z psychologii małżeństwa”.

Danuta Gierulanka: O przyswajaniu sobie pojęć geometrycznych. (Warszawa 1958. PWN. Str. 131. Cena 18,— zł). Książka jest nowym poprawionym wydaniem pracy, która poprzednio była drukowana w Kwartalniku Psychologicznym (t. XIV, 1948, z. 1—2); oparta na systematycznych obserwacjach psychologicznych i bogatym doświadczeniu pedagogicznym, stanowi wartościowy przyczynek do psychologii myślenia.

Olgierd Wojtasiewicz: Wstęp do teorii tłumaczenia. (Zakład im. Ossolińskich, Wrocław—Warszawa 1957. Str. 136). Autor, kompetentny zarówno w dziedzinie językoznawstwa jak logiki, zajmuje się głównie przyczynami trudności przekładu z jednego języka na inny, które dzieli na strukturalne i leksykalne. Pierwsze wynikają z różnic gramatycznych (morfologicznych, składniowych i słowotwórczych), różnic systemów fonetycznych i systemów graficznych między językami. Drugie polegają na różnicach zasobów leksykalnych między językami oraz na tym, że wyrażenia różnych języków, nawet równoznaczne pod względem logicznym, nie są takimi pod względem psychologicznym w zależności od różnic kulturowych, dzielących różne społeczności i różne epoki historyczne.

Tadeusz Czeżowski: Logika (kurs elementarny). (Powielony skrypt wykładów odbywanych w Uniwersytecie Toruńskim, przeznaczony dla studentów Wydziału Humanistycznego. Wydanie III, Toruń 1958. Str. 157). Wstęp (Tymczasowe określenie logiki i główne fazy jej rozwoju. Zasadnicze pojęcia psychologii poznania. Myśl i język). Rozdział I: Teoria związków międzyzdaniowych — cz. I. (Zdania i funkcje prawdziwościowe. Niektóre twierdzenia rachunku zdań. Wnioskowanie). II: Teoria związków wewnątrzzdaniowych. (Analiza zdania, jego składniki. Terminy, działania na terminach, stosunki zakresów. Klasyfikowanie i szeregowanie. Definicje. Zdania kategoryczne. Opozycja i konwersja. Sylogizm kategoryczny). III: Teoria związków międzyzdaniowych — cz. II. (O rozumowaniach. Dowodzenie. Wyjaśnianie. Prawa naukowe. Indukcja. Wyjaśnianie przez hipotezy. Rozumowanie przez analogię. Teorie naukowe). Indeks nazwisk i terminów.

Izydora Dąbska: Elementy logiki dla bibliotekarzy (Gdańsk, 1958. Biblioteka Gdańska PAN. Str. 80). Jest to powielony skrypt kursu logiki, który odbył się w Bibliotece Gdańskiej PAN w lutym i marcu 1957 r. pod kątem widzenia potrzeb pracowników bibliotecznych. Celem kursu było zwrócenie uwagi na doniosłość logiki w pracach bibliotekarza i przez podanie elementarnych wiadomości z niektórych jej działów rozbudzenie zainteresowań logicznych wśród bibliotekarzy.

Historia Filozofii — Tom I i II pod redakcją M. A. Dynnika, M. T. Jowczuka, B. M. Kiedrowa, M. S. Mitina oraz O. W. Trachtenberga. (Moskwa 1957. Instytut Filozofii Akademii Nauk ZSRR. Str. 718, 711). Zgodnie ze wskazaniami Lenina, który uważał, że marksistowska teoria poznania musi być rozwijana przede wszystkim na fundamencie historii filozofii, filozofowie radzieccy od dawna zajmowali się opracowaniem marksistowskiej historii filozofii. Jedną z prób ujęcia dziejów myśli filozoficznej stanowiła „Historia filozofii zachodnio-europejskiej” Aleksandrowa, która wywołała w 1947 roku wielką dyskusję z udziałem Żdanowa (por. Ruch Fil., t. XVI, s. 66 a.). Obecnie przygotowywana „Historia filozofii” obejmować ma ogółem cztery tomy, z których dwa poświęcone są filozofii przedmarksistowskiej, dwa następne zaś omawiać będą historię filozofii marksistowskiej i

współczesnych mieszczańskich kierunków filozoficznych. Rozdział pierwszy tomu pierwszego został napisany przy udziale filozofów chińskich. Oto spis treści: Tom I. Od redakcji. Wstęp. Części: 1. Początki i rozwój myśli filozoficznej w niewolniczych społeczeństwach starożytnego Wschodu. 2. Powstanie i rozwój filozofii w Grecji i Rzymie w epoce ustroju niewolniczego. 3. Rozwój myśli filozoficznej w epoce feudalizmu (do początków kapitalizmu). 4. Rozwój myśli filozoficznej w krajach Zachodniej i Środkowej Europy w okresie formowania stosunków kapitalistycznych. 5. Walka materializmu z idealizmem w okresie wczesnych rewolucji burżuazyjnych w krajach Zachodniej Europy (koniec XVI — pocz. XVIII w.). 6. Rozwój myśli filozoficznej w Rosji w okresie panowania pańszczyzny i początków stosunków burżuazyjnych (XVII w. i dwie trzecie XVIII w.). 7. Filozofia francuskiego Oświecenia i francuskich materialistów ideologicznym przygotowaniem rewolucji burżuazyjnej we Francji (XVIII w.). 8. Rozwój myśli filozoficznej w Ameryce Północnej w okresie utrwalenia się ustroju burżuazyjnego (druga połowa XVIII — lata trzydzieste XIX w.). Myśl filozoficzna w Ameryce Łacińskiej w XVIII w. 9. Rozwój filozofii w walce materializmu z idealizmem w Rosji i innych krajach Europy Wschodniej w okresie rozkładu feudalno-pańszczyźnianego ustroju (druga połowa XVIII — pierwsze ćwierćwiecze XIX w.). Tom II. Od redakcji. Części: 1. Rozwój myśli filozoficznej w Niemczech w okresie rozkładu feudalizmu i przejścia do kapitalizmu (koniec XVIII — początek XIX w.). Klasyczna filozofia niemiecka. 2. Rozwój myśli filozoficznej w Niemczech w przededniu rewolucji burżuazyjnej w 1848 r. L. Feuerbach. 3. Filozoficzna i socjologiczna myśl Anglii i Francji w okresie umocnienia się kapitalizmu. Socjalizm utopijny w krajach Zachodniej Europy. Filozoficzne znaczenie odkryć przyrodoznawstwa (pierwsza połowa i lata pięćdziesiąte XIX w.). 4. Rozwój filozofii w Rosji w okresie kryzysu ustroju pańszczyźnianego i przejścia do kapitalizmu (od 1825 r. do lat 60-tych XIX w.). Materialistyczna filozofia rewolucyjnej demokracji rosyjskiej. 5. Rozwój postępowej myśli filozoficznej i socjologicznej narodów ZSRR w okresie rozkładu ustroju feudalnego i przejścia do kapitalizmu (pierwsza połowa i lata 50-te XIX w.). 6. Rozwój postępowej myśli filozoficznej i socjologicznej w krajach Europy Wschodniej w okresie rozkładu feu-

dalizmu i formowania stosunków kapitalistycznych (pierwsza połowa i lata 50-te XIX w.). 7. Rozwój myśli filozoficznej i socjologicznej w Stanach Zjednoczonych Ameryki w okresie od 30-tych lat XIX w. do początku wojny domowej 1861—1865 r. 8. Rozwój myśli filozoficznej i socjologicznej w krajach Ameryki Łacińskiej w okresie rozkładu feudalizmu i przejścia do kapitalizmu (od lat 70-tych XIX w.). 9. Rozwój filozoficznej i socjologicznej myśli w Indiach, Chinach i Japonii w okresie rozkładu i kryzysu feudalizmu (koniec XVIII — połowa XIX w.).

Z historii filozofii. Zapiski Naukowe Akademii Nauk Społecznych przy C. K. K. P. Z. R. Katedra Historii Filozofii. Moskwa 1957. Str. 309. Zbiór zawierający następujące artykuły: P. T. Szada: Teoria poznania Ibn-Sina; S. I. Barstok: Ateizm Spinozy; A. Dżajmurzin: Materializm Jana Mele; M. T. Koczarin: Holbach o istocie i pochodzeniu religii; P. D. Szaszkiewicz: Przyczynę do zagadnienia kształtowania się gnoseologicznych poglądów Kanta; M. A. Dynnik: Filozofia Hegla i jej miejsce w historii filozoficznej myśli; E. T. Kipilłowy: L. Feuerbach o pochodzeniu i gnoseologicznych podstawach religii; W. W. Wołkowa: Walka I. Dietzgena o materialistyczną teorię poznania; A. F. Odujew: Tworzenie mitów socjalnych i jego reakcyjna istota u Fryderyka Nietzschego; M. D. Cebienko: Krytyka intuicjonizmu Henri Bergsona; J. T. Abdulin: Krytyka antimaterialistycznych poglądów Kautskiego na burżuazyjne państwo i burżuazyjną demokrację.

Materializm dialektyczny i współczesne przyrodoznawstwo. (Zbiór artykułów. Moskwa 1957. Str. 423). Zbiór rozpada się na dwie części: fizykalną i biologiczną. Artykuły części fizykalnej: G. W. Płatonow: Znaczenie materializmu dialektycznego w walce z idealizmem i metafizyką w przyrodoznawstwie; B. M. Wuł: O prawach ruchu mechanicznego w klasycznej i kwantowej mechanice; M. F. Sziroki: O ważniejszych sposobach dowodzenia w Newtonowskiej mechanice i teorii względności; J. P. Terlecki: O istocie współczesnej fizycznej teorii przestrzeni i czasu; G. A. Świecznikow: Przeciwno indeterminizmowi w mechanice kwantowej; A. P. Taustow: O niektórych tezach prawa okresowego; E. Kolman: Przyczynę do krytyki współczesnego idealizmu matematyczne-

go. Artykuły części biologicznej: I. M. Siskjan: Rola procesów biochemicznych w poznaniu praw rządzących życiem; A. A. Rubatiewski: O podstawowej wewnętrznej sprzeczności w rozwoju żywej przyrody; I. I. Nowiński: Przyczynek do filozoficznej analizy zagadnienia jedności organizmu i środowiska; A. E. Furman: O stosunku formy i treści w rozwoju organizmów; S. A. Sarkisow: Nauka I. P. Pawłowa o wyższych czynnościach nerwowych i zagadnienia budowy mózgu; N. S. Mansurow: Przeciwno subiektywizmowi w psychologii.

Niektóre filozoficzne zagadnienia przyrodoznawstwa. (Moskwa 1957. Akademia Nauk ZSRR. Str. 416). Zawiera m. i. rozprawy: C. M. Fataljew: Nauki przyrodnicze i wytwórczość; W. M. Kazanow: O znaczeniu materializmu dialektycznego dla rozwoju przyrodoznawstwa; L. E. Majetrow: O abstrakcji i metodzie aksjomatycznej w matematyce; S. T. Mieluchin: Niewyczerpalność „elementarnych” cech cząstek; T. W. Platonow: O źródle i charakterze rozwoju żywej przyrody; L. N. Pluszcz: Dialektyka życiowości organizmów; E. W. Szorochowa: Materializm dialektyczny i nauka Pawłowa o wyższej działalności nerwowej; J. L. Jurowa: Niektóre zagadnienia filozoficzne gleboznawstwa; W. P. Dobrochwałow: Biologia i rolnictwo.

Logika. (Instytut Filozoficzny Akademii Nauk ZSRR. Moskwa 1956. Str. 280). Książka zespolowa, pod redakcją D. P. Gorskiego i P. W. Tawanca, omawia problem stosunku logiki formalnej i dialektycznej, pojęcia, logiczne operacje na pojęciach, sądy, wnioskowanie, indukcję, metody ustalania związku przyczynowego, analogię, hipotezy, dowodzenie, prawa myślenia.

Alain Guy: Les philosophes espagnols d'hier et d'aujourd'hui. I. Époques et auteurs. II. Textes choisis. Préface de Georges Bastide. (2 vols. Toulouse 1956. Privat, Editeur. Pp. 409, 300). Tematem książki jest historia filozofii hiszpańskiej, mało na ogół znanej, ujęta w 51 rozdziałów, z których każdy omawia jednego z hiszpańskich filozofów od Rajmunda Lulla z XIII wieku do żyjących współcześnie. Każdy rozdział podaje zarys biograficzny, przedstawienie doktryny filozofa oraz starannie zestawioną biblio-

grafię. Wśród uwzględnionych postaci wyraźną przewagę posiada wiek XX (36 nazwisk), co odpowiada renesansowi, jaki filozofia hiszpańska przeżywa od lat kilkudziesięciu.

Henri Sérouya: La Kabbale. (2e éd. Paris 1958. Éditions Bernard Grasset. Pp. 536. Prix 1260 f. f. Librairie Hachette). Książka, nagrodzona przez Akademię Francuską, ukazała się w drugim, przejrzanym i powiększonym wydaniu (por. Ruch Fil., t. XVII, s. 85a). H. Sérouya — autor prac o Spinozie, Majmonidesie, mistycyzmie, filozofii wojny i pokoju — poświęcił wiele lat studiom nad Kabałą. W książce swej stara się oświetlić rzeczywiste oblicze tej doktryny, bada jej pochodzenie i oddziaływanie w neopitagoreizmie i neo-platonizmie, rolę w dziedzinie twórczości metafizycznej, poetyckiej i artystycznej, a w szczególności wpływ na Jakuba Boehme, Pascala, Leibniza, Milтона, Wiktora Hugo, Rimbauda i Bergsona. Książka bogato ilustrowana.

Duhem P.: Le système du monde. Histoire des doctrines de Platon à Copernic. Wielotomowe to wydawnictwo wychodzi nakładem Gauthier-Villars w Paryżu. Dotychczas ukazało się już osiem tomów, z których pierwszy i drugi omawia kosmologię helleńską, dwa następne astronomię łacińską, tom piąty nosi tytuł „La crise de l'aristotélisme”, szósty „Le reflux de l'aristotélisme”, wreszcie dwa tomy pozostałe zajmują się fizyką paryską w XIV wieku. (Cała seria kosztuje 24000 f. f.).

Histoire de la science. Des origines au XXe siècle. (Paris 1958. Gauthier-Villars. Pp. 1964. Prix 4372 f. f.). Opracowana pod kierunkiem M. Daumas. Rozpoczyna się zarysem rozwoju życia naukowego, następny rozdział omawia historię nauki w starożytności i wiekach średnich, po czym następują rozważania dotyczące źródeł współczesnej myśli naukowej. Książka zawiera historię matematyki, astronomii, fizyki, chemii, mineralogii, geologii i paleontologii, geografii, nauk biologicznych, antropologii, etnografii, socjologii, demografii i psychologii.

G. Polya: Les mathématiques et le raisonnement plausible. (Przekład z oryginału angielskiego R. Vallée. Paris 1958. Gauthier-Villars. Pp. XV+300. Prix 3200 f. f., 7,87 dol.). Autor, profesor Uniwersytetu Stanford i honorowy profesor

Politechniki w Zurychu, przedstawia i analizuje na licznych przykładach rolę hipotez i ich uzasadnienia w naukach matematycznych.

Paul Natorp: Philosophische Systematik. Aus dem Nachlass herausgegeben von Hans Natorp, mit Hans Gadamers Gedankenkrede zum 100. Geburtstag, sowie mit Einleitung und textkritischen Anmerkungen von Heinrich Knittermeyer. Hamburg 1957. DM. 30. S. 430.). Pośmiertne to dzieło współzałożyciela Szkoły Marburskiej, owoc pracy ostatnich lat życia, ukazuje w nowym świetle jego poglądy filozoficzne. Treść: Grundlegung. Das System der Grundkategorien. Kategorien der Modalität. Kategorien der Relation. Kategorien der Individuation. Die dreifache Entwicklung des Logischen. Strukturlogik. Logik der Funktion. Gehaltlogik. Die dritte Dimension des Logischen.

Contemporary British Philosophy. (London, New York 1956. Georg Allen & Unwin, The MacMillan Company. Pp. 502. Price 35 s.). Jest to tom rozpraw czelowych współczesnych filozofów brytyjskich, stanowiący trzecią serię prac Muirhead Library of Philosophy. Wydawcą obecnego tomu jest H. D. Lewis, profesor Uniwersytetu Londyńskiego. Książka zawiera następujące rozprawy: Richard J. Aaron: The Rational and the Empirical; H. B. Acton: Political Justification; A. J. Ayer: Philosophical Scepticism; Winston H. F. Barnes: On Seeing and Hearing; C. A. Campbell: Self-activity and its Modes; Frederick C. Copleston: Philosophical Knowledge; A. C. Ewing: The Necessity of Metaphysics; J. N. Findlay: An Examination of Tenses; Stuart Hampshire: Identification and Existence; H. A. Hodges: What is to become of Philosophical Theology? William Kneale: The Province of Logic; H. D. Lewis: Worship and Idolatry; J. D. Mabbot: Freewill and Punishment; D. M. Mackinnon: Ethical Intuition; H. J. Paton: Fifty Years of Philosophy; K. R. Popper: Three Views Concerning Human Knowledge; H. H. Price: The Argument from Illusion; L. J. Russell: Belief and Action; Gilbert Ryle: Sensation; F. Waismann: How I see Philosophy. Przy końcu książki podane są krótkie wiadomości biograficzne o autorach poszczególnych rozpraw. Nado przy

każdej rozprawie wymienione są główne dzieła autora.

British Philosophy in the Mid-Century. A Cambridge Symposium. Ed. by C. A. Mace. (London 1957. G. Allen & Unwin Ltd. Pp. 396. Price 30 s.). Książka powstała z cyklu odczytów urządzonych w Cambridge przez British Council dla nauczycieli filozofii z Francji, Belgii, Włoch, Austrii, Stanów Zjednoczonych i Chin. Wśród prac w niej zawartych na szczególną uwagę zasługują rozdziały napisane przez dwóch najwybitniejszych przedstawicieli szkoły analitycznej z Cambridge G. E. Moore'a i C. D. Broad. Treść: C. D. Broad: The Local Historical Background of Contemporary Cambridge Philosophy; A. C. Ewing: Recent Developments in British Ethical Thought; C. A. Mace: Some Trends in the Philosophy of Mind; S. Körner: Some types of Philosophical Thinking; R. B. Braithwaite: Probability and Induction; Karl R. Popper: Philosophy of Science: A Personal Report; H. Bondi: Some Philosophical Problems of Cosmology; G. E. Moore: Visual Sense-Data; A. J. Ayer: Perception; Gilbert Ryle: The Theory of Meaning; Stuart Hampshire: The Interpretation of Language: Words and Concepts, Margaret Masterman: Metaphysical and Ideographic Language; Theodore Redpath: Some Problems of Modern Aesthetics. Index.

J. O. Urmson: Philosophical Analysis — Its Development between the Two World Wars. (Oxford 1956. Clarendon Press. Pp. 202). Książka, która wzbudziła dość szerokie echa i na ogół została przyjęta przychylnie przez recenzentów, zajmuje się głównie przedstawieniem i krytyką poglądów Bertranda Russella. Russell przeciwstawił się ostro jej wywodom w artykule pt. Philosophical Analysis, opublikowanym w Hibbert Journal (154—1955/56 p. 319—329), następnie zaś w przekładzie niemieckim w Zeitschrift für Philosophische Forschung (Bd. XII, H. 1, s. 3—16), wyjaśniając szczegółowo zasadnicze nieporozumienia. Oto charakterystyczne wyjątki z paragrafu wstępnego (s. 3—4) w wolnym przekładzie: Książka przedstawia zwięzłe powody, które skłoniły Wittgensteina i jego uczniów do odrzucenia zarówno mojej filozofii, jak i filozofii logicznych pozytywistów, aby wprowadzić nową filozofię, o której wyższości są mocno prze-

konani... Od r. 1914 panowały kolejno w brytyjskiej filozofii trzy kierunki: najpierw filozofia Traktatu Wittgensteina, potem logiczny pozytywizm, wreszcie Wittgensteina Badania filozoficzne (*Philosophical Investigations*, Oxford 1953). Filozofia Traktatu wywarła poważny wpływ na moje własne myślenie filozoficzne, nie sędzę jednak dziś, by to był wpływ dodatni. Logiczny pozytywizm posiadał moją sympatię, choć nie zgadzam się z niektórymi charakterystycznymi dlań twierdzeniami. Trzeci kierunek jest dla mnie zupełnie niezrozumiały; jego twierdzenia pozytywne wydają mi się trywialne, a negatywne — nieuzasadnione. Niczego nie znalazłem w Badaniach filozoficznych, co by mnie zainteresowało i nie pojmuję, jak cała szkoła może w nich wyczytać znamienite mądrości. Psychologicznie jest to zaskakujące. Dawniejszy Wittgenstein, którego bardzo dobrze znam, namiętnie pochłonięty wysiłkiem intensywnego myślenia, zdawał sobie sprawę z trudności problemów, które podejmował z prawdziwie filozoficzną genialnością. Natomiast późniejszy Wittgenstein, zdawałoby się znużony wysiłkiem myślowym, wynalazł teorię, według której taki wysiłek stawałby się zbędny. Jeżeliby była ona prawdziwa, to filozofia stałaby się w najlepszym wypadku mało ważną pomocą dla wydawców słowników, w najgorszym zaś — pustym urozmaicheniem popołudniowej herbaty.

James K. Feibleman (Tulane University): *Inside the Great Mirror, A Critical Examination of the Philosophy of Russell, Wittgenstein and Their Followers.* (The Hague 1958. Martinus Nijhoff. Pp. 228. Price 19 fl.). Książka ma za przedmiot obronę stanowiska metafizycznego realizmu, jakie zajmowali Russell i Wittgenstein w swoich wcześniejszych publikacjach, przeciwko logicznemu pozytywizmowi i oxfordzkiej szkole lingwistycznej analizy. Treść: Russell's early Philosophy (An Inventory of the World. Infidelity to Realism); A Commentary to Wittgensteins Tractatus (Introduction to the Commentary. A Commentary to the Tractatus Logico-Philosophicus. Conclusion from the Commentary); The Viennese and English Disciples (Viennese Positivism in the United States. Linguistic Analysis Versus Metaphysics); The Saving Elements (The Metaphysics of Logical Positivism. Reflections after Wittgenstein's Philosophical Investigations). Bibliography. Index.

Maurice S. Friedman: Martin Buber — The Life of Dialogue. (Chicago 1955. University of Chicago. Pp. X+310. Price 6 dol.). Recenzent tej książki w *Journal of Philosophy* pisze o niej: „Ta znakomita książka będzie służyć jako wprowadzenie do dzieł Bubera dla tych, którzy ich nie czytali, oraz jako sumienny komentarz dla czytelników. Solidna i bystra monografia jest zarazem treściwym wykładem i systematyczną interpretacją, wyczerpującym opracowaniem, jakie dawno było potrzebne”. Martin Buber, urodzony w r. 1878 w Wiedniu, do r. 1933 profesor w Frankfurcie nad Menem, od r. 1938 profesor filozofii społecznej w Uniwersytecie Jerozolimskim, jest myślicielem wysoko cenionym i znanym, zwłaszcza w świecie anglosaskim. Zbliżony do egzystencjalizmu, zajmuje się zagadnieniami osobowości (której podstawę widzi w stosunku międzyosobowym „ja i ty”) i kultury oraz filozofią judaizmu. Jego prace są wydawane w językach niemieckim i angielskim; najważniejsze z nich: *Ich und Du* (1922, I and Thou, 1937), *Religion und Philosophie* (1931), *Zwiesprache — Ein Traktat vom dialogischen Leben* (1932), *Between Man and Man* (1948), *Hassidism* (1948), *Paths in Utopia* (1949, ewolucja ideałów utopijnych).

A. J. Ayer: The Problem of Knowledge. (London 1956. Macmillan. Pp. X+258). Książka zajmuje się głównymi problemami teorii poznania. Opowiedziawszy się za tezą, że poznanie prawdziwości sądu polega na uzyskaniu prawa do pewności, autor przechodzi do omówienia zagadnień sceptycyzmu i pewności. Następnie wskazuje, w jaki sposób pewien specjalny typ sceptycznej argumentacji bywa stosowany do podkopania przekonań zdrowego rozsądku o istnieniu przedmiotów fizycznych, o przeszłości i o doświadczeniach wewnętrznych innych ludzi. Wskazuje też, jak różne stanowiska filozoficzne mogą być scharakteryzowane ze względu na akceptację lub przeciwstawienie się różnym punktom wywodów sceptyka. Zamierzenia autora idą w kierunku przybliżenia się do rozwiązywania problemów na drodze szczegółowych analiz spostrzeżeń, pamięci i wiedzy o umysłach innych osób. W trakcie rozważań usiłuje on rzucić światło na naturę metody filozoficznej, kwestie związane z wymiarami czasu, przyczynowością i tożsamością osobistą. W krótkiej przedmowie Ayer pisze: „Próbowałem wszędzie przedstawić swe argumenty w taki sposób, aby były interesujące dla każdego czytelnika, nie tylko dla

zawodowego filozofa; lecz nie usiłowałem uczynić swego przedmiotu prostszym niż jest". Niektóre materiały zawarte w książce były już poprzednio oddzielnie publikowane. Oto spis treści: Chapter I: Philosophy and knowledge. The method of philosophy. Common features of knowledge. Does knowing consist in being in a special state of mind? Discussion of method: philosophy and language. Knowing as having the right to be sure. Chapter II: Scepticism and certainty. Philosophical scepticism. The quest for certainty. „I think, therefore I am". Are any statements immune from doubt? Public and private uses of language. Are mistakes about one's own immediate experience only verbal? How do we know? Doubts about factual reasoning: the problem of induction. The pattern of sceptical arguments. Remarks on the different methods of answering the sceptic. Chapter III: Perception. Are physical objects directly perceived? The argument from illusion. A method of introducing sense-data. Concerning the legitimacy of sense-data. Naïve realism and the causal theory of perception. Phenomenalism. The justification of statements about physical objects. Chapter IV: Memory. Habit memory and the memory of events. Dispensability of memory images. In what does remembering consist? Memory and the concept of the past. Concerning the analysis of statements about the past. The past and the future: memory and precognition. Why cannot cause succeed effect? Chapter V: Myself and others. What makes a person the person that he is? General criteria of personal identity. Must they be physical? The privacy of experience. What can we communicate? The thesis of physicalism. The analysis and justification of statements about other minds.

Readings in the Philosophy of Science wydane przez Herberta Feigla i May Brodbeck. (New York 1953. Appleton—Century—Crofts. Pp. 811. Price 6 doll.) stanowią zbiór 47 artykułów i fragmentów książek z dziedziny filozofii nauki. Tom jest podzielony na siedem głównych działów obejmujących następujące zagadnienia: istota metody naukowej; filozofia nauk formalnych; przestrożeń, czas i względność; logika naukowych wyjaśnień i konstrukcji teoretycznych; przyczynność, determinizm, indeterminizm i prawdopodobieństwo; filozoficzne problemy biologii i psychologii; filozofia nauk społecznych. Autorami poszczegól-

nych artykułów i fragmentów są m. in. Bergmann, Bridgman, Campbell, Carnap, Feigl, Hempel, Nagel, Oppenheim, Pap i Reichenbach.

Formal Logic by A. N. Prior professor of Philosophy Canterbury University College New Zealand. (Oxford, 1955. The Clarendon Press. Pp. IX + 329. Price 30 s.). Wybitny i twórczy podręcznik nowoczesnej logiki zawiera następującą treść: Part I: The Classical Propositional and Functional Calculi. Truth Functions and Tautologies. Axiomatizations of the Propositional Calculus. Systems with Propositional Constants and Functorial Variables. The Theory of Quantification. Part II: The Traditional Logic of Terms. The Aristotelian Syllogistic. Categorical Forms with Negative, Complex and Quantified Terms. Singular and Existential Propositions. Part III: Modal, Threevalued, and Extensional Systems. The Logic of Modality. Three-Valued and Intuitionist Logic. The Logic of Extension. Appendix I: Postulate Sets for Logical Calculi. Appendix II: Selected Bibliography. Index. Autor posługuje się beznawiasową symboliką Łukasiewicza i w szerokiej mierze uwzględnia polskie prace logiczne.

Logic Without Metaphysics and other Essays in the Philosophy of Science by Ernst Nagel. (Glencoe—Illinois, 1956. The Free Press. Pp. XVIII + 433). Autor, w poglądach swoich bliski logicznemu pozytywizmowi, jest profesorem filozofii w Columbia University. Książka składa się z trzydziestu rozpraw i artykułów, publikowanych w ciągu minionych lat dwudziestu pięciu, obejmujących różnorodne zagadnienia wchodzące w zakres szeroko pojętej logiki i metodologii i podzielonych na dwie części; pierwsza zawiera dziesięć pozycji obszerniejszych, druga jest zbiorem dwudziestu artykułów, omawiających wybitniejsze publikacje filozoficzne. Oto poszczególne tytuły: Part I: 1. Naturalism Reconsidered. 2. Are Naturalists Materialists? 3. Notes Toward a Naturalistic Conception of Logic. 4. Logic Without Ontology. 5. In Defence of Logic Without Metaphysics. 6. Symbolism and Science. 7. Verifiability, Truth and Verification. 8. Truth and Knowledge of the Truth. 9. Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe. 10. A Formalisation of Functionalism. Part II: 1. Einstein's Philosophy of Science. 2. A Perspective on Theoretical Physics. 3. New Physics and Old Philosophy. 4. Atomic

Theory and the Human Scene. 5. Stigmata of Pseudo-Science. 6. Dialectic Materialism in Science. 7. The Ground of Induction. 8. A Philosophy of Language. 9. A Theory of Symbolic Form. 10. The Logic of Social Science. 11. Social Causation. 12. Logic and Political Theory. 13. The Historian as Moralist. 14. The Perennial Philosophy. 15. On the Philosophical Battlefield. 16. A Philosophy of Secular Education. 17. A Utopian Blueprint for the Good Life. 18. An Alternative to Marxism. 19. Pseudo-Science as a Guide to Human Destiny. 20. Science and Society. — Bibliographical Notes. Index. W artykule o filozofii analitycznej w Europie jeden paragraf (s. 241—246) omawia polską filozofię dwudziestolecia w ośrodkach lwowskim i warszawskim, które autor odwiedził w owym czasie.

Ludwig Wittgenstein: Bemerkungen über die Grundlagen der Mathematik. Remarks on the Foundations of Mathematics. (Oxford 1956. Basil Blackwell. Pp. XIX+204 [podwójnie]. Price 37 s., 6 d.). Książka zawiera w równoległej paginacji oryginał niemiecki i przekład angielski dokonany przez G. E. M. Anscombe. Jest to drugi z kolei tom pośmiertnie wydanych pism Wittgensteina, zebranych z obszernych manuskryptów z zakresu filozofii matematyki, napisanych w latach 1937—1944 i stanowiących wyraz dojrzałej myśli Wittgensteina w duchu „Philosophical Investigations”. Całość opracowali i wydali G. H. von Wright, R. Rhees, G. E. M. Anscombe. Wydawcy uznali za właściwe przedstawić poszczególne fragmenty oddzielnie, zamiast odtwarzać na własną odpowiedzialność całość z wybranego materiału. Część pierwsza zawiera m. in. rozważania dotyczące logicznego wynikania, logicznej konieczności, natury dowodu, matematycznego przeświadczenia, stosunku rachunku do eksperymentu, stosunku logiki do prawdy. W uzupełnieniach znajdujemy uwagi o rodzajach zdań, o prawdziwości i dowodliwości w systemie „Principia Mathematica”, o pojęciu nieprzeliczalności, liczbach realnych i kardynalnych, o wyrazie „nieskończony”, o liczbie alef zero itp. Część druga: o przejrzystości dowodu matematycznego, roli definicji, logice Russella, stosunku matematyki do logiki, sprzeczności itd. Część trzecia: o aksjomatach, o możliwości uprawiania stosowanej matematyki bez czystej matematyki, o obrazie jako dowodzie, o intuicji, o syntetycznym charakterze zdań matematycznych. Część czwarta: matematyka jako gra i czynność mecha-

niczna, teoria mnogości, prawo wyłącznego środka, dowód istnienia w matematyce, reductio ad absurdum, intensjonalność i ekstensjonalność w matematyce, pojęcie a orzecznik, pojęcie ogólności itp. Część piąta: rola reguł, czy sens zdania się zmienia, gdy dowód został znaleziony?, po co matematyce podstawy?, praktyczna wartość rachunku, rachunek a doświadczenie, antynomia pojęcia „heterologiczny”, antynomia kłamcy, tworzenie pojęć itd.

Alfred Tarski: Logic, Semantics and Metamathematics. Papers from 1923 to 1938. Translated by J. H. Woodger. (Oxford 1956. Clarendon Press. Pp. IX+471. Price 3 £.). Zbiorowe wydanie przedwojennych trudno dostępnych rozpraw w przekładzie angielskim obejmuje następujące pozycje: I. On the Primitive Term of Logistic; II. Foundations of the geometry of Solids; III. On some fundamental concepts of metamathematics; IV. Investigations into the sentential calculus (by Jan Łukasiewicz and Alfred Tarski); V. Fundamental concepts of the methodology of the deductive sciences; VI. On definable sets of real numbers; VII. Logical operations and projective sets (by Casimir Kuratowski and Alfred Tarski); VIII. The concept of truth in formalized languages; IX. Some observations on the concept of omega-consistency and omega-completeness; X. Some methodological investigations on the definability of concepts; XI. On the foundations of Boolean algebra; XII. Foundations of the calculus of systems; XIII. On the limitations of the means of expression of deductive theories (by Adolf Lindenbaum and Alfred Tarski); XIV. On extensions of incomplete systems of the sentential calculus; XV. The establishment of scientific semantics; XVI. On the concept of logical consequence; XVII. Sentential calculus and topology. — Abbreviations. Bibliography. Subject index. Index of names of persons. Index of symbols. Recenzje ukazały się w Mind nr 263 (lipiec 1957), s. 401—410 (A. N. Prior) i w Journal of Philosophy (nr 8, kwiecień 1958), s. 351—352 (R. M. Martin).

Georg Henrik von Wright: The Logical Problem of Induction. (Second revised edition. New York 1957. Macmillan. Pp. XII+249. Price 4 doll.). Pierwsze wydanie tej książki ukazało się w Finlandii w 1941 r. i było trudno dostępne. Wydanie obecne jest pożądane z tego względu, że poglądy autora są tu przedstawione w sposób łatwiejszy, aniżeli w głównym

jego dzieło „A Treatise on Induction and Probability” (London, Routledge and Kegan Paul, 1951).

kę opatrzył wstępem J. Piaget, komentarze i bibliografię opracowali O. Chlup i J. Paćka.

Publikacje zbiorowe

Roman Ingarden: Studia z estetyki. Tom II. (Warszawa 1958. PWN. Str. 478. Cena w opr. pł. 75,— zł — Informacja o tomie pierwszym — Ruch Fil. t. XVIII, s. 104a). W skład tomu wchodzi następujące rozprawy: O budowie obrazu (s. 7—111). O dziele architektury (s. 113—160). Utwór muzyczny i sprawa jego tożsamości (s. 161—295). Kilka uwag o sztuce filmowej (s. 297—316). Ze studiów nad zagadnieniem formy i treści dzieła sztuki (s. 317—340). O formie i treści dzieła sztuki literackiej (s. 341—475). Tom niniejszy jest drugim z kolei w serii dzieł filozoficznych autora, podjętej przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Die Schule des Aristoteles. Texte und Kommentare. W dalszym ciągu tego wydawnictwa szwajcarskiego, którego redaktorem jest Fritz Wehrli (zob. Ruch Fil. t. XVII, s. 276), ukazał się kolejny H. IX: Phainias von Eresos, Chamaeleon, Praxiphanes. Basel 1957. Benno Schwabe & Co. Verl. S. 115.

Centre National de la Recherche Scientifique w Paryżu ogłasza, że przystępuje do publikacji kompletnego wydania pism Nicole Malebranche'a (1638—1715) i zwraca się do wszystkich bibliotek, archiwów i właścicieli zbiorów prywatnych z prośbą o uprzejmienie dokumentów ważnych dla tego wydawnictwa, drukowanych i rękopiśmiennych, znajdujących się w ich posiadaniu.

Tricentenaire de Gassendi (1655—1955). Actes du Congrès de Digne (4—7 août 1955). (Paris, 1957. Presses Universitaires de France. Pp. 320. Prix 1600 f. f.). Tom zbiorowy, zawiera rozprawy przedstawiane na zjeździe jubileuszowym, który się odbył w mieście rodzinnym Gassendiego; redaktorami są Antoine Adam i Raymond Lebègue, profesorowie Sorbony.

Pages choisis Jana Amosa Comeniusa ukazały się z inicjatywy Unesco z okazji trzechsetnej rocznicy wydania Opera Didactica Omnia (1657). Ilustrowany tom zawiera wyjątki nie tylko z Wielkiej Dydaktyki, lecz także z innych mniej znanych dzieł oraz z prac niewydanych. Książ-

Dzieła zebrane Józefa Dietzgena. Staranie Niemieckiej Akademii Nauk w Berlinie przygotowuje się wydanie całości dzieł Józefa Dietzgena (1828—1888), z zawodu garbarza, później publicysty i pisarza filozoficznego, który niezależnie od Marksa i Engelsa jako samouk stworzył teorię prawie identyczną z materializmem dialektycznym. Po śmierci Dietzgena dzieła jego zebrał i wydał syn Eugeniusz, który dokonał w nich pewnych zmian i opatrzył własnymi komentarzami. Obecnie opracowywane wydanie będzie zawierało artykuły i listy Dietzgena poprzednio niewydane. Poszczególne pisma ułożone będą w porządku chronologicznym, aby dać pogląd na rozwój myśli autora. Każdy tom będzie zawierał wstęp i objaśnienia tekstu odpowiednio do współczesnego stanu badań. Całość ujęta ma być w czterech tomach, z których pierwszy zawierać będzie pisma do roku 1876, drugi i trzeci — pisma z lat 1877—1888. Na tom czwarty złożą się listy, pisma nie wydane za życia autora oraz dubiosa.

Wydawnictwa ciągłe

Biblioteka Klasyków Filozofii. W dalszym ciągu tego wydawnictwa (zob. Ruch Filoz. t. XVIII, s. 107a) ukazały się ostatnio następujące pozycje: Bentham, Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa, przełożył Bogdan Nawroczyński, str. XI+471, cena w opr. płóc. 50,— zł; Condillac, Traktat o wrażeniach zmysłowych, przełożyła Wanda Wojciechowska, s. XX+324, cena 35,— zł; Arnauld i Nicole, Logika czyli sztuka myślenia (Logika Port-Royal), przełożyła i poprzedziła wstępem Seweryna Romahnowa, str. XXVI+536, cena 56,— zł; Dobrolubow, Pisma filozoficzne, tłumaczyła Halina Kowalewska, przekład przejrzał i wstępem poprzedził Andrzej Walicki, 2 tomy, str. XV+412, 460, cena 85,— zł; Descartes, Medytacje o pierwszej filozofii wraz z zarzutami uczonych mężów i odpowiedziami autora oraz Rozmowa z Burmanem — Medytacje przełożyli Maria i Kazimierz Ajdukiewiczowie, Zarzuty oraz odpowiedzi Stefan Świeżawski, Rozmowę z Burmanem Izydora Dąmbska, 2 tomy, str. XXX+455, 329, cena 75,— zł; Jan Śniadecki, Pisma filozoficzne, 2 tomy str.

IX+300, 450, cena 80,— zł; Descartes, *Namiętności duszy*, przełożył Ludwik Chmaj, str. XVIII+186, cena 26,— zł; Marek Aureliusz, *Rozmyślania*, przełożył Marian Reiter, postłowie i przypisami opatrzył Kazimierz Leśniak, str. VI+193, cena 27,— zł; Descartes, *Prawidła kierowania umysłem*, przełożył Ludwik Chmaj, s. XIV+170, cena 25,— zł; W druku jest następnych osiem pozycji. „Tytułowy plan wydawniczy i plan prac redakcyjnych PWN na rok 1958” wymienia łącznie 68 tytułów dzieł, które mają się ukazać w obrębie Biblioteki Klasyków Filozofii w latach 1958—1960, w tym 9 pozycji z filozofii polskiej, 29 z filozofii starożytnej, 1 z filozofii włoskiej, 6 z angielskiej, 12 z francuskiej, 9 z niemieckiej, 2 z rosyjskiej.

Tytułowy plan wydawniczy i plan prac redakcyjnych PWN na rok 1958 zapowiada wydanie w latach 1959 i 1960 w obrębie serii „Filozofia współczesna — przekłady” następujących pozycji: H. Bergson, *Trzy rozprawy*; B. Croce, *Zarys estetyki*; Ch. Pérelman, *O sprawiedliwości*; Bertrand Russell, *Wstęp do filozofii matematyki*; M. Schlick, *Zagadnienia etyki*; E. Dupréel, *Traktat o moralności*; G. Lukacs, *Wybór pism filozoficznych*. W dziale „Polska filozofia współczesna” (21 tytułów) mają być wydawane m. i. pisma Władysława Witwickiego. Dział „Antologie tekstów z historii filozofii” obejmuje siedem pozycji. „Filozofia i socjologia współczesna polska” (13 pozycji) zawiera m. i. prace Ludwika Krzywickiego, w sześciu tomach, wybory pism S. I. Witkiewicza, M. Sobieskiego, K. Ajdukiewicza, J. Łukasiewicza. „Historia filozofii i myśli społecznej” ma objąć m. i. nowe wydanie trzech tomów Tatar-kiewicza „Historii filozofii”, Bibliografię filozofii polskiej 1836—1864 oraz prace zbiorową „Z historii arian polskich (Wydawnictwo roku Braci Polskich 1658—1958)”. Psychologia i pedagogika są w Planie reprezentowane przez 28 pozycji.

Serię wydawnictw filozoficznych zainicjowała „Książka i Wiedza” wydając tomy: B. Russell, *Szkice sceptyczne*; J. Dewey, *Jak myśleliśmy?*; H. Bergson, *Ewolucja twórcza*; Z. Freud, *Wstęp do psychoanalizy*; W. James, *Pragmatyzm*. Każdy tom formatu ósemki zawiera około 20 arkuszy druku. Wydawnictwo zapowiada nadto: St. Brzozowski, *Idee*; A. Labriola, *Szkice o materializmie historycznym*; H. La-

sky, *Rozważania o rewolucji naszych czasów*; K. Mannheim, *Człowiek i społeczeństwo w epoce przebudowy*; B. Malinowski, *Szkice z teorii kultury*; M. Weber, *Szkice socjologiczne*; K. Popper, *Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie*; J. Sorel, *Złudzenia postępu*; F. Znaniecki, *Działania społeczne*.

Naukowe Zapiski Moskiewskiego Obwodowego Instytutu Pedagogicznego — Prace Katedry Filozofii. Tom XLII (Moskwa 1956, str. 246) zawiera m. in. następujące artykuły: G. M. Galza, *O stosunku dialektyki, logiki i teorii poznania*; P. S. Popowa, *Zagadnienie stosunku logiki i dialektyki w pracach postępowych uczonych Zachodu*; P. S. Popowa, *Alogizm — podstawowe założenie współczesnej logiki burżuazyjnej*; M. F. Owsianikow, *Pierwsze prace filozoficzne młodego Hegla*.

Philosophy in the Mid-Century — A Survey. Z okazji XII Międzynarodowego Kongresu Filozoficznego Międzynarodowy Instytut Filozoficzny wydał przy poparciu UNESCO powyższe czterotomowe dzieło, z którego trzy pierwsze tomy już się ukazały, a czwarty gotowy będzie w grudniu 1958. Redaktorem całości jest R. Klibansky z McGill University, Montreal, wydawcą — La Nuova Italia Editrice we Florencji. T. I. — *Logic and Philosophy of Science*: R. Klibansky, *Introduction*; W. V. Quine, *The Philosophical Bearing of Modern Logic*; R. Feys, *Logique*; H. Veatch, *A Note on Intensional Logic*; T. Kotarbiński, *La logique en Pologne*; A. N. Prior, *Łukasiewicz's Contributions to Logic*; H. Putnam, *Elementary Logic and Foundations of Set Theory*; E. W. Beth, *Semantics as a Theory of Reference*; A. Heyting, *Intuitionism in Mathematics*; L. Henkin, *The Foundations of Mathematics, I: General*; J. Myhill, *The Foundations of Mathematics, II: The Theory of Recursive Functions*; B. De Finetti, *The Foundations of Mathematics, III: Foundations of Probability*; R. B. Braithwaite, *The Theory of Games and its Relevance to Philosophy*; M. Black, *Induction and Probability*; J. O. Wisdom, *The Methodology of Natural Science. Publications in English*; P. Filiasi-Carcano, *The Methodology of Natural Science in Continental Europe*; F. Gonseth, *Philosophie des Sciences: Vue d'ensemble*; J. L. Destouches,

Physique moderne et Philosophie; A. Mercier, Physique et Philosophie en Allemagne, en Autriche et en Suisse; H. Dingle, Physics and Philosophy in Great Britain; N. Bohr, Quantum Physics and Philosophy. Causality and Complementarity; C. J. van der Klaauw, Biology and Philosophy; Index. — T. II — Metaphysics and Analysis: L. B. Geiger, Théorie de la philosophie et Métaphysique; J. Wahl, Ontologie; H. L. Van Breda, La Phénoménologie; J. Wahl, Philosophie existentielle; H. Plessner, Anthropologie philosophique; C. A. Mace and R. S. Peters, Psychology and Philosophy; D. Pears, Epistemology. Publications in English; J. D. Ross, A Note on Moore's Epistemology; G. Varet, Théorie de la Connaissance; R. Wells, Philosophy of Language; A. Quinton, Linguistic Analysis; G. J. Warnock, The Philosophy of Wittgenstein; Index. — T. III — Values, History and Religion: R. S. Hartman, General Theory of Value; W. K. Frankena, Ethics; M. Weitz, Aesthetics in English Speaking Countries; J.-C. Piguet, Aesthetics in Italy; G. E. Langemeijer, Philosophie du droit; F. Battaglia, Philosophie politique et sociale; J. W. N. Watkins, Philosophy of History; H. I. Marrou, La philosophie de l'histoire; M. Nédoncelle, Philosophie de la religion; Index.

Archives Husserl w Louvain, kierujące zbiorowym wydaniem pism Edmunda Husserla pt. Husserliana (zob. Ruch Filoz., t. XVII, str. 275b, 304b) zainicjowało nową serię wydawniczą pt. Phaenomenologica, w której mają się ukazywać zarówno prace fenomenologów, jak ich krytyków. Przewodniczącym Komitetu redakcyjnego jest prof. Herman Leo Van Breda z Uniwersytetu w Louvain, dyrektor Archiwum, sekretarzem Jacques Taminiaux, 2, place Cardinal Mercier, Louvain. Seria będzie wychodzić nakładem firmy Martinus Nijhoff w Hadze. Jako tom pierwszy wydawnictwa ukazała się książka: Eugen Fink, Sein, Wahrheit, Welt — Vorfragen zum Problem des Phänomenbegriffes, 1958, str. VIII+156, cena w opr. 12,50 fl. Dalsze tomy zapowiedziane: Le projet husserlien et la philosophie moderne (Actes du Deuxième Colloque International de Phénoménologie, Krefeld 1—3 novembre 1956) oraz Edmund Husserl (1859—1959) — volume international d'hommage à Husserl a l'occasion du centième anniversaire de sa naissance.

Archives de la Société Belge de Philosophie wydało m. in. następujące książki: E. Dupréel, La cause et l'intervalle ou ordre et probabilité; E. Dupréel, Probabilité et gravitation; W. Rivier, Essai sur la simultanéité à distance; Ph. Devaux, Lotze et son influence sur la philosophie anglo-saxonne; Ch. Perelman, De l'arbitraire dans la connaissance.

Arbeitsgruppe Philosophiehistorische Texte Niemieckiej Akademii Nauk w Berlinie, działająca od lutego 1956 roku — nawiązując do tradycji zainicjowanego przez J. H. Kirchmanna wydawnictwa „Philosophische Bibliothek oder Sammlung der Hauptwerke der Philosophie alter und neuer Zeit” — postawiła sobie za zadanie przygotowanie do druku pism ważniejszych przedstawicieli niemieckiej filozofii oraz wydawanie serii „Philosophische Studententexte” złożonej z przeznaczonych do celów dydaktycznych tłumaczeń dzieł obcych. Ponadto zapoczątkowała w 1957 r. cykl „Quellen und Texte zur Geschichte der Philosophie”, w którym ukazywać mają się teksty dotąd niepublikowane lub rzadko spotykane i pomijane w dawnych badaniach, a przede wszystkim źródła do historii materializmu i ateizmu. Dotąd wyszły z druku dwa teksty, a dwadzieścia pięć dalszych jest w opracowaniu.

Studies in Logic and the Foundations of Mathematics, międzynarodowa seria monografii, której redaktorami są E. W. Beth, L. E. J. Brouwer i A. Heyting, wychodzi od r. 1954 nakładem firmy North-Holland Publishing Company (P. O. B. 103, Amsterdam). Dotychczas ukazały się w tej serii m. i. książki: I. M. Bocheński — Ancient Formal Logic (1951, p. 132, 3,25 doll.); Haskell B. Curry and R. Feys — Combinatory Logic (1958, p. 406, 11,25 doll.); K. Dürr — The Propositional Logic of Boethius (1951, p. 91, 2,25 doll.); A. Heyting — Intuitionism, an Introduction (1956, p. 138, 3,60 doll.); E. A. Moody — Truth and Consequence in Mediaeval Logic (1953, p. 113, 3,25 doll.); A. Mostowski — Sentences Undecidable in Formalized Arithmetic (1952, p. 125, 3,25 doll.); J. B. Rosser and A. R. Turquette — Many-valued Logics (1952, p. 128, 3,25 doll.); Alfred Tarski, A. Mostowski and R. M. Robinson — Undecidable Theories (1953, p. 98, 2,50 doll.); G. H. von Wright — An Essay in

Modal Logic (1951, p. 98, 2,50 doll.); P. Bernays — *Axiomatic Set Theory, with a Historical Introduction* by A. A. Fraenkel (1958, p. VIII+225, 6 doll.); A. A. Fraenkel and Y. Bar-Hillel — *Foundations of Set Theory* (1958, p. 410, 11 doll.).

The Library of Living Philosophers (zob. Ruch Fil. t. XVI, s. 192b; t. XVII, s. 100b, s. 279a) — jako kolejny tom tego wydawnictwa ukazała się książka: Schilpp (Paul Arthur, ed.), *Philosophy of Karl Jaspers*. New York 1958. Tudor Publ. Pp. XXVI+918. Price 10,75 doll.

The Free Press of Glencoe, Illinois wydaje obecnie serię pod nazwą „The Library of Philosophical Movements”. Przewiduje się około dziesięću tomów, z których każdy poświęcony będzie jednemu lub dwóm kierunkom filozoficznym i zawierać będzie wybór z dzieł (często zupełnie już wyczerpanych lub nie tłumaczonych na język angielski) najwybitniejszych przedstawicieli danego kierunku oraz wypowiedzi krytyków. Każdy tom poprzedzony będzie wyczerpującym wstępem wydawcy i zaopatrzony w obszerną bibliografię. Tom pierwszy pt. *The Idealistic Tradition*, opracowany przez A. C. Ewinga z Cambridge University, ukazał się w 1957 roku. Na rok 1958 zapowiedziano wydanie tomu drugiego, zatytułowanego: *Logical Positivism*. Opracował go A. J. Ayer z London University. W przygotowaniu są tomy o realizmie, pragmatyzmie i scholastycyzmie.

Czasopisma

Nauki Filozoficzne — nowy kwartalnik wydawany od 1 stycznia 1958 r. przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego Z. S. R. R. — publikować ma artykuły i rozprawy z zakresu materializmu dialektycznego i historycznego, logiki, filozofii i socjologii. Naczelnym redaktorem kwartalnika został członek-korespondent Akademii Nauk ZSRR M. T. Jowczuk. W skład kolegium redakcyjnego wchodzi: B. T. Asmus, G. S. Wasecki, F. I. Georgiew, Z. N. Suworow, P. K. Konezin i inni.

Diogenes Revue Générale des Sciences Humaines, kwartalnik międzynarodowy syntezy naukowej, założony w 1952 r., wydawany przez Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (zob. Ruch Filoz. T. XVII, s. 111b, 291b) i subwencionowany przez UNESCO, uka-

zuje się w sześciu równoległych wydaniach, francuskim (Paris, Gallimard), angielskim (University of Chicago Press), hiszpańskim (Buenos Aires), niemieckim (Kolonja), włoskim (Rzym) i arabskim (Kair). Redaktorem naczelnym jest Roger Caillois, sekretarzem redakcji Jean d'Ormesson; komitet redakcyjny stanowią D. W. Brogan (Wielka Brytania), A. Castro Leal (Meksyk), G. Freyre (Brazylia), W. Koppers (Austria), G. Levi della Vida (Włochy), R. P. Mc Keon (Stany Zjedn. Am.), A. Rüstow (Niemcy). Adres redakcji i administracji: 19 avenue Kléber, Paris XVI-e. Prenumerata roczna (wyd. francuskie) 1050 fr. Zeszyt 20 tego czasopisma w wydaniu francuskim i angielskim (czwarty z r. 1957) zawiera rozprawę Wł. Tatarkiewicza: *L'histoire de la philosophie et l'art de l'écrire* (The History of Philosophy and the Art of Writing it), w zeszycie zaś 23 (trzecim z r. 1958) ukazała się praca W. Voisė (Warszawa): *La Renaissance et les sources des sciences politiques*.

Phronesis, a Journal for Ancient Philosophy, wychodzi dwa razy rocznie w zeszytach objętości około 80 stron, począwszy od r. 1955/56; tom drugi objął rok 1957, w roku 1958 ukażą się dwa zeszyty tomu III. Czasopismo zamieszcza artykuły i rozprawy dotyczące filozofii starożytnej (greckiej i rzymskiej) oraz jej wpływu na średniowiecze i czasy nowożytne. Redaktorami są D. J. Allan (Glasgow), J. B. Skemp (Durham), C. J. de Vogel (Utrecht), H. Cherniss (Princeton), G. Vlastos (Princeton); do Komitetu doradczego należą G. Calogero (Rzym), I. Düring (Göteborg), K. von Fritz (Berlin), O. Gigon (Berno), R. Mondolfo (Buenos Aires), P. M. Schul (Paryż), E. de Strycker (Drongen), nakładcą jest Royal Van Gorcum Ltd. Assen (Netherlands). Prenumerata roczna dol. 3,75.

Ratio, nowe czasopismo filozoficzne wychodzi od r. 1958, w wydaniach angielskim i niemieckim; redaktorem jest prof. Juliusz Kraft (Frankfurt a/M. — New York), do komitetu redakcyjnego należą: H. B. Acton (Londyn), A. Church (Princeton), H. Cherniss (Princeton), G. Henry-Herman (Bremen), K. R. Popper (Londyn) i J. W. N. Watkins (Londyn), nakładcą jest firma Basil Blackwell & Mott Ltd., 49 Broad Street, Oxford. Czasopismo stawia sobie jako wytyczną uprawianie filozofii racjonalistycznej, kierując się zarówno przeciw sceptycyzmowi, jak przeciw

irracjonalizmowi, zamierza uwzględniać wszystkie dziedziny teoretycznej i praktycznej filozofii, od logiki i filozofii przyrody po etykę i filozofię religii. Chce kontynuować w nowej postaci cele, które stawiały sobie *Abhandlungen der Fries'schen Schule*, założone przez E. F. Apelta w r. 1847, wznowione przez Leonarda Nelsona w r. 1904 i zamknięte w r. 1937 wskutek zmian politycznych w Niemczech. Czasopismo będzie ukazywać się w zeszytach półrocznych, prenumerata roczna wynosi 27 s. 6 d. Pierwszy zeszyt zawiera artykuły omawiające zagadnienia logiki matematycznej, doświadczenia i metafizyki, świadomości moralnej oraz intelektu i inne.

Logique et Analyse. W styczniu 1958 r. ukazał się pierwszy zeszyt nowego kwartalnika stanowiącego organ *Centre National Belge de Recherches de Logique*. Do Komitetu Dyrekcyjnego należą: Leo Apostel, który jest też sekretarzem redakcji, Philippe Devaux, Robert Feys, Chaim Perelman. Korespondentami zagranicznymi są: K. Ajdukiewicz, A. J. Ayer, G. Calogero, F. B. Fitch, G. G. Granger, J. Joergensen, A. Naess, J. Piaget. Czasopismo stanowi kontynuację *Bulletin Interieur* wydawanego od 1954 roku przez CNBRL, ma być poświęcone wszelkim formom rozumowania sformalizowanego i niesformalizowanego, a w szczególności zastosowaniom niematematycznym, analizie języka, formom samorodnym rozumowania, przy czym nie ma reprezentować żadnej określonej doktryny logicznej ani filozoficznej. Publikowane będą artykuły w języku francuskim, holenderskim, angielskim i niemieckim nie przekraczające z reguły dziesięciu stron maszynopisu. Adres redakcji: L. Apostel, 148, Chaussée de Boitsfort, Bruxelles. Cena zeszytu: 40 f. b. Pierwszy zeszyt zawiera słowo wstępne redakcji oraz artykuły: Arne Naess, *La validité de normes fondamentales*; Ch. Perelman, *L'argument pragmatique*; Henry W. Johnstone, (Jr.), *Systèmes formels et systèmes ontologiques*; A. Bayrt, *La correction de la logique modale du premier et du second ordre* S. 5; *Colloque international de logique*, Bruxelles, 1958.

Bibliografia, słowniki

Bulletin Signalétique — 3e partie: Philosophie, Sciences Humaines wychodzi kwartalnie staraniem *Centre National de*

la Recherche Scientifique (C. N. R. S.) (*Centre de Documentation*, 16, rue Pierre Curie, Paris V-e) jako kontynuacja (od r. 1956) *Bulletin Analytique* (zob. *Ruch Filoz.* t. XVI, s. 196a; t. XVII, s. 104b). Biuletyn zamieszcza adnotowaną bibliografię blisko 2000 periodyków z całego świata. Ostatni zeszyt, t. XII, nr 1 z r. 1958, wymienia wśród nich z polskich czasopism filozoficznych *Studia Logica* i *Ruch Filozoficzny*, oraz niewychodzące już *Kwartalnik Filozoficzny*, *Myśl Filozoficzna* i *Studia Philosophica*. Na żądanie można otrzymać od wydawnictwa odbitki mikrofilmowe z każdego uwzględnionego w nim artykułu.

Bibliographie der Heidegger - Literatur 1917—1955, którą podał Hermann Lübke w *Zeitschrift für philosophische Forschung* Bd XI. H. 3 (1957). S. 401—452, wymienia 59 tytułów publikacji Heideggera oraz 880 pozycji literatury o nim, pochodzącej od ponad 500 autorów.

Fr. Frommanns Verlag — Günter Holzboog — Stuttgart—Bad Cannstatt reklamuje w prospekcie: 1) *Thomas-Lexikon* Ludwika Schütza, fotomechaniczny przedruk drugiego wydania obejmujący około 900 stron w cenie 58 DM., 2) *Hegel-Lexikon* Hermana Glocknera, drugie poprawione wydanie w dwóch tomach, str. 2565, cena 165,50 DM.

Bayle Pierre, Dictionnaire historique et critique (Amsterdam, 1734, w pięciu tomach) jest oferowany antykwarycznie w katalogu *Botega d'Erasmus* nr 330 za cenę 100 dol.

Bibliographie de la philosophie, komplet od roku 1937 do 1956 jest oferowany antykwarycznie w katalogu *Botega d'Erasmus* nr 330 w łącznej cenie 86,55 doll. za 25 zeszytów. Poszczególne zeszyty są także do nabycia oddzielnie.

Wykłady, odczyty, referaty

(1958 r.)

Oddział P. Tow. Fil. w Krakowie. — 21.I. Milewski T.: *Ewolucja teorii języka.* — 14.II. Znamierowski Cz.: *Naczelna norma moralna i jej pochodne.* — 7.III. Dyskusja nad odczytem prof. dra T. Milewskiego pt. *Ewolucja teorii języka.* — 14.III. Geppert M.: *Próba*

zwięzłej teorii sygnałów. — 25.IV. Pogonowski J.: Buddyzm i jego filozofia. — 2.V. Młynarski F.: Człowiek i natura. — 6.VI. Znamierowski Cz.: Ocena moralna. — 27.VI. Gawęcki B.: Operacjonizm i jego granice.

Oddział P. Tow. Filoz. w Lublinie. — 17.I. Kój L.: Z teorii pytań. — 19.II. Reutt J.: O metodach badania osobowości. — 21.III. Reuttowa N.: Badanie osobowości metodą TAT. — 26.III. Reutt J.: Sprawozdanie z marcowej konferencji psychologów i pedagogów. — 19.IV. Indan Fr.: Charakterystyka pozytywizmu etycznego Emila Durkheima. — 23.IV. Kamiński St.: Szkoła analityczna w filozofii współczesnej. — 9.V. Darwaj B.: Sprawozdanie ze zjazdu naukowego psychologów. — Odczyty popularno-naukowe: 23.I. Lubnicki N.: Prądy filozoficzne Francji współczesnej. — 13.II. Panasiuk R.: Rozwój filozofii państwa od Hegla do Marksa. — 20.II. Margul T.: Wierzenia religijne starożytnego Wschodu. — 13.III. Kój L.: Neopozytywizm „filozofia naukowa”. — 20.III. Plewicka Z.: Egzystencjalizm w filozofii współczesnej. — 27.III. Dziemidok B.: Pojęcia estetyczne Łunaczarskiego.

Oddział P. Tow. Filoz. w Toruniu. — 16.I. Moese H.: O typach popularyzacji logiki. — 11.II. Czeżowski T.: Wkład Kazimierza Twardowskiego w teorię nauki. — 26.II. Moese H.: Etyka rozsądku, życzliwości i poświęcenia. — 10.III. Elzenberg H.: Spór o zależność etyki od religii. — 26.III. Sztumski J.: O motywach irracjonalnego myślenia. — 14.IV. Ingarden R.: Zagadnienie oceny estetycznej. — 7.V. Górski Karol: Filozofia dziejów na Zachodzie w latach 1918—1957. — 11.VI. Szczurkiewicz T.: Rola współczynnika humanistycznego w filozofii kultury i socjologii Floriana Znanieckiego. — 17.VI. Znamierowski Cz.: Oceny i normy.

Oddział P. Tow. Fil. we Wrocławiu. — 21.I. Pogorzelski W.: Próba wprowadzenia pewnego pojęcia fizykalnego przy pomocy logiki formalnej. — 13.V. Borkowski L.: Ugruntowanie arytmetyki w logice. — 29.V. Kotarbiński T.: Próba rozróżnienia zdań fizjologicznych, psychologicznych i prakseologicznych.

Prof. Kazimierz Ajdukiewicz na zaproszenie Centre National Belge de Recherches de Logique oraz uniwersytetów belgijskich wygłosił tamże następujące odczyty: 14.II. Liège, 17.II. Louvain, 20.II. Bruksela: Les systèmes axiomatiques du point de vue méthodologique. — 21.II. Centre de Logique: Les propositions analytiques et les conventions terminologiques. — 21.II. Gand, 21.II. Société Belge de philosophie Bruksela: Le problème de la rationalité des methodes faillibles d'inférence.

Odczyty zagraniczne prof. Romana Ingardena w latach 1956—57: 3—5. IX.56. w Wenecji na III Międzynarodowym Kongresie Estetyki: La valeur esthétique et le problème de son fondement objectif. (Tekst ogłoszony w Atti del III Congresso Internazionale di Estetica, Torino 1957). — 2.XI.56 r. w Krefeld na II Colloquium der Phaenomenologen: Ueber den transzendentalen Idealismus E. Husserls. — 6.XI.56. w Louvain w Institut Supérieur de Philosophie: Zum Problem der Fundierung der ästhetischen Werte im ästhetischen Gegenstand. — 30.IV.57. w Royaumont na III Międzynarodowym Zjeździe Fenomenologów: Das Konstitutionproblem und der Sinn der konstitutiven Betrachtung bei Edmund Husserl. — 8.V.57. w Uniwersytecie we Fryburgu (Szwajcaria): Sind die ästhetischen Werte gegenständiglich fundiert? — 9.V.57. w Towarzystwie Filozoficznym we Fryburgu (Szwajcaria): Über den kausalen Seinszusammenhang. — 9.VI.57. w Uniwersytecie w Getyndze: Husserls philosophische Entwicklung in seinen Göttinger Jahren.

Prof. Tadeusz Kotarbiński w dniu czterdziestej rocznicy swego pierwszego wykładu na Uniwersytecie Warszawskim, dnia 29.IV.1958 r. wygłosił tamże odczyt pt. Fazy rozwojowe konkretyzmu. — 30.X. w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym Oddział w Warszawie: Pojęcie ekonomiczności w prakseologii. — Na zaproszenie Uniwersytetów w Kopenhadze i Lund wygłosił tamże następujące odczyty: 18.XI.58. Kopenhaga: Grundfragen der Praxeologie oder der Lehre vom wirksamen Handeln. (Powtórzone 21.XI. w Uniwersytecie w Lund) — 20.XI.58. Kopenhaga: The Principles of Independent Ethics.

Prof. Władysław Tatarkiewicz wygłosił w 1958 roku następujące odczyty: 3.II.

w Uniwersytecie w Getyndze: Grecy o sztukach naśladowczych. — 6.II. w Uniwersytecie w Kolonii: Dwaj nowoczesni estetycy: Arystoteles i Cyzero. — 7.II. w Towarzystwie Filozoficznym w Bonn: O pisaniu historii filozofii. — 25.II. na Konferencji nauczycieli łaciny woj. krakowskiego w Krakowie: Nowoczesność poglądów estetycznych Arystotelesa.

„Podstawy filozoficzne sztuki nowoczesnej”, cykl wykładów staraniem Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki pod powyższym tytułem odbył się w Krakowie z następującym programem: 16.I.1958. R. Ingarden: Malarstwo przedstawiające a malarstwo pokazujące („abstrakcyjne”); 23.I. W. Taranczewski: Kompozycja abstrakcyjna w malarstwie; 30.I. M. Wallis: Geneza i podstawy malarstwa bezprzedmiotowego; 13.II. J. Leszczyński: Filozofia w twórczości Stanisława Ignacego Witkiewicza; 20.II. K. Zwolińska: Racjonalistyczne podstawy abstrakcji geometrycznej. 27.II. W. Tatarakiewicz: Sztuka a filozofia. E. Dutkiewicz: Uwagi o sztuce nowoczesnej.

Koło Filozoficzne studentów KUL zorganizowało „Tydzień filozoficzny”, który odbył się w Lublinie od 10 do 13 lutego 1958 r. Program tygodnia wypełniły wykłady i dyskusje na temat aktualnych problemów i kierunków współczesnej filozofii. Wykład wstępny „Rola filozofii w poglądzie na świat” wygłosił prof. Stefan Świeżawski. Przedmiotem następnych wykładów były kierunki filozoficzne neotomizmu, fenomenologii, neopozytywizmu, filozofii analitycznej i egzystencjalizmu. Cykl zakończyła prelekcja ks. prof. Alberta Krąpca: Ogólna sytuacja w filozofii — sens jej uprawiania. Ogólna liczba uczestników posiedzeń wahała się w granicach 300—400 osób, wśród nich ok. 60 osób gości, studentów humanistyki i przyrodoznawstwa z Warszawy, Łodzi, Poznania i Wrocławia. Teksty wykładów i sprawozdania z dyskusji zostały opublikowane w miesięczniku Znak nr 48 (czerwiec 1958).

140-lecie urodzin Karola Marksa. 5 maja 1958 r. odbyła się połączona sesja naukowa Instytutu Marksizmu-Leninizmu Akademii Nauk Społecznych i Wyższej Szkoły Partyjnej przy Komitecie Centralnym KPZR. Zastępca Dyrektora Instytutu Marksizmu-Leninizmu przy CK KPZR E. A. Stiepanowa wygłosiła referat:

O gromadzeniu i naukowej publikacji w ZSRR literackiej spuścizny założycieli marksizmu. Teżoż dnia odbyła się także sesja naukowa Wydziału Nauk Społecznych Akademii Nauk ZSRR, na której po słowie wstępnym członka Akademii K. W. Ostrowitana zostały wygłoszone odczyty: N. B. Mitina: Marks i współczesność; N. A. Cajałowa: Marks i aktualne problemy ekonomii politycznej.

Centre International de Synthèse (Fondation Henri Berr) w Paryżu (zob. Ruch Fil. t. XVII, s. 112b) organizuje corocznie serie odczytów, omawiających zagadnienia skoncentrowane dokoła jakiegoś centralnego tematu syntetycznego. Seria w dniach 9—16 maja 1958 pt. XXIe Semaine de Synthèse miała za temat naczelny „Sciences et techniques leurs rapports au milieu du XXe siècle”; odczyt wstępny (Maurice Dumas) omawiał ogólnie stosunek nauk do techniki w rozwoju historycznym, odczyt zaś zamykający serię (Raymond Aron) miał za przedmiot zagadnienie postępu technicznego, ekonomicznego i społecznego; inne odczyty dotyczyły różnorodnych zastosowań nowoczesnych teorii fizykalnych i badań atomowych, teorii automatów (cybernetyki) oraz odkryć w dziedzinie nauk medycznych.

Martin Heidegger (profesor Uniwersytetu w Fryburgu, Bad.) wygłosił dnia 20 marca 1958 r. w Uniwersytecie Aix-en-Provence odczyt: Hegel et les Grecs.

W ramach szóstej serii Woodbridge Lectures Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku prof. William R. Dennes z University of California (Berkeley) wygłosił w dniach 17, 21, 24, 28 kwietnia i 1 maja 1958 r. pięć odczytów pod wspólnym tytułem „Kilka dylematów naturalizmu”. Poszczególne odczyty miały następujące tytuły: Naturalistyczne interpretacje wyjaśniania i oceniania, Znaczenie, weryfikacja, to, co analityczne i to, co syntetyczne, Błąd naturalistyczny, Imperatywy moralne, Co czynią nauki i logika, co pozostaje dla filozofii do zrobienia?

Organizacje

Towarzystwo Kultury Moralnej zostało powołane do życia na zebraniu inauguracyjnym w Warszawie 20 czerwca 1958 r.

Przewodniczącym Towarzystwa został wybrany prof. Tadeusz Kotarbiński.

Polski Komitet Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauk (UIHPS) został utworzony przez Polską Akademię Nauk w 1957 r. W skład Unii wchodzi: Oddział Historii Nauk oraz Oddział Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk. Polski Komitet dzieli się też na odpowiednie oddziały. Przewodniczącym Polskiego Komitetu Unii jest prof. Tadeusz Kotarbiński, przewodniczącym Oddziału Historii Nauk jest prof. Bogdan Suchodolski, Oddziału zaś Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk prof. Kazimierz Ajdukiewicz.

Pracownia Cybernetyki pod kierownictwem doc. dra nauk Henryka Greniewskiego została utworzona w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN.

Delegacja Instytutu Filozofii Akademii Nauk ZSRR pod przewodnictwem dyrektora tego instytutu, prof. Piotra Fiedosjewy, przybyła do Warszawy w końcu marca 1958 r. celem pogłębienia współpracy z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN. W skład delegacji wchodził nadto prof. Michał Omelianowski, docent Igor Narski i docent Dymitr Gorski.

Delegacja Jugosłowiańskiej Akademii Nauk, złożona z prof. Zicherta oraz docentów Petrovica i Markovica odwiedziła Instytut Filozofii i Socjologii PAN w kwietniu 1958 celem nawiązania wzajemnych kontaktów naukowych.

Instytut Filozofii Akademii Nauk ZSRR gościł w ciągu roku 1957 zagranicznych filozofów chińskich, koreańskich, bułgarskich, francuskich, indyjskich, amerykańskich, węgierskich i polskich. Na czele delegacji polskiej stał prof. dr Adam Schaff.

Walne Zgromadzenie Oddziału Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk UIHPS. W dniu 10 września 1958 roku odbyło się w Brukseli Walne Zgromadzenie Oddziału Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk UIHPS (Union International de l'Histoire et de Philosophie des Sciences). Międzynarodowa Unia Historii i Filozofii Nauk jest jedną z unii międzynarodowych pozostających pod egidą UNESCO. Członkami Unii są równoimienne Komitety Narodowe, między innymi Polski Komitet Narodowy Historii i Filozofii Nauk. UIHPS dzieli się na dwa oddziały: Oddział historii nauki i Oddział logiki, metodologii i filozofii nauk. Oba oddziały są

zupełnie autonomiczne i posiadają oddzielne władze. — Walne Zgromadzenie Oddziału logiki (assemblée général), dokonało na posiedzeniu w dniu 10 września 1958 reformy swego statutu, wyboru nowych władz na lata 1960—63 i ułożyło plan pracy na najbliższą przyszłość. Do władz Oddziału wybrani zostali S. C. Kleene (USA) jako przewodniczący, K. Ajdukiewicz (Polska) jako zastępca przewodniczącego, P. Suppes (USA) jak sekretarz i H. Freudenthal (Holandia) jako skarbnik. Uchwalono zwołać w roku 1960 Międzynarodowy Kongres Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk w Stanford (Kalifornia, USA), ponadto postanowiono zorganizować w latach najbliższych (1959, 1961, 1962) Międzynarodowe Kollokwia, z których jedno ma się odbyć w Polsce.

Union Academique Internationale odbyła swą 32 sesję 9—12 czerwca 1958 r.; w ramach sesji obradowała komisja wydawnicza Corpus philosophorum medii aevi, która omówiła m. in. stan prac wydawniczych: Corpus Platonicum, Komentarzy Averroesa i Aristoteles Latinus. Przedstawicielami polski w Unii są prof. Kumaniecki i prof. Tatarkiewicz.

International Constantin Brunner Institut w Hadze obchodził w r. 1957 dziesięciolecie działalności. Instytut opiekuje się archiwum filozofa i publikuje jego rękopiśmienną spuściznę. Wydawnictwem kierują dr G. Goetz (Kopenhaga), dr Fr. Blankenfeld (Montevideo) i dr W. Bernhard (Nowy Jork), przewodniczący Spinoza Institute of America. Brunner (pseudonim, właściwe nazwisko Leopold Wertheimer), urodzony w Altonie 1862, zmarł w Hadze w 1937 r. Po świetnie odbytych studiach filozoficznych i publikacjach w zakresie krytyki literackiej, doznał, mając lat trzydzieści, oślnienia filozoficznego i zamknął się w sobie, aby wypracować swój system filozoficzny, oparty na pojęciu prawdy absolutnej, mającej za przedmiot byt jedyny, nazwany za wzorem Spinozy „Deus sive Natura”. System ten zaczął Brunner ogłaszać od r. 1908, w którym ukazało się dwutomowe dzieło: Die Lehre von den Geistigen und dem Volke (2 wyd. 1926 — „Geistige” to ludzie znający prawdę absolutną, „Volk” obejmuje wszystkich żyjących w złudzie); nastąpiły potem: Spinoza gegen Kant (1909), Der Judenhass und die Juden (1918, 2 wyd. 1919), Unser Christus oder das Wesen des Genies (1921), Liebe, Ehe, Mann und Weib (1924), Aus meinem Tagebuch

(1928), *Materialismus und Idealismus* (1928), *Unser Charakter* (Zürich 1938), *Kunst, Philosophie, Mystik* (zbiór artykułów, Zürich 1940). Brunner walczył w swych pismach z narodowym socjalizmem w Niemczech i był przezeń prześladowany. Z drugiej strony grono jego wyznawców już za jego życia zrzeszyło się w latach dwudziestych w *Constantin Brunner-Gemeinschaft* w Berlinie.

Verband zur Förderung der Philosophie am deutschen Gymnasium, związek nauczycieli filozofii w szkołach średnich, powstał w r. 1957 w Niemieckiej Republice Federalnej. Związek stawia sobie jako cele: rozwijanie nauczania filozofii w szkołach średnich, podtrzymywanie więzów zarówno zawodowych jak naukowych wśród nauczycieli filozofii, pracę nad metodyką nauczania filozofii, utrzymywanie kontaktów z nauką filozofii w uniwersytetach, współpracę z analogicznymi zrzeszeniami zagranicznymi. Związek ma oparcie w *Allgemeine Gesellschaft für Philosophie in Deutschland*.

Zjazdy

XII Międzynarodowy Kongres Filozoficzny (zob. sprawozdania na czele tego zeszytu). Z Polski zgłoszono następujące komunikaty na posiedzenia sekcyjne: K. Ajdukiewicz: *A Method of Eliminating Intensional Sentences and Sentential Formulae*; I. Dąmska: *Sur le concept de la compréhension*; A. Grzegorzczak: *La compréhension des théories abstraites dans les sciences et dans la philosophie*; J. Kotarbińska: *On Ostensive Definition*; T. Kotarbiński: *Essai de réduire la connaissance psychologique à l'extraspection*.

Congrès international de philosophie médiévale w Louvain i w Brukseli 28.VIII—4.IX.1958 r. (bezpośrednio przed Kongresem filozoficznym w Wenecji), został zorganizowany przez *Institut Supérieur de Philosophie* Uniwersytetu w Louvain na temat „L'homme et son destin d'après les penseurs du moyen âge”. W programie przewidziano pięć referatów ogólnych: *Nature de l'homme et personnalité humaine* (R. Klibansky), *Situation humaine, corporalité et temporalité* (M. D. Chenu), *Connaissance et vérité* (P. Wilpert), *Tendance, volonté* (V. J. Bourke), *Valeurs morales et sociales* (M. de Gandillac). Cztery komisje

obradowały na tematy specjalne: Stan obecny badań mediewistycznych (F. van Steenberghe), Nauczanie filozofii średniowiecznej i jej rola w kształtowaniu badacza (M. Gielé), Wydania krytyczne tekstów średniowiecznych (G. Verbeke), Organizacja międzynarodowa badań filozofii średniowiecznej (H. L. Van Breda). W kongresie brała udział grupa polska (prof. prof. Legowicz, Świeżawski, Chojnacki i in.).

Międzynarodowe Kollokwium Logiki.

W dniach 5—9 września 1958 odbyło się w Louvain Międzynarodowe Kollokwium Logiki. Organizatorem Kollokwium było Belgijskie Centrum Narodowe Badań w Zakresie Logiki (*Centre National Belge de Recherches de Logique*). Kollokwium stanowiło agendę Oddziału Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk UIHPS (*Union International de l'Histoire et de Philosophie des Sciences*). Wedle intencji organizatorów przedmiotem obrad Kollokwium miało być: 1. przeciwstawienie formalistycznego i nie formalistycznego podejścia do problemów logicznych, 2. przedyskutowanie pewnych zagadnień z logiki prawa. W programie Kollokwium znalazły się następujące referaty: H. B. Curry (USA): *Definitions in Formal Systems*; K. Ajdukiewicz (Polska): *Three Concepts of Definition*; J. H. Woodger (Anglia): *Formalization in Biology*; Y. Bar Hillel (Izrael): *Communication and Translation*; U. Scarpelli (Italia): *La definition en droit*; A. Ross (Dania): *Definition in Legal Language*; H. Kelsen (USA): *Der Begriff der Rechtsordnung*; J. G. Renauld (Belgia): *La systematisation dans le raisonnement juridique*. — Referat Bar Hillela został wstawiony do programu na miejsce zgłoszonego pierwotnie referatu V. Asmusa (ZSRR), który nie przybył do Louvain z powodu złego stanu zdrowia. Nie przybyli również U. Scarpelli, którego referat został streszczony przez F. Rossi-Landi, jak również H. Kelsen, zamiast którego przemawiał na temat zgłoszony przez Kelsena N. Bobbio (Italia). W Kollokwium wzięło udział około 80 uczestników przybyłych ze wszystkich krajów Europy zachodniej i z Polski, jak również z USA. Brali oni udział w żywych dyskusjach, które następowały po każdym odczycie. Uczestnikom Kollokwium umożliwiono zwiedzenie Światowej Wystawy w Brukseli.

VIIIe Congrès international d'histoire des sciences odbył się w czasie od 3.IX do 9.IX.1956 r. we Florencji i Mediolanie. Obrady Kongresu toczyły się w sześciu sekcjach, z których pierwsza obejmowała historię matematyki, fizyki i astronomii, druga — historię chemii i farmacji, trzecia — historię geografii i geologii, czwarta — historię medycyny i biologii, piąta — historię technologii i nauk stosowanych, szósta — zagadnienia ogólne historii nauk przyrodniczych. Kongresowi przewodniczył prof. Vasco Ronchi, historyk fizyki, dyrektor Instytutu Optyki we Florencji. Obrady toczyły się w szczególności wokół roli Leonarda da Vinci i Galileusza. Patronem Kongresu była Académie Internationale d'Histoire des Sciences oraz Union Internationale d'Histoire des Sciences.

IV Kongres międzynarodowy studiów humanistycznych, zorganizowany przez Centre International d'Etudes sur l'Humanisme (Rzym), odbył się w Wenecji 19—21 września 1958 r. na temat „Humanisme et symbolisme”, obejmujący funkcję i doniosłość symbolizmu w świecie zjawisk humanistycznych. Kongres poprzedni odbył się w Wenecji w 1954 r. i miał za temat: „Rhétorique et Baroque”.

Symposium Estetyki, zorganizowany przez towarzystwa estetyczne staraniem Prof. Luigi Pareyson z Uniwersytetu w Turynie, odbył się dnia 19 września 1958 r. w Fondazione Giorgio Cini w Wenecji. Tematem obrad był sąd estetyczny. W programie znalazły się referaty: E. Gilson: L'oeuvre d'art et le jugement critique; H. G. Gadamer: Das ästhetische Urteil; J. P. Hodin: Aesthetics and Art Criticism; H. Hungerland: The Aesthetic Judgement oraz szereg komunikatów a m. in. R. Ingardena i W. Tarkiewicza.

XIII Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Psychologii Stosowanej odbył się w Rzymie 9—14 kwietnia 1958 r. Tematem obrad plenarnych było zagadnienie psychologiczne kształcenia a) kierowników przemysłu, b) lekarzy, c) nauczycieli, d) urzędników. Z Polski uczestniczył w Kongresie prof. Stefan Błachowski.

Międzynarodowe spotkanie intelektualistów Wschodu i Zachodu odbyło się w Brukseli w ostatnim tygodniu czerwca 1958 r. staraniem UNESCO i Komisaria-

tu Generalnego Wystawy Światowej. Skupiło ono kilkudziesięciu przedstawicieli kół intelektualnych z różnych krajów; Polskę reprezentował Prezes PAN prof. Kotarbiński, który wygłosił referat pt. „Problemy racjonalizacji stosunków społecznych”.

Instytut Filozofii Akademii Nauk ZSRR zorganizował w końcu maja 1958 r. teoretyczną konferencję na temat „Moralność i religia”. W konferencji tej wraz z pracownikami Instytutu Filozofii wzięli udział pracownicy zakładu historii religii i ateizmu z Instytutu Historii Akademii Nauk oraz przedstawiciele innych instytucji prowadzących prace badawcze w dziedzinie historii i teorii ateizmu.

IXe Congrès des Sociétés de Philosophie de langue française w Aix-en-Provence odbył się 3—6 września 1957. Temat ogólny brzmiał: „L'homme et ses Oeuvres” (L'activité créatrice, L'oeuvre scientifique et technique, L'Oeuvre esthétique, L'Oeuvre social).

Quatrième colloque philosophique international w Royaumont (pod Paryżem), 8—13 kwietnia 1958 r., miało za temat filozofię analityczną. M. in. zostały wygłoszone następujące referaty: J. Urms on (University College, Dundee): — The history of the analytic movement; P. F. Strawson (University College, Oxford): Analysis, Science and Metaphysics; B. Williams (New College, Oxford): The certainty of the „cogito”; G. Ryle (Magdalen College, Oxford): Phenomenology versus the concept of mind; W. D. Gallie (Queens University, Belfast): The free will problem, four possible approaches; W. V. Quine (Harvard University): The myth of meaning; L. Apostel (Université libre, Bruxelles): L'Ecole d'Oxford et la linguistique, à propos du langage de l'induction; E. W. Beth (Université d'Amsterdam): Les rapports. entre langues formalisées et langue naturelle; K. R. Popper (London School of Economics): Critical remarks on analytical philosophy.

Association Guillaume Budé odbyła swój X kongres 8—13 września 1958 r. w Lyonie. Jedna z trzech sekcji kongresu miała za przedmiot stan badań nad filozofią Arystotelesa. Referentem generalnym był prof. Uniwersytetu w Strasburgu M. L. Bourgey; tytuły innych referatów: Aristote et la science (P. H. Michel), Le

texte d'Aristote (M. Louis), L'influence d'Aristote au Moyen Age (M. Paluello).

Joint Session of the Aristotelian Society and the Mind Association, doroczny angielski kongres filozoficzny, odbył się 12—14 lipca 1957 r. w University College of North Staffordshire Keele i miał w programie sześć sympozjonów: „Randomness” (W. C. Kneale, G. Spencer-Brown, G. B. Keene); „The Varieties of Imperative” (R. M. Hare, B. Mayo, B. Mitchell); „The Justification of Emotions” (J. N. Findlay, Mrs. Warnock, A. C. Ewing); „Proper Names” (A. J. Ayer, P. F. Strawson, Cz. Lejewski); „What makes a situation aesthetic” (R. Saw, J. O. Urmson, D. Pole); „The Visual Field and Perception” (H. H. Price, D. Hamlyn, A. C. Lloyd).

W 1958 r. doroczna sesja odbyła się w Southampton z początkiem lipca. Jej najbardziej zasługującym na wymienienie wydarzeniem był ostry atak na „Principia Ethica” G. E. Moore'a. Książka Moore'a, stwierdzała w swym referacie R. Holland, była filozoficzną katastrofą. Moore zamierzał uzasadnić autonomię etyki, m. in. przez ujawnienie błędu naturalizmu, którego sam stał się ofiarą. Termin bowiem pierwotny etyki Moore'a, jego „podstawowe pojęcie etyczne” okazuje się w trakcie obrony etyki przed uroszczeniami nauk przyrodniczych pojęciem estetycznym. Wysuwając problem autonomii etyki na pierwszy plan swoich rozważań Moore przyczynił się do tego, iż problemy etyczne we właściwym tego słowa znaczeniu leżały w Anglii przez dziesiątki lat odlegość. Holland nie wyjaśnił znaczenia, w jakim posługiwał się wyrażeniem „problemy etyczne” lub „względy moralne” i ograniczył się do stwierdzenia, iż wzgląd moralny to taki wzgląd, który winien przeważać wszystkie pozostałe przy podejmowaniu decyzji lub ocenie czynu. W związku z tą „formalną” definicją względu moralnego wywiązała się żywa dyskusja, czy istnieje tylko jedna, czy też wiele moralności. — Referaty wygłoszone na sesji ukazały się drukiem i stanowią Supplementary Volume XXXII, 1958, zbioru/Proceedings of the Aristotelian Society, który zawiera: A. M. MacIver: Knowledge, s. 1—24; R. Holland, H. D. Lewis: The Autonomy of Ethics, s. 25—74; P. K. Feysabend, D. M. MacKay: Complementarity, s. 75—122; C. Lewy, J. Walting, P. T. Geach: Entailment, s. 123—172; C. K. Grant, A. White: Good At, s. 173—206; R. S. Peters, P. G. Winch, A. E. Duncan-Jones:

Authority, s. 207—260; J. L. Austin, G. E. M. Anscombe: Pretending, s. 261—294.

Mediewistyczny zjazd filozoficzny (Medievalistentagung) obradował w Kolonii 9—12 października 1957 r. Temat ogólny brzmiał „Wschód i Zachód w średniowieczu”. Program obejmował m. in. następujące referaty: R. Konetzke (Kolumbia): Probleme der Beziehungen zwischen Islam und Christentum im Mittelalter; G. Anavati (Kair): Théologie chrétienne au moyen âge; J. Koch (Kolumbia): Die Bedeutung Avicennas für die Grundlegung der Metaphysik bei Thomas von Aquin; H. Schipperges (Bonn): Einflüsse arabischer Medizin auf die Mikrokosmos-Literatur des XII Jahrhunderts; R. Pring-Mill (Oxford): The Roots of the Lullian „Ars inveniendi veritatem”; K. Vogel (Monachium): Der Anteil von Byzanz an Erhaltung und Weiterbildung der griechischen Mathematik.

International School of Philosophy w Amersfoort gościła w dniach 31 października i 1 listopada 1958 uczestników obchodu pięćdziesięciolecia istnienia czasopisma Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte en Psychologie oraz dwudziestopięciolecia istnienia towarzystwa Algemeen Nederlandse Vereinigung voor Wijsbegeerte, które jest obecnie wydawcą wspomnianego czasopisma. Temat obrad brzmiał: „Ogólność i szczegółowość”. Referentami byli: K. Kuypers (kultura), E. Beth (nauka), I. Kisch (prawo) oraz C. Berg (język).

IV Hiszpański Tydzień Filozoficzny odbył się w Madrycie (Instituto Luis Vivés de Filosofía) 24—30 kwietnia 1957 pod przewodnictwem prof. Juan Zaragüeta, gromadząc ponad 300 filozofów hiszpańskich i zagranicznych, którzy wygłosili około 50 referatów, omawiających ogólny temat obrad, mianowicie pojęcie formy.

The Fifth Interamerican Congress of Philosophy oraz the **Second Congress of the Interamerican Society of Philosophy** odbyły się 8—12 lipca 1957 r. w Gallaudet College w Waszyngtonie. Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego był prof. Roderick M. Chisholm z Brown University, przewodniczącym Komitetu Programowego — prof. Patrick Romanell z University of Texas. Przedstawiono około 50 prac na pięciu posiedzeniach plenarnych oraz szesnastu zebraniach specjalnych. Pierwsza sesja plenarna poświęcona

była filozofii i filozofom, druga — ludzkiemu postępowaniu, trzecia — Kierkegaardowi i Heideggerowi, czwarta — wartości i ontologii oraz piąta — logice i prawdzie. Kongres wykazał m. in., że egzystencjalizmem zajmuje się głównie Ameryka Łacińska, natomiast budzi on małe zainteresowanie wśród myślicieli Ameryki Północnej, którzy też słabe zainteresowanie okazali filozofii kultury, człowieka i prawa. Największym powodzeniem cieszyły się zagadnienia filozofii nauk, logiki i etyki omawiane zwłaszcza przez delegatów ze Stanów Zjednoczonych. W Ameryce Łacińskiej poza egzystencjalizmem znaczne wpływy ma neokantyzm, heglizm i scholastyzm augustyński.

American Philosophical Association, Eastern Division zorganizowała — w ramach pięćdziesiątego czwartego dorocznego zjazdu, który odbył się w Harvard University w dniach 27—29 grudnia 1957 r. — pięć sympozjów, w których pierwszy poświęcony był pojęciom sprawiedliwości i uczciwości, drugi — oczywistości sądów estetycznych, trzeci — pojęciu substancji i formy u Arystotelesa, czwarty — determinizmowi w świetle współczesnej fizyki, a piąty — naturze analizy. Ponadto odbyły się posiedzenia, na których referowano zagadnienia z zakresu historii filozofii, filozofii człowieka, etyki, estetyki, filozofii nauk, logiki i języka. Na odrębnej konferencji omawiano kwestie filozofii wychowania. Odbyło się nadto wspólne posiedzenie z Association for Symbolic Logic oraz zebrania poszczególnych zrzeszeń, a mianowicie: Creative Ethics Group, The Peirce Society, Association for Realistic Philosophy, Personalistic Discussion Group oraz Society for Ancient Greek Philosophy.

Pięćdziesiąty piąty doroczny zjazd American Philosophical Association, Western Division, obradował przez trzy dni od 2 do 4 maja 1957 roku w Uniwersytecie Chicago. Prace prowadzone były w czterech sekcjach. Zorganizowano m. in. pięć sympozjów poświęconych teorii spstrzeżeń, historiozofii, znaczeniu filozoficznemu logiki modalnej, Heglowi na tle współczesnej filozofii oraz stosunkom filozofii do socjologii. Ponadto wygłoszono szereg referatów i koreferatów, w których poruszono następujące zespoły zagadnień: sztuka a religia, filozofia Wschodu, ontologia a logika, Berkeley i realizm, Platon i Hume, teoria poznania a metafizyka, filozofia J. Locke'a. Odbyła się też specjalna konferencja na temat nauczania filozofii.

The Metaphysical Society of America odbyło VIII doroczny zjazd w dniach 22 i 23 marca 1957 r. w Indiana University, Bloomington. Program zawierał następujące odczyty: G. K. Plochmann, A. W. Levi, L. J. Lafleur: Substance, Process, and Being; G. P. Klubertanz, S. J.: The Problem of Being and Analogy; W. O. Martin: Ideology and Postulational Metaphysics; W. Carlo: The Nature of Spiritual Being; J. Wisdom: Current Trends in British Philosophy; T. D. Langan: Heidegger's Ontology; R. Barber: The Ontological Status of Values.

The Metaphysical Society of America odbyło swój IX zjazd doroczny 28—29 marca 1958 r. w Brown University (Providence, Rhode Island). Tematy obrad: Współczesna myśl europejska, Pojęcie bytu w metafizyce współczesnej, Ontologia historii.

Minnesota Centre for Philosophy of Science, którego dyrektorem jest prof. H. Feigl, zorganizował zjazd od 12 sierpnia do 14 września 1957 r.; tematem były zagadnienia podstaw filozoficznych fizyki, w szczególności mechaniki kwantowej. Wśród uczestników zjazdu byli między innymi prof. C. G. Hempel, H. Mehlberg, E. Nagel, W. Rozenboom, W. Sellars.

Pierwsze doroczne zebranie Instytutu Filozofii Uniwersytetu New York odbyło się w dniach 8—9 lutego 1957 r. pod przewodnictwem prof. Sidney Hooke. Tematem rozważań było: „Determinizm a wolność”. Odbyły się trzy posiedzenia, na których wygłosili referaty B. Blanshard i M. Black: Determinizm w filozofii; P. Bridgman: Determinizm we współczesnej nauce; H. L. A. Hart i P. Edwards: Determinizm a odpowiedzialność w prawie i etyce.

W 32-ej sesji Indyjskiego Kongresu Filozoficznego, 16—19 czerwca 1957 r., wzięła udział delegacja filozofów radzieckich. Członkowie delegacji wygłosili następujące odczyty: P. W. Knopnin: Marksizm o jedności myśli w działaniu; M. S. Bachitow: Życie społeczne i etyka.

The Pakistan Philosophical Congress na swej trzeciej sesji, która miała miejsce w Peshawar w 1956 r., powziął rezolucję, iż rząd na wszystkich szczeblach winien zwrócić uwagę na fakt, że bez odpowiednich studiów filozoficznych i humani-

stycznych rozwój kultury narodowej nie może przybrać pożądaných form. Ten moment należy zwłaszcza uwzględnić przy obsadzaniu stanowisk pedagogicznych siłami zagranicznymi. Jako termin czwartej sesji wyznaczono 16—17 luty 1957 r.

Nauczanie

W Uniwersytecie Wrocławskim zostały uruchomione począwszy od r. 1958/59 pięcioletnie studia na stopień magistra nauk filozoficznych (zob. Ruch Fil., t. XVIII, s. 121b).

Katedry filozofii i nauk pokrewnych w polskich uniwersytetach (zob. Ruch Fil. t. XVIII, s. 121b). Katedry teorii państwa i prawa: W Uniwersytecie Krakowskim prof. nadzw. dr Kazimierz Opalek; w Uniwersytecie Warszawskim prof. nadzw. dr Stanisław Ehrlich, doc. k. n. Mieczysław Manelli, zast. prof. mgr Leon Łustacz; w Uniwersytecie Poznańskim prof. zw. dr Czesław Znamierowski, doc. dr Zygmunt Ziemiński; w Uniwersytecie Lubelskim prof. zw. dr Grzegorz Seidler; w Uniwersytecie Łódzkim doc. dr Jerzy Wróblewski; w Uniwersytecie Wrocławskim doc. dr Stanisław Walczak, zast. prof. k. n. Władysław Zamkowski.

Wiadomości osobiste

Nominacje samodzielnych pracowników naukowych w dziedzinie nauk filozoficznych:

Doc. dr Bolesław Gawęcki z Wydziału Filozoficznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie otrzymał tytuł naukowy profesora zwyczajnego (uchw. Centr. Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki z 27 czerwca 1957 r.).

Prof. nadzw. dr Maria Ossowska z Wydziału filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego otrzymała tytuł naukowy profesora zwyczajnego (uchw. CKK z 12 grudnia 1957 r.).

Prof. nadzw. dr Mieczysław Wallis z Wydziału historyczno-filozoficznego Uniwersytetu Łódzkiego otrzymał tytuł naukowy profesora zwyczajnego (uchw. CKK z 27 marca 1958 r.).

Dr Jan Leszczyński z Wydziału Historyczno-Filozoficznego Uniwersytetu Krakowskiego otrzymał tytuł naukowy docenta (uchw. CKK z 27 marca 1958 r.).

Dr Daniela Gromska z Wydziału Historyczno-Filozoficznego Uniwersytetu

Krakowskiego otrzymała tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego (uchw. CKK z 1 maja 1958 r.).

Stopień naukowy doktora nauk filozoficznych otrzymali na mocy uchwał Rady Naukowej Instytutu Filozofii i Soc. PAN:

Doc. Roman Suszko na podstawie pracy „Logika formalna a niektóre zagadnienia teorii poznania” (zatw. uchw. CKK z 27 czerwca 1957 r.).

Doc. Henryk Greniewski na podstawie pracy „Elementy logiki indukcji” (zatw. uchw. CKK z 30 stycznia 1958 r.).

Prof. Roman Ingarden został wybrany dnia 9 maja 1958 r. członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk na Wydziale I.

Prof. Tadeusz Kotarbiński został wybrany członkiem Akademii Nauk ZSRR oraz członkiem Bułgarskiej Akademii Nauk.

Prof. Władysław Tatarkiewicz został odznaczony w dniu uroczystości 140 rocznicy założenia Uniwersytetu Warszawskiego 15 maja 1958 r. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski.

Prof. Adam Schaff, Dyrektor Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, bawił przez dwa tygodnie w maju i czerwcu 1958 r. w Jugosławii, wygłosił odczyty w Belgradzie, Lublanie i Sarajewie oraz omawiał z przedstawicielami Jugosłowiańskiego Instytutu Nauk Społecznych sprawę współpracy między obu instytucjami.

Konkursy i nagrody

Ministerstwo Oświaty oraz Instytut Filozofii i Socjologii PAN ogłaszają konkurs otwarty na podręcznik propedeutyki filozofii dla liceów.

Przewiduje się nauczanie propedeutyki filozofii w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo w dwóch ostatnich klasach licealnych, obejmujących młodzież w wieku od 17 do 19 lat.

Nauczanie propedeutyki filozofii powinno dostarczyć młodzieży wiadomości o głównych zagadnieniach filozoficznych i głównych prądach filozofii oraz zaznajomić z elementami logiki.

Nauczanie propedeutyki filozofii powinno więc objąć główne problemy logiki (semantyka, nauka o wnioskowaniu, zagadnienia metodologii nauk), teorii poznania, etyki i filozofii społecznej.

Wobec tego, że przewiduje się również wprowadzenie nauczania psychologii, jako odrębnego przedmiotu w przedostatniej klasie liceum, problemy z tego zakresu nie wchodzi do propedeutyki filozofii.

Nauczanie propedeutyki winno sprzyjać wytworzeniu u uczniów nawyków poprawnego myślenia, ukształtowaniu racjonalnej postawy wobec problematyki światopoglądowej, uświadomieniu zasad moralności społecznej oraz przygotować uczniów do samodzielnej lektury tekstów filozoficznych.

Warunki konkursu nie narzucają układu materiału, wyboru problematyki, zasady wykładu itp., pozostawiając pod tym względem swobodę autorowi, z koniecznym jednak warunkiem uwzględnienia wieku i przygotowania umysłowego młodzieży.

Przykładowo można wskazać następujące warianty układu materiału i toku wykładu. Mogłyby więc podręcznik przyjąć za kanwę wykładu problemy metodologii i klasyfikacji nauk, grupując wokół tych zagadnień cały materiał, za wyjątkiem problemów etycznych wyodrębnionych z części oddzielnej. Możliwy jest też układ, w którym każda z dyscyplin filozoficznych objęta programem traktowana byłaby oddzielnie, przy czym wykład logiki byłby systematyczny, a każdy z pozostałych działów zawierałby uporządkowany przegląd zagadnień i kierunków danej dyscypliny. Nie byłby natomiast pożądanym wykład ograniczający się do przedstawienia historii filozofii, jakkolwiek przy każdym układzie podręcznika najważniejsze wiadomości dotyczące dziejowego rozwoju filozofii powinny być podawane w nawiązaniu do systematycznego przeglądu zagadnień.

Uczestnicy konkursu winni do dnia 31 grudnia 1958 roku przedstawić konspekt podręcznika, zawierający projektowany układ materiału oraz szczegółowe opracowanie jednego z rozdziałów. Na tej podstawie jury konkursu zakwalifikuje projekty do pełnego opracowania, które należy przedstawić do dnia 1-go września 1959 roku.

Uczestnicy konkursu powinni nadsyłać prace w wyżej podanych terminach w czterech egzemplarzach maszynopisu pod adresem: Polska Akademia Nauk, Sekretariat Instytutu Filozofii i Socjologii, Warszawa — Pałac Kultury i Nauki 10 piętro — z napisem na kopercie: „Konkurs na podręcznik propedeutyki filozofii”.

Jury konkursu w składzie: przewodniczący — Prof. dr K. Ajdukiewicz, człon-

kowie: Prof. dr K. Sośnicki, Doc. dr B. Baczek, Dr J. Kreczmar, oceni przedstawione prace i zadecyduje o przyznaniu I, II i III nagrody.

Wysokość nagród ustala się w sposób następujący: I nagroda — 25.000, — dwie II nagrody po 15.000, — III nagroda — 10.000 złotych.

Jury konkursu uprawnione jest do innego rozdziału nagród w ramach ich globalnej sumy, może też — w zależności od wyników konkursu — nie przyznać wszystkich przewidzianych nagród.

Prace, które uzyskają I lub II nagrodę będą wydane drukiem i autorzy otrzymają od wydawcy honorarium według obowiązujących stawek za prace naukowe. Autorzy wszystkich nadesłanych na konkurs prac otrzymają zwrot kosztów przepisania tekstu na maszynie.

Oddział w Krakowie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego ogłasza konkurs na pracę pt. „Historia filozofii polskiej w. XX z nawiązaniem do sytuacji na schyłku w. XIX”. Prace winny mieć charakter ściśle historyczny i źródłowy.

Przewidziana nagroda w wysokości 10.000 zł będzie przyznana jednemu autorowi, ewent. kilku — do podziału. Krak. Oddz. Polskiego Towarzystwa Filozoficznego zastrzega sobie możliwość nie przyznania nagrody w ogóle, o ile by żadna z nadesłanych prac na nią nie zasługiwała.

Termin dostarczania maszynopisów na adres Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (Kraków, ul. Manifestu Lipcowego 13) upływa z dniem 31.XII.1959 r.

Prace winny być opatrzone godłem, a imię, nazwisko i adres autora — podane w zaklejonej kopercie.

Wydział Filozoficzny Uniwersytetu w Princeton ogłosił, że na rok akademicki 1957—58 przyznane zostały dwie nagrody J. Walker Tomb Prizes za rozprawy na temat czasu. Nagrodzone mianowicie zostały prace: prof. Adolfa Grünbauma z Lehigh University pt. „Czas i entropia”, prof. Haig Khatchadourian z Amerykańskiego Uniwersytetu w Beirut (Liban) pt. „O czasie”.

Varia

Komitet organizacyjny Roku Ariańskiego, utworzony przez PAN w trzechsetlecie wygnania Braci Polskich, pod przewodnictwem prof. Ludwika Chmaja,

ma m. in. za zadanie rozwinięcie badań naukowych na temat roli ruchu ariańskiego w kulturze polskiej — także na polu filozofii.

Stulecie śmierci Augusta Comte'a, przypadające w r. 1958, było we Francji obchodzone uroczystymi posiedzeniami organizacji naukowych. Główny obchód odbył się w Paryżu 22 marca 1958 r. w amfiteatrze Institut des Hautes Etudes de l'Amerique Latine, staraniem Uniwersytetu paryskiego i innych instytucji. Wśród wygłoszonych odczytów dwa były poświęcone doniosłej roli, jaką filozofia Comte'a miała w Meksyku i w Brazylii. W paryskim Institut Français de Sociologie prof. Georges Davy wygłosił odczyt na temat jedności myśli Comte'a i roli uczucia w jej obrębie. W domu, w którym mieszkał Comte, otworzono wystawę pamiątkową.

Wspomnienie o Franciszku Fiszerze, warszawskim filozofie kawiarnianym z początków XX wieku, pióra Hanny Mortkiewicz Oleczakowej, podaje „Przekrój” nr 696 z 10 sierpnia 1958 r., s. 4, 5, 7.

Mauthnerowska krytyka języka. W numerze 265 (styczeń 1958 r.) czasopisma *Mind* zamieszczono artykuł Gershona Weilera pt. On Fritz Mauthner's Critique of Language. F. Mauthner (1848—1923) był popularnym dziennikarzem, krytykiem teatralnym i pisarzem. Rozwinął też działalność w dziedzinie filozofii i pozycję swą w historii filozofii zawdzięcza przede wszystkim oryginalnej teorii języka, którą przedstawił najpełniej w: *Beiträge zu einer Kritik der Sprachen* (1901—1902). Mauthner pozostawał częściowo pod wpływem Kanta, silniej jednak oddziaływał nań Hume. Uważał, że poznanie świata zewnętrznego jest nieosiągalne. Rzeczywisty jest tylko chwilowy ruch naszych organów mowy. Ludzie próbują wzbogacić swą wiedzę przez język, lecz wypowiadają tylko tautologię, każdy nowy krok przynosi tylko nowe wyrazy. Język nie jest przedmiotem, lecz zastosowaniem. Podstawową jednostką językową jest zdanie, ono nadaje sens wyrazom. Weiler podkreśla w swym artykule podobieństwa i różnice między poglądami Mauthnera i Wittgensteina i wnioskuje, że Wittgenstein musiał znać dzieła Mauthnera przynajmniej pośrednio.

Archiwum Richard Höningwald powstało przy seminarium filozoficznym Uniwer-

sytetu w Würzburgu w Bawarii. Archiwum ma na celu gromadzenie dokumentów związanych z działalnością filozofa, zmarłego na uchodźstwie w Nowym Jorku w 1947 r. (zob. *Ruch Fil.*, t. XVI, s. 216a). oraz wydawnictwo spuścizny pośmiertnej, zwłaszcza trzech dzieł, których autor nie zdążył wydrukować. Jedno: *Grundprobleme der Wissenschaftslehre* składa się z dwóch rozpraw: *Über die Struktur der Physik* oraz *Über Kausalität*. Drugie pod tytułem: *Abstraktion und Analysis* omawia historię problemów myśli średniowiecznej, trzecie: *Vom erkenntnistheoretischen Gehalt alter Schöpfungserzählungen* ma za treść przedstawienie struktury, funkcji i wartości poznawczej mitów, dotyczących stworzenia świata.

Filozofia w Niemczech Zachodnich.

W numerze 5 tomu LIV (1957) *The Journal of Philosophy* Ludwig Landgrebe, profesor Uniwersytetu w Kolonii, zamieścił artykuł o studiach filozoficznych w Niemczech Zachodnich, stanowiący odpowiedź na zamieszczony dwa lata wcześniej w tymże czasopiśmie artykuł Waltera Cerfa: *Existentialist Mannerism and Education*. W. Cerf, opierając się na swych obserwacjach poczynionych w czasie dwumiesięcznego pobytu w Niemczech, scharakteryzował współczesną filozofię niemiecką jako opanowaną przez egzystencjalizm, który będąc systemem wrogim jasności myślenia osłabia odporność młodzieży niemieckiej na niebezpieczeństwo nowych barbarzyńskich prądów. Prof. Landgrebe uznał tę charakterystykę za nietrafną. Jego zdaniem, egzystencjalizm wcale nie dominuje w myśli filozoficznej dzisiejszych Niemiec, zwłaszcza że ostatnie dzieła Heideggera są tak ezoteryczne, iż nie może być mowy o ich szerokim wpływie na społeczeństwo. Silnie natomiast oddziałuje nadal kantyzm i analityczna metoda fenomenologii Husserla. Chociaż we współczesnej filozofii uniwersyteckiej brak jednolitości, jednak każdy niemiecki profesor filozofii dąży do wykształcenia w studentach zdolności do jasnego i odpowiedzialnego myślenia abstrakcyjnego. Prof. Landgrebe uważa, że w Niemczech oddziaływanie filozofii na młodzież w ogóle nie jest wielkie. Studenci są nastawieni sceptycznie i zde gustowani wyrazami uczuć i silnie brzmiących słów. Większość traktuje swe studia jako konieczność prowadzącą możliwie szybko do uzyskania zawodu, filozofia jest dla nich tylko jednym z wymaganych na studiach przedmiotów. Najlepsi spośród studentów

szukają w filozofii jasnego narzędzia abstrakcyjnego ułatwiającego działanie w rzeczywistości życia codziennego. W tych warunkach żadna filozofia, a zwłaszcza egzystencjalizm nie może stanowić niebezpieczeństwa społecznego.

Council for Assisting Refugee Philosophers, komitet pomocy dla uchodźców wojennych filozofów, został utworzony w Wielkiej Brytanii w r. 1939, staraniem angielskich zrzeszeń filozoficznych; z pomocy Komitetu korzystał m. in. Instytut Brentanowski pod przewodnictwem prof. Oskara Krausa, który uchodząc z Pragi Czeskiej znalazł przytułek w Edynburgu. Obecnie Komitet przelał swoje fundusze ogólnej organizacji Society for the Protection of Science and Learning, z zastrzeżeniem, by służyły one nadal w razie potrzeby swojemu właściwemu celowi.

Zabezpieczenie manuskryptów filozoficznych. W numerze 10 tomu LV (1958) *The Journal of Philosophy* Albert Lataner, dyrektor Archiwum Filozofii Amerykańskiej (Department of Philosophy, Brooklyn College, Brooklyn 10, N. Y.), opublikował list do wydawców w sprawie zabezpieczenia manuskryptów filozofów amerykańskich. Dyr. Lataner, działając w imieniu American Philosophical Association Eastern Division, apeluje o przekazanie mu wszelkich wiadomości o 1) znajdujących się w prywatnych rękach manuskryptach, listach, dziennikach i notatkach filozofów amerykańskich i 2) o nazwiskach i adresach członków rodzin, potomków i spadkobierców filozofów amerykańskich. Zebranie tego rodzaju informacji posłużyć ma do sporządzenia centralnego katalogu manuskryptów filozoficznych, pozostających w posiadaniu instytucji społecznych i osób prywatnych. Materiały znajdujące się w prywatnych rękach będą za zgodą ich właścicieli przekazywane do różnych bibliotek, stosownie do ich charakteru, lub mikrofilmowane i w ten sposób zabezpieczone przed zagubieniem, uszkodzeniem czy zniszczeniem.

Nekrologia

Florian Witold Znanięcki, profesor socjologii i filozofii kultury w Uniwersytecie Poznańskim do r. 1939, urodzony w r. 1882 w Świątnikach koło Włocławka, zmarł 25 marca 1958 r. w Champaign w stanie Illinois A. P., gdzie mieszkał pod koniec życia. Młodość miał bujną (przez

jakiś czas służył we francuskiej Legii Cudzoziemskiej w Afryce), studia filozoficzne odbywał w Szwajcarii i we Francji, doktorat filozofii uzyskał w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Pierwsze jego prace miały tematy filozoficzne, do socjologii skierowało go zetknięcie się z socjologiem amerykańskim W. I. Thomasem, z którym wspólnie badał problemy emigracji polskiej w Stanach Zjednoczonych; wyniki tych badań zostały opracowane w sześciotomowym dziele: *The Polish Peasant in Europe and America* (1918; drugie wyd. 1927), które wprowadziło nowe metody badań socjologicznych i wyrobiły Znanięckiemu światowe imię. W latach 1917—1919 wykładał socjologię na Uniwersytecie w Chicago, a w r. 1920 objął katedrę w Uniwersytecie Poznańskim. Gdy latem 1939 r. wyjechał znów do Ameryki na zaproszenie Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku, zaskoczyła go wojna. Pozostał w Ameryce, w r. 1940 został profesorem Uniwersytetu w Chicago i wykładał tam aż do przejścia na emeryturę w r. 1950.

Dorobek naukowy Floriana Znanięckiego w dziedzinie metodologii humanistyki, filozofii kultury i filozoficznych zagadnień socjologii jest bardzo obszerny; zawiera się w artykułach, zamieszczanych w różnych czasopismach oraz oddzielnych wydawnictwach. Do najważniejszych publikacji należą: *Zagadnienie wartości w filozofii* (1910), *Humanizm i poznanie* (1912), *Cultural Reality* (1919), *Upadek cywilizacji zachodniej* (1921), *Wstęp do socjologii* (1922), *The Laws of Social Psychology* (1925), *Socjologia wychowania*, 2 tomy (1928/29), *Studia nad antagonizmem do obcych* (1931), *Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości* (1935), *Social Actions* (1936), *Socjologiczne podstawy ekologii ludzkiej* (1938), *Controversies in Doctrine and Method* (1945). Był założycielem i redaktorem *Przeglądu Socjologicznego*.

Adam Żółtowski, profesor zwyczajny filozofii na Uniwersytecie Poznańskim w międzywojennym dwudziestoleciu, ur. 4 grudnia 1881 r. we Lwowie, zmarł w Londynie wskutek obrażeń odniesionych w wypadku drogowym 7 maja 1958 r. Pochodził z rodziny wielkopolskiej, spokrewnionej z Augustem Cieszkowskim, co wyznaczyło w pewnej mierze kierunek jego późniejszych zainteresowań filozoficznych. Studiował w Niemczech, doktorat filozofii uzyskał w r. 1904 w Monachium na podstawie rozprawy: *Graf August*

Cieszkowski's *Philosophie der Tat* (1904), habilitował się zaś w Krakowie w r. 1910, przedstawiwszy rozprawę habilitacyjną: *Metoda Hegla i zasady filozofii spekulatywnej* (1910) i tam wykładał aż do pierwszej wojny światowej. Z chwilą utworzenia Uniwersytetu w Poznaniu w r. 1919 objął w nim katedrę filozofii, na której pozostawał (z przerwami) aż do wybuchu wojny w r. 1939. Obok pracy naukowej był czynny także na niwie politycznej jako członek Stronnictwa Narodowego. Na emigracji był jednym z organizatorów i kierowników polskiego życia naukowego, m. in. jako dyrektor Polskiego Ośrodka Naukowego w Londynie, prezes Wydziału Humanistycznego Polskiego Towarzystwa Naukowego, profesor Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie, prezes Polskiego Stowarzyszenia Profesorów i Docentów. Dziełami pracy naukowej prof. Żółtowskiego była historia filozofii, zwłaszcza polska filozofia mesjanistyczna, a w niej postacie Augusta Cieszkowskiego i Zygmunta Krasieńskiego, stąd powiązania prowadziły do filozofii heglowskiej, której prof. Żółtowski był wybitnym znawcą, ta zaś z kolei była bodźcem do zajęcia się Kantem (*Filozofia Kanta, jej dogmaty, złudzenia i zdobycze*, 1923). Osobne znów dzieło zostało poświęcone filozofii Descartesa (*Descartes*, 1937). Także filozofia starożytna, zwłaszcza platońska leżała w kręgu zainteresowań Zmarłego, który w ostatnich latach życia opracowywał jej zarys. Polska filozofia mesjanistyczna była nie tylko przedmiotem badań Zmarłego, ale także źródłem jego własnych poglądów filozoficznych, którym niejednokrotnie dawał wyraz w swoich publikacjach. Zbliżały go one do Wincentego Lutosławskiego, chociaż obaj bardzo różnili się zarówno cechami umysłu, jak i charakteru.

Tadeusz Juliusz Kroński, kandydat nauk filozoficznych, docent filozofii i kierownik katedry historii filozofii nowożytnej w Uniwersytecie Warszawskim, ur. w Warszawie 24 lipca 1907 r., zmarł 6 czerwca 1958 r. Studia uniwersyteckie odbywał w Warszawie u profesorów Tatarkiewicza, Kotarbińskiego i Witwickiego, uzupełniał je w Pradze Czeskiej; po powstaniu warszawskim znalazł się na obczyźnie i kilka lat powojennych spędził w Paryżu, w tym czasie wstąpił do Komunistycznej Partii francuskiej. Po powrocie do Polski stał się jednym z najczynniejszych filozofów marksistowskich, pracował w Instytucie Nauk Społecznych przy KC PZPR, w Komitecie Filozoficznym PAN, w Ko-

mitecie Redakcyjnym Biblioteki Klasyków Filozofii. Uzdolniony nie tylko filozoficznie, był także obdarzony dużym talentem literackim; spod jego pióra wyszła duża liczba artykułów, szkiców, studiów w różnych czasopismach. Napisał również gruntowne wstępy naukowe do dzieł Fichtego, Hegla i Feuerbacha w Bibliotece Klasyków Filozofii.

Ludwika Dobrzyńska-Rybicka, ur. w r. 1868, docent historii filozofii z tytułem profesora na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego, zmarła 7 października 1958 r. Studia odbywała w Zurychu i tam uzyskała doktorat filozofii, przez wiele lat brała żywy udział w ruchu kulturalnym i społecznym Poznania, była autorką nie tylko prac naukowych, lecz także utworów literackich. Ogłosiła drukiem m. in. *System etyczny Hugona Kollataja* (1917), *Chwila obecna, próba analizy psychologiczno-etycznej* (1922), *Wybory powszechne w świetle psychologii społecznej i etyki* (1925), *Ze studiów nad automatyzmem graficznym* (1925).

Helena Willman-Grabowska, ur. 4.I.1870 w Warszawie, po studiach w zakresie językoznawstwa i filologii indyjskiej w Paryżu, od r. 1927 zajmowała katedrę filologii indyjskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim. Zmarła 31.X.1957. W pracach swych zajmowała się także filozofią indyjską. Działając na rzecz zbliżenia kultury polskiej oraz indyjskiej, założyła podczas pobytu w Indiach w r. 1937 Towarzystwo Przyjaźni polsko-indyjskiej w Bombaju.

Ryszard Gansiniec zmarł w Krakowie 8 marca 1958, był kolejno profesorem w uniwersytetach warszawskim, poznańskim i lwowskim, a po wojnie we wrocławskim i od r. 1948 krakowskim. Humanista rozległej wiedzy w zakresie kultury klasycznej, zajmował się także patrystyką i mediewistyką.

Albert Dryjski, ur. 4 lipca 1889 r. w Sosnowcu, studia uniwersyteckie odbywał w Rosji, doktorat filozofii uzyskał w Uniwersytecie Jagiellońskim, habilitował się z psychologii w Uniwersytecie Poznańskim, po czym był profesorem Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, po wojnie w Uniwersytecie Łódzkim, zmarł 17 sierpnia 1956 r. Ogłosił drukiem m. in. *Mózg i dusza* (2 wyd. 1948), *Zagadnienia seksualizmu* (2 wyd. 1948).

Ladislav Rieger, profesor zwyczajny filozofii w Uniwersytecie w Pradze, dyrektor Instytutu Filozoficznego Czechosłowackiej Akademii Nauk, urodzony 17 maja 1890 r., zmarł 30 kwietnia 1958. Brał żywy udział w międzynarodowym ruchu filozoficznym, był wieloletnim członkiem Zarządu Międzynarodowej Federacji Towarzystw Filozoficznych. Zajmował się głównie zagadnieniami teorii poznania, pod koniec życia, podobnie jak prof. Banfi z Mediolanu, z którym żył w przyjaźni, zbliżył się do marksizmu. Głównymi jego dziełami są: *Problém skutečnosti, Idea filosofie*.

Pierre Lachêze-Rey, profesor filozofii w Tuluzie, później w Lyonie, urodzony w r. 1885, zmarł 5 sierpnia 1957 r. Napisał m. i. *L'idéalisme Kantien* (1932), *Les origines cartésiennes du Dieu de Spinoza* (1932), *Les idées morales, sociales et politiques de Platon* (1938), *Le moi, le monde et Dieu* (1951).

Gaston Grua, profesor filozofii uniwersytetu w Rennes (poprzednio w Grenoble), urodzony w r. 1903, zmarł 7 listopada 1955 r. Jako historyk filozofii był wybitnym znawcą myśli humanistycznej Leibniza. Zasłużył się jako wydawca jego spuścizny rękopiśmiennej (zob. *Ruch Filoz. t. XVII, s. 273b*), w r. 1953 wydał monografię *La Jurisprudence Universelle et Theodicée selon Leibniz* — (zob. *Filosofia, t. VII, zes. 1, 1956, s. 161*).

Arnold Reymond, profesor honorowy Uniwersytetu w Lozannie, doktor honorowy Uniwersytetów w Paryżu, w Aix-Marseille i w Grenoble, członek Instytutu francuskiego, najbardziej poważany filozof szwajcarski, urodzony 21 marca 1874 roku w Vevey, zmarł 11 stycznia 1958. Jego główne dzieło: *Les principes de la logique et la critique contemporaine* (1932, 2 wyd. 1957), powstałe z wykładów na katedrze logiki i filozofii nauk w Sorbonie, zawiera poważne przyczynki do historii logiki formalnej, m. i. autor doszedł niezależnie od Jana Łukasiewicza do właściwej oceny doniosłości logiki stoickiej. Ogłosił nadto m. in. *Histoire des sciences exactes et naturelles dans l'antiquité gréco-romaine* (1924, 2 wyd. 1955), oraz dwutomowy zbiór artykułów: *Philosophie spiritualiste* (1942).

Hermann Weyl, ur. 1885, długoletni profesor Politechniki w Zurychu, powołany

następnie do Getyngi (gdzie poprzednio odbywał studia uniwersyteckie i uzyskał docenturę) na katedrę po Hilbercie, musiał opuścić Niemcy w r. 1933 i został profesorem Institute for Advanced Study w Princeton, zmarł 8 grudnia 1955 r. Był wybitnym matematykiem, ale jego prace nad podstawami matematyki i fizyki wchodziły także w dziedzinę filozofii, w której pozostawał pod wpływem Husserla. Główne dzieło: *Raum, Zeit, Materie* (1918); napisał nadto m. i. *Die Stufen des Unendlichen* (1931), *The Open World* (1932), *Mind and Nature* (1934), *Philosophy of Mathematics and Natural Science* (1949), *Symmetry* (1952, rozważania o symetrii w naturze i w sztuce).

Georg Edward Moore, ur. 4 listopada 1873 r., em. profesor Uniwersytetu Cambridge, zmarł 24 października 1958. Był najbardziej poważanym przedstawicielem filozofii angielskiej swojego czasu, twórcą tzw. filozofii analitycznej; jego artykuł w *Mind* pt. *The Refutation of Idealism* (1903), rozpoczął nową epokę, przełamując panujący do tego czasu w Anglii heglowski idealizm. Był zaprzyjaźniony z nieco od siebie starszym kolegą uniwersyteckim z Cambridge Bertrandem Russellem i wywarł silny wpływ na jego poglądy filozoficzne. Przez wiele lat redagował czasopismo *Mind* i postawił je na najwyższym poziomie. Główne publikacje: *Principia Ethica* (1903, 2 wyd. 1922 — dzieło o podstawowym znaczeniu, przekł. polski 1922), *Ethics* (1911), *Philosophical Studies* (1922), *A Defence of Common Sense* (w dziele zbiorowym: *Contemporary British Philosophy*, 1925). Monografia zbiorowa *The Philosophy of G. E. Moore* (ed. A. P. Schilpp 1942, zob. *Ruch Fil. t. XVII s. 192b*).

Gilbert Murray, znakomity historyk myśli greckiej, profesor Uniwersytetu w Oxfordzie, urodzony w Australii 1866 r., zmarł w r. 1957. Poza studiami fachowymi interesował się czynnie współpracą międzynarodową. Napisał m. i. *Five Stages of Greek Religion* (1913, 2 wyd. 1925), *Stoic Philosophy* (1915), *Hellenism and the Modern World* (1953).

Arthur F. Bentley, ur. w r. 1870, wybitny amerykański pisarz filozoficzny w dziedzinie metodologii nauk i socjologii, zmarł 21 maja 1957 r. Stanowiska akademickiego nie zajmował, przez pewien czas pracował jako dziennikarz, był przyjacie-

lem i bliskim współpracownikiem John Deweya. Napisał m. i. *The Process of Government* (1908), *Linguistic Analysis of Mathematics* (1932), *Behavior, Knowledge, Fact* (1935), *Knowing and the Known* (1949, wspólnie z J. Deweyem), *Inquiry into Inquiries* (1954); w r. 1907 ukazała się poświęcona mu księga pamiątkowa: *Life, Language, Law: Essays in Honor of Arthur F. Bentley* (ed. by Richard W. Taylor).

Wydawnictwa nadesłane

Ajdukiewicz K., *Abriss der Logik*. Berlin, Aufbau-Verlag, 1958, 204 p.

Arnauld A., Nicole P., *Logika czyli sztuka myślenia*. Kraków, P.W.N., 1958.

Bejze B., *O tomistycznej filozofii Boga*. Kraków, Znak, 1958, 897—911 p.

Bentham J., *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*. Kraków, P. W. N., 1958, 471p.

Condillac E. B., *Traktat o wrażeniach*. Kraków, P.W.N., 1958, 324p.

Descartes R., *Medytacje o pierwszej filozofii t. I—II*. Kraków, P.W.N., 1958, T. I 455p., T. II 329p.

Descartes R., *Namiętności duszy*. Kraków, P.W.N., 1958, 187p.

Descartes R., *Prawidła kierowania umysłem*. Kraków, P.W.N., 1958, 171p.

Dobrolubow M., *Pisma filozoficzne t. I—II*. Kraków, T. I 411p., T. II, 455p.

Eborowicz W., *La Contemplation selon Plotin*. Torino, Societa Editrice Internazionale, 1958, 91p.

Gierulanka D., *O przyswajaniu sobie pojęć geometrycznych*. Warszawa, P.W.N., 1958, 131p.

Kanthack K., *Vom Sinn der Selbsterkenntnis*, Berlin, W. de Gruyter, 1958.

Lorenzen P., *Formale Logik*. Berlin, W. de Gruyter, 1958.

Marek Aureliusz. *Rozmyślenia*. Kraków, P.W.N., 1958, 193p.

Rozprave. *Dissertationes t. II—IV*. Ljubljana, Slov. Akad., Zn., 1953—1957.

Sciaccia M. F., *Acte et être*. Paris, Aubier, 1958, 226p.

Sniadecki J., *Pisma filozoficzne t. I—II*. Kraków, P.W.N. 1958, T. I 299p., T. II 449p.

Trstenjak A., *Psihologija umetniskega ustvarjanja*. Ljubljana, Slov. Akad. Znan., 1953, 150p.

Archiwum historii filozofii i myśli społecznej. Nr. 1, 2. Warszawa, P.W.N., 1957,

British Book News. z. 197—208, z. 209—218, London, British Council, 1957—1958.

Dialectica. Vol. 12, Nr. 2(46), Neuchâtel, Du Griffon, 1958.

Filosofia — Rivista trimestrale. An. IX, fasc. 2—4, Torino, Ediz. di Filosofia, 1958.

Kierunki — Pismo społeczno-polityczne. R. III, Nr. 1—44, Warszawa—Kraków, 1958.

Letopis Slovenske Akademije Znanosti in Umet. T. V, VI, VII. Ljubljana, Slov. Akad. Znan. 1953.

Logique et Analyse. R. 1, z. 2, Bruxelles, Centr. National Belge, 1958.

Mediaevalia philosophica polonorum. z. 1. Warszawa, Inst. Fil. i Soc. PAN, 1958.

Philosophy and Phenomenological Research. Vol. XVIII nr. 4, New York, Int. Phen. Soc., 1958.

Philosophischer Literaturanzeiger. B. XI, H. 5, Stuttgart, Fromann, 1958.

Science and Society. Vol. XXII, Nr. 1—3, New York, Science, 1958.

Zeszyty naukowe KUL. R. 1, Nr. 2, Lublin, KUL, 1958.

Znak — Miesięcznik. R. X, z. 6, 10. Kraków, Znak, 1958.

Prof. dr Bolesław Gawecki przystąpił do opracowania rocznicowego wspomnienia w stulecie urodzin Władysława Mieczysława Kozłowskiego, docenta w Genewie i Brukseli, profesora Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, a później Uniwersytetu Poznańskiego. W związku z tym prosi wszystkich, którzy posiadaliby ważne dla charakterystyki życia i działalności tego filozofa wspomnienia lub informacje, o udzielenie ich (z zastrzeżeniem wszelkich praw autorskich) pod adresem: Warszawa 12, Aleja Niepodległości 159 m. 46.

TREŚĆ

	strona
XII Międzynarodowy Kongres Filozoficzny. (Narcyz Łubnicki)	137
Wrażenia z XII Międzynarodowego Kongresu Filozoficznego w Wenecji. (Zbigniew Jordan)	142
Semiotyka w literaturze anglosaskiej 1910—1957. Rys bibliografii, problematyki i historii. (Maria Rzeuska)	146
Pojęcie abstrakcji u Hegla i w marksizmie. (Bogusław Wolniewicz)	172
Recenzje i sprawozdania	175
Roger Lefèvre: La vocation de Descartes (Ludwik Chmaj), s. 175. Roger Lefèvre: L'Humanisme de Descartes (Ludwik Chmaj), s. 176. John Dewey: Problems of Men (Ludwik Chmaj), s. 177. Albert Menne: Logik und Existenz (Leon Gumański), s. 178. Ch. Perelman et L. Obrechts-Tyteca: La nouvelle rhétorique (Franciszek Indan), s. 181. Stephen Toulmin: The Uses of Argument (Janusz Sztumski), s. 185. J. H. Woodger: Biology and Language (Tadeusz Pawłowski), s. 186.	
Autoreferaty z odczytów i wykładów	189
Izydora Dąmbska: W sprawie pojęcia rozumienia, s. 189. Tadeusz Milewski: Ewolucja teorii języka, s. 190. Maksymilian Geppert: Próba zwięzłej teorii sygnałów, s. 191. Henryk Moese: Etyka uczciwości, uczynności i poświęcenia, s. 192. Janusz Sztumski: O motywach irracjonalnego myślenia, s. 195.	
Przegląd czasopism	197
Roczniki Filozoficzne, s. 197; Studia Filozoficzne, s. 197; Deutsche Zeitschrift für Philosophie, s. 198; Dialectica, s. 199; Filosofia, s. 199; The Journal of Philosophy, s. 200; Logique et Analyse, s. 205; Mind, s. 205; Philosophy, s. 206; Philosophy and Phenomenological Research, s. 206; Revue de Metaphysique et de Morale, s. 207; Revue Internationale de Philosophie, s. 207; Revue Philosophique, s. 208; La Pensée, s. 208; Science & Society, s. 209; Woprosy Filozofii, s. 210; Zeitschrift für Philosophische Forschung, s. 211.	
Zapiski bibliograficzne	212
a) Prace polskie i przekłady na język polski: Filozofia w ogóle, s. 212; Wydania i przekłady dzieł, s. 214; Historia filozofii, s. 215; Współczesne kierunki filozoficzne, s. 216; Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących, s. 218; Metafizyka, s. 218; Filozofia nauki, s. 219; Logika i metodologia, s. 219; Psychologia, s. 220; Etyka i teoria postępowania, s. 223; Estetyka i teoria sztuki, s. 224; Filozofia społeczeństw i nauk społecznych, s. 225; Filozofia wychowania, s. 227; Filozofia historii i nauk historycznych, s. 229; Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych, s. 229; Filozofia medycyny, s. 229; Filozofia religii, s. 229; Przekłady na język polski, s. 230; Prace autorów polskich w językach polskich, s. 231; b) Prace w językach obcych: Filozofia w ogóle, s. 231; Wydania i przekłady dzieł, s. 233; Historia filozofii, s. 237; Współczesne kierunki filozoficzne, s. 239; Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących, s. 240; Metafizyka, s. 242; Teoria poznania, s. 243; Filozofia nauki, s. 243; Logika i metodologia, s. 244; Psychologia, s. 245; Teoria wartości, s. 247; Etyka i teoria postępowania, s. 247; Estetyka i teoria sztuki, s. 248; Filozofia społeczeństw, s. 248.	

czeństw i nauk społecznych, s. 248; Filozofia wychowania, s. 250; Filozofia historii i nauk historycznych, s. 250; Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych, s. 250; Filozofia religii, s. 251; Mistyka, teozofia, okultyzm, s. 252; Varia, s. 252.

Wiadomości wydawnicze	252
Publikacje jednostkowe, s. 252; Publikacje zbiorowe, s. 262; Wydawnictwa ciągłe, s. 262; Czasopisma, s. 265; Bibliografie, słowniki, s. 266.	
Wykłady, odczyty, referaty	266
Organizacje	268
Zjazdy	270
Nauczanie	274
Wiadomości osobiste	274
Konkursy i nagrody	274
Varia	275
Nekrologia	277
Wydawnictwa nadesłane	280
Ogłoszenia	280

Tomy XVI, XVII, XVIII nr 1—3 „Ruchu Filozoficznego” za lata 1948, 1949/50, 1958 r. są do nabycia w Redakcji w cenie: t. XVI 40,— zł, t. XVII 50,— zł, t. XVIII nr 1—3 45,— zł.

Wydawca: Polskie Towarzystwo Filozoficzne. — Nakład 500 + 30 egz. Ark. wydawniczych 14, ark. druku 9. Papier ilustr. V kl. 90 g, 70x100. Oddano do składania 15.I.1959 r. Druk ukończono 9.V.1959 r. Cena 45,— zł.

Drukarnia WZPT we Włocławku, ul. Waryńskiego 4. - Zam. Nr. 19/59 - D-10.